פרץ לירשביין

עלם ורגרק

פרץ הירשביין

עלנט און נויט

דראַמען

ווילנע — 1923

ווילנער פאַרלאַג פון ב. א. קלעצקין

נאכדרוק פארבאטן

Perec Hirszbein. Samotność i Nędza

Wydawnictwo Wileńskie B. KLECKINA, Wilno,
Mało-Stefańska 23.

דרוקערײ „ווילנער פערלאג" פון ב. א. קלעצקין, קליין סט עפן־גאס 23.

אינהאַלט.

1. מרים
2. וואו דאָס לעבן פאַרגייט
3. אַ איבעריקער מענטש
4. איינזאַמע וועלטן
5. אין דער פינסטער

פרץ הירשביין

מרים

פערזאָנען.

שמעון. אַ שוסטער, 50 יאָר אַלט.

דבורה. זיין פרוי.

לאה. זייער טאָכטער, 23 יאָר.

יוספל. זייער יינגל.

יונה. לאהס חתן, 26 יאָר.

מרים. 18 יאָר. וואוינט ביי שמעונען.

משה. אַן אַלטער טרעגער, וואוינט ביי שמעונען.

דוואָשע. זיין פרוי.

זילבערמאַן. אַ זון פון דעם ווירט, ביי וועמען אין הויז שמעון וואוינט. 20 יאָר.

גרוניע. 25 יאָר.
נאַטאַלקע. 24 יאָר, אַ קריסטין. } עפנטלעכע פרויען.
קינדער.

ערשטער אַקט.

א גרויס פיר־עקיק צימער אין א קעלער. די
ווענט טונקל־בעל פון פייכטקייט. די סטעליע
געוועלבט און שמוציק. לינקס — צוויי פענסטער
איינגעגראָבן אין וואַנט, קומען אַרויס אויף דער
גאַס אונטער דעם טראָטואַר. די שויבן באַשפּריצט
מיט שמוץ. רעכטס—משהס חדרל צוזאַמענגעשלאָגן
פון ברעטלאַך. לינקס, ניט ווייט פון טיר —
א ברויסער אויוון. לעבן אויוון א ברייטע באַנק
און לעבן איר הענגט א וויג אויף שטריקלאַך.
פון לעבן אויוון לינקס איז פאַרהאַנגען מיט
א געקווייטלטן פאָרהאַנג, פון אונטער וועלכן
ס'קוקן אַרויס צוויי האַלב צעבראָכענע בעטן.
צווישן די פענסטער שטייט א גרויסער טיש און
לעבן אים, נידעריקער, א טאַבורעט, וואָס דינט
פאַר א שוסטער־וואַרשטאַט. — טוף שבט. אוונט.
שמעון און יונה זיצן ביים וואַרשטאַט און
לאָטען שיך. אויף זייער טישל ברענט א לאָמפּ
מיט א טונקעלן פּאַפּיר אויף דער גלאָז, אַלס
אבאַזשור. ניט ווייט פון זיי, ביים גרויסן טיש,
זיצט מרים. זי שטריקט זאָקן אויף א מאַשין.
דבורה וואַשט דאָס געשיר. אויף דער ערד
אַנטקעגן אויוון, וואָס הייצט זיך, זיצט יוספל
און וואַרימט זיך. פון צייט צו צייט הערט זיך
דאָס קלאַפּן פון די דורכגייער אויפן טראָטואַר
הינטערן פענסטער.

(א ווײַלע שטיל).

מ ר י ם

פאַרבינדט דעם פּאָדים, וואָס האָט זיך איר איבערגעריסן. זינגט:

עלנט בין איך ווי אַ—שטיין;
גע—לאָ—זן האָט מען מיך אַליין — —
האָט רחמנות גוטע לייט,
כ׳זאָל ניט פאַלן פאַר דער צייט — — —

צו דבורהן. הייב איך אָן צו זינגען דאָס לידל, פאַרגעס איך גאָר אָן דער מאַשין; און דער פּאָדים רייסט זיך מיר איבער.

ד ב ו ר ה.

כ׳ווייס דאָרט, וואָס פאַר אַ נאַר ס׳האָט דאָס לידל אויסגע־קלערט. כ׳וואָלט אַפילו וויסן, כ׳וועל מיטן קאָפּ פאַרלייגן, וואָלט איך אויך ניט געגאַנגען קלאָגן פאַר מענטשן... מיינסט טאַקע, גוטע מענטשן זיינען פאַראַן אויף דער וועלט?

מ ר י ם.

דאָס באַקלאָגט זיך דאָך אַ בלינדע יתומה. האָט עס מסתמא אַליין אויסגעטראַכט. שווייגט אַ ווײַלע. ס׳זיינען נאָך פאַראַן גענוג גוטע מענטשן אויך.

י ו נ ה

גיט אָפּרייסנדיק זיין קאָפּ פון דער אַרבעט.

עך, נאָך גאָר אַ יונגע ציג! ביי אייך אין שטעטל עסט מען באָבעלאַך מיט לאָקשן. איר וועט נאָך ביי אונז אַ ביסל צו־פאַסטן; די רויטע בעקעלאַך וועלן אַנטלויפן, און די ליפּע־לאַך—פיו—פיו!—יעמאָלט, קעצעלע מיינס, וועט איר שון וויסן, צי גוטע מענטשן זיינען פאַראַנען.

מ ר י ם

רייסט אים איבער.

ער האָט שוין זיין מויל געעפנט! רב שמעון, פאַרשטאָפּט אים דאָרט ס׳מויל מיט אַ שוך.

ש מ ע ו ן

איז שטאַרק פאַרעסקט, אַרויסנעמענדיק דעם קאַפּוט פון אַ שוך.

י ו נ ה.

מירעלע, מירענקע, מירטשעלע

מ ר י ם.

וואָס גוטס?

י ו נ ה.

באָבעלאַך מיט לאָקשן ווילט זיך?

מ ר י ם.

שמייכלט.

וויל איך, נו, איז וואָס?

י ו נ ה.

איז גאָרנישט, מער באַדאַרף איך ניט.

ד ב ו ר ה.

פון וואָס איז דאָ פאַראַן צו לאַכן? דעריבער איז מען טאַקע שטאַרק און געזונט אין די קליינע שטעטלאַך. ווי בין איך געווען פאַר דער חתונה? יעדע האַנט אַ שטאַבע אייזן... און מיינע באַקן?.. דאָ פוילט מען אין די קעלערן, די אויגן ווערן פינסטער און דו זינקסט אין דער ערד אַריין.

מ ר י ם.

טאַקע אמת, דער קעלער איז אַ „מלאך המות". איר מערקט ניט, אַז איך בין שוין אַ ביסל הייזעריקלאַך?

י ו נ ה.

געמיינט אוודאי, דאָ הי די שטעלע אויף חזנות נעמען. אַ שאָד!

שמעון

צו דבורהן.

פאַרוואָס האָט דיר ניט געפּאַסט, כ׳זאָל דאָס אויבערשטיבל דינגען?

יוספל.

האַ, דאָרטן אויבן! מיט איין שפּרונג בין איך דאָרט. פינף־צען טרעפּ פאַר אַמאָל קאָן איך שפּרינגען!.. זאָג, פאַרוואָס ס׳נישט געוואָלט, מאַמע?

דבורה.

אויבן האָט זיך פאַרוואָלט דיין טאַטן. דעם טאַטן אַרט אַ סך פאַר דיין מאַמען. איך זאָל זיך אים שלעפּן אויפן צענטן שטאָק מיט דעם וואַסער. איין גאָט אין הימל ווייסט מיט וואָס פאַר אַ יסורים איך קריך דאָ אַרונטער די עט־לאַכע טרעפּלאַך... זאָל שוין גיין ווי עס גייט. כ׳וועל סיי ווי לאַנג נישט אָנציען. כאָטש נאָר די שטיקלאַך קינדער—

שמעון.

שוין; האָט שוין אָנגעהויבן! די ווייבער שטענדיק איז זיי ווי—און שטענדיק געקרעכצט. ס׳וואָלט פּאַסטן, איך זאָל זיין פון קופּער געשמידט... אָט בעסער זע, ס׳זאָל זיין וואָס אין מויל אַריינצונעמען. די מיידל וועט באַלד אַ הונגעריקע קומען.

שטיל.

מרים

נעמט ארויס פון אונטער דעם מאשין אַ פּאַרטיקן זאַק, ציט אים.

ווייסט איר, יונה, פון וואָס איך טראַכט איצטער?

יונה.

פון אַ שיינעם בחור!

מרים.

פיש! אַ גרויסע זאַך, כ׳טראַכט שוין טאַקע פון גאָר עפּעס אַנדערש... גרויסאַרטיק! ווען איך וואָלט האָבן אַ פולע געלט, וואָלט איך... וואָלט איך...

יונה.

וואָס וואָלט איר? וואָלט איר מיר געמאַכט אַ הלואה אַזוי־אַ פּאָר רויטינקע...

מרים

פּאַרציענדיק אַ נייעם פּאַדים דורך די העקלאַך.

כ׳טראַכט שוין גאָרניט פון רובלס — אַפילו פון טויזנטער אויך ניט, — ווען איך וואָלט האָבן אַ פולע געלט — גאָר אַ פולע—למשל מיליאָנען—יעמאָלט וואָלט איך געלאָזט אויס־רופן אין דער גאַנצער וועלט: וועמען ס׳פעלט פּרנסה פאַר ווייב און קינדער — זאָל קומען צו מיר; ווער ס׳האָט ניט קיין נדן פאַר זיין טאָכטער — צו מיר! און אַז אַלע וועלן זיך צונויפקלייבן, וועל איך זאָגן: נאַ דיר אַ הויפן געלט, דיר אַ הויפן געלט — און מאַרש אַהיים! מענמשן וואָלטן שוין אין די קעלערן ניט געוואוינט. קיין אויבערשטיבלאַך וואָלט איך אויך ניט לאָזן ס׳זאָל זיין...

יונה.

כאַ־כאַ־כאַ! אַלע קבצנים האָבן ליב טובות צו טאָן! מע־הערט אַ ביסל — די גאַנצע וועלט וואָלט זי איבערגעקערט בויבעריק.

שמעון.

פאַר אַ חתן וואָלסטו זיך שוין, מסתמא, אויסגעקליבן אַ דאָק טאָר... אַ טייערע פּרנסה, כ׳לעבן.

יונה.

מיך וועט זי נעמען פאַר אַ חתן... כאַ־כאַ־כאַ־כאַ — זעט ווי ס׳געפעלט איר. קוקט ווי זי איז רויט געוואָרן... בראַוואָ, בראַוואָ, כאַ־כאַ־כאַ! ער שטעלט זיך. קומט, קעצעלע מיינס, כ׳וועל אייך אַ קוש געבן אויף יענעם רעכענונג.

מרים.

גאָרניט פּרובט אַפילו; אָט מיט דער נאָדל וועל איך אייך די אויגן אויסשטעכן.

יונה.

אָ—אָ, ווי זי שאַנעוועט די בעקעלאַך אירע! פאַר וועמעס וועגן—וואָלט איך וועלן וויסן?

מרים.

ווידער מיט זיינע מיאוסע דיבורים... דרייט שנעל די מאַשין. איך לאַך שוין גאָר ניט. ווען איך וואָלט האָבן עטלאַכע מיליאָנען, וואָלטן קיין אָרימע לייט אויף דער וועלט ניט געווען. זינגט.

ע—לנט בין איך ווי אַ—שטיין,
געלאָזן האָט מען מיך אַ—ליין...

דבורה.

עט, אַ מענטש דאַרף אין זינען האָבן נאָר זיך אַליין, ווייל פאַר אים דאגהט קיינער ניט. ווייסט דען ווער, ווי איך פויל דאָ אָפּ מיין לעבן אין קעלער?

שמעון

הי צו זיך אַליין.

די וועלט איז געגליכן צו אַ חתונה. ווער ס'קען, כאַפּט און עסט אַליין.

דבורה.

ווער ס'קען, כאַפּט און עסט... יאָ, יאָ. דאָס קינד אין וויג הייבט אָן צו וויינען. זי ניט אים די ברוסט. אָט אויף וואָס ס'האַרץ טוט ווי. דאָס קינד וויינט. וואָס ווילסטו, וואָס? וויגט און זינגט:

אונ—טערן קינדס וויגע—לע
שטייט אַ קלאָר ווייס צי—געלע,
ס'ציגעלע געפאָרן האַנדלען—
ראָזינקעלאַך מיט מאַנדלען...

שטיל אַ ווילע.

יונה

צו מרימען.

מיליאָנערשע! גיט לעת-עתה אַ צווייער, וועלן מיר שיקן נאָך טיי. ברולל, ווי קאַלט! צוקער איז נאָך פאַראַן אַ פּאָר שטיקלאַך.

מ ר י ם.

פאַרוואָס איז מיר ניט קאַלט? אַ חרפה; ער האָט דעם קייסער געדינט און האָט מורא פאַר קעלט. ס׳אַר אַ דינע בלוזקע איך טראָג און מיר איז וואַרים.

י ו נ ה.

כ׳ווייס שוין פון לאַנג, אַז איר זענט אַ וואַרעם מיידל — די בעקעלאַך שרייען... צו שמעונען. זעט נאָר, מחותן, בעקעלאַך אַ ביסל!

מ ר י ם.

בעט אים עמיצער, ער זאָל שווייגן אַ ביסל: טוט מיך אַ טובה.

י ו נ ה.

צדקנית מיינע, מיין ערשטע כלה איז אויך אַזוי געווען, דעריבער האָב איך איר די תנאים צוריק אָפּגעשיקט... נו, אַ געלעכטער אָן אַ זייט, גיט אַ צווייער... איך זיץ ביים פענסטער — ס׳בלאָזט, צו אַלדע שוואַרץ יאָר...

מ ר י ם.

אַפילו קיין צעבראָכענעם שילינגער האָב איך ניט. אָט זעט, זי קערט אויס איר געלט-זעקעלע. ליידיק! מאָרגן וועל איך האָבן אַ פולע געלט. כ׳האָב היינט אפשר מיט אַ טוץ מער אויסגעשטריקט. דאָס קינד וויינט.

ד ב ו ר ה.

דער טייוול ווייס אים, וואָס ער וויל פון מיר היינט האָבן! אויף אַ מינוט זאָל ער עס די אויגן צומאַכן... זינגט:

תורה, תו—רה אין קע—פּע—לע,
קאַשע ט׳מען קאָ—כן אין אַ טע—פּע—לע,
ברויט מיט פּוטער וועט מען שמירן—

ס׳הערן זיך טריט הינטער דער טיר. אָט, גייט שוין לאה! די טיר עפנט זיך און ס׳קומט אריין מ ש ה. טראָגט שפּענער אונטערן אָרים׳ אָנגעטאָן אין שמאַטעס, מיט אַ שטריק אַרומגעגאַרטלט. הינטער אים גייט ל א ה.

מ ש ה.

אַ גוטער אָוונט! אָך, ס׳אַר אַ פּראָסט היינט אויף דער גאַס

ער וואַרפט אַראָפּ די שפּענער לעבן אויחן.

ל א ה.

אויף די טרעפּ האָבן מיר זיך געטראָפן. כ׳הער עמיצער גראַבלט זיך אין דער פינסטער. ניט דערקענט ר׳ משהן— אַ סימן, איר וועט רייך ווערן... האַ, ווי קאַלט! אין האַרצן פאַרקלעמט. אונטער די נעגל שטעכט ווי מיט נאָדלען. קוקט אין אויחן. האַ, קאַרטאָפל קאָכט זיך! כ׳בין אַזוי הונגעריק!

ד ב ו ר ה.

באַלד וועט זיין אַן עסן. נאָר דאָס קינד אַנטשלעפּערן.

מ ש ה.

ער וויל אָפּבינדן דעם שטריק פון זיך. נייט צו יונהן.

האָ—אָ—אָ— נאַ, בינד מיר נאָר אָפּ, יונה, דעם שטריק. די פינגער זיינען מיר ווי פלעקער געפראָרן. יונה בינדט אים אָפּ. וואָס אַרבעטסטו נאָך אַזוי שפּעט?... אָפּגעשטאַנען פון אינדערפרי אָן אויפן פראָסט און אַ הונט זאָל זיך כאָטש באַווייזן. שוין גאָר שטאָק פינסטער געווען, איז אונטערגע־קומען, אַזוי איינער, אַ שטיקל פריץ, איך זאָל אים אַרויפ־טראָגן האָלץ אויפן דריטן שטאָק. פערציק קאָפּיקעס גע־געבן און נאָך אַ ביסל שפּענער פאַרנומען.

ש מ ע ו ן

דאַוונט מעריב, שטייענדיק ביים וואַנט.

י ו נ ה און ל א ה סודען זיך, לאַכן. מ ר י ם קוקט אַן מאַראינטערעסירט.

מ ש ה.

מען זאָגט, היינט האָט אפשר צוואַנציק גראַד געהאַלטן דער פראָסט. ער וויל אַריינוואַרפן אין אויחן די שפּענער. זאָל אַ ביסל לעבעדיקער ווערן אין שטוב...

ד ב ו ר ה.

מען דאַרף ניט, ר׳ משה. בעסער אויף מאָרגן לאָזט. ביי־נאַכט איז רעכט ווי ס׳איז. מען קאָרטשעט זיך איין אונטער

די שמאַטעס—שלאָפּט מען. כ׳טופּטשע זיך אָן דעם טאָג און ביינאַכט פאַל איך ווי אַ שטיין.

ש מ ע ו ן.

יענע נאַכט טאַקע דאָס קינד געריסן זיך אפשר צוויי שעה. קיינער ט׳נישט געהערט.

שטיל.

מ ש ה.

ער גייט אריין צו זיך. ס׳הערט זיך זיין מעריב דאַוונען.

מ ר י ם.

איר ווייסט, לאה, כ׳האָב היינט מיט אַ טוץ זאָקן מער אויס־געשטריקט.

ל א ה.

איר וועט דאָך רייך ווערן. אַ שאָד אָבער די הענט, וועלן שפּעטער ניט וועלן פאָלגן... צו יונהן. אפשר וועסטו היינט ביי אונז שלאָפן? אויפן טיש וועל איך דיר אויסבעטן. צו־קאָפּנס וועט זיין וואָס... אוי, מאַמינקע, כ׳שטאַרב עסן!

ד ב ו ר ה.

האָסט ניט געדאַרפט אַזוי שפּעט זיצן דאָרטן, שוין אפשר צען אַ זייגער.

ל א ה.

מען האָט געדאַרפט פאַרטיק מאַכן אויף מאָרגן אַ חופּה־קלייד... נו, גיב שוין, גיב.

ד ב ו ר ה.

באַלד, באַלד. ס׳איז דאָ פון אַלדאָס גוטס: ברויט, קאַרטאָפל. אַ שאָד, וואָס די קינדער זיינען צושלאָפן געוואָרן. די קליי־נע, קוים וואָס די נשמה האַלט זיך איין אין איר. זי זייט אַ דאָס וואַסער פון די קאַרטאָפל.

מ ר י ם.

כ׳האָב באַקלערט אַ סייערע זאַך — אַך, ווי וואויל! לאָמיר דעם גרויסן טיש שטעלן לעבן אויוון, אַן אמתער גן־עדן! געפעלט אייך?

לאה.

אַ טייערער איינפאַל! אַזוי שפּעט צום שכל געקומען. נעם נאָר, יונה, לאָמיר דעם טיש מיטן לאָמפּ... דאָס קינד מיטן וויג אַראָפּנעמען. שלעפּט דעם טיש.

מרים.

די מאַשין ט׳איר מיר צעברעכן. שרויפט אָפּ די מאַשין.

דבורה.

דאָס קינד זאָלט איר מיר נאָר ניט אויפוועקן. זי שיט די קאַרטאָפל אין אַ שיסל אַריין. יונה און לאה טראָגן דעם טיש צום אויוון. מרים נעמט אַראָפּ דאָס וויגל פון האַקן און לייגט עס אויפן בעט. דבורה דערלאַנגט קאַרטאָפל צום טיש. רופט: ר׳ משה! ר׳ משה! וואו ט׳איר זיך באַהאַלטן? כ׳האָב אייך אין זינען געהאַט קאָכנדיק.

משה.

רעדט פון צימער אַרויס.

אַ שיינעם דאַנק אייך, נאָר מעריב אָפּדאַוונען. אָרנטלאַכע לייט. ט׳נישט אויפעסן מיין חלק. דער עולם עסט אָן לעפל און בלאָזט.

שמעון

זעצט זיך קעגנאיבער דעם אויוון.

סאַר אַ קעלט אויף זיי איז אָנגעפאַלן—זע נאָר!

מרים.

ר׳ משה, איך עס אויף אייער חלק!

משה.

באַלד, באַלד, כ׳גיי שוין.

יונה.

ער בעט ביי גאָט, זיין דחאָשע זאָל שוין צוריק קומען. פאַרבענקט זיך נאָך דוואָשען, אמת, ר׳ משה?

משה.

צום טיש גייענדיק.

געוויס בענק איך. ווי דען? אַזוי ווי איר, שקצים — פוילן דאָס גאַנצע לעבן אָן אַ ווייב...

לאה.

חארפט אן אויג צו יונהן.

יונה איז ניט קיין שייגעץ. ווען ער וואָלט זיך געוועזט צו־
איילן, וואָלט ער דאָך מיר איצטער ניט געהאַט. ער איז
שוין איינמאָל אַ חכם!

דבורה.

אַלע קרעמער לויבן זייער סחורה.

משה.

אויף אייער חתונה אי״ה וועלן מיר שוין אַ האָפּקע טאָן—
די ערד וועט אַזש ציטערן! זעצט זיך קענגאיבער. נעמט פאַר־
זיכטיק אַ קאַרטאָפל.

מרים.

וועט איר טאַנצן מיט מיר, ר׳ משה?

יונה.

איר זעט, ווי זי האָט דערשמעקט, אַז זיין פּלוניתטע איז
אַוועקגעפאָרן. פון מיר אַנטלויפט זי...

משה.

עט, נאַרישקייטן... וואָס מיינט איר טאַקע מכח מיין ווייבל?
וועט זי מאָרגן קומען? אַן עוולה כ׳לעבן אַוועקוואַרפן
אַ שטוב אויף גאַנצע צוויי וואָכן.

דבורה.

וואָרים וואָס דערלייגט זי? ס׳איז אַלץ אין אָרדענונג. אַלוואי
וואָלט איך געקענט כאָטש אויף איין וואָך זיך אַרויסרייסן
פון גיהנום. די קינדער מסתמא לאָזן זי ניט אָפּ.

שמעון.

די וואָך איז דאָך אויסגעקומען, דוכט מיר, איר יאָרצייט.
שוין מסתמא געקליבן, זיין אויף קבר אבות.

שטיל.

דבורה.

אָ, אַ נאַרישע וועלט. וואָס קריכט מען אויף קבר אבות,
ניט לאָזן איינרוען די מתים, יעדערער האָט זיך געגוג זיין
פּעקל. זאָלן זיי דאָרט רוען... נו, וואָס עסט איר ניט, ס׳פּאַ־

ראַן אין טאָפּ גענוג. זי ברענגט דעם טעפּל צום טיש און שיט פון אים אין שיסל אריין.

מ ש ה

פאַרקלערט.

ס'איז, מעלד איך אייך, אפילו אמת... וואָס האָט מען שוין פון אַ געשטאָרבענעם? נאָר ס'איז שוין אַזוי דער סדר עולם: ווייַנט מען זיך אויס אַ ביסל — ווערט אויפן האַרצן גרינגער. ווי זאָגט די וועלט: אַז מען טרינקט זיך, כאַפּט מען זיך פאַר אַ שטרוי... אַ זיידן האָב איך געהאַט, אַ שמיד, געווען אַן ערלאַכער ייד, ער פלעגט שטענדיק זאָגן: דו גיב—וועט דיר גאָט אויך געבן. און, זאָל ער מיר מוחל זיין, געשטאָרבן אַ קבצן, אַז ס'איז אַפילו אויף קיין קבורה־געלט נישט געווען. מיך האָט ער שטארק האָלט געהאַט, כ'בין געווען פון זיין איינאונאיינציקער טאָכטער. אַז ער איז געשטאָרבן, בין איך אַלט געווען אַ יאָר זעכצן. ס'איז געווען נאָך איידער כ'האָב חתונה געהאַט מיט דער ערשטער ווייב, זאָל זיין אין גן־עדן. אַ טאָג פאַרן שטאַרבן האָט ער מיך צוגערופן צו זיין געלעגער — ביי אונז אין שטוב איז ער געלעגן—שוין קוים וואָס ער האָט גערעדט, און האָט צו מיר אַזוי געזאָגט: משהלע—זאָגט ער — דיך האָב איך האָלט... כ'וועל דיך נישט פאַרגעסן... כ'וועל דאָרט ביים כּסא־הכּבוד בעטן פאַר דיר. אויב כ'וועל נאָר זוכה זיין צו דערשלאָגן זיך אַהין... נישט יעדערער איז זוכה... אַז איך האָב עס דערציילט פאַר מיין מאַמען—זאָל זי האָבן אַ ליכ־טיקן גן־עדן—האָט זי מיר, מיט אויגן פולע טרערן, געזאָגט: ביסט אַ בר־מזל, מיין קינד... דיר וועט שוין מיט גאָטס הילף גוט זיין... אַז ער איז געשטאָרבן, איז שוין אַריבער... קוקט צו דער סטעליע. איז שוין אַריבער ניין און דרייסיק יאָר... און מיין עשירות זעט איר דאָך! מען זאָגט, אַז אַפילו די גרעסטע רשעים האַלט מען אין גיהנום נישט מער ווי אַ יאָר... און דאָס—ניין און דרייסיק יאָר!...

פּרץ הירשביין 2.

יונה.

אפשר זייט איר שולדיק אַליין, איר זייט אַזוי זינדיק, אַז ער קאָן פאַר אייך גאָרניט אויסבעטן.

משה.

האָב אייך אַ גוט יאָר! די יונגוואַרג מאַכן חוזק... אפשר זייט איר גערעכט. איך ווייס מערניט איין זאַך: אַ טרעגער בין איך—גיי טענה פאַרן רבונו של עולם.

דבורה.

זינדיק-שמינדיק—מישטיינס געזאָגט, וואָס פאַר אַ זינד האָט אַזאַ ייד ווי ר׳ משה? וואָס זעט ער אָן אין זיין לעבן?

שמעון.

ווייסט שוין גאָרניט, וואָס דו פלוידערסט. אַ מענטש, ער איז געזונט, קען שלעפן משאות אויפן פלייצע, איז שוין גענוג. דאָס אפשר איז געווען זיין זיידנס צוזאָג. וואָס דען? אַ מענטש —אַז ער איז געזונט, איז שוין גענוג.

משה.

גערעכט, ווי איך בין אַ ייד! כ׳זאָג דאָך אייך, כ׳האָב פיינט צו קלערן אַ סך. נאָר ווען איך שפרייז מיר אינמיטן דער גאַס מיט אַ שווערן אַלמער אויפן פלייצע, טראַכט איך מיר אין האַרצן, איך בין גליקלאַך! אַ זקן אַ ייד! אַנדערע אין מיינע יאָרן ליגן שוין לאַנג אין דער ערד אָדער אויפן אויוון.

יונה

באַטאָנט זיינע ווערטער.

פאַרוואָס אָבער באַטראַכט זיך נישט אַזוי אַ ייד, שלעפנדיק זיך מיט אַן אַלמער אויפן רוקן: פאַרוואָס זאָל איך זיך בויגן אויף דער עלטער אין דרייען, בעת ס׳זיינען פאַראַן געזונטע מענטשן ווי פערד, וואָס פוילן זיך אַפילו אויפצו-הויבן פאַר זיך אַ ביסל וואַסער צו נעמען?

לאה

באַווייזט אויף מרימען.

און פאַרוואָס זאָל זיך ניט טראַכטן אַזאַ מיידל, זיצנדיק

איינגעדרייט איבערן מאַשין: פאַרוואָס זאָל איך דאָ פאַר־שוואַרצט ווערן אין קעלער ביים מאַשין, אין דער צייט וואָס אַנדערע אַזוינע מיידלאַך ווי איך זיצן זיך אין זייערע זאַלן און לעבן אַ וואוילן טאָג?...

מ ר י ם.

איך בין צופרידן ווי מיר איז. מען דאַרף קוקן אַרונטער, ניט אַריבער.

מ ש ה.

גערעכט, ווי איך בין אַ ייד! אַ חכמה. מען טאָר ניט קלערן קיין סך.

י ו נ ה.

אַ פערד האָט אַ גרויסן קאָפּ און קלערט אויך ניט.

מ ש ה.

איך ווייס שוין אַלע אייערע טענות. פאַר אַזוינע טענות משאַכטשעט מען אין יענעם אָרט... דו, טאָכטער מיינע, וואַרף אַוועק אַזוינע נאַרישקייטן. גאָט האָט דיר געשענקט הענט—וואָס פעלט דיר נאָך? ליידיקגייערס, וואָס טראָגן שטיינער אין די אַרבל—ריידן אַזוי... פאַרשטייסט?

י ו ס פ ל

פון בעט אַרויס, שרייט.

מאַמע, מאַמע איך שלאָף ניט, כ׳וויל עסן.

ד ב ו ר ה.

ליג דאָרטן, ליג, כ׳וועל דיר אַהין דערלאַנגען. זי דערלאַנגט אים די שיסל אין בעט אריין.

מ ש ה.

עט, נאַרישקייט!... אָטוואָס: איר האָט מיך אָנגעקאָרמעט און איך וועל אַייך מכבד זיין מיט טיי. זוכט אין קעשענע. קום נאָר צו מיר, מירעלע, אָט האָסטו אַ קאָפּיקע און כאַפּ אַריין אַ טשייניק טיי.

מ ר י ם.

זייער גוט! כ׳האָב נאָך פריער געוואָלט גיין. נעמט אַראָפּ פון אויוון אַ טשייניק.

לאה.

וואַרט, איך גיי אויך. צו יונהן. דו שלאָפסט היינט ביי אונז כ׳וויל דיר עפּעס דערציילן.

יונה.

ניין, איך גיי אויך, איך האָב מיין מאַמען צוגעזאָגט צו קומען. נעמט זיין מאַנטל.

דבורה.

וואו ס׳טו זיך שלעפּן אין אַזאַ קעלט? בלייב טאַקע דאָ.

יונה.

ניין, כ׳מוז גיין.

מרים.

וואָס קלייבט איר זיך אַזוי לאַנג? שטופּט זיי פון שטוב ארויס. ברולל... ווי קאַלט ס׳וועט זיין! גייען ארויס.

משה

שרייט זיי נאָך.

אַפּולע טיי זאָל מען אַריינגיסן אין טשייניק — ווייסעניש האָב איך פיינט! צו דבירהן. אַ וואַזשנע מויד די מרים. אָן חכמות, ווי איך האָב ליב. וואָס איז דאָס קלערן? זאָל זיך יעדערער גיין אין זיין וועג. מקנא זיין גאָר יעגעם! ווער ס׳האָט—זאָל עסן פלייש, און ווער ס׳האָט נישט — זאָל עסן ברויט. אַן עולה כ׳לעבן פון יונהן, וואָס ער רעדט פאַר איר אַזוינע ווערטער... ס׳קומט פון דעם קיין גוטס נישט אַרויס.

דבורה.

יונגע מענטשן, ס׳אויג זעט, דאָס האַרץ פילט...

שטיל.

זילבערמאַן

קומט אריין. אַ געזונטער בחור פון אַ יאָר צוואַנציק. קורץ געקליידט ווינטער־דיק. אין שטיוול. ער קוקט זיך ארום.

גוט נ׳אָוונט! פינסטער ביי אייך אויף די טרעפּ. מען קאָן זיך הענט און פיס צעדרייען.

דבורה

מיט א געמאכסן שמייכל.

זייער פאָטער זשאַלעוועט געלט, די רייכע דירות זיינען באַלויכטן... נאָר ווער גייט דען צו אונז?

זילבערמאַן.

אָט בין איך געקומען, איך בין ביי אייך קיין גאַסט ניט?

דבורה

דערלאַנגט אים א שטול.

זיצן זיי, טאַקע אַ גאַסט.

זילבערמאַן.

איך דאַנק, כ׳וועל שוין אַליין זען, ביי אייך אויף די טרעפּ זאָל זיין ליכטיק.

דבורה.

אַ שיינעם דאַנק! מיר האָבן ניט געהאַט די העזה צו דרייען אַ קאָפּ צוליב אַזאַ קלייניקייט.

שמעון.

דער הער איז אַוודאַי געקומען נאָך דעם שליטל־שוך. כ׳האָב אים שוין פאַרריכט, געטראַכט שוין אַליין אַרויפצוטראָגן. זעצט זיך ביים אויוון, איז וואַרימער. ער זוכט לעבן וואַרשטאַט. כ׳האָב אים שוין איינמאָל פאַרריכט! איר זעט? פריער פאַר־נייט און דערנאָך אויבן אַ לאַטקעלע געלייגט... פאַרוואָס זיצט איר ניט?

זילבערמאַן

ער נעמט דעם שוך, נאָר ער באַקוקט אים זאָגאַר נישט.

דאַנקע, דאַנקע, איך וויל שוין גיין. ער שווייגט א ווײַלע, קוקט זיך אַרום. כ׳האָב היינט אין אָוונט אָנגעטראָפן אין הויף דאָס פריילין, וואָס וואוינט ביי אייך—און האָב אַ טעות געהאַט. כ׳האָב געמיינט, ס׳איז אייער טאָכטער. כ׳האָב זי אָפּגעשטעלט און געבעטן מיר דעם שליטל־שוך ברענגען, נאָר כ׳האָב זיך באַלד געכאַפּט. אַ שיין מיידל. פונוואַנען איז זי עס?

משה.

פון אַ קליין שטעטל, גאָר אַ וואויל מיידל.

דבורה.

אָנגעקומען אַהער פאַרדינען. שטריקט זאָקן.

זילבערמאַן.

כ׳האָב באַלד פאַרשטאַנען. כ׳האָב זייער ליב די קליינ־שטעטלשע. אונזער הויז־מיידל שעמט זיך אַפילו, ווען מען רעדט צו איר.

דבורה.

זי דאַרף זיך נאָך אַ ביסל צוגעוואוינען צו מענטשן.

משה

באַקוקט פאַרזיכטיק דעם שליטל־שוך.

ווי אַזוי האָט דער הער צעריסן אַזאַ שטאַרקן שוך?

זילבערמאַן

לעבעדיק.

אַהאַ, דאָס איז שוין געווען איינמאָל אַ ריס. גאָר אַ חרפה צו דערציילן. גיי איך מיר אַוועק גליטשן—מיך רעכנט מען פאַרן בעסטן גליטשער. און אויף אייז דרייען זיך אום נאָך, גאָר לערנייגנלאַך, וואָס פאַלן יעדער מינוט. לאַכט. איך בין אויך ניט איינמאָל געפאַלן די ערשטע צייט... איז ווי איך לאָז זיך מיר אַזוי ווי אַ פייל פון בויגן, גלייך מיטן וועג—דרייט זיך מיר אונטער אַ לערנייגנגל, קערט זיך איבער ביי מיינע פיס און פאַלט... און דאָ האָב איך זיך אין אַ ביימל פאַרטשעפּעט און דער שוך האָט געפּלאַצט.

משה

באַשיידן. מיט אַ שמייכל.

זייענדיק אַ יינגל, אין חדר, פלעג איך זיך גליטשן מיט די חברים מיינע, און דער רבי האָט געשמיסן...

מרים און לאה רייסן זיך אַריין מיט קוראַזש אין שטוב, נאָר בלייבן ביידע פעסט פאַרוואונדערט דערזעענדיק זילבערמאַנען. מרים שטעלט דעם טשייניק אויפן טיש.

זילבערמאַן

צו לאה און מרים.

גוט נ׳אָוונט! ער דערלאַנגט זיי די האַנט. זיי ענטפערן אַן חשק. איך

האָב אייך פון ווייטן געזען גייענדיק. כ׳האָב געמיינט אויף זיי, אַז ס׳איז אייער טאָכטער.

מ ר י ם

לאַכט.

כ׳האָב דעם טשייניק געטראָגן אונטערן טוך, איז מיר וואַרים געווען.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

אַ טייערע עצה! איר פאַרשפּאָרט גאָר אַ ווינטערמאַנטל.

שטיל.

ש מ ע ו ן.

אויב דער הער וויל, וועל איך מאָרגן אַרויפטראָגן אויבן דעם שוך.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

כ׳וועל אים אַליין נעמען. איר מיינט דאָ, אַז איך בין אַ גרויסער פּריץ: אַ טעות די מעשה! כ׳האָב ליב צו אַרבעטן, האָלץ האַק איך יעדן טאָג אַליין. פיזישע אַרבעט איז זייער געזונט. ער שחייגט אַ ווילע. ווינאָוואַט! כ׳שטער אייך. איר ווילט טרינקען טיי. מאָרגן וועל איך אייך דערלאַנגען קליינגעלט. כ׳וועל שיך אינגיכן אויך באַשטעלן ביי אייך...

מ ש ה

טראָגט אַ גלאָז צום טיש.

שוין גאָר זיכער... וואָלטן מיר נאָר האָבן אַ פּאָר מאות ביי דעם הערן.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן

דערלאַנגט לאהן און מרימען די האַנט.

אַ גוטע נאַכט! אַ דאַנק אייך—מאָרגן וועל איך זיך שוין ווידער קענען גליטשן.—אַ גוטע נאַכט!

ד ב ו ר ה.

נעמט, קינדער, דעם לאָמפּ און לייכט אַ ביסל צו אויף די טרעפּ.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

מאָרגן וועט שוין זיין ליכטיק ביי אייך אויף די טרעפּ. ער גייט אַרויס. מרים לייכט אים צו און קערט זיך באַלד צוריק.

ד ב ו ר ה

דערלאַנגט צוויי גלעזער צום טיש.

אַ חשק געווען אַליין צו קומען.

משה און שמעון טרינקען טיי.

ל א ה.

אַ שאַרלאַטאַן... ער ווייסט שוין, וואָס ער טוט.

מ ר י ם.

ער האָט מיך היינט געטראָפן אויפן הויף, ער האָט גע־מיינט, זאָגט ער, אַז דאָס איז לאה... ער האָט מיך געפרעגט, פון וואַנען איך בין. ער האָט מיר דערציילט, אַז ער איז שוין אויסגעווען אין אַ פולע קליינע שטעטלאַך... די קליינ־שטעטלשע, זאָגט ער, דערקענט ער נאָך זייערע באַקן... ער האָט מיך געפרעגט, ווי איך שפּיר זיך דאָ. צום לאַכן! ער האָט געזאָגט, אַז ער וועט קומען—זעט, ווי ער האָט גע־האַלטן וואָרט. לאַכט צופרידן.

ד ב ו ר ה.

ער גייט גאָרניט ווי אַלע מענטשן—ער שפּרינגט.

ל א ה.

צוליב אייך, מרים, האָבן מיר היינט געהאַט אַזאַ טייער גאַסט. לאָזט זיך נאָר ניט צו צו אים. איך ווייס שוין גאָר גוט, ווער ער איז.

מ ר י ם.

באַליידיקט.

צוליב מיר גאָר איז ער געקומען?... איך האָב אים דען געבעטן, ער זאָל קומען? וואָס האָב איך מורא פאַר אים? ער קען מיר דען וואָס טאָן? אַ קליין קינד בין איך, וואָס? איך ווייס ניט פון וואָס צו זאָגן; כ׳גיי אויפן הויף, איך הער מען רופט מיך...

ל א ה.

כ׳האָב גאָרניט געמיינט מיט דעם. גלאַט אַזוי. כ׳זאָג, פאַר אַזוינע מענטשן דאַרף מען זיך היטן.

שטיל.

מ ש ה.

נו, מיין גלאָז איז שוין פריי. ווער ס׳וויל, קען טרינקען. אָ־אָ, אַ שאַרפע ירושה וועט פאַר אים בלייבן. מיט אים האָב איך שוין פאַרדאגהט. ט׳שוין פון הונגער ניט שטאַרבן.

ד ב ו ר ה

נאָך אַ לאַנגן שווייגן.

אַז מען האָט חן ביי יענעם אין די אויגן, איז זייער גוט. בפרט, אַז מען איז נאָך אָרים—אָבער היטן באַדאַרף מען זיך. מען קען אַריינפאַלן, אַז מ׳זאָל שוין אַפילו דעם קאָפּ אויך ניט אַרויסזען.

ל א ה.

מרים האָט זיך באַליידיקט. זי מיינט, די מאַמע מיינט עס איר.

מ ר י ם.

כ׳ווייס ניט, וועמען איר מיינט. אַ שווערע שטילקייט. מ ר י ם גייט צו צום פענסטער, באַהאַלט דאָרט דאָס געזיכט.

ל א ה

גייט צו מרימען.

זיינט איר דאָך אַ נאַר — אויב אַזוי גאָר — — קיינער האָט גאָר ניט אויסן געווען אייך... אדרבה... איך בין שוין אַ געלערנטער אין אַזעלכע זאַכן.

ד ב ו ר ה.

דער אָרימאַן, נישט גענוג וואָס ער ליגט צען איילן אין דער ערד, זעט נאָך יעדערער אים צו דעפּטשען מיט די פיס.

ל א ה

פלוצלונג.

קומט נאָר, מרים, לאָמיר זיך לערנען טאַנצן... איר וועט דאָך טאַנצן אויף מיין חתונה?

מ ר י ם

שווייגט.

ל א ה.

אייך פאַרדריסט, וואָס מיר האָבן גערעדט.

מ ר י ם.

מיר פאַרדריסט ניט.

ל א ה.

טאָ וואָס דען איז מיט אייך?

ד ב ו ר ה.

וואָס איך האָב גערעדט אפשר? אין גאָטעס ווילען, איך האָב גאָרניט געמיינט... גלאַט אַזוי...

ל א ה.

קומט טאַנצן מיט מיר!

ש מ ע ו ן.

פריילאַך ביסטו מיר היינט, מיין טאָכטער.

ל א ה.

וואָס האָב איך צו קלאָגן? וועטשערע געגעסן—וואָס דאַרף איך נאָך? אָט וועל איך לוסטיק זיין. הייבט אָן טאַנצן אין קאַרעהאַד און שלעפּט מיט מיט זיך מ ר י מ ע ן. מ ר י ם שלעפּט זיך נאָך אָן חשק.

פ אָ ר ה אַ נ ג.

צווייטער אַקט.

דאָס צימער ווי אין דעם ערשטן אַקט. אַ שיינער, וואַרימער זומער־טאָג. די פענסטער זיינען אָפן. יונה זיצט ביי דער אַרבעט. קעגנאיבער אויף אַ בענקל זיצט זילבערמאַן, ביים גרויסן טיש שטייט מרים און פאַרריכט וועש.

זילבערמאַן

מיט אַן אַל אין האַנט.

יעדן טאָג אַ שעה, ווען איך קוק זיך צו ווי איר נייט, וואָלט איך שוין אַ גאַנצער שוסטער געוואָרן.

יונה.

אויף כּפּרות דאַרפט איר עס—געלט ציילן קאָנט איר—איז שוין גוט! דערצו באַדאַרף מען קיין גרויסן שכל ניט האָבן.

מרים.

איך טראַכט, אַז זילבערמאַן האָט גאָר ניט אַזוי ליב קיין געלט, ווי איר מיינט.

זילבערמאַן.

נאַפּליעוואַט מיר אויף די גאַנצע געלט! גלויב מיר, יונה, אַז זייער אָפּט בין איך מקנא אַן איינפאַכן אַרבעטער.

יונה.

מיטן צונג צו דרייען איז גרינג. אַלע זייט איר מקנא דעם אַרבעטער—און כ׳האָב נאָך קיין איין מאָל ניט געזען, איי־ערער אַ ברודער זאָל אַוועקוואַרפן דעם טעפּל פלייש און ווערן אַ שוסטער... עט, אַ שאָד די הענט איינצוריכטן... איר וועט שוין קענען אָן דעם אויסקומען.

מרים.

איר קענט ניט זילבערמאַנען.

זילבערמאַן.

איר לאַכט און איך מיין ערנסט.

יונה.

ס׳איז גרינג צו זען ווי יענער שוויצט. אַליין אָבער... נו,

רבי שוסטער, אָט האָט איר אַ שוך מיט אַ נאָדל מיט אַ פאַר־
טיקע דראַטווע, וועלן מיר זען ווי איר קענט! דערלאַנגט
זילבערמאַנען דעם שוך.

זילבערמאַן.

אָט, וועט איר באַלד זען; וועט איר טאַקע באַלד זען...
ווישט די האַנט און פאַרקוקט זיך אין שוך אריין. מיין האַנט איז ווי
געבוירן דערצו. ער מעסט זיין האַנט צו דער לינקער זייט שוך.

יונה.

כאַ־כאַ־כאַ!—גיט שוין אַהער דעם שוך; אַ שוסטער וויל
ער זיין—צו לאַכן בנאמנות—איר האָט דאָך מורא פאַר
דעם שוך! פאַרוואָס האָט איר מורא געהאַט די האַנט אַריינ־
צושטעקן? אָט, ווי מען טוט—מיט אַ באַזונדער הנאה זעצט ער
זיין האַנט אין שוך אריין.

זילבערמאַן.

באשר איר האָט צוגענומען פון מיר.

מרים

לאַכט.

יונה.

נאָך אַ זאַך דאַרפט איר וויסן: אַ שוסטער מוז וואוינען אין
נאַסע קעלערן און דאָס וועט איר ניט וועלן.

זילבערמאַן

באַטראַכט זיין האַנט.

אָבער מיין האַנט איז אַן איידעלע.

מרים.

כ׳קלער, אַז מיין האַנט איז אַ ביסעלע איידעלער און קלענער
פון אייערע. באַטראַכט איר האַנט. קיין העלפט ניט פון אייערע.

זילבערמאַן.

לאָמיר צומעסטן!

מרים.

נו, לאָמיר מעסטן!

זילבערמאַן

ער גייט צו מרימען, זיי מעסטן די הענט.

מ ר י ם

העכסט צופרידן.

זעט נאָר, זעט נאָר, יונה! מיין האַנט באַהאַלט זיך אין זיינער. אַפילו דער פינגער, אויף וועלכן ס׳זיצט אַ פינגערהוט, איז אויך קירצער. זאָלן נאָך די מענער אַ ביסל וואַרטן, ביז זיי וועלן זיין אַזוי איידל ווי ביי מיר.

י ו נ ה.

פריצטעס זיינט איר; פונדעסטוועגן הענגט איר זיך מיאוסע בחורים אויפן האַלז. אַלע מיאוסקייטן האָבן שיינע ווייבער. ציט אויס זיינע וואַנסן. אָט ס׳אַר אַ „פאַרשוין״ איך בין—און ס׳אַר אַ ווייבל כ׳האָב געפאַקט.

מ ר י ם.

באשר לאה; איך אויף איר אָרט וואָלט אַפילו ניט געוואָלט קוקן אויף אייך. איך וועל מיר אויסקלייבן אַ חתן—מען וועט אים קענען אויף דער „וויסטאַווע״ אַרויסשטעלן. שמייכלט צו זילבערמאַנען. שוואַרצע אויגן וועט ער האָבן; שוואַרצע האָר; קלאָר־ווייסע באַקן און אַ ביסל ראָז... און רויטע ליפּן... נו, געפעלט עס אייך?

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

שוין איינמאָל שיין!

י ו נ ה

ניט אָפּרייסנדיק די אויגן פון דער אַרבעט.

ווינטער חלומט זיך איר מיליאָנען און זומער שיינע בחורים... אַ שיינעם בחור, מיט איידעלע הענט קענט איר קריגן; אָבער מיליאָנען פאַרגעס, גוטער ברודער... קעשענע־גנבים האָבן אויך איידעלע הענטלאַך.

מ ר י ם.

כ׳וועל געפינען! אויב ניט, ווער נויט עס מיר חתונה האָבן? וואָס זאָגט איר, זילבערמאַן?

ז י ל ב ע ר מ אַ נ ע ן.

געוויס, געוויס! גייט צו איר, נעמט איר פאַרן קינבאַק. איר קוקט, יונה, אַן אמתע...

מ ר י ם.

לאַכט נאָר ניט פון איר, איך בעט אייך.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

איך לאַך שוין גאָרניט... קושט איר האַנט, יונה זאָל ניט מערקן פלוצלונג: כ׳האָב ביי זיך דעם שליסל פון שטוב. ס׳פעלט מיר נאָך מערניט, מיין פאַפאַ זאָל זיך דערוויסן, אַז כ׳זיץ דאָ... עפנט ער זיין מויל—פאַרגעסט ער שוין צו פאַרמאַכן... כ׳קום באַלד צוריק. ער לויפט אַרויס פון שטוב.

שטיל אַ ווײַלע.

י ו נ ה

ווי צו זיך.

אַ שוסטער ווילט זיך אים זיין... אַ פיינער תכשיט... איר ווערט באַלד ברוגז, אַז מען רעדט אייך אַמאָל אויס... בע־סער צו שווייגן.

מ ר י ם.

אַ ביסל צעמישט.

זאָגט, זאָגט.

י ו נ ה.

גלייכער צו שווייגן. שטראָפן יענעם, ווען ער הערט דיך ווי דעם קאָטער...

מ ר י ם.

כ׳ווייס דאָך שוין גוט אַלע אייערע מעשיות... דבורה האָט מיר שוין אויך גענוג דערעסן מיט אירע תחינות.

י ו נ ה.

און פאַרוואָס טאַקע זאָלט איר זיך צוהערן וואָס פרעמדע מענטשן ריידן אייך?...

מ ר י ם

אין כעס.

כ׳קען דאָך אים ניט אַרויסטרייבן פון שטוב, אַז ער קומט אַהער! ער גיט דאָך אייך אַרבעט!

י ו נ ה.

אַרבעט איז עפּעס אַנדערש—און דאָס ווידער עפּעס אַנדערש.

מ ר י ם.

דבורה זאָגט מיר שטענדיק מוסר, פונקט ווי איר וועט מען שמייסן פאַר מיין אויפפירונג... מען טאָר גאָר מיט קיין מענטשן ניט ריידן—איר און לאה זייט שוין גאָר די צדיקים.

י ו נ ה.

אָבער וואָס האָט איר ווינטער גערעדט?

מ ר י ם.

ווינטער בין איך אַ נאַר געווען און איצטער בין איך קלי־ג ער געוואָרן.—כ׳האָב געמיינט, דאָס גרעסטע גליק איז, אַז מען שטריקט אויס מיט אַטוץ זאָקן מער... אָבער כ׳וויל גאָרניט, מען זאָל מיר אין האַרצן אַריינקריכן.

י נ ה

באַזאַכט.

איר רעדט ווי אַ קינד. איר מיינט, אַז מען לעבט שוין אַ יאָר אין אַ גרויסער שטאָט, ווערט מען שוין דער גאַנצער חכם... כ׳האָב שוין, גאָט צו דאַנקען, דעם קייסער אויך גע־דינט און כ׳האָב זיך צו אַלץ צוגעקוקט. איך האָב ליב אויף אַלץ אַן אויג צו וואַרפן... כ׳מיין, גאָט בעוואָר, קיין שום זאַך ניט... איר ווייסט דאָך, כ׳האָב אַ ווייב און—כ׳האָב זי ליב... איר פאַרשטייט? אַ סאָלדאַט האָט זיך ליב אַ שמועס טאָן מיט אַ מיידל. און די מיידלאַך פלעגן צום קאַזאַרמע קומען ביינאַכט... אַ סאָלדאַט איז אַ סאָלדאַט: היינט דאָ און מאָרגן דאָרטן... וואָס, אַ ליגן אפשר? אָבער אַ קאָפּ אויף די פלייצעס באַדאַרף מען דאָך האָבן; וויסן וואו מען איז אין דער וועלט... אָט דאָס האָב איך אייך געוואָלט זאָגן.

מ ר י ם

פאַרשעמט. ווערט רויט.

און איר זייט אַ צדיק געווען...

פרץ הירשביין 3.

יונה.

אַז איר פאַרשטייט ניט. איר און זילבערמאַן—אַ קנאַקעדיקע פּאָר!

מרים.

כ׳רוף אים אַהער?

יונה

קוקט איר גלייך אין די אויגן.

און איר האָט ניט געשפּאַצירט מיט אים הינטערן שטאָט?... זעט איר, כ׳ווייס אַלץ.

מרים

מיט טרערן אין די אויגן.

ער האָט מיך געטראָפן דאָרטן.

יונה.

אַז כ׳פאָרש גאָרניט ביי אייך... כ׳וועל סיי ווי מער ניט ריידן.

מרים.

גוט וועט איר טאָן. איר מיט דבורהן פאַרגעסט גאָר, אַז כ׳בין אַ ווילד פרעמדע דאָ ביי אייך און כ׳קען יעדע מינוט פון דאַנעט אַרויסגיין.

יונה.

אויב איר זייט אַ נאַר, איז קיינער ניט שולדיק.. זילבערמאַן רייסט זיך אַריין מיט קוראַזש.

זילבערמאַן.

אָט בין איך ווידער דאָ. ער באַמערקט מרימס צערודערט פּנים. אָבער טרינקען וויל איך—צום שטאַרבן... איר ווילט, יונה, זיין אַ גוטער ברודער? כאַפּט אַריין אַ פּאָר פלעשער ביר, וועלן מיר אַלע טרינקען. וואו זיינען עס אייערע באַלעבאַטים?

יונה

אין גאַס.

זילבערמאַן.

נו, איז וואָס?

יונה.

אפשר וועט איר דאָס מאָל טרינקען וואַסער?

זילבערמאַן

וואָס וועט איר דערלייגן? דריי טריט!

יונה.

כ׳דאַרף ענדיקן אָט די אַרבעט און נעמען זיך פאַר אייערע שיך—איר האָט דאָך פיינט צו קוקן אין די ציינער אַריין.

זילבערמאַן.

אויב צוליב מיינע שיך — איז רעכט אויף איבערמאָרגן — איר ווייסט דאָך, אַז זילבערמאַן איז אַ גוטער ברודער. ער ניט אים געלט. אָט האָט איר קליינגעלט און גייט... וועלן מיר אינאיינעם טרינקען.

יונה.

טוט אָן חשק אויס דעם פאַרטוך.

איך טרינק סיי ווי ניט... וואָס פאַר אַ ביר זאָל איך ברענגען?

זילבערמאַן.

אָט אַזוי זייט איר אַ „בראַט". ביי זילבערמאַנען ווערט מען ניט פאַרפאַלן...

יונה.

איר וועט אָבער לאַנג דאַרפן וואַרטן. פאַר איין וועגס וועל איך שוין מיין ווייבל זען.

זילבערמאַן.

אַבי ער עקשנט זיך.

יונה

אַרויסגייענדיק.

אפשר וועט איר מיין אַרבעט ענדיקן?

זילבערמאַן.

עס וועט שוין זיין רעכט. ער זעצט זיך אויף יונהס אָרט.

מרים

גייט אַרויס אויף דער גאַס און קערט זיך באַלד צוריק.

זילבערמאַן.

אַ חכם בין איך! ווי דער בחור האָט זיך געלאָזט בעטן. כאַ-כאַ-כאַ! אַריינגעפירט דעם נאַר אין זאַק אַריין! שטיל אַ ווײַלע.

מרים

בעגראָבט די אויגן אין איר אַרבעט.

זילבערמאַן

גייט צו איר.

וואָס זייט איר אַזוי אומעטיק, מרים? איר ווילט גאָרניט קוקן אויף מיר. ער גלעט אירע האָר. איר זייט עפּעס ניט געזונט?

מרים.

כ׳בין געזונט.

זילבערמאַן.

וואָס איז מיט אייך?... האַ, מרים?

מרים.

כ׳האָב זונטאָג געזוכט אַ צייט ווי מיט אייך צו ריידן... זייער פיל האָב איך מיט אייך צו ריידן, נאָר... אויס טרערן. איר פאַרפינסטערט מיר ס׳לעבן.

זילבערמאַן

צעמישט.

איך?... וואָס רעדט איר? מרים...

מרים.

אָבער כ׳וויל ניט מער, כ׳וויל ניט מער... זי באַפרייט זיך פון אים, זעצט זיך אויפן סאַבורעס, באַהאַלט דאָס געזיכט אויפן אָרים.

זילבערמאַן.

איך דערקען אייך ניט. איר רעדט עס? אָדער לאַכט איר אפשר גאָר? ער וויל אויפהויבן איר קאָפּ. זאָגט, איר מאַכט חוזק, מרים?

מרים

הייבט אויף דעם קאָפּ.

אָבער מער וויל איך ניט, גענוג... איך בין שטענדיק צו-פרידן געווען און איר...

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

מרים... וואָס רעדט איר אַזוי? ווען כ׳האָב אייך צום ערשטן מאָל דערזען, נאָך ווינטער, זייט איר מיר גלייך געפעלן געווען... איר אַליין האָט דאָך געזאָגט...

מ ר י ם.

גאָרניט, האָב איך געזאָגט. וואָס האָב איך געקאָנט זאָגן? כ׳האָב, ווי אַ קליין קינד געמיינט... איך וויל בלייבן אַן אָרנטלאַכע. כ׳וויל ניט זיין ווי...

ז י ל ב ע ר מ אַ ן

ער זעצט זיך צו איר.

איר האָט דאָך אַליין געזאָגט: מיר זיינען ביידע יונג; מיר זיינען ביידע—אָט זעט, איך קוק אויף קיין שום זאַך ניט. כ׳גיי אַהער, צו שמעון דעם שוסטער אין קעלער אַריין... אַלץ צוליב אייך, מרים, אַלץ צוליב אייך!

מ ר י ם

ווישט די טרערן.

איך טראַכט שטענדיק: אַז איך דאַרף זיך אַזוי ניט צולאָזן צו אייך. דאָ אין שטוב שטראָפן זיי מיך אַלץ — זיי זיינען גערעכט... איך בין אַן אָרים מיידל, אַ קליינשטעטלדיקע, און איר—איר קאָנט מיך גאָר ניט ליבן. איך בין אַ יתומה בין איך...

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

נאַרישקייטן, נאַרישקייטן! און אַז איך בין רייך, וואָס איז? וואָס גייט עס אונז אָן? אָט זעט איר; איך האָב געוואָלט באַקאַנט ווערן מיט אייך, האָב איך אויף קיין זאַך ניט גע־קוקט: אָט אַזוי ווי דו ביסט, אַזוי געפעלסטו מיר. קושט זי. צום טייוול די רייכקייט! כ׳פאַרשטיי: דאָ אין שטוב רעדט מען דיך אָן. טאַטע־מאַמע דיינע זיינען זיי, וואָס? אַ קליין קינד ביסטו, וואָס? זעסטו, אַזוי יונג זיינען מיר... אַזוי יונג זיינען מיר; ווער קאָן אונז אַ דעה זאָגן? קיינער ניט!... ביסט צופרידן געווען: וועסט שוין ניט זיין מער אַליין...

וועסט שוין ניט זיין מער אַליין. איך ליב דיך! קושט זי.
איך ליב דיך — —

שטיל.

מ ר י ם

קינדעריש.

און אין אַ יאָר אַרום וועט איר מיך ליב האָבן?

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

פאַרוואָס עפּעס ניט?

מ ר י ם.

און אין דריי יאָר אַרום?

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

איך פאַרשטיי גאָרניט, וואָרים דו פרעגסט מיך אַזוינע זאַכן.

מ ר י ם.

און איר וועט מיט מיר חתונה האָבן?

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

געוויס! כ׳ליב דאָך דיך אַזוי... דער פאָטער וועט מיר קיין געלט ניט געבן—איז ניט, איז רעכט אָן דעם! דו ווילסט דאָך גאָרניט, כ׳זאָל רייך זיין. ער דריקט זי צו זיך. זעסטו שוין, נאַרעלע קליינס. מרים הייבט אָן צו וויינען. נו, וואָס ווידער?

מ ר י ם.

כ׳שרעק מיך פאַר מיין מאַמען...

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

דיין מאַמע, זאָגסטו דאָך, איז נאָך פאַר צען יאָר געשטאָרבן.

מ ר י ם.

אָבער איך שרעק מיך פאַר איר, זי קומט צו מיר אַלע נאַכט צו חלום. כ׳האָב עס פאַר קיינעם ניט געוואָלט דערציילן... שוין באַלד צען יאָר, אַז זי איז געשטאָרבן. כ׳האָב זי אַזוי ליב געהאַט! כ׳האָב אַזויפיל געוויינט, ווען זי איז געשטאָרבן! כ׳האָב שוין מער קיין כח ניט געהאַט... אפשר צוויי יאָר דורכאַנאַנד האָב איך ניט אויפגעהערט צו וויינען

ביינאַכט, אויפן געלעגער ליגנדיק, פלעג איך שטענדיק סראַכטן: ווען גאָט טוט עס אַנס, זי זאָל צוריק לעבעדיק ווערן... כ׳האָב זי כאָטש אין חלום געוואָלט זען און זי איז קיינמאָל ניט געקומען. נאָר איצטער, צייט מיר האָבן זיך באַקאַנט, לאָזט זי מיך ניט צורו.

זילבערמאַן.

חלמות—נאַרישקייטן!

מרים.

גלויבט מיר, באָריס, כ׳וועל אייך רופן „באָריס״. גלויב מיר, ס׳איז ניט אומזיסט... זי באַפרייט זיך פון אים. כ׳וועל מיין פנים אָפּוואַשן, מען זאָל ניט דערקענען, אַז איך האָב געוויינט. זי וואַשט איר געזיכט. אַ קעלט גייט מיר איבער די ביינער, ווען איך דערמאָן זיך מיר דעם לעצטן חלום. אָט, אדרבה הערט אויס.

זילבערמאַן.

דערצייל ניט, מען באַדאַרף ניט!

מרים.

איר מוזט עס הערן... אין אונזער שטעטל, גאָר הינטערן שטאָט לויפט זיך אַ טייכל, און לעבן דעם טייכל ציט זיך אַ וועג, וואו אַלע, פון אונזער שטעטל, גייען שפּאַצירן... דאָרטן פלעג איך שטענדיק שפּאַצירן מיט מיינע חברטעס. ציטערט.

זילבערמאַן.

בעסער ניט דערצייל.

מרים.

פאַר וועמען זאָל איך דערציילן, אויב ניט פאַר אייך? דבורהן אָדער לאהן קאָן איך ניט... נאָכדעם ווי מיר האָבן ביידע געשפּאַצירט אין וואַלד... יענע נאַכט האָב איך בשום אופן ניט געקאָנט אַנטשלאָפן ווערן. כ׳האָב אַפילו מיט קיין אויג ניט צוגעמאַכט... פלוצלונג, דוכט זיך מיר, איך שפּאַציר איינע אַליין לעבן טייך אין אונזער שטעטל. פריער זיינען דאָרט אומגעגאַנגען אַ פולע מענטשן; נאָר באַלד ווי איך ין צו-

געקומען, זיינען זיי איינציקווייז פאַרשוואונדן געוואָרן... איך קוק צום טייך און עפּעס זעט אויס אַנדערש ווי שטענדיק: דאָס וואַסער איז שוואַרץ ווי פּעך... איך וויל אַנטלויפן, אָבער איך קאָן ניט. כ׳קאָן זיך ניט רירן פון מיין אָרט. איך האָב מיט קיין פוס ניט געקאָנט רירן... כ׳וויל שרייען— נאָר עס שטיקט מיר אין האַלז און כ׳קען ניט. און מיט־אַמאָל זע איך: די ביימער און דער טשרעט וואָס וואַקסט אויפן ברעג טייך, ווערן וואָס אַמאָל גרעסער, וואַקסן, וואַקסן... און איך שטיי און קוק, די ביימער זיינען שוין אַזוי הויך, מען זעט שוין די שפּיצן ניט אַרויס... און דער וואַסער־קווייט, וואָס האָט אַרויסגעקוקט פון וואַסער, האָט אויך גענומען וואַקסן: אָט איז ער שוין ווי אַ קליין קינד די גרייס; אָט איז ער שוין ווי אַ גרויסער מענטש... איך וויל אַנטלויפן... שרייען—נאָר כ׳קען ניט. און מיטאַמאָל— מיין מאַמע! קוקט צו מיר אַרויס פון דעם וואַסער־קווייט... איך פאַרמאַך פעסט מיינע אויגן, כ׳זאָל זי ניט זען—אומזיסט! דורך די ברעמען זע איך זי... כ׳האָב זי דערקענט: אויפן פּנים האָט זי געהאַט אַ קיילאַכדיקן, געבוירענעם צייכן. און זי קוקט צו מיר און רעדט גאָרניט. אירע בליקן זיינען אַזוי שאַרף געווען... גלייך אין האַרצן אַריין האָבן זיי גע־קוקט. איך האָב געשפּירט, זי ווייס אַלץ, וואָס ביי מיר אין האַרצן טוט זיך... זי האָט גאָרניט גערעדט, זי האָט אַפילו מיט קיין גליד קיין ריר ניט געטאָן... און זי קוקט מיך שאַרף אָן. שטראָפט מיך פאַר מיין אויפפירונג... כ׳האָב געוואָלט וויינען, בעטן, זי זאָל מיר מוחל זיין, כ׳וועל זיך שוין בעסער אויפפירן... פּלוצלונג הער איך שמעונס קול, ער וועקט מיך: „מרים!" „מרים?"

ז י ל ב ע ר מ אַ ן

אַפּלאָדירט.

כאַ־כאַ־כאַ, מען קאָן שטאַרבן פאַר געלעכטער! האָט איר געהערט אַמאָל אַזאַ חלום? די ביימער וואַקסן; די קווייטן וואַקסן... דו האָסט אויך מסתמא געוואַקסן—גרויס ווי עוג

מלך הבשן ס׳טו געמוזט זיין. אַ שאָד, וואָס איך האָב דיך ניט געזען... — נאַרעלע קליינער, אַז מען לייגט ביינאַכט אַרויף אַ האַנט אויפן ברוסט, דוכט זיך: גנבים, גזלנים גייען... נאַט אייך אַ מאַמע צום טיש!

מ ר י ם.

טאָ פאַרוואָס האָט זיך מיר ניט אויסגעדוכט, אַז גזלנים גייען... דווקא די מאַמע איז געקומען.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

נאַרישקייטן! — אָט פרעג מיך, וואָס כ׳האָב אין חלום געזען? שטיי איך אויף—פיו! אויס אַלע חלומות.

מ ר י ם.

קושט אים אויפן שטערן.

זאָגסטו, מען דאַרף ניט מורא האָבן?

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

כ׳האָב דאָך שוין איינמאָל געזאָגט?

מ ר י ם

שטיל.

האָסט מיך ליב?

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

שוין ווידער?

מ ר י ם.

און דו וועסט מיך נישט אַוועקוואַרפן?

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

אַ קליין קינד בין איך, וואָס? שטיל. ער נעמט זי אויפן האַנט.

מ ר י ם.

אָ, ווי שרעקלאַך זי האָט אויסגעזען!

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

גענוג... גענוג...

מ ר י ם.

ס׳האַרץ אָבער שרעקט מיר... עפּעס אַ שלעכטער געדאַנק נאָגט דעם האַרץ, נאָגט... שווייגט אַ ווײַלע. געדענקסט, באָריס, דעם ערשטן אָוונט... ביסט אַזוי גוט געווען... כ׳האָב מיר

אַזוי געשעמט, ווען כ׳בין אין וואַלד אַריינגעקומען... דו ביסט נאָך ניט געווען... עפּעס ניט ווילנדיק האָב איך אַלץ גע־טאָן: צו וואָס בין איך געגאַנגען אין וואַלד? ווייס איך אַליין ניט. ניט ווילנדיק האָב איך אַוועקגעלייגט די אַרבעס, צונויפגעלייגט די זאָקן, און ניט ווילנדיק פון שטוב אַרויס, כ׳בין געגאַנגען, געגאַנגען... אַלץ ניט ווילנדיק... שטיל. הערסט, ווי ס׳האַרץ קלאַפּט? טיק־טאַק, טיק־טאַק, טיק־טאַק!... וועסט ניט זיין אין כּעס?

זילבערמאַן.

וואָרום דען?

מרים.

כ׳וויל דיר עפּעס סרעגן.

זילבערמאַן.

נו, פרעג.

מרים.

אָבער וועסט ניט זיין אין כּעס?

זילבערמאַן.

ווייסט דאָך, אַז באָריס איז אַ גוטער.

מרים

קינדערש.

הערסט ווי ס׳האַרץ קלאַפּט—טיק־טאַק! טיק־טאַק! טיק־טאַק!

זילבערמאַן.

פאַרוואָס פרעגסטו ניט?

מרים.

און אַז דו וועסט געפינען אַן אַנדערע, אַ שענערע פון מיר, אַ רייכערע פון מיר?—

זילבערמאַן.

אַז כ׳ליב דיך, נאָך וואָס זאָל איך זוכן אַנדערע?

מרים.

דאָ אין שטוב זאָגן אַלע איך זאָל זיך פון דיר דערוויי־טערן... וועסט מיר נאָר אַ גליקלאַך מאַכן, זאָגן זיי...

זילבערמאַן

אויסגערעגט. באַפרייט זיך פון איר.

האַ-האַ! איצטער פאַרשטיי איך שוין אַלץ!

מרים.

נעכטן, ווען דו ביסט אַוועקגעגאַנגען, האָט דבורה אַזויפיל גערעדט... יונה מאַכט חוזק פון מיר, און איך גלויב זיי צייטנווייז. דו זיצסט זיך ביי דיר אינדערהיים און איך דאָ אין קעלער; איך וויל דיך אַזוי זען און קען ניט...

זילבערמאַן.

איינמאָל פאַר אַלעמאָל—פון דאַנען מוזטו אַרויסגיין.

מרים.

זיי פרעגן אַלעמאָל: פונוואַנען האָט איר עס אַזוי געלט שטענדיק, מרים?

זילבערמאַן

ער ניט איר עסלאַכע באַלדענע מטבעות.

האָסטו דיר דאָ געלט, און נאָך היינט צי זיך אַרויס פון דאַנען.

מרים.

און אַז זיי וועלן מיר פרעגן, וואוהין גיי איך?

זילבערמאַן.

כאַ-כאַ-כאַ! טאַטע מאַמע זיינען זיי?... איך פאָלג מיין טאַטן אויך גאַנץ ווייניק.

מרים.

פאַר דבורהן עפּעס האָב איך אָפּשיי. ווי אַ מאַמע איז זי צו מיר... כ'פיל, אַז היינט אין אָוונט וועט זי שוין ריידן, ריידן...

זילבערמאַן.

נו, אויב אַזוי, איז גענוג! מער זעסטו מיך שוין ניט (ער קושט זי. נעם דאָס געלט, צוואַנציק רובל. דערווייל וועסטו גענוג האָבן. די זאַקן וואַרף...

מ ר י ם

נעמט דאָס געלט.

צו וואָס דאַרף איך אַזויפיל געלט?

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

מער קיין זאָקן וועסטו ניט שטריקן, פאַרשטייסט?

מ ר י ם

קושט אים.

ווי גוט דו ביסט!... מען גייט! דבורה, דוכט מיר, גייט. זעץ זיך דו אויף דיין אָרט און מאַך זיך, אַז דו נייסט. זיי גייע אויף זייערע ערטער.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

קיינער גייט ניט... קום צו מיר, נאַרעלע, קום—

מ ר י ם.

געגוג, געגוג... זיי קומען באַלד אָן. איך בין טאַקע אַ נאַ=רעלע—וואָס האָבן זיי מיר פאַר אַ דעה צו זאָגן—נאָר מיין נאַטור איז שוין אַזוי... אַ ווייַלע שטיל. זי זינגט:

עלנט בין איך ווי אַ שטיין
גע—לאָזן האָט מען מיך אַ—ליין...

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

אויב דו ווילסט ניט גיין צו מיר, וועל איך זיך שוין מטריח זיין מיין עלטער און גיין צו דיר. ער גייט צו איר, קושט זי. וואו האָסטו עס געהערט דאָס לידל דיינס? שטענדיק זינגסטו עס.

מ ר י ם.

עס פּאַסט זייער פאַר מיר... איך בין דאָך אויך אַ יתומה אַן עלנטע יתומה...

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

מען גייט! איילט אויף זיין אַרט. מירעלע, היינט גייסטו אַרויס פון דאַנען—וועסט זיך אויסזוכן אַ שיין אויבערשטיבל—איך וועל צאָלן.

מ ר י ם

שנעל.

היינט זאָלסטו קומען אין וואַלד אַריין... וועסט זיין? כ׳האָב דיר נאָך עפּעס צו זאָגן... נייט.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

כ׳וועל זיין. ער מאַכט זיך גייענדיק.

דבורה און יונה קומען אריין.

י ו נ ה

שטעלט אויפן טיש צוויי פלאַשן ביר.

מיר איז גוט צו שיקן נאָך דעם מלאך־המות. מיין ווייבל האָט מיך פאַרהאַלטן.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

איך האָב זיך געלערנט שוסטעריי און פריילין מרים האָט מיר דערציילט אירע חלומות. נו, יונה, איצטער גייט אויף אייער אָרט.

ד ב ו ר ה.

דערלאַנג, מירעלע, אַ גלאָז.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

עטלאַכע גלעזער ברענגט. אַלע וועלן טרינקען.

ד ב׳ו ר ה.

דאַנק. איך טרינק ניט קיין ביר.

מ ר י ם.

כ׳פאַרשטיי גאָרניט, ווי אַזוי מען טרינקט אַזאַ ביטערניש.

ברענגט גלעזער.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

עפנט די פלאַש. גיסט אַן צוויי גלעזער.

נו, יונה, טרינקט, מיט די ווייבער וויל איך גאָרניט ריידן. טרינקט. אַך, ווי גוט!

י ו נ ה

טרינקט.

ביר איז גוט צו טרינקען נאָך אַ פעטן מיטאָג... אויף „סלוזש־בע״ פלעג איך אָפטער טרינקען... גוטע ביר!

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

נאָך אַ גלאָז?

י ו נ ה.

מער ניט. ס׳וועט זיין שווער צו אַרבעטן.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

אויב אַזוי, וויל איך אויך ניט מער. ס׳אַנדערע פלעשל וועט איר שוין אַליין טרינקען.

אַ קינד שרייט אַריין דורכן פענסטער.

ד י ק י נ ד ע ר.

מאַמע, גיב עסן!

ד ב ו ר ה.

אין שטוב אַריין קומט.

ק י נ ד ע ר.

אויפן גאַס ווילן מיר שפּילן.

ד ב ו ר ה.

דערלאַנגט דורכן פענסטער אַרויס די קינדער ברויס.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

נו, יונה, וועל איך האָבן אויף מאָרגן נייע שיך?

י ו נ ה.

האַלט איר דאָך קיין וואָרט ניט. איר האָט דאָך אַליין געזאָגט אויף איבערמאָרגן.

ז י ל ב ע ר מ אַ ן.

נו, זאָל זיין אַזוי, אַדיע! נייט אַרויס.

י ו נ ה.

זעט איר, מרים, איך בין ניט קיין שלעכטער. פאַרנעמט זיך מיט זיין אַרבעט.

מ ר י ם.

מיט וואָס?

י ו נ ה.

אָט זעט איר... כ׳בין אַוועקגעגאַנגען.

מ ר י ם.

וואָס פאַר אַ טובה האָט איר מיר געטאָן מיט דעם?

יונה

צו דבורהן.

אַ שאָד, שוויגער, וואָס מרים איז ניט אייער טאָכטער.

דבורה

שמייכלט.

וואָרים וואָס?

מרים

אין כעס.

ער האָט שוין אָנגעהויבן צו דרשענען!

יונה.

וואָלט איר געהאַט אַ מיידעלע אַרייכס און אַ פיינס.

מרים.

טפוי!

דבורה.

לאָז צורו, יונה.

יונה.

קעצעלע מיינס. וואָס זייט איר אַזוי אין כעס? באַצאָלט מיר נאָר גוטע שדכנות-געלט, וועט זילבערמאַן זיין אייערער... זעט, שוויגער, זי לאַכט, זי איז צופרידן.

מרים

שווייגט.

יונה

קוקט זי אָן.

זעט, זי וויינט גאָר!—ווייל ער איז אַוועקגעגאַנגען!

דבורה.

כ'בעט דיר, יונה, לאָז זיין שטיל. זי טראָגט אַרויס די פלאַש ביר. כ'וועל עס אונטער די טרעפּ אַוועקשטעלן. דאָרט איז קעלטער.

יונה.

וויצלט זיך.

נאָר ניט געוויינט, אַז איך זאָג אייך כ'וועל אים פאַקן פאַר אייך...

מ ר י ם.

מיט געוויין.

וואָס ווילט איר פון מיר?! פרעמדע זייט איר, ניט מער!

י ו נ ה.

שאַ—שאַ—שאַ...

מ ר י ם.

איך בין ניט קיין קליין קינד. פון וועמען איר ווילט, מאַכט זיך חוזק—נאָר ניט פון מיר!...

ד ב ו ר ה

לויפט אריין.

וואָס איז דאָ אַזוינס? יונה, איך בעט דיך מיט גוטן, זאָלסט אויפהערן. ער לאַכט און זי קלאָגט ווי אַ קינד... וואָס איז דאָ געווען?

י ו נ ה.

איך מאַך גאָר קיין שפּאַס ניט. איך וויל פאַרדינען שדכנות־געלט. איר האָט דאָך מיר אַליין געזאָגט, אַז איר וואָלט מיט פאַרגעניגן מיט אים חתונה האָבן.

ד ב ו ר ה.

אָבער וואָס איז דיין דאגה. זאָל זיך יעדערער טאָן ווי ער פאַרשטייט. איך האָב גערעדט איינמאָל—און גענוג.

מ ר י ם.

איר האָט דעם איינמאָל אויך ניט געדאַרפט ריידן.

ד ב ו ר ה.

רעדסט ווי אַ קינד. מיינסט, אַ ווילד פרעמדע ביזטו ביי מיר... מיט דעם רובל, אָן דעם רובל וואָס איך נעם דאָרטן ביי דיר. אַ מענטש דאַרף אַמאָל האָבן אַ מדריך.

מ ר י ם.

איך באַדאַרף קיין מדריך ניט האָבן.

י ו נ ה.

איר, שוויגער, האָט אַ גרויסן טעות. איר האַלט מרימען פאַר אַ קליין קינד און זי וויל שוין אַ חתן צייט פינף יאָר. נאָר

יונה איז ניט קיין שלעכטער, איך וועל אייך אויסגעפינען
אַ חתן, וועט ער זיין... ער קושט זיינע שפּיצן פינגער.

דבורה

לאכט.

כ׳האָב דיך געבעטן, זאָלסט שווייגן.

מרים

תּארפט איר ארבעט, און טוט אָן שנעל אַ טוך אויפן קאָפּ.

יונה.

זעט, זי אַנטלויפט. קומט, כ׳וועל אייך דורכלאָזן דורכן פענ־
סטער, וועט זיין נעענטער.

דבורה

פארוואונדערט.

וואוהין לויפסטו?

יונה.

קומט וועל איך אייך בענטשן פאַרן אַוועקגיין.

דבורה

צו יונהן אין פעס.

זאָלסט אויפהערן, בעט איך דיר! זאָג, מרים, וואוהין לויפסטו?
זע, מיט פאַרוויינטע אויגן וואוהין לויפסטו? נעמט זי פאַרן האַנט.

יונה.

פאַרמסרן פאַר זילבערמאַנען.

מרים.

לאָזט מיך, לאָזט מיך. באַפרייט זיך פון דבורהן. כ׳וויל אַנטלויפן
פון אייער פינסטערן קעלער!... איך וויל לעבן און איך
לאָזט מיר ניט... פרעמדע זייט איר און כ׳פרעג ניט ביי
אייך! נייט ארויס.

יונה

ביטער.

האַ־האַ! „לעבן וויל זי"—אָבער ווי אַזוי? מיט וואָס?...

פאָרהאַנג.

פרץ הירשביין 4.

דריטער אַקט.

דאָס אייגענע צימער ווי אין די פריערדיקע אַקטן.
אסתר־תענית ביינאַכט. שמעון און יונה
זיצן בײַם טיש און קענגאיבער זיי זיצט לאה
און האַלט אַ קליין קינד אויפן האַנט. קײַען דאָס.
דבורה מאַכט אַ הערינג. אויף דער באַנק
לעבן אויפן שלאָסן צוויי קינדער איינער
לעבן אַנדערן.

לאה.

אפשר איז נאָך דאָ וואָס צו פאַרטרינקען? די ברוסט איז ליידיק; ער ציט מיר אויס דעם מאַרך פון די ביינער.

דבורה.

עט, לאָז געמאַכט. לייג אים שלאָפן, ער איז קיין עין-הרע זאַט. קיין בייז זאָל ניט זיין.

יונה.

פרעגט, ווער האָט איר געבעטן פאַסטן? אַז מען זויגט אַ קליין קינד—פאַסט מען ניט.

דבורה.

מען פאַסט זיך ברוך-השם גענוג אויס דעם גאַנצן יאָר.

שמעון.

אַז מען פאַסט אַ ווינטערדיקן טאָג, איז קיין בייז ניט.

לאה.

דער טאַטע וואָלט וויסן, ווי ס'איז געשמאַק צו זויגן אַ קינד און פאַסטן: ס'האַרץ פאַלט שיר ניט אַרויס.

יונה.

זי רעדט נאָך, די „חכמה". דער רבונו-של-עולם האָט טאַקע זייער אַ גרויסן עסק מיט דעם אָרימאַנס תענית.

דבורה

דערלאַנגט הערינג צום טיש.

אַז ס'איז קיין מזל נישטאָ... ווערט מען געבוירן אין אַ שלעכט מזל, איז שוין גלייכער אַז מען וואַקסט פון דער ערד ניט אויף.

שמעון.

ס'איז דאָך עפּעס ערב-פורים און זיי האָבן זיך אַנידערגע-

זעצט פּלאַפּלען וואָס ס׳איז נישט געשטויגן און נישט געפלויגן.

דבורה.

און אַז ערב־פּורים?

שמעון.

זאָל מען קויפן מעל, באַקן וואָס איז.

לאה.

אוי, מאַמעשי, גיב מיר שוין וואָס צו פאַרטרינקען. ווי אַ פּיאַווקע האָט ער זיך מיר איינגעגעסן... מיט די הענט־לאַך... צום קינד. צוצעקל מיינער! זעסט, מאַמע, ווי ער האָט זיך איינגעגראָבן מיט די הענטעלאַך.

דבורה

גייט צו.

אַ געזונט אין דיין קעפּעלע!

שמעון.

אַ ווינטער אַ ביסל! ס׳זאָל עס גאָר פּלאַצן דער פראָסט. פאַר־איאָרן איז שוין אויף פּורים קיין סימן שניי ניט געווען. פאַראַיאָרן אין דער צייט איז שוין געלעגן עטלאַכע רובל אויף פּסח... פאַר דירה געווען באַצאָלט.

דבורה.

און האָסט גאָר פאַרגעסן, אַז פאַראַיאָרן האָט מען נאָך חתונה געמאַכט די צוויי תכשיטים.

יונה.

זייער נייטיק געווען!

דבורה.

האָסט דאָך אַליין געבראַכט. שווער געווען אַפילו ביז פּורים צו דערציען.

לאה.

איך פרעג אים, וואָס ט׳ער אַזוי פון דער הויט געשפּרונגען? וואָס וואָלט מיר געאַרט, ווען כ׳וואָלט נאָך איצטער גע־ווען אַ מיידל?

יונה.

כ׳האָב מורא געהאַט, זאָלסט ניט חרטה האָבן; וועסט זיך געפינען אַן אַנדער מיידל און מיר די טיר ווייזן.

לאה.

ס׳פאַרשטייט זיך! אַ ביסל גרעסערע העלדן פון דיר האָבן זיך מיר אויפן האַלז געהאַנגען און איך...

יונה

לאַכט.

נו, פאַרוואָס האָסטו טאַקע ניט חתונה געהאַט מיט אַן אַנדערן?

לאה.

ווייל כ׳האָב דיך ליב געהאַט. ווען דו וואָלסט מיך ניט גענומען—וואָלט איך עס אפשר ניט אויסגעהאַלטן.

יונה.

זי לאַכט און איך וועל אייך באַלד דערציילן, וואָס זי האָט מיר געזאָגט פאַר דער חתונה. איינמאָל, מיר זיינען געבליבן אַליין...

לאה

רייסט אים איבער.

ווען, ווען?

יונה.

דאַמאָלסט, ווען משה האָט פון דאַנען אַרויסגעצויגן.

לאה.

ניין, כ׳געדענק גאָר ניט, קיין פערול בין איך קיינמאָל ניט געווען.

יונה.

וועל איך דיר שוין באַלד דערמאָנען.

לאה.

נו, נו... שווייג שוין, שווייג. טאַטע, פאַרשטאָפּ אים דאָרט ס׳מויל.

ש מ ע ו ן.

צופריידן.

כ׳קען גאָרניט הערן אייערע מעשיות דאָ. מיר עגבערט אין קאָפּ גאָר עפּעס אַנדערש.

ד ב ו ר ה.

איר האָט זיך ניט וואָס צו שעמען איינער מיטן אַנדערן.

ל א ה.

ער האָט מיך אָפּגענאַרט.

י ו נ ה.

איצטער מוז איך שוין דערציילן.

ל א ה.

ביסט גערעכט, ביסט גערעכט, אַבי שווייג. אַלע לאַכן צופריידן.

ד ב ו ר ה.

וואָס פעלט דיר נאָך? האָסט אַ קינד — אַ בריליאַנט.

ל א ה.

כ׳קאָן מוחל זיין יונהן די מציאה. פריער בויך-ווייטאָג און דערנאָך קאָפּ-ווייטאָג...

ש מ ע ו ן.

אינם מזל פונם קינד וועט אייך דער וואָס אין הימל העלפן.

ל א ה.

פאַרשטייט זיך, מען זעט דאָך ווי ער האָט דיר געהאָלפן אין דיין קינדערס מזל.

ד ב ו ר ה.

וואָס מיינסטו, טאָכטערשי? ס׳זיינען צוגעקומען קינדער — צוגעקומען מיילער, פונדעסטוועגן איז מען נישט חלילה אויסגעגאַנגען פאַר הונגער.

ל א ה.

אַ גליק! געווען קאַרטאָפל דעם מאָגן אָנצושלאָגן. ס׳האַרץ אָבער פאָדערט נאָך עפּעס.

ש מ ע ו ן.

וואָס, מאַרציפּאַנעס? גלאַט זיך אויסטראַכטן—דאָס האָט גאָר קיין שיעור ניט.

ל א ה

זי טראָגט דאָס קינד צום ווינ, לייגט אים.

וואָלט ער כאָטש שלאָפן היינטיקע נאַכט... אוצר מיינער! כ׳האָב גאָר קיינמאָל ניט געגלויבט, איך זאָל אַזוי ליב האָבן מיינס אַ קינד...

שטיל.

ד ב ו ר ה.

איר וועט גאָרניט טרעפן, וועמען כ׳האָב היינט באַגעגנט אין גאַס. גאָר פון זינען אַרויס צו דערציילן אייך.

ל א ה.

וועמען?

ד ב ו ר ה.

מרימען. זאָלן שוין, הלוואי, אַלע, וואָס ווינשן מיר בייז, אין אַזאַ מאָס זיין און האָבן אַזאַ פּנים ווי זי.

ש מ ע ו ן.

האַ, וואָס מאַכט זי די חצופה?

ל א ה.

אַט, האָסטו דיר! פאַרוואָס קומט דאָס איר אַזאַ נאָמען? צו דבורהן. וואָס טוט זי?... וואָס מאַכט זי? פאַרוואָס קומט זי ניט אַהער?

י ו נ ה.

נאָך מיט אַ האַלב יאָר צוריק האָט ער זי געוואָרפן.

ד ב ו ר ה.

ווי עס ווייזט אויס, שטריקט זי ווייטער זאָקן. ווען איר וואָלט אַקוק טאָן אויף איר. מיט טרערן. דאָס פּנים גרין און געל.

ל א ה.

ווי שיין, ווי יונג זי איז געווען?

שמעון.

ווער איז איר שולדיק? ווי זי האָט פאַרדינט, אַזוי האָט זי.

דבורה.

ווי זי האָט מיר דערזען, האָט זי אָנגעהויבן וויינען. ווישט די אויגן. זי האָט גאָרניט געקאָנט ריידן. פאַרוויקלט אין אַ גראָ־בער טוך...

לאה.

פאַרוואָס האָט זי זיך די גאַנצע צייט ניט געוויזן?

דבורה.

אויפן האַלז האָט זי מיר זיך געוואָרפן. ס'ווייזט אויס, אַז זי וועט אינגיכן... דערדעדט ניט.

שמעון

שפּייט אין כּעס.

טפוי!

לאה.

וואָס רעדסטו! ווייסט עס אויף געוויס?... ווי אומגליקלאַך! ווי עלנט! ס'האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט... ווי קאָן זי עס אַרבעטן אין אַזאַ לאַגע.

יונה

בייט אום איבערן צימער צערודערט.

דבורה

ס'שטיקט איר די טרערן.

כ'ווייס עפּעס ניט, פאַרוואָס דאָס מיידל איז מיר איינגעבאַקן אין האַרצן. כ'האָב געוואָלט, זי זאָל בלייבן ביי מיר אין שטוב. ס'האַרץ האָט מיר עפּעס געשראָקן... מיר איז שווער געווען צוצוקוקן זיך ווי זי פלעגט זיצן איינגעבויגן איבער דער מאַשין ביז שפּעט אין דער נאַכט.

לאה.

איר געדענקט איר אויסזען, ווען זי איז אָנגעקומען צו אונז?

יונה.

כ׳האָב געוואוסט, אַז אַזוי וועט עס זיין דער סוף. אָ־אָ, איר שיין פּנימלו!

לאה.

ווי האָסט עס געוואוסט?

יונה.

כ׳האָב זיך געגוג אָנגעזען און אָנגעהערט פון אַזוינע מעשיות אָיר ווייסט גאָרניט, וואָס אַ גרויסע שטאָט איז... כ׳ווייס, וואָס ס׳ווערט פון אַזוינע מיידלאַך ווי מרים.

דבורה.

אַז די מאַמע אירע איז געשטאָרבן, האָט זי באַדאַרפט געמען אַ שטריק און אויפהענגען זיך.

יונה.

וויפל האָב איך אַריינגערעדט אין איר! קאָכט זיך. איר ווייסט, אַז איך האָב זיך שוין איינמאָל געקליבן צו נעמען אַ שטעקן און באַווייזן אים די סיר... כ׳האָב אייך ניט דערציילט, אַז דער יאָלד האָט מיר איינמאָל געבעטן, געוואָלט אַפילו געלט געבן, כ׳זאָל אים באַהילפיק זיין צו באַקומען מרימען.

שמעון.

אָבער וואָס איז דער שמועס, וואָס? כ׳וויל זי גאָרניט קענען. האָט אָפּגעוואוינט, באַצאָלט און אַוועק וואוהין זי האָט געוואָלט. ווי זי האָט זיך אויסגעבעט, אַזאַ געלעגער האָט זי.

לאה.

כ׳ווייס, אַז דיר האַרן זייער ווייניק אַזוינע זאַכן.

שמעון.

אַן אויסגעלאַסענע... אַ יענע זאַך... האָט זי ניט געדאַרפט קריכן צו אים.

לאה.

הערסט אַ ביסל, זי איז אויך שולדיק...

דבורה.

בעסער רייד ניט מיט אים.

יונה

איראָניש.

אַז מרים וועט האָבן אַ יינגל, וועט מען דעם שווער מכבד זיין מיט סנדק.

שמעון.

טפוי! זאָלסטו ווערן. גייט צום אויוון.

לאה.

דער טאַטע רופט זי אָן „יענע זאַך"... כ׳געדענק גוט די צייט, ווען כ׳בין אין פאַבריק געגאַנגען. די שיינע לייט אַ בייזע יאָר אויף זיי! אויף אַמינוט, ווען כ׳זאָל געוועזט פאַרגעסן זיך וואו כ׳בין אין דער וועלט... זי האָט געוויס געמיינט, ער וועט מיט איר חתונה האָבן...

שטיל.

דבורה.

וואָס האָט ער אָנגעוואָרן, אַ פינסטערניש אויף אים.

יונה.

ער האָט שוין געוויס נאָך וועמען ס׳איז אומגליקלאַך גע-מאַכט.

שטיל, דער עולם זיצט פאַרקלערט.

דבורה.

גייט, קינדערלאַך, צום טיש, ס׳איז פאַראַן געדיכטע הירזש מיט מעל־צוקער באַשאָטן. דערלאַנגט צום טיש.

יונה.

פאַר מיר קען שוין זיין נענוג.

שמעון.

גייט צום טיש. עסט.

לאה.

כ׳קען אויך ניט עסן מער.

דבורה.

וואָס דען!

לאה.

עפּעס קריכט שוין ניט מער אין האַלז אַריין.

ד ב ו ר ה

עסט, קינדער, עסט, איר האָט דאָך געפאַסט. יונה, לאה, וואָס איז מיט אייך? אַז מיר ווילן, קאָנען מיר זאָגן ווי אייער טאַטע זאָגט: קיינער איז איר ניט שולדיק... עסט.

ש מ ע ו ן.

מהום—מהום—מהום — — —

י ו נ ה

שעפּט אָן אַ לעפל הירזש.

כ׳בין אַ פּראָסטער יונג; ניט געלערנט, אַ שוסטער. געדינט; געחברט זיך מיטן מוזשיק — נאָר אַז כ׳הער און זע אַזוינע מעשיות—בין איך גרייט, כ׳ווייס ניט וואָס צו טאָן. וואַרפט די לעפל. ווי איר זעט מיך לעבן, אַ מעסער וואָלט איך אים אין האַרצן אַריינגעשטאָכן... אַ יתומה, אָן טאַטע-מאַמע, אַזאַ שאַרלאַטאַן!...

ד ב ו ר ה.

און אַז מען זאָל דערלאַנגען אין סוד.

י ו נ ה.

איז וואָס—וועט זי ווערן צוריק אַ מיידל? ס׳הערט זיך אַ געשריי הינטערן טיר.

ד ב ו ר ה.

שווייגט נאָר, וואָס איז דאָרט?

ל א ה.

מען שלאָגט זיך! דאָרט אויף די הינטערשטע טרעפּ...

י ו נ ה.

מען שלאָגט זיך... אַ ווייבערשער קול—איר הערט? דאָס שרייען דויערט.

ש מ ע ו ן.

אויף אַ פולן פּורים...

ל א ה.

עפנט עטוואָס די טיר. עס הערט זיך אַ יאָמערלאַך פרויען-געשריי: „ניין הרגעט מיך. טוט מיט מיר וואָס איר ווילט... כ׳וועל ניט גיין!״...

יונה.

מרימס קול! לאָזט מיך. לאה פארמאכט די טיר פאר אים. לאָז מיר נאָר אַרויס!

לאה.

זאָלסט ניט דערוועגן צו גיין. דאָס געשריי ווערט נענטער צום טיר; דערזעלבער פרויען־קול: „הרגעט מיך אויפן אָרט!"... ס'ווערט א ווײַלע שטיל. אַלע הערן זיך צו... מען קלאַפּט אין טיר. ס'הערט זיך אַן איינגעהאַלטן פרויען־געוויין.

לאה

עפנט.

מרים! דאָס איז מרים — —

מרים

פאַלט אַריין אין שטוב. פאַרווײַנט, אויפגערעגט, פאַרוויקלט אין א טוך. זי וואַרפט זיך דבורהן אויפן האַלז. ציטערט, בעט זיך: דבורהלע, ראַטעוועט מיך... האָט רחמנות אויף מיר.

לאה.

וואָס איז געשען? וואָס איז געווען?

יונה.

מען האָט אייך געשלאָגן, זאָגט, כ'וועל זיי די קעפּ צעשפּאַלטן.

מרים.

כליפּעט ווי א קינד ביי דבורהן אויפן האַלז.

דבורה.

אָבער דערצייל, וואָס איז געשען? ווער האָט דיר געטאָן?

מרים

דאָס געזיכט פאַרבאָרגן.

ראַטעוועט מיך... אַן אומגליקלאַכע, א פאַרפאַלענע בין איך... איך וועל שטאַרבן...

דבורה.

אין גאָסעס ווילן, וואָס איז דאָ געשען?

יונה.

וואָס זייט איר געבליבן שטיין לעבן טיר?

די קינדער

לעבן אויוון כאַפּן זיך אויף און קוקן פאַרחאַונדערט.

מרים.

טייערע מענטשן, גוטע מענטשן... ראַטעוועט מיך... זיי האָבן מיך פון די טרעפּ אַראָפּגעוואָרפן... אָט דאָ ביי זילבערמאַנען... כ׳בין געגאַנגען... כ׳האָב געשפּירט...

דבורה

פירט זי צום טיש.

דערצייל, דערצייל וואָס איז געווען... ווער האָט דיר בייז געטאָן?

יונה

פלוצלונג.

זאָגט, ווער האָט אייך געשלאָגן—זילבערמאַן? האַ, זילבערמאַן? איך וועל אים דעם קאָפּ צעשפּאַלטן! וואו איז נאָר מיין אייזערנער שטעקן? *ער זוכט.* איך וועל מיט אים איין מאָל פאַר אַלע מאָל.

לאה

כאַפּט אים פאַר ביידע הענט, קושט אים.

גיי ניט, יונה, כ׳בעט דיך, גיי ניט, מען וועט דיך אַרעסטירן...

יונה

וויל זיך באַפרייען.

איינמאָל פאַר אַלע מאָל—כ׳מוז זיך מיט אים אָפּרעכענען!

מרים.

גייט ניט, יונה... גייט ניט, כ׳בעט אייך... *קרעכצט.*

שמעון.

זאָלסט מיר ניט גיין, זאָג איך דיר—ווילסט אַ שוואַרצן סוף האָבן?

דבורה.

זאָג, וואו האָסטו זיך צעשלאָגן... וואו, זאָג... אפשר זאָל מען...

מ ר י ם

ציטערט.

זייט מיר מוחל... דבורה, איך האָב...

ש מ ע ו ן.

זאָל מען רופן דעם רופא.

ל א ה

פירט יונהן און זעצט אים אויף א שטול.

אָט דאָ זיק, האָב רחמנות אויף מיר אויך...

מ ר י ם

לאָזט זיך אַראָפּ אויף דר׳ערד צו דבורהס פיס.

זייט מיר מוחל, דבורה... רעכנט עס מיר פאַר קיין זינד נישט... אָך, איך גיי אויס... ס׳ברעכט מיר אויף צווייען!...

ד ב ו ר ה

דערשראָקן.

זי גייט צום קינד... מרים... וואָס זאָל מען טאָן?... וואָס זאָל איך מאַכן?...

ל א ה.

האַלט אונטער מרימען.

מ ר י ם.

כ׳גיי אויס... איך גיי אויס... וואו ביסטו, מאַמע מיינע?

ד ב ו ר ה.

לאה, בעט אויס דיין בעט, גיכער!

ל א ה

לויפט צו זיך אין צימער אריין הינטערן חענטל.

ד ב ו ר ה.

האַלט מרימען אונטער די אָרימס.

באַרואיק זיך, מיין קינד... כ׳וועל דיר צו לאהן פירן... שטעל זיך... קום, יונה, לאָמיר זי אַריינפירן.

מ ר י ם.

לאָזט מיך... ש מ ע ו ן גייט אַרויס פון שטוב.

לאה

קומט שנעל ארויס.

שוין פאַרטיק. קום, מירעלע, צו מיר אין בעט אַריין.

מרים.

אין קבר אַריין פירט מיך... לעבעדיקערהייט פירט מיך...

זיי פירן זי אין צימער אריין.

דבורה.

קיינער ווינטשט דיר קיין בייז ניט. דאָס ריידן הערט זיך איבערן ווענטל. אָט אַזוי לייג זיך... גיב, לאה, נאָך אַ קישן... יונה, פון מיין בעט אַרויס גיב נאָך אַ קישן.

יונה

פר איילט דערלאַנגענדיק אַ קישן.

דבורה.

באַרואיק זיך, טאָכטער מיינע, גוט, וואָס דו ביסט צו אונז געקומען. מיר וועלן דיך ניט לאָזן פאַלן... באַרואיק זיך... יונה, מיין קינד, גיי רוף אַריין דוואָשען... אָדער זאָל מען אין וואַנט אָנקלאַפּן.

יונה

ער קלאַפּט אין וואַנט, אָבער גייט בלוד ארויס.

מרים

איר שטים איבערן ווענטל.

האָט רחמנות אויף מיר, רופט ניט דוואָשען... לאָזט מיך שטאַרבן... סם ברענגט מיר! מאַמע מיינע—נעם דיין קינד... קום נעם דיין קינד... ס'הערט זיך איר כליפּען.

דבורה

גיסט וואַסער אין טאָפּ און שטעלט אין אויוון.

באַרואיק זיך, אָט גיי איך צו דיר. טאָכטער מיינע... ווער זאָל עס וויסן, אַז ס'וועט קומען דערצו. ווער זאָל עס וויסן..

מרימס געוויין רייסט איר איבער.

לאה.

ווייַן ניט אַזוי... ווייַן ניט אַזוי...

פרץ הירשביין 5.

ד ב ו ר ה.

מיט קאָכיקע וואַסער האָב איך אים באַדאַרפט אָפּגיסן, ווען ער איז צו מיר אין שטוב אַריינגעקומען. וויפל האָב איך גערעדט... געבעטן...

ל א ה.

מאַמע, הער אויף מוסר צו זאָגן... ס'הערט זיך דוואַשעס קול הינטער דער טיר.

ד ו ו אָ ש ע

קומט אריין. א דיקע יידענע, ארומגעבונדן מיט א טוך, נאָר די נאָז אירע זעט זיך ארויס נאָך אויפן שחעל. קושט די מזוזה.

אַז אָך און ווי דאָרט צו דער מאַמען אין קבר אירן !.:.

ל א ה.

כ'בעט אייך, איצטער זאָלט איר ניט...

מרימס קרעכצן.

ד ו ו אָ ש ע.

דער טייוול וועט עס נישט נעמען. כשרע ווייבער פאַר-לייגן מיטן קאָפּ ביים געווינען... אָבער דאָס — ערגער ווי אַ צויג איז עס !...

ל א ה.

דוואָשע, כ'בעט אייך, טוט עס מיר צוליב, רעדט ניט...

ד ו ו אָ ש ע

שטעלט זיך אין טיר פון צימער.

נו, מירעלע, ברעכט גוט דער רוקן ?... און די...

ל א ה

שלאָגט איר איבער, גלעט זי.

אפשר זענט איר גערעכט, נאָר איצטער...

ד ו ו אָ ש ע

בייז.

וואָס איצטער ?! וואָס פאַר אַ איצטער ? דעם טויט באַדאַרף מען מאַכן זיי מיט די קינדער אינאיינעם ! פאַר זיי איז גאָר קיין רחמנות ניטאָ... ס'איז אין דער האַלבער וועלט

ניט געהערט געוואָרן... אַ מויד אָן טאַטע־מאַמע, אַ קבצנטע־
זאָל זיך אין אַזוינע וועגן לאָזן! ווי צו די טאַטע־מאַמע
אויף דער וועלט מיט אַזוינע קינדער, און אַ בראָך צו זיי
דאָרט אויף יענער וועלט... נאָך וואָס, האָט מען מיך גע־
שלעפּט אַהער?... ס'האָט געקענט רעכט זיין אָן מיר אויך...
מען דאַרף אפשר שיקן אין שול אַריין תהילים זאָגן מיט
„יתי רצון" פאַר אַ יולדת...

מ ר י ם

יאַמערלאַך.

דבורה! לאה... האָט רחמנות אויף מיר—לאָזט מיך שטאַרבן...
מאַמע מיינע! נעם מיך צו... שוואַכער. לאָזט מיך שטאַרבן...
מאַמע טריי—ע!—מאַמע טרייע... מאַמע טריי—ע...

ד ו ו אָ ש ע

גאַנץ רואיק, שאַקלט מיטן קאָפּ.

וועסט ניט שטאַרבן, וועסט ניט שטאַרבן. כשרע געווינע־
רינס וועלן צוליב דיר פאַר דער צייט אין דער ערד גיין,
אָבער דו... וועסט ניט שטאַרבן. מרימס געוויין שלאָגט איר
איבער.

פ אָ ר ה אַ נ ג.

פערטער אַקט.

ביי גרוניען און נאַטאַלקען, אַוגט. אַן אויבערשטיבל ערגעץ אין עק שטאַט. דער סופיט נידעריק. אינמיטן צימער שטייט אַ רונדער טיש באַדעקט מיט אַ דינעם טישטוך און אַרום אים פיר שטולן. אין הינטער־גרונט אַ טיר. רעכטס צוויי ברייטע פענסטער, פאַרהאַנגען. לינקס שטייט אַ פאַרבעטע בעט, זויבער. קעגנאיבער אַ צווייטע בעט אין אומאָרדענונג. אויף די ווענט בילדער אַן ראַמען. אויפן טיש ברענט אַ לאַמפּ מיט אַ ראַזן אַבאַזשור. לעבן לאַמפּ אַ וועק־זייגער, וועלכער טיק־טאַקט אַן אויפהער. מ ר י ם, ג ר ו נ י ע און נ אַ ט אַ ל ק ע זיצן ביים טיש געפּרעסט אויף צוויי שטולן און טרינקען. לעבן זיי אויפן טיש אַ פלאַש בראַנפן, שוואַרצע ברויט, שאַקאָלאַד,

זויערע אוגערקעס א. ד. ג.

נ אַ ט אַ ל ק ע.

א געזונט דאַרפיש מיידל מיט א רינד געזיכט, געקליידט גאַנץ זויבער, ביסט אַן א האַלבע טיי-גלאָז בראַנפן און דערלאַנגט מרימען.

טרינק, מירקע, טרינק!

מ ר י ם.

כ׳וויל ניט.

נ אַ ט אַ ל ק ע

כאַפּט מרימען פאַר ביידע הענט.

גרונטשע! דו איר גיס בראַנפן אין מויל. איך איר האַלט—

דו, גרונטשע, גיס.

ג ר ו נ י ע.

גוט!... חיל אַרייַנגיסן מרימען מיט נוואַלד דעם בראַנפן אין מויל.

מ ר י ם

הערט זיך.

לאָזט מיר, כ׳וויל אייך עפּעס זאָגן... נאָר עפּעס זאָגן.

נ אַ ט אַ ל ק ע.

גיס! גיס!

מ ר י ם.

כ׳וויל אייך...

ג ר ו נ י ע.

אָן תירוצים, אָדער טרינק און אַ ניט גיס איך.

מ ר י ם.

איך דאַרף שוין גיין אַהיים. שפּעט. איך וועל שוין כאַפּן פון מיין „מאַדאַם".

מען קלאַפּט אין טיר.

ג ר ו נ י ע.

קטאָ טאַם?

אַ ש ט י מ ע

הינטערן טיר.

עפנט, עפנט.

ג ר ו נ י ע. נ אַ ט אַ ל ק ע.

היינט ניט. מיר קאָנען ניט

נ אַ ט אַ ל ק ע.

ניט קען נעמען געסט! אַ ווײַלע שטיל. געדאַרפט אַרײַנלאָזן.

ג ר ו נ י ע.

צום טײַוול זאָל ער גײן!

נ אַ ט אַ ל ק ע.

געווען אַ גרויסער „פּאַן־ אפשר.

ג ר ו נ י ע.

ווסיאָ ראַוונאָ! אַפילו דעם הונט אַליין — אויך אַ שטעקן איבערן קאָפּ, היינט איז ביי מיר אַ „יום־טוב". פאַרשטייסט, אָט אַזוי וויל איך.

מ ר י ם.

איך באַדאַרף גײן אַהיים.

ג ר ו נ י ע.

און מירן דיך נישט לאָזן גײן. ביי אונז ס'טו נעכטיקן. מען קלאַפּט אין טיר.

נ אַ ט אַ ל ק ע

ניט אָפּווענדנדיק דעם קאָפּ.

ווער קלאַפּט?

מען קלאַפּט.

ג ר ו נ י ע.

און מיר וועלן דיך ניט לאָזן אַהיים. דער ווינטער איז נאָך גענוג גרויס. ס'וועט דיר נאָך פון האַלז קריכן... גיט קאַקע־טיש אַ טרונק בראַנפן, הויבט זיך אויף, נעמט מרימען אונטער אָרים. קום, מירעלע, לאָמיר גײן אַ פּאָלקע.

מ ר י ם.

כ׳מוז גיין אַהיים.

ג ר ו נ י ע.

פאַרגעס!

מ ר י ם.

קענסט ניט מיין מאַדאַם.

ג ר ו נ י ע.

כ׳קען זיי שוין באַלד פינף יאָר. נאָך כ׳בין קיינמאָל ניט געווען אַזאַ ווי דו. לאָז זיך נאָר — וועלן זיי פון דיר די הויט אַראָפּשינדן. טויזנט געסט אַ גאַכט וועסטו האָבן... איך בין געווען אַנדערש. שטעלט אויפן די גלאָז. וואָס ס׳געהערט צו מיר—האָב איך איר געזאָגט—איז מיר... און וואָס דיר—איז דיר... און אַז ניט—כאַפּט דיר דער בראָך—האָב איך געזאָגט—גיי אַליין אין קאַמער! אָ-אָ, פאַר מיר האָבן זיי געציטערט... מרים! היינט בלייבסטו דאָ—איך קלאַפּט זי אין ברוסט איך וועל דיר לערנען, ווי אַזוי צו לעבן.

נ אַ ט אַ ל ק ע

פאַרמעסט זיך מיטן פויסט.

און איך איר זאָג: איך דיינע ציינער אויף שטיקער—און זי שווייג—ניט אַ וואָרט!

ג ר ו נ י ע.

מיינסט, אַ דינסט ביסטו ביי איר—אַ פייג אונטער דער נאָז. זי איז די דינסט! איך בין שטענדיק געווען דער יחסן, אַלע געסט—די כפרה געגאַנגען פאַר מיר... פלעגן פרעגן: „גרונדעלע איז דאָ?" די ערד האָט זיך געבראָכן אונטער מיר. קוקט אין שפּיגעלע, וואָס הענגט אויפן וואַנט. ניט אַזוי האָב איך אויסגעזען פאַר פיר יאָרן. אַפילו נאָך פאַר צוויי יאָרן. קנייפּט די באַקן, גייט צום טיש, טרינקט. לחיים! היינט וועל איך טרינקען ביז... לחיים! היינט וועסטו שוין ביי אונז בלייבן-אַ?

נ אַ ט אַ ל ק ע

קושט מרימען.

דאָ נעכטיקן, דאָ נעכטיקן... וואָס דו נישט געעפנט. אַ גאַסט?

ג ר ו נ י ע.

קענסט זיך אַפילו אויף אַ גאַנצער נאַכט גיין, נאָר ניט דאָ אין שטוב.

נ אַ ט אַ ל ק ע.

איך דאַרף געלט.

ג ר ו נ י ע.

געלט, געלט... זי ווארפט איר געלט=זעקעלע נאַטאַלקען. נאַ דיר געלט, וויפיל דו ווילסט... געלט... געלט... כ׳פאַרקויף ניט מיין נשמה!... טרינק, מרים!

מ ר י ם

טרינקט אַ ביסל.

אויב ניט צו מיין מאַדאַם, וועל איך גיין זען, וואָס מיין קינד מאַכט.

ג ר ו נ י ע

פאַרוואונדערט.

האָסט אַ קינד?

מ ר י ם.

שוין באַלד אַ האַלב יאָר אַלט. ביי אַן אַם.

ג ר ו נ י ע:

דו האָסט אַ קינד?? כאַ-כאַ-כאַ!

מ ר י ם.

וואָס וואונדערט איר זיך אַזוי?

ג ר ו נ י ע.

כאַ-כאַ-כאַ! דוראַ! נאַרעלע.. דערשטיקן האָסטו געדאַרפט.

נ אַ ט אַ ל ק ע

נעמט צונויף די פינגער, ווי מען שטיקט עמיצן.

זע, ווי מען טוט... אָט אַזוי... און גאָטאָוואָ?

ר י ם

פאַרדעקט דאָס געזיכט.

גיי אַוועק, כ׳קען עס ניט זען... נשמהלע מיינע, דו וואָלסט זען, ס׳אַראַ פופע ער איז... ער קוקט מיר אַזוי אָן, אַז כ׳קום אַמאָל צו אים. גלייך אין די אויגן קוקט ער מיר.

ג ר ו נ י ע.

כאַ־כאַ־כאַ!...

מ ר י ם.

ווען דו וואָלסט האָבן אַזאַ קינד, וואָלסטו עס אויך ליב געהאַט.

שטיל.

ג ר ו נ י ע.

בעסער גיב עס אַוועק פּאָליציי.

מ ר י ם.

ווען האָב איך דען אויסער אים? ניט קיין טאַטע, ניט מאַמע, עלנט ווי אַ שטיין.

ג ר ו נ י ע.

טאַטע־מאַמע, מהם... זאָלן מיר קומען באַקלאָגן מיין קאָפּ...

מ ר י ם.

ווען מיין טאַטע־מאַמע וואָלטן לעבן, וואָלט איך איצטער ניט געווען אין אַזאַ לאַגע.

ג ר ו נ י ע.

עט, פאַרגעס! פאַרוויכערט אַ פּאַפּיראָס.

מ ר י ם.

אָ־אָ טאַטע, מאַמע...

ג ר ו נ י ע.

מיין טאַטע־מאַמע, אָ, כ׳וועל זיי שוין קיינמאָל ניט פאַרגעסן.

מ ר י ם.

זיי לעבן נאָך?

ג ר ו נ י ע.

געשטאָרבן.

מ ר י ם

צו נאַטאַלקען.

און דיינע לעבן נאָך?

נ אַ ט אַ ל ק ע.

איך זיי שיק געלט.

מ ר י ם.

זיינען ניט בייז אויף דיר?

נ אַ ט אַ ל ק ע.

וואָס איר זיצט אַזוי, קלאָגט? גרוניע! מירקע! קום טאַנצן.

טאַנצט, שלעפּט גרוניען פאַרן אַרבל. זינגט.

ג ר ו נ י ע.

האָסט אַ הינערשע קעפּל, קענסט ניט טרינקען.

נ אַ ט אַ ל ק ע

שטעלט אַן אַ פּאָר טעמפּע אויגן.

„ניט קען טרינקען" דו זאָגסט. ווייז דו, נאַטאַשע, וואָס דו קען... גיסט זיך אַן אַ טיי־גלאָז בראַנפן און טרינקט אויס מיט איין אָטעם.. אָט אַזוי, נאַטאַשע! קום, דו, מירקע, איך דיר קושן.

שטעלט זיך אויף די קני און קושט מרימען די הענט. כי־כי־כי, נאַ־טאַשע...

מ ר י ם

צו נאַטאַלקען.

האָסט אַמאָל געהאַט אַ קינד?

נ אַ ט אַ ל ק ע.

אָ־אָ!

מ ר י ם.

האָסט געהאַט?

ג ר ו נ י ע.

צען האָט זי געהאַט.

נ אַ ט אַ ל ק ע.

ליגן, ליגן, ליגן! צוויי געהאַט!

מ ר י ם.

וואו זיינען זיי?

נ אַ ט אַ ל ק ע.

פוי, קינדער! איך ניט דאַרף קינדער.

ג ר ו נ י ע.

זי איז אַ מאָלאָדיעץ. אַנדערש דאַרף מען לעבן נאָר פאַר זיך אַליין... טאַטע־מאַמע... אויף זיי אויך קיין רחמנות

נישט האָבן. די גאַנצע וועלט — מיטן קאָפּ אין דר׳ערד!

טרינקט. קלאַפּט אין גלאָז. אָט איז דער פריינד מיינער... ווי ווי אויף אָנגעברענטע שטיינער פליוכע איך... נאַ טרינק, מירעלע.

נ אַ ט אַ ל ק ע

הייבט זיך אויף און פאַלט אויפן שטול.

גיב, איך טרינק... קוים וואָס זי דערקלייבט זיך צום בעט און פאַלט אַנידער.

ג ר ו נ י ע

צו מרימען.

וואָס ווייַנסטו, דורע? איך? נאָך ווייַנען? ווסיאָ ראַוונאָ!

מרים טרינקט. אָט אַזוי, טרינק... אָן אַלץ פאַרגעס!... אַלץ, פאָלג מיר, פאַרגעס... האָבן זיך ניט געפונען קיין גוטע לייט אויף קיין קינד?

מ ר י ם.

ער איז אַריינגעפאַלן צום גאָראָדאָוואָי, האָב איך אים שוין אַליין צוגענומען.

ג ר ו נ י ע.

וואָס הייסט?

מ ר י ם.

נאָך דאָרט אין קעלער.

ג ר ו נ י ע.

און דו מיינסט... מען קלאַפּט אין טיר. כ׳קען היינט ניט!

נ אַ ט אַ ל ק ע.

קען... קען.

ג ר ו נ י ע

בייז.

כ׳קען ניט, זאָג איך! כ׳בין קראַנק! ציינט צום טיר. נו, ווער איז שולדיק, זאָגסטו? זי גייט צום טיר, פאַרמעסט זיך מיטן פויסט. טרעטן זיי מיט די פיס... שפייען און טרעטן... שפייען און טרעטן... און די פעל אַראָפּשינדן... אין אַ ווייַלע צרום. ווי אַזוי האָט אים דער גאָראָדאָוואָי געפונען?

מ ר י ם.

כ׳האָב געוואוינט ביים שוסטער אין קעלער. כ׳האָב דאָך איינמאָל שוין דערציילט—וואו ס׳איז—און דאָרט האָב איך ס׳קינד געהאַט... ס׳איז נאָך דאָ, גרוניע, גוטע מענטשן אויף דער וועלט. אַז כ׳דערמאָן זיך אָן דבורהן, דעם שוסטערס ווייב, ווילט זיך מיר אַזש וויינען... ווען ניט זי... אַפילו אין דער לעצטער מינוט, ווען כ׳בין שוין אַזוי שולדיק געווען...

ג ר ו נ י ע

רייסט איבער, קלאַפּט אין טיש.

וואָס שולדיק! ווער שולדיק! ניטאָ שולדיק! הערסט, פינף און צוואַנציק יאָר בין איך אַלט—פינף יאָר ביי אַזאַ ברויט... אַ שוועל—איטלאַכער טרעט... אַלץ געפּרובט. געווען אונטערן באַנק, אויפן באַנק... ניטאָ קיין רחמנות!... ס׳אַ ליגן! הערסט?

נ אַ ט אַ ל ק ע

קוים וואָס זי דערשלעפּט זיך צו גרוניען. נעמט איר אַרום.

וואָס דו אַזוי שרייסט?... שלעכט מיר, שלעכט מיר... איר רייד, איך ניט פאַרשטיי... צוויי געסט געווען, זי טרייבט... נאָך וואָדקע... שלעכט מיר, שלעכט, אָ—דער האַרצן... דער האַרצן... זינגט. עך מוזשטשיני ווי סקאַטיני... לאָזט זיך אַראָפּ אויף דער ערד.

ג ר ו נ י ע.

בין איך געווען אויפן באַנק און אונטערן באַנק, זאָג איך דיר... געליבט... אַ סך מאָל—טפוי! מרים! הערסט, אומזיסט דאָס וויינען... אַלץ פאַרפאַלן!

מ ר י ם.

כ׳בין נאָך ניט קיין פאַרפאַלענע. איך וועל זיך נאָך אַרויס-רייסן... ער איז פונדעסטוועגן געווען אַ גוטער... דו לאַכסט דאָך פון מיר... כ׳האָב אים אָנגעטאָן אַזאַ בושה... ער איז אַזש קראַנק געוואָרן—האָט מען דערציילט.

גרוניע.

וואָס פאַר אַ בושה? קוקט אין שפּיגעלע.

מרים.

כ׳האָב געוואוינט אויף אַ אויבער־שטיבל אַליין. ער פלעגט צו מיר קומען אַלע מאָל און דערנאָך האָט ער אויפגעהערט. געלט האָט ער מיר נאָך געשיקט. כ׳האָב געוואוינט אַליין... געשטריקט זאָקן. אַז כ׳בין געווען אין פערטן חודש, איז ער נאָך געווען איינמאָל. און מער שוין ניט... כ׳האָב באַלד געפילט, ער וועט מיך אַוועקוואַרפן. פלעגט קומען, זיצן אַ ביסל, דרייען די מאַשין...—עפּעס ווי נאָר כ׳בין אַרויס פון שוסטער, האָב איך שוין געשפּירט, אַז כ׳בין אַן אומגליק־לאַכע... ווי נאָר כ׳בין אַרויס. אַלע מענטשן זיינען מיר מיט־אַמאָל פרעמד געוואָרן... נאָך אין פערטן חודש; מען האָט אויף מיר גאָרניט געקענט באַמערקן—און כ׳האָב זיך שוין געשעמט... כ׳פלעג זיך שעמען פאַר מיין צימער, פאַר דער מאַשין... ס׳האָט זיך געדוכט — די מאַשין קוקט מיר אָן... אָגט מוסר... און פאַרוואָס?... וועמען האָב איך בייז געטאָן?

גרוניע

טרינקט. איר איז שווער איינצושטיין. נעמט מרימען פאַרן האַנט.

גיב מיר דיין האַנט, מרים... כ׳האָב פיינט צו ריידן... כ׳האָב פיינט... נאָר איצטער... האָסט אַ האַרץ, מרים. קישט זי. פילסט... כ׳שפּיר ניט, איך רייד עס... ס׳האַרץ... פאַרשטייסט?... דאָרט אין די הויכע פענסטער, מיינסטו, טרעפט ניט אַזוינע זאַכן?... נאָך מער... זיי מעגן! האָבן ממזרים... מעגן האָבן...

נ לקע.

אין בעט...

מרים און גרוניע שלעפּן זי צום בעט און לייגן זי אַוועק.

מרים

בלייבט זיצן לעבן נאַטאַלקען.

כ׳האָב, דוכט זיך, גאָרניט געטאָן... און אַ געדאַנק האָט זיך איינגעגעסן אין קאָפּ... כ׳בין שוין די ערגסטע... ס׳האָט זיך מיר געדוכט, אויף מיין פּנים איז אַ שוואַרצער פלעק

און אַלע קוקן אויף מיר... בין איך געגאַנגען צום סוחר, ער זאָל מיר געבן באַוול צו שטריקן; און מיידלאַך קוקן מיר אָן... און סודען זיך... כ׳בין נאָך אין פינפטן חודש... ניט צו דערקענען געווען... און זיי סודען זיך...

ו נ י ע.

געסודעט זיך...

מ ר י ם.

דערנאָך האָב איך זיי אויך פיינט געקראָגן... בין ניט גע־גאַנגען מער בעטן אַרבעט. געלט האָב איך נאָך געהאַט... די ברוסט ווערט מיר אַלע מאָל העכער, העכער... נאָר כ׳האָב ניט געגלויבט, איך זאָל וואָס געבוירן... אַז אין מיר איז דאָ נאָך עמיצער... כ׳האָב געשפּרונגען פון שטול... פון טיש—ניט מפּיל געווען... און מיין מאַמע—אַלע נאַכט—איז זי מיר צו חלום געקומען... אַלע נאַכט...

ג ר ו נ י ע

קריצט מיט די ציין.

אָ, מיין מאַמע! זי האָט מיך געמאַכט פאַר דעם, וואָס כ׳בין. זעצט זיך אויף דער ערד. דער טאַטע איז באַלד געשטאָרבן. אויפן בית־עולם האָבן מיר געוואוינט. מיין טאַטע געווען אַ קברן.

מ ר י ם.

איר האָט ניט מורא געהאַט?

ג ר ו נ י ע.

כ׳פלעג זיך צווישן די קברים באַהאַלטן... ביינאַכט... בחורים פלעגן שוין קומען, וואַרטן צווישן די קברים... אַמאָל אין אַן אויסגעגראָבענעם קבר געזעסן... קיינער ט׳ניט געוואוסט...

מ ר י ם

פאַרוואונדערט.

איר האָט גאָר קיין מורא ניט געהאַט?

ג ר ו נ י ע.

די מאַמע זי האָט באַלד דערקענט... זי האָט אין פּנים דער־קענט, אַז איך טראָג שוין... האָט זי געשלאָגן מיט אַ האָלץ... פונוואַנען האָט מען זיך אַן שטאָט דערוואוסט?... שלעכטס

האָב איך זיי געטאָן... אַ בייזער יאָר אויף זיי... און דער־
נאָך דער טאַטע—ווי אַ רוצח מיך געשלאָגן.

שטיל אַ ווײַלע.

מ ר י ם.

מיך האָט קיינער ניט געשלאָגן. כ׳בין אַליין געלאָפן... גע־
לאָפן אין גיהנום אַריין...

ג ר ו נ י ע.

אַז כ׳האָב אָנגעהויבן צו טראָגן, האָב איך געוואָלט אַנט־
לויפן. מען האָט געוואָלט דעם טאַטן דורכטרייבן... ווי ער
וואָלט גאָרניט געקענט מתים באַגראָבן, אַז זיין טאָכטער
איז מיידלווייז טראָגעדיק געוואָרן... „אַהאַ, דיין טאָכטער...
דיין טאָכטער"—האָט מען אים די אויגן געשטאָכן... און ער
האָט געשלאָגן, געפּאַסעוועט... איז דער רב געשטאָרבן... פּאַר
פּסח איז עס געווען. די גאַנצע שטעטל איז צו דער לוויה
געגאַנגען... אַלע האָבן זיך אַריינגעשאָטן צו אונז אין
שטוב... און איך הייב אָן גיין צו קינד. ווילד: כאַ־כאַ־כאַ!
די מאַמע האָט אָנגעהויבן חלשן... כ׳האָב זיך געוואָלט איינ־
האַלטן... האָב זיך איינגעהאַלטן און ניט ווילנדיק האָט זיך
געשריען... כ׳האָב געמאַכט קולות... ניט ווילנדיק... דער
טאַטע איז נאָך פּאַר פּסח געשטאָרבן... די מאַמע האָט ניט
געוואָלט געבן צו עסן... געשלאָגן... וועל איך קריגן צו
עסן—האָב איך געזאָגט... „שעם זיך — האָב איך געזאָגט.
ביסט אַ מאַמע, האָסט קיין רחמנות ניט, האָב איך געזאָגט—
איז דאַרף מען ניט! איז נישט! שטעלט זיך. וועל איך קיין
רחמנות ניט האָבן"... זאָלן זיי קומען... מיט די פיס, אָט
אַזוי וואָלט איך זיי געטראָטן... טרינקס. טרינקס, מרים! נאָך
אַ יאָר, וועסטו זאָגן: „גערעכט געווען גרונטשע".

מ ר י ם.

איך וועל זיך נאָך אַמאָל באַפרייען... ט׳איר זען.

ג ר ו נ י ע.

טרינק; ניטאָ קיין וועג פאַר אונז... ניטאָ!

מ ר י ם

טרינקט א ביסל.

אַז כ׳האָב דערשפּירט, כ׳גיי צו קינד, האָב איך געמיינט, כ׳בין משוגע געוואָרן... נעם איך און לויף אַוועק צו אים...

ג ר ו נ י ע.

צו וועמען?

מ ר י ם.

צו זילבערמאַנען... האָבן זיי מיך פון די טרעפּ אַראָפּגע־וואָרפן... בין איך שוין אַריין צום שוסטער אין קעלער און געבאָרן... און יונה איז געגאַנגען מיט אַן אייזערנעם שטעקן שלאָגן.

ג ר ו נ י ע.

וואָס פאַר אַ יונה?

מ ר י ם.

דעם שוסטערס איידעם. האָט מען אים אַרעסטירט. כ׳האָב אַזוי געוויינט... וויינט.

ג ר ו נ י ע.

הער אויף, דורע?

מ ר י ם.

וואָלטן זיי ניט געוועזט לאַכן פון מיר. אַז כ׳בין שוין אַראָפּ פון בעט — האָבן אַלע גענומען ריידן... כ׳האָב אין שטוב ניט געקאָנט איינזיצן. אַ דוואָשע איז דאָרט געווען, האָט זי מיר דעם לעבער אויסגעגעסן. די מאַשין האָב איך פאַר־קויפט. דאָס געלט אַוועקגעגאַנגען... און די הענט טויגן שוין צו קיין זאַך ניט... פונקט ווי כ׳וואָלט מיינע הענט אָנגעוואָרן... בייטאָג האָב איך מיך געשעמט אַרויסצוגיין, נאָר ביינאַכט בין איך אַרויסגעגאַנגען און זיך אומגעדרייט אין די גאַסן... זאָל שוין זיין וואָס עס וויל... האָב איך זיך אומגעדרייט... הונגעריק געווען... גייט דורך עפּעס איינער... זאָגט מיר עפּעס שטיל... כ׳האָב ניט פאַרשטאַנען... און פונדעסטוועגן בין איך אים נאָכגעגאַנגען... איך האָב גאָרניט גערעדט... ביי אים אין שטוב האָט ער צו מיר גאָרניט גערעדט...

אַרובל האָט ער מיר געגעבן און אָפּצוועסן... ער האָט מיר געגעבן אַ פּאַפּיראָס... און דער קאָפּ דרייט זיך מיר... כ׳האָב שיר ניט געחלשט... זי זעצט זיך ביים טיש.

גרוניע.

שילט, אויב דו קענסט... שילט מיט פייערדיקע קללות.

מרים.

ער האָט מיר געהייסן מאָרגן ווידער קומען. „איך בין געגאַנגען צו אים נאָכאַמאָל... און אין שטוב שטראָפן זיי מיר, פאַרוואָס איך אַרבעט ניט—און איך קאָן ניט... די הענט טויגן ניט... אַז כ׳בין געקומען צו אים דעם דריטן מאָל, האָב איך דאָרס געטראָפן אַ פרוי... דאָס איז געווען מיין איצטיקע „מאַדאַם"...

גרוניע

ס׳רינקט אויס דאָס לעצטע ביסל בראַנפן און שליידערט די גלאָז צום טיר. די גלאָז ווערט צעשמעטערט. לאַכט זיך ווילד פונאַנדער. מרים דערשרעקט זיך.

אָט אַזוי כאַ-כאַ-כאַ! כאַ-כאַ-כאַ! אָט אַזוי. זי קלייבט צונויף די שטיקלאַך גלאָז און שליידערט זיי ווידער צו דער ערד. אָט אַזוי! אָט אַזוי!...

מרים.

גרוניע!

גרוניע.

דעם טיש וועל איך אויך באַלד אויף שטיקער צעשמעטערן!

מרים.

נאָך וואָס?

גרוניע

זי נעמט אַרום מרימען פעסט און קושט זי ווילד.

מרים

וויל זיך באַפרייען.

גרו—ניע!

ג ר ו נ י ע

רעגט זיך.

כ׳בין אין כעס... פאַרשטייסט? אויף דער גאַנצער וועלט... נוקם זיין זיך... אויסשטעכן, אויסקוילענען אַלעמען... אַלע־מען... הינט קרעציקע!... צו וועמען זאָל איך מיין כעס אויסלאָזן?! צו וועמען? לאַזט אָפּ מרימען. אויף וועמען, מרים, זאָלן מיר אונזער צאָרן אויסגיסן?... קלאַפּט זיך אין ברוסט. פלאַמען ברענען דאָרטן... וויין פאַר מיר, מרים... וויין, מרים... איך וועל פילן... וויין, דו ביסט אַ גוטע...

מ ר י ם

מיט אַ ציטערנדיקער שטימע.

דו האָסט קיינמאָל ניט געוויינט?

ג ר ו נ י ע.

קיינמאָל נישט!

מ ר י ם.

אַפילו צום ערשטן מאָל אויך נישט?

ג ר ו נ י ע.

שיכור בין איך געווען! שטיל אַ ווײַלע. קום צו מיר, מירעלע, זעץ זיך אָט דאָ, אויף אַשטול זעץ זיך. זי זעצט זיך לעבן מרימען.

מ ר י ם.

וואָס וועט זיין?

ג ר ו נ י ע

קושט זי. באַגראָבט איר קאָפּ אויף מרימס ברוסט.

אָט אַזוי... דיין ברוסט... אָט אַזוי... הייבט אויף דעם קאָפּ. גיב מיר דאָס פלעשל.

מ ר י ם.

נאָך וואָס דאַרפסטו?

ג ר ו נ י ע.

גיב מיר. שטעקט אויס די האַנט.

מ ר י ם.

נאָך וואָס?

ג ר ו נ י ע.

כ׳וויל צעברעכן!

מ ר י ם.

מען באַדאַרף ניט.

ג ר ו נ י ע.

אויף פיצלאַך צעשמעטערן!

מ ר י ם.

מען דאַרף ניט.

ג ר ו נ י ע.

מען באַדאַרף! מען באַדאַרף! נוקם זיין זיך... קלאַפּט זיך אין ברוסט. פלאַמען ברענען דאָרטן! דריק שטאַרקער מיין קאָפּ... צו דיין ברוסט... וויין, מרים... קלאָג... איך וועל פילן... איך קען נישט...

מ ר י ם

דריקט גרוניעס קאָפּ צו איר ברוסט.

ג ר ו נ י ע.

אָט אַזוי... אָט אַזוי... איך שפּיר... וויין, מירעלע... איך קען נישט... נאַטאַלקע קען אויך נישט... שטאַרקער דריק... אָט אַזוי... שטאַרקער... שטאַרקער... שטאַרקער...

שטיל.

מ ר י ם

זינגט מיט אַ ציטערנדיקערע שטימע.

ע—ל—נט בין איך ווי אַ—שטיין...
גע—לאָ—זן האָט מען מיך אַ—ליין...

פ אַ ר ה אַ נ ג.

פרץ הירשביין

וואו דאס לעבן פארגייט

פערזאָנען:

שואל. האנדלט מיט אַלטע קליידער.

קיילע. זיין פרוי.

צייטל.
רעשל. } זייערע קינדער.
קאַדיש.

צביה. וואוינט ביי זיי אין דירה.

פנחס. צייטלס חתן.

דאָקטאָר.

ערשטער אַקט.

בײַ שואלן אין דירה. ניט קיין גרויסער צימער אין אַ קעלער. די אַרײַנגאַנגס־טיר איז רעכטס. העכער אַ ביסל איז אָפּגעצאַמט אַ חדרל, וואו צביה וואוינט. לינקס צוויי בעטן, פאַרהאַנגען מיט געקוויטשלטע פאַרהאַנגען. אין הינטערגרונט צוויי פענסטער. דורך די לענג פון צימער זײַנען פאַרצויגן שטריק און אויף זיי טריקנט זיך וועש.

אַרום חנוכה־צײַט. אָוונט.

קיילע

שטייט איינגעבויגן איבער א מולטער, לעבן טיר, און וואשט וועש.

צביה

זיצט קענגאיבער אויף א פיסבענקעלע, גיט זויגן איר קינד.

קיילע.

איך קוק אויף דיר און טראַכט, וואָס באַדאַרף דען אַ מאַמע מער, ווען דער וואָס אין הימל העלפט איר און זי האָט נחת פון קינדער?

צביה

צום קינד.

גאָלד מיינס, אוצר מיינער, וועט די מאַמע פון דיר נחת האָבן? וועט די מאַמע פון דיר נחת האָבן... דו, דו, דו.

קיילע.

איך האָב געמיינט, אַז אין קינדער האָבן וועל איך זיין אין דער מאַמען מ׳ינער געראָטן, צום סוף...

צביה.

אַז גאָט העלפט, ס׳איז קיין דאגות נישטאָ, האָט מען נחת פון אַ פולע קינדער.

קיילע.

ביי אונז איז שטענדיק געווען אַ גיהינום אין שטוב. ווישט אָפּ די הענט און שניידט אָפּ א שטיקל ברויט פון לעבל וואָס אויפן טיש.

צביה.

איך קען הייזער, וואו ס׳זיינען אַ פולע קינדער פאַראַן און פונדעסטוועגן קריגט מען זיך ניט צווישן זיך.

קיילע.

רעדסט ווי אַ קינד. זיינען מיר דען, חלילה, געווען שלעכ־

טע קינדער? ס'איז קיין וואונדער ניט. וויפל מאָל האָט געטראָפן, אין שטוב איז קיין פיצל ברויט ניט געווען. וואָס האָט מען זיך צו קריגן, אַז מען לעבט אין הרחבה? ביי אונז איז געווען עפּעס אַנדערש. דער טאַטע, זאָל זיין אין גן־עדן איז געווען אַ חלוש מענטש. אַ שוסטער, קוים וואָס די נשמה האָט זיך אין אים איינגעהאַלטן. ניט געווען מיט וואָס צו דערהאַלטן אַזויפיל קינדער.

צ ב י ה.

די מאַמע אַליין האָט זיך מיט גאָרנישט ניט פאַרנומען?

ק י י ל ע.

האָט אויף אַ מינוט ניט געקענט די שטוב לאָזן. און דערצו האָט דער טאַטע אַליין ניט געלאָזן, זי זאָל זיך איבער די גאַסן אומשלעפּן.

צ ב י ה.

האָבן זיך מן־הסתם ליב געהאַט?

ק י י ל ע.

האָבן זיך, חלילה, ניט געקריגט. און, אַז מען האָט זיך אַמאָל יאָ צעווערטלט, מיינסטו איז עס געווען צוליב אַ זיידענער קלייד אָדער צוליב פערל אפשר?...

א ווײַלע שטיל. ביידע פאַרקלערן זיך.

צ ב י ה.

איר האָט געזען מיין זיידענע קלייד, וואָס כ'האָב מיר צו דער חתונה געגייט?

ק י י ל ע.

ניין, איבער אַזעלכע זאַכן האָט מען זיך ניט געקריגט. און אויף וואָס פאַר אַ גוטס האָט מען עס דען באַדאַרפט? אין קעלער געבוירן געוואָרן, אין קעלער אויסגעוואַקסן; דאָרטן חתונה געהאַט און אַזוי וועט מען שוין מן־הסתם אין קעלער די ביסל יאָרן דורכשטופן.

צ ב י ה.

נאַרישע מענטש. האָסט אַ האָרל, געלוסט זיך דיר. פאַראַן

ביי מיר זאַכן, וואָס כ׳האָב נאָך אַפילו קיין איינמאָל ניט אָנגעטאָן. איך וועל אייך אַ מישניע ווייזן. גייט צו זיך אין צימערל.

קיילע.

ניט נאָר זיידענע קליידער—מיר האָבן אַפילו קיין שטיקל העמד אויפן לייב ניט געהאַט. געטראָפן פיל מאָל, מען האָט פון לייב אַראָפּגענומען די העמד, אויסגעוואַשן און געוואַרט ביז ס׳וועט זיך אויסטריקענען. קיין אַנדערע איבערצובייטן איז ניט געווען.

צביה.

ברענגט אַרויס נייע קליידער.

קיילע.

נו, וואָס באַדאַרפסטו עס איצטער האָבן? ניטאָ אַפילו ווען עס אָנצוטאָן.

צביה.

איך בין דאָך נאָך אינגאַנצן קוים ניינצן יאָר אַלט. באשר פייוועלע. טוט נאָר אַמישנע אַ טאַפּ די סחורה.

קיילע.

זעט אויס, אַ גוטע סחורה צו זיין.

צביה.

ס׳איז דאָך אמתע זייד! אפשר דריי יאָר געלעגן ביי מיר אין קאַמאָד. דער פעטער פון וואַרשע האָט עס מיר געבראַכט. כ׳האָב מורא געהאַט, מילבן זאָלן עס ניט צעהאַקן, האָב איך עס מיט שמעקטאַבאַק איבערגעשאָטן... זאָלט איר מיר לעבן, ס׳הערט זיך נאָך איצטער דער טאַבאַק דערפון.

קיילע.

טוסט עס קיינמאָל נישט אָן, דעריבער האָט נאָך נישט אויסגעוועבט דער ריח.

צביה.

די נייטערין האָט די גאַנצע צייט געהאַלטן אין איין ניסן, ווען זי האָט די קלייד געגייט.

קיילע.

מיר האָט מען צו דער חתונה אויפגענייט איין שטיקל ציצן קליידל. אַ חופה-קלייד האָט מען געליען.

צביה.

אַז איך בין געווען נאָך אין פערטן חודש, זיינען די זאַכן געווען אויף מיר ענג. איך בין אַ בעלן איצטער אָנמעסטן די קלייד.

קיילע

וועט זיין שמאָל איצטער אויך.

צביה.

וואָס רעדט איר? איך מיין, איצטער זאָלן זיי מיר ווידער גוט זיין. אָט אדרבא איך בין אַ בעלן אָנצומעסטן די זייַדענע קלייד. דערלאַנגט קיילען דאָס קינד. איר וועט מיר אַ ווײַלע צוהאַלטן דעם אוצר מיינעם.

קיילע

נעמט פייוועלען.

וועט זיין שמאָל.

צביה

מעסט אָן די קלייד. שמאָל. זי ווארפט אראָפּ דעם שירץ—ס'העלפט נישט. קוקט דערשראָקן צו קיילען.

קיילע.

וואָס האָב איך געזאָגט? מען וועט עס שוין אַפילו נישט קענען פאַרריכטן.

צביה.

כ'האָב מורא, אַז די בלוזע וועט אויך זיין ענג. זי מעסט אָן די בלוזע. שמאָל. דערשראָקן קוקט זי צו קיילען.

קיילע.

וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקן? און וואָס האָסטו געמיינט?

צביה.

זאָלט איר מיר לעבן, איר זעט ווי שמאָל? די גאַנצע האַרץ אָפן. מען וועט עס שוין גאָרניט קענען פאַרריכטן.

קיילע.

גבירישע ווייבער, אַז זיי געבוירן קינדער, נייט מען זיך אויף נייע זאַכן.

צביה.

כ׳האָב געמיינט, אַז כ׳וועל פייוועלען אַנטוויינען, וועל איך ווידער ווערן אַ שטיקל מענטש... קוקט אויף די קליידער דורך טרערן. ווי מען וואָלט מיר מיט אַ מעסער אין האַרצן אַ שטאָך געגעבן. כ׳האָב ניט גערעכנט, אַז אַזוי גיך וועט עס שוין אַלץ זיין נאָך אַלעמען.

קיילע.

וואַרטן אויף גרויסע גליקן נאָך דער חתונה—מישטיינס געזאָגט.

צביה

טראָגט צו זיך אין צימער די קליידער.

איך קען עס גאָר ניט אויפהענגען צוריק. עפּעס ווי די הענט האָט מיר אָפּגענומען. פונדעסטוועגן האָב איך ניט גערעכנט, אַז אַלץ זאָל אַזוי מיטאַמאָל אַוועקגיין. קומט אַרויס. כ׳קען זיי ניט אויפהענגען צוריק. אפשר דריי מאָל אינגאַנצן האָב איך זיי אָנגעטאָן.

קיילע.

חתונה האָבן, געבוירן קינדער... ס׳איז נישט קיין שפּיל־כעלע.

צביה

נעמט צוריק פייוועלען אויפן האַנט.

אַ שטיק לעבן איז מיר אָפּגעקומען. פייוועלע, גאָלד מיינער! פייגעלע מיינס; דיין מאַמע קען שוין מער אירע קליידע־לאַך ניט אָנטאָן...

קיילע.

גאָט וועט העלפן, דיין גדליה וועט דאָרט אין אַמעריקע פאַרדינען, וועסטו זיך אַן אַנדער קלייד מאַכן. נעמט זיך ווי־דער צום האַשן. געווען צייטן, ווען ס׳איז יאָ געווען דער

פּרץ הירשביין 7.

גראָשן אין קעשענע, אפשר געווען די מעגלאַכקייט זיך עפּעס צו נייען—איז שוין אָבער קיין חשק ניט געווען. עט, אפשר וועט גאָט געבן, אַז מיינע קינדער וועלן שוין אַ ליכטיקערן לעבן זען.

צ ב י ה.

איך רעכן, אַז די בלוזע וועט מען נאָך קענען פאַרריכטן. מען קען אַריינשטעלן אַ סאַמעטענע הערצל פון פאָרנט. פריילאַך. אמת, אַן איינפאַל? ווי דען, פאַרקויפן אַזאַ קלייד? פייוועלע, טאַטקעלע מיינס! פייגעלע מיינס! דיין מאַמע קליידעלע ניט פאַרקויפן, ניט פאַרקויפן...

ק י י ל ע.

ווען איך וואָלט דיך ניט קענען און איך טרעף דיך ערגעץ אין גאַס, וואָלט איך מיינען, אַז דו ביסט נאָך גאָר אַ קינד.

צ ב י ה

צום קינד.

הערסט וואָס מען זאָגט? דיין מאַמע נאָך אַ קינד... דיין מאַמע נאָך אַ קינד, פייגעלע מיינס? דיין מאַמע שעמט זיך דיך אויפן האַנט צו האַלטן. דו, דו, דו...

ק י י ל ע.

ביסט דאָך אין מיין צייטלס יאָרן.

צ ב י ה

צום קינד.

טייבעלע מיינס, הערסט, וואָס מען זאָגט אויף דיין מאַמען? הערסט? אַז איך ליג אין בעט און האַלט פייוועלען ביי מיין האַרצן, טראַכט איך שטענדיק—פאַרוואָס האָט מען אַזוי ליב קינדער?

ק י י ל ע.

האַ—האַ...

צ ב י ה.

מיידלווייז בין איך געווען אַזאַ פעפערקע. אַזוי ווי אַ שטיין בין איך געשלאָפן. ווען עמיצער לייגט מיר ביים זייט אַני-דער אַ קינד, וואָלט איך עס געוויס דערשטיקט אַפילו ניט

פילנדיק. און איצטער? אפשר צען מאָל אַ נאַכט כאַפּ איך זיך אויף מיט איין געדאַנק: „פייוועלע!" און עפּעס גאָר־ניט וויסנדיק, פון שלאָף טאַפּ איך אַרום זיך, ווי ליגט ער?— איז עס ניט קיין וואונדערלאַכע זאַך?

קיילע.

קינדער... ס'איז ניט קיין קלייניקייט. אַ שטיק פון אייגן האַרץ, דאָס גאַנצע לעבן. און ווער זאָגט נאָך, אַז גאָט בענטשט מיט געראָטענע קינדער—אַ צירונג פאַר גאָט און פאַר לייטן!

צביה

קושט איר קינד.

פייוועלע, מיין פייגעלע, זאָג וואָס דו וועסט זיין?... וואָס דו זיינינקע? וואָס? אַ רב דו זיינינקע.

קיילע.

מען קען גאָרנישט וויסן, ט'זיין מסתמא אַן ערלאַכער ייד...

צביה

צום קינד.

הערסט, וואָס מומע זאָגט? דו זיין אַן ערלאַכער יידעלע, דו זיין... דו, דו, דו... ס'איז דען אַ קינד—אַ שטיק ליכט!

קיילע.

איך טראַכט אַמאָל, וואָס וואָלט מיין לעבן ווערט געווען ביי גאָט, ווען איך זאָל זיין אַן עקרה, אָדער—איך וויל עס פון מיין מויל ניט אויסריידן—ווי עס טרעפט ביי לייטישע מאַמעס—קינדער צעשטאַרבן.

צביה

ציטערט אויף.

זאָל שוין גאָט איינהיטן... קושט פייוועלען. איך וואָלט אפשר פון זינען אַראָפּגעגאַנגען.

קיילע.

האַ־האַ, ס'זיינען דאָך פאַראַנען אומגליקן אויף דער וועלט...

ביידע שווייגן.

צ ב י ה

אין א ווײַלע ארום.

פאַרוואָס האָט זיך צײַטל אַזאַ מלאכה אויסגעזוכט? דער טאַבאַק פרעסט דאָך ס׳האַרץ אויף.

ק י י ל ע.

מײַנסט, איך ווײַס? און זי ווײַסט, מײַנסטו, פאַרוואָס זי האָט זיך פאַר אַזאַ מלאכה גענומען? אַזוי האָט זי אָנגעהויבן מאַכן פּאַפּיראָסן און דערבײַ שוין געבליבן.

צ ב י ה.

זי זעט אויס ניט גוט. אין א ווײַלע ארום. ס׳איז אַזוי מאָדנע, ווי רעשל און קאַדיש זײַנען געראָטן אײַנער אין אַנדערן. אַ צווילינג—ײַנגלאַך האָב איך שוין געזען אַזוי געראָטן—אָבער אַ ײַנגל מיט אַ מײדל זאָלן אַזוי בײדע אײַן כאַראַקטער האָבן.

ק י י ל ע.

נעבאַך, אין אַ שלעכטן מזל געבאָרן געוואָרן.

צ ב י ה.

קלוגע קינדער.

ק י י ל ע.

און צײַטל? נאָר דאָס שטיקעלע מזל. מישטײַנסגעזאָגט, רעשל און קאַדיש—זײַנען נאָך קײַן פופצן יאָר ניט אַלט—זי איז שוין פינף יאָר אין פאַבריק; און אים עסט דער טאַבאַק שוין אויך באַלד דרײַ יאָר. ווען איך וואָלט געווען אין אַן אַנדער מצב—קאַדיש האָט דאָך אַ גאָלדענעם קאָפּ! און רעשל? האָט זיי דען אַמאָל ווער געלערנט שרײַבן, און פונדעסטוועגן.

צ ב י ה.

ס׳איז טאַקע אַ ברכה פון גאָט.

פ נ ח ס

קומט אַרײַן. ער איז אַ מוליער. שוואַרץ-חנעוודיק. פון מיטעלן וואוקס.

צ ב י ה.

דער חתן גײט!

פ נ ח ס.

גוטן אָוונט.

ק י י ל ע.

אַ גוט יאָר. האָסטו אפשר די קינדער געזען?

פ נ ח ס.

איך האָב זיי ניט געזען. געווען פאַרנומען. כ׳בין געקומען פרעגן, צי ס׳איז אַן אמת—מען זאָגט, אַז די פאַבריק האָט זיך אָפּגעשטעלט.

ק י י ל ע.

וואָס רעדסטו?! די טאַבאַק־פאַבריק? ווען? ווי איז מיר!

פ נ ח ס.

אין גאַס האָט מען דערציילט.

צ ב י ה.

מן הסתם, קיין אַרבעט ניטאָ.

פ נ ח ס.

וואָס גייט עס דעם באַלעבאָס אָן. ער האָט מיט וואָס ווייב און קינדער אויסצוהאַלטן.

צ ב י ה.

דאָרטן אַרבעטן דאָך אפשר צוויי הונדערט מענטשן!

ק י י ל ע.

ווי איז מיר! אויב דאָס איז אַן אמת—אומגליקלאַכע זיי־נען מיר. דרייסיק רובל אַ חודש איז עפּעס נישט קיין קליי־ניקייט.

צ ב י ה.

אפשר האָט מען נאָר אויף אַ קורצער צייט די פאַבריק פאַר־מאַכט.

ק י י ל ע.

אפשר צוויי הונדערט מענטשן וועלן עס אָן ברויט בלייבן.

צייטל, רעשל און קאַדיש קומען אריין. זיי זיינען גאַנץ לוסטיק.

ק י י ל ע.

אָט זיינען די קינדער.

קאַדיש

ער טראָגט עפּעס אַ פּעקל אין פּאַפּיר פאַרפּאַקט.

גוט יום־טוב!

קיילע.

פאַרמאַכט די פאַבריק. אַ פינסטערער גוט־יום־טוב.

פנחס.

אַזוי האָב איך געהערט.

ציילל.

פונוואַנען ווייסט איר שוין אַזוי גיך?

רעשל.

מען האָט אונז אָפּגעצאָלט פאַר אַ וואָך פאָראויס.

קיילע.

ווי איז מיר, דער טאַטע האָט זיך היינט אַרומגעשלעפּט דעם גאַנצן טאָג און האָט גאָרנישט פאַרדינט. — וואָס איז עס פאַר אַ פּעקעלע?

ציילל.

די מאַמע וועט זיין אין כעס, וואָס מיר האָבן אויסגעגעבן געלט. וועסט ניט זיין אין כעס, מאַמע? מיר האָבן געקויפט אַ טוך.

קיילע.

אַ טוך? צו וואָס?

רעשל.

איך האָב פריער געוואוסט, אַז זי וועט עס פרעגן.

ציילל.

מען באַדאַרף ניט האָבן קיין טוך אין שטוב? די אַלטע שטיק שמאַטע איז שוין אין האַנט ניט צו נעמען.

קיילע.

איך האָב אַלץ נישט געוואָלט גלויבן, אַז מען האָט מיר געזאָגט, די פאַבריק וועט זיך אינגיכן פאַרמאַכן. אַזאַ אומ־גליק, אַזאַ אומגליק.

ציילל.

זע נאָר, ווי זי וויל אַפילו ניט אַ קוק געבן אויף דער טוך.

מען קאָן דאָך לעבעדיקערהייט ניט גיין אין קבר אַריין זע אַמישנע, וואָס פאַראַ מציאה מיר האָבן געקויפט.

פ נ ח ס

בינט אָפּ.

אַ שוואַרצע? אַ גרויע?

ק אַ ד י ש.

אַ גרויע. איך האָב אויסגעקליבן. ער בינט אויף די טוך. מען ברייט זי אויס און דער עולם באַטראַכט זי ערנסט.

ק י י ל ע.

ס'איז שיין—נישטאָ וואָס צו ריידן, נאָר איצטער האָט מען עס נישט באַדאַרפט.

צ י י ט ל.

אָבער זע נאָר, ווי גרויס זי איז.

ק י י ל ע.

זאָג מיר נאָר, וויפל עס קאָסט?

ר ע ש ל.

זאָלן זיי טרעכן.

פ נ ח ס.

טרעפן. טאַפּט.

ק י י ל ע.

קאָסט אַוודאי מער ווי דריי רובל.

צ י י ט ל.

וואָס ביסטו אַזוי אומעטיק, מאַמע? מיר וועלן ניט שטאַרבן פון הונגער.

ק י י ל ע.

וואָס רעדסטו, קינד מיינס? אַזאַ ווינטער ווי ס'גייט נאָך.

צ ב י ה.

גאָט וועט ניט פאַרלאָזן. איך זאָג, אַז די טוך קאָסט דריי רובל.

צ י י ט ל

מעסט די טוך אויף אירע פּלייצעס.

אָבער זעט נאָר, ווי גרויס זי איז.

קיילע.

זאָגט שוין, וויפל קאָסט זי?

רעשל.

זאָל די מאַמע אָנמעסטן. זי טוט אַן די טוך דער מוטער אויף די אַקסלען. זעט נאָר, זעט נאָר, ווי שיין ס'איז! דאגה ניט, מאַמע, ס'וועט גוט זיין.

פנחס.

וואָס דאגהט איר טאַקע, מחותנתטע, איר מיינט די וועלט גייט שוין אונטער.

קיילע.

אַזוי גרינג צו ריידן—דרייסיק רובל אַ חודש.

ציטל.

די טוך קאָסט דריי רובל, קיין בייז זאָל ניט זיין. מיר האָבן געמוזט קויפן. דער טאַטע וועט אויך גאָרניט זאָגן.

קיילע

טוט אויס די טוך און לייגט זי צונויף.

איר וועט מיר קינדער פאָלגן? נעמט און טראָגט עס אָפּ צוריק. אַך באַדאַרף עס נישט האָבן.

ציטל.

מיינסט עס אויף אַן אמת?

רעשל

פאַרוואָס, מאַמע?

קיילע.

פאָלגט מיר, קינדער.

צביה.

אָט, מאַכט זיך ניט נאַריש, קיילעשי.

ציטל.

מיינסט טאַקע אויף אַן אמת, מיר זאָלן עס אָפּטראָגן.

צביה.

אָט, לאָזט צורו, קיילע; די וועלט איז נאָך ניט אונטערגעגאַנגען. און אַז די קינדער האָבן עס אייך געבראַכט אַ מתנה—באַדאַרפט איר זיין צופרידן.

פ נ ח ס.

מען וועט דאָך עס ניט צונעמען צוריק.

ק י י ל ע.

וועט מען היזק האָבן עטלאַכע גראָשן; קום מיט מיר, קאַדישל, וועסט מיר ווייזן, וואו איר האָט עס געקויפט, איך וועל אַליין אָפּטראָגן.

צ י י ט ל

זורך סרערן.

מיר האָבן עס געקויפט פון דיינטוועגן. מיר האָבן זיך אַלע צונויפגעלייגט צו רובל, ס׳איז דאָך שוין צייט געווען אַמאָל צו קויפן. צום סוף...

ק י י ל ע.

נאַרישע קינדער וואָס איר זייט. פון מיינטוועגן געקויפט— אייער מאַמע באַדאַרף גאָרנישט.

צ ב י ה.

אויף שבת, אַז גאָט גיט געזונט.

צ י י ט ל.

דו ביסט קיין מענטש ניט?

ק י י ל ע.

איך באַדאַרף גאָרנישט. איך וויל נאָר פון אייך אַ שטיקל נחת דערלעבן און מער באַדאַרף איך ניט. ווי אָנגעטאָן, אַזוי איז מיר גוט און אַזוי איז שיין.

ר ע ש ל.

וועסט זען, אַז דער טאַטע וועט אויך גאָרניט זאָגן.

ק י י ל ע.

וואָס באַדאַרף איך הערן וואָס דער טאַטע וועט זאָגן? איך אַליין ווייס, אין וואָס פאַר אַ לאַגע איך בין. עפּעס אַ קליי־ניקייט, אַזאַ ווינטער גייט און אַלע זיינען געבליבן אָן אַ שטאָך מלאכה. דער טאַטע אַליין גייט אויך אום ליידיק.

ק אַ ד י ש

ער טוט ווידער אָן די טוך דער מוטער אויף די אַקסלען.

אַבי ס׳איז שיין.

קיילע.

איר ווילט מאַכן דער מאַמען צוריק יונג. כ׳זאָג דאָך אייך, אַז מיר איז אַזוי גוט.

צביה.

מען באַדאַרף דאָך זיין אַמאָל מיט מענטשן צוגלייך.

קיילע.

מיט מענטשן צוגלייך. רעדסט ווי אַ קינד. די פאַבריק האָט מען פאַרמאַכט, גאָט ווייס, ווען די אַרבעט וועט זיך דאָרט ווידער אָנהייבן. זיי האָבן געוויס באַקומען אפשר די גאַנצע צען שטיקלאַך רובל, נעמט מען און מען גיט אויס.

ציטל.

מיר וועלן פון הונגער ניט שטאַרבן.

קאַדיש.

איך וועל מיין געלט פון באַנק אַרויסנעמען. איך באַדאַרף עס דען אויף אַ נדן?

אַלע שמייכלען.

רעשל.

און איך קען מיין געלט אויך אַרויסנעמען.

קיילע.

זי וועט איר געלט אַרויסנעמען.

צביה.

נו, וואָס איז — זיי וועלן פאַרדינען און צוריק אַוועקלייגן.

קיילע.

אַ סך מיט נאָך געלט—אַכט רובל פאַרמאָגט זי. אין צוויי יאָר אָנגעקליבן.

קאַדיש.

און איך האָב דאָך דרייצן. יענע וואָך אויך אַ רובל אַוועקגעלייגט.

רעשל.

אַכט און דרייצן, וויפל איז?

קאַדיש.

איין און צוואַנציק.

קיילע.

אָט, רעדט ניט קיין נאַרישקייטן.

צביה.

וואָס איז עס פאַר אַ נאַרישקייטן?

קיילע.

אפשר צען יאָר לעבן איז מיר געמינערט געוואָרן. אַזאַ אומגליק, אַזאַ אומגליק. דער טאַטע איז אַ חולה, קוים וואָס די נשמה האַלט זיך איין אין אים. ער וועט עס דערהערן. מיט די לעצטע כוחות שלעפט ער זיך אום איבער די הויפן, מיט די לעצטע כוחות שרייט ער שוין.

א ווײַלע שטיל.

צביה.

איר ווייסט, צייטל, אַז איך האָב היינט שיר ניט געוויינט. איך האָב אָנגעמאָסטן מיינע קליידער וואָס כ׳האָב מיר גע־מאַכט צו דער חתונה—אַלע שמאָל. כאָטש נעם און וואַרף עס אַרויס.

פנחס.

איר זייט מסתמא פעט געוואָרן.

צביה.

פון צרות דיק געוואָרן. וואָס מען קען שוין דיק ווערן.

ציטל.

נו, וואָס וועט זיין? אפשר זאָל מען זיך גאָר אַוועקזעצן ווייַנען.

שואל.

קומט אריין, א דאַרער בלאַסער ייד, דער רוקן געבויגן. הוסט צו ביסלאַכווייז. טראָגט אַלטע מלבושים.

גוט נ׳אָוונט. וואָס זיצט איר עפּעס אַזוי ברוגז? ער לייגט אַנידער די מלבושים אויף א בענקל.

קיילע.

די קינדער זיינען געבליבן אָן אַרבעט.

שואל

ניט איבערראשט.

די פאַבריק פאַרמאַכט. כ׳האָב געוואוסט. מען האָט דאָך שוין לאַנג דערפון גערעדט. וואָס, אַלע מענטשן אָפּגע־זאָגט?

פנחס.

ס׳פאַרשטייט זיך.

שואל.

נו, איז וואָס... מילא, מען איז דאָך לעבעדיקע מענטשן. מסתמא וועט גאָט דאָך ניט פאַרלאָזן. סאָ וואָס זיצט איר אַזוי אומעטיק?

צייטל

אויפגערעגט.

מיר האָבן געקויפט פאַר דער מאַמען אַ טוך—ס׳איז אפשר ניט צייט?—הייסט זי, מיר זאָלן אָפּטראָגן צוריק.

שואל

באַקוקט די טוך.

צוריק וועט מען שוין ניט צונעמען. וויפל האָט איר באַ־צאָלט?

רעשל.

דריי רובל.

קיילע.

נו, זאָג אַדרבה, נאָך וואָס האָט מען עס באַדאַרפט?

צייטל.

איך ווייס ניט, וואָס זי האָט אַזוי מורא. געבליבן אָן אַרבעט; מען וועט ניט שטאַרבן פון הונגער. און לייגן זיך אַלע־בעדיקע אין דער ערד באַדאַרף מען נאָך ניט.

שואל.

אפשר האָט זיך עס גאָר צום גוטן אויסגעלאָזט. איך האָב שוין ניט איינמאָל פון דעם געטראַכט.

צייטל.

וואָס מיינסטו, טאַטע?

ש ו א ל.

עטלאַכע רובל זיינען דאָך מסתמא פאַראַן—וויפל האָט מען אייך געגעבן?

ק אַ ד י ש.

דרייצן רובל.

ש ו א ל.

איך זאָג, אַז מען וועט איינקויפן עטלאַכע סאָרטן טאַבאַק און מען וועט אָנהייבן אינדערהיים אַליין אויסאַרבעטן פּאַפּיראָסן. איך וועל אַליין פונאַנדערטראָגן.

דער עולם כליינט א ווײַלע שטיל, איבעררעשט.

ק י י ל ע.

איך האָב מורא.

ש ו א ל.

ניטאָ פאַרוואָס מורא צו האָבן.

פ נ ח ס.

ניטאָ פאַרוואָס מורא צו האָבן.

ק י י ל ע.

טאָמער מסרט מען?

צ י י ט ל.

ווער וועט אונז מסרן? ווער קען אונז, און ווען מען גייט עס אָן וואָס מיר טוען.

ק י י ל ע.

ס'גייט טאַקע קיינעם ניט אָן, נאָר איך האָב מורא.

צ ב י ה.

איך קלער אויך, ס'איז אַ סכנה. מען ווערט דאָך, זאָגט מען, אפשר אויף דריי יאָר אין טורמע פאַרשיקט, אַז מען כאַפּט אַזאַ זאַך.

ש ו א ל.

נאַרישקייטן.

ר ע ש ל

ווער וועט פאַרקויפן?

שואל.

כ׳וועל צעטראָגן אין די אַלע הייזער, וואו כ׳קום אַריין. קנאַפּ רייכע הייזער קען איך? אַלע וועלן ביי מיר קויפן.

קיילע.

און איך האָב מורא.

שואל.

ביזט אַ נאַר.

קיילע.

מען וועט נאָך אין קייטן אַוועקגיין.

פנחס.

ניטאָ וואָס מורא צו האָבן.

ציטל.

און אפשר... ס׳קען דאָך עמיצער דערטראָגן.

שואל.

און טאָמער כאַפּט מען אונז, קען מען זאָגן, אַז דאָס איז אַ באַשטעלונג פאַר עמיצן. מיר נעמען נאָר אַרבעט-געלט.

קיילע.

ווייסטו געוויס, אַז אַזוי מעג מען? ווער וועט עס אָבער וועלן גלויבן?

פנחס.

אַזוי מעג מען. וועט מען ניט האַלטן קיין סך טאַבאַק אין שטוב.

ציטל.

איר ווייסט, איך קלער, אַז דאָס איז זייער גוט. מיר האָבן שוין לאַנג געקאָנט עס מאַכן.

שואל.

בלי-נדר, אַזוי וועט בלייבן, מאָרגן ברענג איך אַלע מאַטעריאַלן אין שטוב אַריין און—מען וועט פאַרדינען דריי מאָל אַזויפיל.

רעשל.

איך מיט קאַדישן וועלן אפשר פאַרדינען.

קיילע.

צייל נאָך דערווייל ניט, וויפל איר וועט פאַרדינען. מען באַדאַרף זיך נאָך גוט מישב זיין.

שואל.

ניטאָ וואָס זיך מישב צו זיין. פאַרלייגן די הענט און וואַרטן אויף נסים איז ניטאָ וואָס. אַזוי, אם ירצה השם, וועט עס בלייבן.

ציטל.

איך זאָג אויך אַזוי.

צביה.

גאָט וועט ניט פאַרלאָזן.

קיילע.

וואָס זאָל איך אייך זאָגן? איך בין ניט מער ווי אַ נאַרישע יידענע—נאָר ס'האַרץ שרעקט מיר עפּעס.

שואל

גוטמוטיק.

גוט האָסטו געזאָגט — ביזט טאַקע ניט מער ווי אַ נאַרישע יידענע. און ס'איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבן.

רעשל.

אָבער איצטער האָט מען דאָך שוין געמעגט קויפן אַ טוך?

ציטל.

זע נאָר, טאַטע, ווי שיין די טוך איז.

רעשל.

זאָל די מאַמע אָנמעסטן.

קיילע.

כ'באַדאַרף עס ניט.

ציטל.

מען באַדאַרף. טוט מיט גוואַלד אַן די טוך אויף קיילעס אַקסלען.

צביה און שפּעטער רעשל און קאַדיש שרייען.

טראָג געזונט! טראָג געזונט!...

פאָרהאַנג.

צווייטער אַקט.

דאָס אייגענע צימער ווי אין ערשטן אקט. ארום
האַלבן טאָג.

צ י י ט ל

זיצט ביים טיש און מאכט פאפיראָסן פון אַ גרויסן הויפן טאַבאַק, וואָס ליגט פאַר איר.

פ נ ח ס

זיצט לעבן איר.

ש ו א ל.

ליגט אויפן נעלענער. קראַנק. הוסט פון צייט צו צייט.

צ י י ט ל.

ווי קענסטו גאָר אַזעלכעס ריידן, אין דער צייט וואָס דו גייסט אַרום ליידיק? דער טאַטע איז אַזוי קראַנק.

פ נ ח ס.

מיינסטו, אַז אייביק וועל איך אַרומגיין אָן אַרבעט? און דערצו וועסטו דאָך קענען מאַכן פאַפיראָסן שפּעטער אויך.

צ י י ט ל.

איך נעם דען פאַר זיך דאָס געלט, וואָס איך פאַרדין?

פ נ ח ס.

דו מיינסט, אַז ס'איז זייער אַ גרויסע חכמה.

צ י י ט ל.

און דו וואָלסט מיר הייסן, איך זאָל זיי גאָר לאָזן דאָ פון הונגער אויסגיין.

פ נ ח ס.

באַדאַרפסט אַזעלכעס ניט ריידן.

צ י י ט ל.

מיין פאָטער איז מיר טייער. און אויסער דעם...

פ נ ח ס.

וואָס רעדסטו אַזעלכעס? עס קומט אויס, פונקט ווי איך

זאָל דיר הייסן אַוועק פון דער היים און לאָזן זיי אויף הפקר.

שואל

הוסט.

ציטל.

נו, זאָג אַליין, צי קאָן איך גאָר איצטער קלערן פון חתונה? זי בייט צו צום פאָטער. וואָס איז דיר, טאַטע? שלאָפסט? פון שלאָף הוסט ער. כ'האָב געמיינט, אַז ער איז אויף. קערט זיך אום צוריק.

פנחס.

ער שלאָפט ניט?

ציטל.

ניין, זייער שוואַך. וואָס אַ טאָג, איז אַלץ ערגער.

פנחס.

פריער פלעגסטו אַלץ זאָגן, אַז איך באַדאַרף נאָך שטיין צו מיליטער און איצטער איז ווידער עפּעס אַנדערש.

ציטל.

וואָס פאַר אַ גרויסער אונטערשייד ס'איז פון אַן אייגענעם ביז אַ פרעמדן.

פנחס.

אַ ביסל צעטומלט.

אַנטקעגן וואָס זאָגסטו עס?

ציטל.

איך זאָג עס אַנטקעגן דעם, אַז ווען דו וואָלסט געווען אַן אייגענער זון, וואָלסטו ניט געטראַכט פון חתונה האָבן אין אַ צייט וואָס דער פאָטער איז אַזוי קראַנק. און דערצו נאָך...

פנחס.

דאַרפסט אַזעלכעס ניט ריידן. אויב דו האַלטסט מיך פאַר אַ פרעמדן דאָ אין שטוב, זאָג איך דיר, אַז דו האָסט אַ גרויסן טעות. ער נעמט איר האַנט. דו זעסט אַזוי שלעכט אויס די לעצטע צייט.

צ י י ט ל.

פונוואַנען זאָל איך גוט אויסזען.

פ נ ח ס

בויגט זיך איבער און קושט איר קאָפּ.

צ י י ט ל.

טו עס ניט, מען באַדאַרף ניט.

פ נ ח ס.

יאָ, אפשר ביסטו גערעכט. די לעצטע צייט שפּיר איך ווי אַלץ פרעמדער בין איך דאָ.

צ י י ט ל.

אַך, בעסער ניט רייד דערפון.

פ נ ח ס.

איך פאַרשטיי דיר ניט, וואָס זאָל איך דיר זאָגן. איך גיי אַרום עפּעס ווי ניט אויף דער וועלט. איך קוק דיר אָן און פאַרשטיי, אַז עפּעס מוז דאָ זיין.

צ י י ט ל.

גלויב מיר, אַז איך בין ניט אַנדערש געוואָרן צו דיר.

פ נ ח ס.

טאָ וואָס-דען?

צ י י ט ל.

ביסט מיר אפשר נאָך טייערער ווי דו ביסט געווען מיט אַ יאָר צוריק. נאָר ס'איז אַלץ פאַרביי.

פ נ ח ס.

דו פאַרשאַפסט יסורים, ווען דו רעדסט אַזוי.

צ י י ט ל.

איך שווייג. ווייל איך וויל דיר קיין עגמת-נפש ניט פאַר-שאַפן. און דו פאַרשטייסט עס ניט.

פ נ ח ס.

אדרבה, אויב דו האָסט מיר עפּעס אַזעלכעס צו דערציילן— דערצייל.

צ י י ט ל.

ווי לאַנג איך וועל קענען, וועל איך שווייגן, שוין ניט אַזוי צוליב דיר, ווי צוליב דער מאַמען.

פ נ ח ס.

איצטער הייב איך שוין גאָרניט אָן צו פאַרשטיין.

אַ ד אָ ק ט אָ ר

קומט אריין, אין די מיטעלע יאָרן.

גאָט העלף. דאָ איז אַ קראַנקער פאַ־אַן?

פ נ ח ס.

יאָ, דאָ.

ד אָ ק ט אָ ר

טוט אויס זיין מאַנטל.

ווער איז עס קראַנק, אַ פאָטער?

צ י י ט ל.

מיין פאָטער, ס׳טוט אים ווי אין האַרצן, שוין אַ צייט.

ד אָ ק ט אָ ר.

ער שלאָפט. לאַנג ליגט ער צו בעט?

צ י י ט ל.

צו בעט ליגט ער איצטער עטלאַכע טעג.

ד אָ ק ט אָ ר.

מיט וואָס פאַרנעמט ער זיך?

צ י י ט ל.

האַנדלט מיט אַלטוואַרג.

ד אָ ק ט אָ ר

גייט צום קראַנקן.

ער הוסט?

פ נ ח ס.

יאָ, ער הוסט.

צ י י ט ל.

שלאָפסט, טאַטע? דער הער דאָקטאָר איז געקומען.

שואל

עפנט די אויגן.

ווער?...

צייטל.

דער הער דאָקטאָר.

דאָקטאָר

פרובט דעם פולס.

מען באַדאַרף אים אויפזעצן... וואָס טוט אייך ווי?

שואל.

די האַרץ. צייטל העלפט זיך אים זעצן. ער איז אויסגעמאַגערט, דער דאָקטאָר קלאַפּט אים אויס די פּלייצע, די ברוסט.

דאָקטאָר.

האָט איר אפשר אַ ריינעם האַנטוך?

צייטל

זוכט אין קאָמאָד. נעפינט ניט.

איך קען צערייסן אַ ריינע העמד, אויב ס'וועט גוט זיין.

דאָקטאָר.

מען באַדאַרף ניט רייסן. גיט עס אַהער אַזוי. ער באַקומט אַ העמד, ער דעקט מיט איר צו שואלס ברוסט און דורך איר הערט ער אים אויס. נו, ציט שטאַרק דעם אָטעם.

שואל

אָטעמט טיף.

אָ, עס שטערט.

דאָקטאָר.

גענוג, גענוג... איר קענט זיך לייגן. שוין לאַנג, אַז איר פילט זיך שוואַך?

שואל.

מער ווי אַ יאָר. אוי.

דאָקטאָר.

און מען האָט ניט געפרעגט ביי אַ דאָקטאָר?

צייטל.

ניין, ער האָט זיך ניט באַקלאָגט. זי העלפט דעם פאָטער זיך לייגן.

דאָקטאָר.

איר וועט מיר געבן אַ טינט און פעדער.

צייטל

צו פנחסן.

גיי אַריין צום שכן און בעט אַ טינט און פעדער.

פנחס

איילט ארויסצוגיין.

דאָקטאָר

צום חולה.

טוט אייך ווי דער קאָפּ?

שואל.

ס'טוען מיר אַלע גלידער ווי. כ'בין גאָר צעבראָכן.

צייטל

דערלאנגט אַ שטול דעם דאקטאר.

זיי וועלן זיך זעצן.

דאָקטאָר.

אַ דאַנק, אַ דאַנק.

שואל.

ניטאָ קיין כוח. מיטאַמאָל שוואַך געוואָרן.

פנחס

ברענגט אריין טינט און פעדער.

קיילע

קומט אריין, גייט אויך צו צום קראַנקנס בעט.

דאָקטאָר.

דאָס איז אייער מוטער.

קיילע.

יאָ, איך בין עס... וואָס זאָגט דער הער דאָקטאָר, איז אַ האָפענונג, אַז ער וועט געזונט ווערן אם ירצה השם?

דאָקטאָר

שרייבט אין זיין נעסיק־ביכל.

מען באַדאַרף האָפן, אַז ער וועט זיין געזונט.

קיילע.

איז, חלילה, ניט קיין געפאַר?

דאָקטאָר.

שוואַך די ברוסט.

קיילע.

פונוואַנען זאָל ער כוח האָבן.

דאָקטאָר.

האָט ניט געשפּייט מיט בלוט?

ביי די ווערטער ציטערט צייטל אויף.

קיילע.

ניין, חלילה, אַזעלכעס זיך ניט באַוויזן.

דאָקטאָר

רייסט אויס דאָס פאַרשריבן בלעטל פון זיין נאָטיץ־בוך.

דאָ האָב איך אייך פאַרשריבן אַ רעצעפּט. גייט אין אַפּטייק און באַשטעלט. אַלע צוויי שעה צען טראָפּן אין אַן עס־לעפל וואַסער. קוקט זיך אַרום. דאָ מאַכט מען ביי אייך פּאַ־פּיראָסן. און דאָס איז שעדלאַך. בפרט נאָך פאַר אַזאַ חולה.

קיילע

דורך טרערן.

וואָס קען איך העלפן צו מיין ביטער מזל. ס'איז אונזער גאַנצע שטיקל חיונה. פריער פלעגט ער אַ ביסל פאַרדינען. די קינדער זיינען אין פאַבריק געגאַנגען, האָט מען זיך ווי ס'איז דורכגעשלאָגן. וואָס קען מען מאַכן. אַזאַ פאַרשאָל־טענע אַרבעט. אָן הערצער זיינען זיי פאַרבליבן. באַווייזט אויף צייטלען. זי איז אויך עפּעס ניט מיט אַלעמען. אַלץ צוליב די טאַבאַק.

צייטל.

איך בין געזונט... מיר פעלט גאָרניט.

דאָקטאָר.

אויב איר ווילט, ער זאָל געזונט ווערן, מוזט איר דעם טאַ־באַק פון שטוב צונעמען. דאָס איז סם־המות.

צ י י ט ל.

אפשר זאָל מען איבערצוימען מיט אַ פאָרהאַנג.

ד אָ ק ט אָ ר

דעם מאַנטל אָנטוענדיק.

דאָס וועט ווייניק וואָס העלפן.

ק י י ל ע

זוכט אין קעשענע. רופט אָפּ אָן אַ זייט צייטלען, סודען זיך.

ד אָ ק ט אָ ר

מערקט עס.

מען באַדאַרף קיין געלט ניט. ניט נויטיק.

קיילע, צייטל בלייבן ס׳שיין ערשטוינט.

ק י י ל ע.

איך דאַנק אייך. וואָס זאָל איך טאָן... אַזאַ אומגליק. מיר האָבן צוליב דעם קיין דאָקטאָר ניט גערופן. גיין אין משמרת־חולים—עפּעס ניט געוואוינט צו דעם.

ד אָ ק ט אָ ר.

איר מעגט אים געבן עסן אַלץ וואָס ער וויל, אויסער שאַר־פע אָדער זויערע זאַכן. איבערמאָרגן וועל איך דאָ ווידער זיין. אַ גוטן טאָג. אָפּ.

צ י י ט ל.

ס׳אַר אַ וואוילער מענטש.

פ נ ח ס.

אַ טייערער מענטש.

ק י י ל ע.

ווי ער האָט עס פאַרשטאַנען, וואָס איך האָב דיר געוואָלט זאָגן. כ׳האָב אין קעשענע גאָר ווינציק—כ׳האָב מורא גע־האַט אים צו געבן, טאָמער וועט ער ניט וועלן נעמען.

פ נ ח ס

נעמט דעם טינט און פעדער און גייט ארויס.

ק י י ל ע

צום חולה.

נו, ווי פילסטו זיך?

שואל

קרעכצט.

קיילע.

אַזוי שלעכט איז עס דיר?

שואל.

כ׳האָב געזאָגט, אַז דער טאַבאַק קוילעט מיך אַוועק. סם־המות...

צייטל.

אפשר וועט צביה אָפּטרעטן אויף אַ קורצע צייט איר צימער; ביז דער טאַטע וועט געזונט ווערן, וועט זי מיט אונז זיין.

קיילע.

מען קען עס פון איר גאָר ניט פאַרלאַנגען. מיט אַקליין קינד; וואו ט׳זי זיך וואַלגערן מיטן קינד?

צייטל

שטייט אין אַ זייט פאַרקלערט.

קיילע.

וואָס איז, מיין קינד?

צייטל.

גאָרניט, גאָרניט... איך קלער, ווי ווערט מען פטור פון דעם טאַבאַק?

פנחס

קומט אריין.

צייטל.

מען וועט באַדאַרפן פון באַנק אַרויסנעמען אַ פּאָר רובל, וועט זיין אויף רפואות.

פנחס.

איך האָב נאָך אויף רפואות. ער דערלאַנגט קיילען געלט. גייט טאַקע באַלד און הייסט מאַכן דעם רעצעפּט.

קיילע

נעמט דאָס געלט, זיפצט.

איך וועל אם ירצה השם דיר אָפּגעבן.

שאול

רופט.

קיילע, קיילע...

קיילע.

וואָס, ס׳טוט דיר ווי?

שואל.

וואָס האָט דער רופא געזאָגט?

ציטל.

האָסט דאָך געהערט, וואָס ער האָט געזאָגט—דו וועסט אינ־
גיכן געזונט ווערן.

קיילע.

איך זע אויך אין דיר קיין בייז נישט.

שואל.

ברענג מיר מיט עפּעס זיך צו דערקוויקן.

קיילע.

כ׳וועל דיר ברענגען.

שואל

קרעכצט.

כ׳האָב געזאָגט, אַז דער טאַבאַק איז סם...

קיילע

בלייבט נאָך אַ ווײַלע לעבן בעט פאַרדאַגהט.

איר וועט, קינדערלאַך, זיין אין שטוב; איך וועל גיין אין
אַפּטייק. ער שלאָפט איין. זאָל ער שלאָפן. גייט אַרויס.

ציטל

פאַרדעקט דעם טאַבאַק וואָס אויפן טיש מיט אַ פּאַפּיר.

איך באַדאַרף אים נאָך האַלטן דעם מלאך־המות ביי זיך אין
שטוב. ווי ווערט מען פּטור פון אים? זעצט זיך לעבן טיש.

דעם קאָפּ באַהאַלט זי אויפן האַנט.

פּנחס.

וואָס ביסטו אַזוי אויפגערעגט?

ציטל.

לאָז מיר איצטער. שטיל אַ ווײַלע.

שואל

הוסט.

ציטל.

אפשר ווילסטו עפּעס, טאַטע? זאָל איך דיר אַ ביסל מילך געבן? זי גייט צום געלעגער. פון שלאָף הוסט ער עס. וואָס שלאָפט ער אַזויפיל? ס'איז פון שווייכקייט. ווי שווער אים איז צו כאַפּן דעם אָטעם.

פנחס.

ער שלאָפט?

ציטל.

קערט זיך צוריק צום טיש.

גאָט ווייס, וואָס פון זיין קראַנקייט וועט זיך אויסלאָזן. הוסט.

פנחס.

דו הוסט אויך די לעצטע צייט. זעסט אַזוי שלעכט אויס. דיר שאַדט אויך דער טאַבאַק. אַלע דאָקטוירים זאָגן, אַז ס'איז זייער שעדלאַך.

ציטל

זיצט טרויעריק.

פנחס.

אין די לעצטע צייט ביסטו אַזוי אומעטיק. ווען איך פרעג דיר, וואָס מיט דיר איז — ענטפערסו מיר ניט. מיר אַליין ווערט אַזוי טרויעריק אויפן האַרצן, ווען איך זיץ לעבן דיר. דו האָסט דאָך געדאַרפט זיין צופרידן, וואָס איך...

ציטל.

רייד מיר ניט דערפון. איך קען עס ניט הערן. גלייכער, אַז איך וועל מיר אָן אַלץ פאַרגעסן. איצטער איז גלייך איך זאָל אַלץ פאַרגעסן.

פנחס.

איידער דער דאָקטאָר איז געקומען האָסטו אָנגעהויבן עפּעס צו ריידן, וואָס איך האָב ניט פאַרשטאַנען, און איצטער ווידער. עפּעס באַהאַלטסטו פון מיר. שוין באַלד דריי יאָר, אַז מיר קענען זיך און איצטער האָסטו אָנגעהויבן עפּעס

אויסצובאַהאַלטן פון מיר. מיינסט, איך בין עס אַזאַ נאַר און איך פאַרשטיי שוין גאָר ניט.

צ י י ט ל.

וואָס מיינסטו אייגנטלאַך?

פ נ ח ס.

אויסער דעם טאַטנס קרענק איז דאָ נאָך עפּעס פאַראַן און דו באַהאַלטסט זיך פון מיר.

צ י י ט ל.

אָט בעסער קלער ניט, וועסטו בעסער מאַכן. סיי ווי וועסטו גאָרניט צוקלערן. און דערציילן האָב איך ניט וואָס.

פ נ ח ס.

טאָ פאַרוואָס טוסטו מיר עגמת־נפש אָן?

צ י י ט ל.

איך שווייג, ווייל איך וויל דיר קיין עגמת־נפש ניט אָנ־טאָן... איך האָב נאָך געהאָפט, אַז אַלץ וועט גוט זיין... ווישט די טרערן. איצטער איז אַלץ פאַרפאַלן...

פ נ ח ס.

איך וועל דיר צייטל ניט אָפּלאָזן, ביז דו וועסט מיר דער־ציילן, וואָס מיט דיר איז? טאָרסט זיך אַזוי ניט באַגיין מיט מיר.

צ י י ט ל.

ניין, מען באַדאַרף ניט. זי רעגט זיך שטאַרק. הייבט אָן צו הוסטן. פאַרשטעלט דאָס מויל און איילט זיך צו צביהן אין צימער.

פ נ ח ס

קוקט איר נאָך פאַרוואונדערט.

צ י י ט ל

קומט אַרויס. דאָס געזיכט מיט די הענט פאַרדעקט.

פ נ ח ס

דערשראָקן.

וואָס איז מיט דיר? דיר איז שלעכט? ער געמט אַראָפּ אירע הענט פון איר געזיכט. דאָס פּנים אויפגערעגט. און אַרום די ליפּן

רויטלט זיך בלוט. וואָס איז עס אַזעלכעס?! בלוט... שפּייסט מיט בלוט... צייטל, וואָס איז מיט דיר...

צ י י ט ל.

איר קאָפּ פאַלט אויף זיין אַקסל ציטערט פון איינגעהאַלטענעם געוויין.

פ נ ח ס.

וויין ניט, אין גאָטעס ווילן—וואָס איז מיט דיר? וויין ניט.

צ י י ט ל

אין דער שטיל.

אַלץ פאַרפאַלן... אַלץ פאַרפאַלן...

פ נ ח ס.

אָבער ס'איז ניט פאַרפאַלן. וועסט געזונט ווערן. קושט זי... זיי ניט אַזוי צעשראָקן. מאַלע מענטשן ווערן קראַנק. פאַר וואָס האָסטו קיינעם ניט דערציילט?

צ י י ט ל.

די מאַמע האָט אַזוי אויך גענוג.

פ נ ח ס.

מיר האָסטו דאָך געדאַרפט דערציילן. צי וואָלט איך עס דערלאָזן.

צ י י ט ל.

ניטאָ אויף וואָס צו האָפן.

פ נ ח ס.

אָט רייד עס ניט. בעסער דערצייל מיר, ווי לאַנג איז דיר שוין אַזוי?

צ י י ט ל.

נאָך אין פאַבריק האָב איך שוין געשפּירט, אַז אין האַרצן טוט מיר ווי.

פ נ ח ס.

טאָ ווי שווייגט מען עס אַזוי לאַנג. צי דען פאַר מיר האַלט מען אַזעלכע סודות? צי דען וועל איך דיר לאָזן פאַלן? ווייסט, ווי שווייגסטו אַזוי לאַנג?

צ י י ט ל.

אָבער וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקן?

פ נ ח ס.

דערשראָקן... ס׳איז דאָך קיין קלייניקייט ניט. בלוט... ס׳איז דאָך קיין קלייניקייט ניט.

צ י י ט ל.

זיצט דער קאָפּ אַראָפּגעלאָזן.

אַלץ פאַרביי... ניטאָ מער וואָס צו מאַכן.

פ נ ח ס.

צייטל, פאָלג מיר: דו וועסט פונדאַנען אַרויסציען.

צ י י ט ל.

קוקט אים אָן.

פ נ ח ס.

וואָס קוקסטו מיר אַזוי אָן? וועסט אַרויסציען פונדאַנען אויף איין חודש.

צ י י ט ל.

וואוהין?

פ נ ח ס.

מיר וועלן אויסגעפינען ערגעץ אַ טרוקענעם, ליכטיקן צימער.

צ י י ט ל.

און דער טאַטע?

פ נ ח ס.

קענסט דען אים העלפן מיט דיין זיין דאָ? און דערצו איז דאָך רעשל אין שטוב פאַראַנען.

צ י י ט ל.

און ווער וועט פון זייערטוועגן פאַרדינען?

פ נ ח ס.

איך וועל פאַרדינען. איך, צייטל... אָט פאָלג מיר, איך וועל פאַרדינען און איך...

צ י י ט ל

און איך וועל אַרומגיין ליידיק—אויף וועמעס חשבון?

פ נ ח ס.

איך וועל די קליידער מיינע פאַרקויפן. זעסט, אָט דעם רעקל וועל איך פון זיך פאַרקויפן. אָט דאָס זייגערל מיטן

קייטל וועל איך נאָך היינט פאַרקויפן. איך באַדאַרף גאָר־
נישט. כ׳וועל פון זיך ביזן לעצטן פאָדעם פאַרקויפן און כ׳וועל
דיר ניט לאָזן אַליין. הערסט, צייטל? דו קענסט נאָך מיך
ניט... וועסטו אַרויסציען פון דאַנען?

צ י י ט ל.

איך קען דעם טאַטן ניט לאָזן. די מאַמע טאָר זיך ניט דער־
וויסן, וואָס מיט מיר איז, וואָרים זי וועט עס ניט איבער־
לעבן. ניין, איך קען ניט, פנחס, איך קען ניט...

פ נ ח ס.

איך בעט דיר, באַטראַכט זיך...

צ י י ט ל.

ניין, איך קען ניט.

ש ו א ל

רופט.

צייטל... צייטל...

צ י י ט ל

גייט צום חולה.

וואָס איז דיר, טאַטע?

ש ו א ל.

מיר איז שלעכט... וואו איז די רפואות?

צ י י ט ל.

די מאַמע איז אין אַפּטייק געגאַנגען...

ש ו א ל

שוואַך.

וואָס האָט דער דאָקטאָר געזאָגט?

צ י י ט ל.

ער האָט געזאָגט, אַז דו וועסט געזונט ווערן.

ש ו א ל.

גאָט ווייסט, גאָט ווייסט... פנחס...

פ נ ח ס.

אָט בין איך. וואָס מאַכט איר?

ש ו א ל.

כ׳וואָלט וועלן פונדאַנען אַוועקגיין, כ׳ווער דאָ דערשטיקט. דער טאַבאַק פאַרסמט מיך...

שטיל.

צ י י ט ל.

ער איז ווידער אַנטשלאָפן געוואָרן...

ק י י ל ע

קומט ארײן.

נו, וואָס הערט זיך? וואָס שטייט איר ביידע אַזוי לעבן בעט? וואָס איז מיט אים, ער שלאָפט? אין אַ האַלבע שעה אַרום וועלן די רפואות ערשט פאַרטיק ווערן... ער שלאָפט... קוקט אויפן קראַנקן, שאָקלט מיסן קאָפּ. באַמערקט צייטלס בליק. וואָס איז מיט דיר אַזעלכעס, מיין קינד? פאַרוואָס זעסטו אַזוי שלעכט אויס?

צ י י ט ל.

ווי דען זאָל איך אויסזען? האָסטו עפּעס געגעסן, מאַמע? האָסט דאָך נאָך היינט גאָרנישט געהאַט אין מויל.

ק י י ל ע.

איך?... פאַר מיר דאַגהסטו אויך, נאַריש קינד. צייטל טרעט אָפּ אַן אַ זייט, ווישט די טרערן. טו עס ניט, קינד מיינס, גאָט וועט אונז ניט פאַרלאָזן. און דו האָסט עפּעס געגעסן?

צ י י ט ל

ייט ארויס פון שטוב.

ק י י ל ע

קוקט איר נאָך.

ניטאָ קיין נחת. כ׳האָב געמיינט, די קינדער וועלן אונטער־וואַקסן, וועט אַ ביסל גרינגער ווערן... נו, אָט האָט איר אייך. אַלץ מיטאַמאָל האָט זיך עפּעס אויף מיר אַראָפּגע־לאָזן. זיינען די קינדער געבליבן אָן אַרבעט. ער איז אַני־דערגעפאַלן קראַנק. זי זעט אויס אַזוי שלעכט. וואָלט מען עפּעס אַן אַנדער פאַבריק אויסגעפונען, ניט קיין טאַבאַק. און איצטער—איין גאָט אין הימל ווייסט. וואָס זאָגט מען

אין שטאָט? איז נאָך אַ האָפענונג פאַראַן, אַז די פּאַבריק זאָל אָנהייבן גיין?

פּ נ ח ס.

ווידער אין פאַבריק...

ק י י ל ע.

וואָס רעדסטו? ס'איז דאָך מיין גאַנצע חיונה געווען. איז דאָך די אָרימקייט אַזוי גרויס ניט געווען.

ש ו א ל

רופט שחפן.

קיילע... קיילע...

ק י י ל ע.

ווילסט עפּעס?

ש ו א ל.

איך ווער דערשטיקט.

פּ נ ח ס.

אפשר וואָלט איך אין הקדש בעטן—אפשר וועלן זיי אַריינ־נעמען?

ש ו א ל.

ניין, שוין בעסער אינדערהיים... איז מיר באַשערט,—בע־סער אינדערהיים. וואָס האָט געזאָגט דער דאָקטאָר?

ק י י ל ע.

צום וועמען זאָל איך זיך מיט אַן עצה ווענדן? ווי איז מיר...

ש ו א ל.

כ'וויל ניט אין הקדש.

ק י י ל ע.

חלילה, כ'זאָג סתם אַזוי... אפשר וואָלט מען באַדאַרפן... דאָ איז פאַר געזונטע מענטשן אויך סם־המות... ער איז שוין ווידער איינגעשלאָפן... עפּעס אַן אַנדער דירה ווען מען וואָלט געקענט געפינען... מען באַדאַרף די לעצטע פּאָר רובל די קינדערשע אַרויסנעמען און ראַטעווען זיך.

פּ נ ח ס.

געוויס באַדאַרף מען עס טאָן.

קיילע.

ווען מען וואָלט געקענט געפינען אַ קעלער, ער זאָל ניט זיין אַזוי טיף. די פענסטער זאָלן כאָטש צו דער גאַס אַרויס־קומען.

פנחס.

צייטל טאָר דאָ אויך ניט זיין.

קיילע.

מיר טאָרן קיינער דאָ אין אַזאַ אָרט ניט וואוינען.

פנחס.

פאַר צייטלען איז דאָ מער ווי פאַר אַלעמען שעדלאַך.

קיילע.

אַוודאי, קוים וואָס די נשמה האַלט זיך אין איר.

פנחס.

איר ווייסט נישט, ווי פאַר איר איז דאָ אַ סכנה צו וואוינען, זי באַדאַרף אַנטלויפן פון דאַנען. איך וועל זען, זי זאָל דאָ מער ניט זיין.

קיילע

דערשראָקן.

וואָס רעדסטו אַזעלכעס? עפּעס אַ סוד? זאָג מיר.

פנחס.

ניין, גאָרנישט. כ׳מיין נאָר, אַז זי באַדאַרף פ׳ן קעלער אַנט־לויפן. אַ ליכטיקערע דירה באַדאַרף מען געפינען. איך וועל עס שוין אַליין זען.

קיילע.

פון מיר וועסטו ניט באַהאַלטן. עפּעס דאָס האַרץ שרעקט מיר. זאָג מיר, וואָס איז דאָ אַזעלכעס, איך בין דאָך אַ מאַמע— פון מיר ס׳טו ניט באַהאַלטן.

פנחס

צעטומלט.

ניין, ס׳איז גאָרנישט געשען, זי וויל בלויז ניט דערציילן.

קיילע.

וואָס דערציילן? פנחסל, מיין לעבן, זאָלסטו מיר געזונט זיין,

נעם מיר די נשמה ניט אַרויס — וואָס איז געשען. איך וועל דיר ניט אָפּלאָזן. אויב דו דערציילסט ניט, איז מיר דאָך נאָך ערגער. ווער דען זאָל וויסן, אויב ניט אַ מאַמע...

פ נ ח ס.

אָבער ס׳האָט גאָרנישט געטראָפן. וואָס האָט איר זיך אַזוי דערשראָקן?

ק י י ל ע

זי נעמט אים אַרום.

ניין, איך וועל דיר ניט אָפּלאָזן. אַ מאַמעס האַרץ וועסטו ניט נאַרן, אַלץ זאָלסטו מיר די מינוט דערציילן. פנחס...

קוקט אים גלייך אין די אויגן.

פ נ ח ס.

זי האָט מיר דערציילט, אַז זי שפּייט מיט בלוט.

ק י י ל ע.

בלוט?! ווער, צייטל... וואו? זוכט צעטומלט אַרום זיך. וואו איז זי? צייטל, מיין לעבן, וואו ביסטו? וואוהין איז זי געגאַנגען? וואָס פאַר אַן אומגליק איז דאָ געשען? צייטל, צייטל, נשמה מיינע! אַ צעטומלטע לאָזט זי זיך לויפן אויף דער גאַס אַרויס.

פ נ ח ס.

אַ צעשראָקענער גייט איר נאָך.

ש ו א ל.

שוואַך.

האַ, ווער שרייט עס?.. איך ווער דערשטיקט... אַ ביסל לופט... האַ, איך ווער דערשטיקט...

פ אָ ר ה אַ נ ג.

דריטער אַקט.

דאָס אייגענע צימער ווי אין די פריערדיקע אַקטן. ערב שבועות. בייטאָג. צ ב י ה בעט אויס די בעט, שלאָגט אויף די קישנס, ווייך זאָל זיין. ק אַ ד י ש האַלט אויפן האַנט צביהס קינד. פון צביהס צימער קומען אַרויס ק י י ל ע און ר ע ש ל. זיי פירן אונטער די האַנט צ י י ס ל ע ן.

צ ב י ה.

שוין; דער געלעגער פאַרטיק.

צ י י ס ל

אין אַ ווייסער לאַנגער העמד. אויסן קאָפּ אַ קאַסינקע. איר געזיכט מאָגער, נאָר אין די בוקן שפּילט אַ רוֹזער מאַרב. שחצן.

ק י י ל ע.

דאָ, מיין קינד, וועט דיר בעסער זיין.

ג י י ט ל.

איך האָב געמיינט, כ׳וועל דאָרט דערשטיקט ווערן. דאָ איז פרייער.

ק י י ל ע.

כ׳האָב גאָרנישט געספּילט מיט אַ יאָר צוריק, ווי גליקלאַך איך בין געווען.

צ י י ס ל.

קוקט מיט פאַרדאַכט אויסן געלעגער.

ניין, איך וויל ניט דאָ. בעט מיר אויס יענע בעט...

ק י י ל ע.

ווי איז מיר. נו, גוט, מיין קינד, מיר וועלן יענע בעט אַהער אַריינגעמען. אָט אַזוי, שפּאַר זיך אָן אויף מיר... צביה און רעשל, איר וועט פון צימער אַריינברענגען יענע בעט — אויף וועלכער זי איז געלעגן ביז אַהער. זי האַלט אונטער צייטלען. צביה און רעשל ברענגען פון אַנדערן צימער אַרויס אַ בעט.

צ ב י ה.

אָט איז שוין יענע בעט.

קיילע.

וואָס פאַר אַ קללה האָט עס דער וואָס אין הימל אויסגע־
גאָסן אויף מיין שטוב?

צביה.

איר זאָלט נאָר, קיילישע, ניט פאַרלירן די האָפענונג. אַז
גאָט וויל, קען ער אַלץ. דער זומער גייט, צייטל וועט גע־
זונט ווערן.

צייטל

בצחייזס מיטן פינגער.

אָט דאָ, אינמיטן שטוב שטעלט די בעט. אַנטקעגן פענסטער
שטעלט.

קיילע.

גוט, מיין קינד, איצטער וועסטו זיך לייגן. דער זומער, מיין
קינד, וועט מיט זיך זיין רפואה ברענגען.

צייטל.

איי, כ׳האָב קיין כוח ניט מער אויף די פיס איינצושטיין.

רעשל.

האַ, ס׳אַר אַ ווייכער געלעגער. ס׳וועט דיר גוט זיין צו ליגן.

קאַדיש.

פייוועלע איז אַנטשלאָפן געוואָרן ביי מיר אויפן האַנט.

צייטל

ליגט זיך.

דאָ וועט מיר אפשר גרינגער ווערן.

קיילע.

אין אַזאַ שעה, וואָס מיר האָבן דיך אַהער אַרויסגענומען,
וועט גאָט אָנזען מיין צער, מיין ביטער האַרץ... וואָס וואָלט
איך דען פון גאָט מער פאַרלאַנגט, ווען ער וואָלט מיך
לאָזן ביי מיין פריערדיקן מצב? וואָס האָט מיר דען גע־
סעלט, ווען מיין מאַן האָט געלעבט און די קינדערלאַך זיי־
נען מיר געזונט געווען? צי האָב איך דען זיך אַמאָל באַ־
קלאָגט: איך בין דאָך שסענדיק געווען צופרידן. שסענדיק
צופרידן.

צ ב י ה

נעמט דאס קינד ביי קאדישן, קושט אים.

מיין פייגעלע!

ק י י ל ע.

וואָס ביסטו נעבאַך שולדיק, וואָס דיר קומט אויס דאָ צו זיין און צו אַלץ זיך צוקוקן? האָסט דאָך געקאָנט לעבן אין הרחבה.

צ ב י ה.

איך האָב קיינמאָל ניט אין זינען געהאַט נאָר זיך אַליין. אַז איינער וועט אָן אַנדערן פאַרגעסן, וועלן דאָך מענטשן אין די גאַסן פאַלן.

ק י י ל ע.

מיט וואָס וועל איך עס דיר אָפּדאַנקען?

צ ב י ה.

זאָל נאָר גאָט געבן, אַז צייטל זאָל געזונט ווערן.

ק י י ל ע

קוקט אויף רעשלען.

איך רעכן איר אָפּצוגעבן דינען. וואָס וועל איך ווארטן?

ר ע ש ל.

און ווער וועט זיין אין שטוב?

ק י י ל ע.

וואו בין איך?

ר ע ש ל.

אַזוי ווילסטו; גאָר אַליין. און ביינאַכט ווער וועט אויף זיין?

ק ז ד י ש.

ביינאַכט קען איך אויף זיין.

ר ע ש ל.

איך קען ניט לאָזן די שטוב. ס'האַרץ וועט שטענדיק זיין דאָ. כ'וועל גאָר קיין מינוט ניט קענען איינזיין אין דער פרעמד. זי קושט צייטלען.

צ י י ט ל.

זאָל זי בלייבן אינדערהיים. ס'וועט זיין אומעטיק אָן איר.

אַ! אַלע ציינער טוען מיר וויי. כ׳וואָלט עס קענען אַרויס אויף דער נאַס. אַ ביסל לופט כאַפּן... אַז אַלע זיצן אַרום מיר, איז מיר גוט; פיל איך גאָרניט, אַז מיין לעבן... האַ, ווי די גלידער טוען מיר וויי.

צ ב י ה.

יעדע קרענק איז אַזוי, אַז מען ליגט אויף אַן אָרט, טוען ווייי די ביינער.

אַ ווײַלע שטיל.

ק אַ ד י ש

איז מסר זיך אַליין.

היינט איז ערב שבועות.

צ י י ט ל.

היינט איז ערב שבועות, אוי...

ק י י ל ע.

פאַראַיאָרן שבועות... מסתמא ווייסט גאָט, וואָס ער טוט. צייטל, נשמה מיינע, אפשר ווילסטו עפּעס?

ר ע ש ל

ברענגט אַריין פון צימער אַ בענקל מיט פלעשלאַך רפואות, שטעלט עס לעבן בעט.

צ י י ט ל.

איך וויל גאָרנישט, מאַמעשי. זיי נאָר דו ניט אַזוי טרויעריק.

צ ב י ה.

לאָמיר אַוועקגיין פון בעט, אפשר וועט זי כאַפּן אַ דרעמל. ביינאַכט איז זי דאָך ניט געשלאָפן ווי געהעריק איז.

צ י י ט ל.

זייט לעבן מיר, מיר איז פריילאַכער. וואו איז קאַדיש? שטענדיק באַהאַלט ער זיך, איך זאָל אים ניט זען.

ק אַ ד י ש.

אָט שטיי איך דאָך.

צ י י ט ל.

שטענדיק באַהאַלטסטו זיך, תאָסט מורא צו זיצן לעבן מיר: אַז איר זייט אַרום מיר, איז מיר בעסער... איך שרעק זיך

אַז כ׳בין אַליין, פאַלט אויף מיר אַ שרעק אָן. אַז איך כאַפּ מיר אויף פון שלאָף, קיינער לעבן מיר ניטאָ... האַ, ביי־נאַכט... די נעכט, די נעכט... פאַרהוסט זיך.

קאַדיש.

דער דאָקטאָר האָט דאָך דיר אָנגעזאָגט, אַז דו זאָלסט ניט ריידן אַ סך.

צביה.

ער איז טאַקע גערעכט.

שטיל.

רעשל.

איר געדענקט פאַראַיאָרן שבועות?

צביה

פאַראַיאָרן אין דער צייט איז נאָך מיין מאַן געווען אינ־דערהיים. אפשר וועל איך נאָך צו יום־טובים־צייט זיין אין אַמעריקע.

ציטל.

האָט איר פון אים אַ בריוו דערהאַלטן?

צביה.

איר געדענקט ניט? כ׳האָב דאָך אייך נעכטן דערציילט, אַז כ׳האָב פון אים אַ בריוו באַקומען.

קיילע.

מיט גאָטס הילף מיין קינד, נאָך אַ חודש נאָך אַ חודש — וועסט געזונט ווערן.

צביה.

אָ, וועל איך עס נאָך טאַנצן אויף צייטלס חתונה!

קיילע.

הלוואי, רבונו־של־עולם. איז דיר דאָ גרינגער אַ ביסל, מיין קינד?

ציטל.

גרינגער. איך זע דאָך די ליכטיקע וועלט. דאָרטן דער טאָג—צען יאָר...

ק אַ ד י ש.

מען קען שוין עפענען אַ פענסטער.

צ ב י ה.

נאָך אַ סכנה אַזוי פרי די פענסטער צו עפענען.

צ י י ט ל.

זעצט מיך אַנידער. מיר איז גרינגער.

קיילע און רעשל העלפן זי זיך זעצן.

צ י י ט ל.

ווען איך וואָלט עס קאָנען פון געלעגער אַראָפּ... לייענט מיר, צביה, דעם בריוו, וואָס איר האָט פון מאַן דערהאַלטן.

צ ב י ה.

מיט פאַרגעניגן. כ׳זאָל נאָר וויסן, אַז דערפון וועט אייך גרינגער ווערן. איך וואָלט אייך מיין נשמה אויך אָפּגעגעבן, אַבי איר זאָלט נאָר געזונט ווערן. באַקומט פון קעשענע אַ בריוו. ער שרייבט דאָך אַליין. האָט אַ האַנטשריפט—אַ חיות! יעדער אות—אַ פערל. ער האָט מיך אויך געוואָלט אויסלערנען שרייבן, האָט ער רק קיין צייט ניט געהאַט. קום אַהער, קאַדישל, וועסטו אונז לעזן.

ק אַ ד י ש.

זאָל רעשל לעזן.

צ י י ט ל.

קום, רעשעלע, לעז דעם בריוו... האַלט מיך אונטער, מיר זאָל זיין גרינגער צו זיצן... ניין, כ׳וועל זיך בעסער שוין לייגן.

לייגט זיך אַנידער.

ק י י ל ע.

אַזוי, טאָכטער מיינע, וועט דיר טאַקע גרינגער זיין.

צ י י ט ל.

לייען הויך.

ר ע ש ל

לעזט.

„פיל געליבטע, צביה, לעבן זאָל"...

צ י י ט ל.

ער שרייבט אַליין?

צ ב י ה.

אַפילו די אַדרעסן שרייבט ער אויך אַליין.

ר ע ש ל.

לעזט.

„ערשטנס קום איך דיר צו מעלדן, אַז איך בין ברוך־השם געזונט. גיבע גאָט דאָס נעמלאַכע פון דיר צו הערן. צווייטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אַז איך פאַרדין איצטער ניט צוויי דאָלער אַ וואָך מער. דאָס הייסט, ניין דאָלער אַ וואָך. היינ־טיקן שבת בין איך געגאַנגען אין שול דאַוונען. מען האָט מיר אויפגערופן מפטיר. אַז איך בין געקומען אַהיים, האָב איך געבענקט נאָך דיר און נאָך פייוועלען. עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז איך בין שוין צען יאָר פון דער היים.״

ק י י ל ע.

גאָט וועט געבן, ער וועט דיר אַרויסשיקן אַ שיפסקאַרטע, וועסטו נאָך דעם יאָר פאָרן צו אים.

צ ב י ה.

ווי דען? וואָס האָב איך דאָ צו זיצן. דאָרטן שרייבט ער מאַכט מען אַ לעבן, וואָס איז דאָ? דאָ פוילט מען. לייען, קאַדישל, ווייטער.

צ י י ט ל

הייבט אָן כליפען.

ק י י ל ע.

צייטל, נשמה מיינע, וואָס ווייסטו? דאָ איז דאָך דיר בע־סער... פאַרוואָס בין איך ניט קראַנק אָנשטאָט דיר? אַן אַלט מענטש איז געזונט און אַזאַ יונג בלוט...

צ י י ט ל.

פאַרוואָס האָט מיר גאָט אַזוי געשטראָפט? וואָס פאַר אַ זינד בין איך באַגאַנגען... הוסט.

צ ב י ה.

אַז איך בין אַלט געווען פערצן יאָר, בין איך, ניט היינט־

געדאַכט. געלעגן אויף אַ טיפוס. אַלע האָבן זיך שוין מיאש געווען פון מיר — און פונדעסטוועגן, אַז גאָט וויל — זעט איר דאָך: בין איך געזונט און האַלט פייוועלען אויפן האַנט.

ר ע ש ל.

וויפל מאָל בין איך עס קראַנק געווען?

ק אַ ד י ש.

ווען דער טאַטע וואָלט ניט געלעגן אין קעלער.

צ ב י ה.

ביי גאָט איז קיין חילוק ניט. אַז ער וויל, שיקט ער אומעטום צו זיין רפואה.

ר ע ש ל.

זאָל איך לעזן דעם בריוו ווייטער?

צ ב י ה.

ס'איז איר שווער צו הערן. מען באַדאַרף ניט.

צ י י ט ל.

מיר איז ניט שווער... מאַמע!

ק י י ל ע.

וואָס, נשמה מיינע.

צ י י ט ל.

פאַרוואָס גרייטסטו גאָר ניט אָן אויף יום־טוב? ביינאַכט היינט איז דאָך שבועות.

ק י י ל ע.

וואָס איז דען מיינע יום־טובים?... ווען דער טאַטע וואָלט געלעבט. דו זאָלסט זיין געזונט. וישט די טרערן.

צ ב י ה.

נעמט ביי מיר, קיילעשי, אַ רובל און גרייט עפּעס צו. מאַכט יום־טוב, וועט אין שטוב פריילאַכער זיין. מיין מאַמע פלעגט זאָגן, אַז צוליב דעם זכות פון שבת און יום־טוב העלפט גאָט. דערלאַנגט קיילען געלט. איר, קיילעשי, לאָזט זיך ניט אָפּ; זייט ניט אַזוי געפאַלן. אַ לעבעדיקער מענטש באַדאַרף די האָפענונג ניט פאַרלירן.

צ י י ט ל.

מאַכט יום־טוב... ט׳מיר אויך זיין פריילאַכער.

ק י י ל ע.

נו, גוט, מיין קינד, איך וועל מאַכן יום־טוב. ווען דער וואָס אין הימל וואָלט דיר אַ רפואה צוגעשיקט, וואָלט עס ביי מיר אַ יום־טוב געווען... אפשר האָט דער וואָס אין הימל נאָך אינגאַנצן נישט פאַרגעסן אָן מיר. וויינט.

צ י י ט ל.

מאַמע... הער אויף.

ק י י ל ע.

נו, מער ניט... מער וויין איך ניט. נאַ דיר, קאַדישל, געלט, וועסט גיין צו פנחסן און איר וועט חלות קויפן.

צ י י ט ל.

גייט ניט צו פנחסן, זיין מאַמע איז אין כעס.

ק אַ ד י ש.

איך קען אַליין אַלץ קויפן.

ק י י ל ע.

וועסט קויפן אַ פּאָר חלות... וואָס נאָך? אַ פּאָר פליגעלאַך, פיסעלאַך וועסטו קויפן—וועט מען אויך אויסקאָכן.

צ ב י ה.

אָט נעם, רעשל, מיין קינד, איך וועל אַליין אַרויסלויפן אין גאַס, וועל איך איינקויפן.

ק אַ ד י ש.

איך גיי אויך מיט אייך. גייען ביידע אַרויס.

ק י י ל ע.

מען וואוינט אַמאָל מיט אַ מענטשן אין איין שטוב און מען קען אים נישט. ווער וואָלט עס גאָר געקאָנט גלויבן, אַז צביה וועט אַזוי דאָס לעבן מפקיר זיין פאַר אונזער שטוב. ווען נישט זי... איך האָב שוין אַפילו אויפגעהערט רעכענען די געלט, וואָס כ׳נעם ביי איר.

פרץ הירשביין. 10.

ר ע ש ל

קושט פייוועלען.

פייוועלע איז אויך אַ גאָלדן קינד...

ק י י ל ע.

וואָלסט אים גאָר אַנידערגעלייגט. ער שלאָפט דאָך.

ר ע ש ל.

ווען מען וואָלט אָנגעהויבן אַרבעטן אין פאַבריק.

צ י י ט ל.

מער זאָלסטו אַהין ניט גיין. קאַדיש זאָל אויך ניט גיין...
דאָרט איז דער מלאך־המות אין אַלע ווינקעלאַך...

צ ב י ה

קומט אריין צוריק.

איך וועל נעמען דאָס קינד מיט זיך, אויף דער גאַס איז אַזוי וואַרים. איך וועל פאַר זיך אויך עפּעס צוגרייטן.

ק י י ל ע.

מען קען שוין אויפראַמען ביי אייך אין צימער.

צ י י ט ל.

כ׳וועל דאָרט אין צימער מער ניט ליגן... אַנטשולדיקט מיר, צביה, וואָס איך מאַך אייך ענג. אפשר וועל איך נאָך...

צ ב י ה.

אָט, וואָס אַרט עס אייך? מיט וואָס בין איך דען אַליין פאַרזיכערט? אָדער מיט וואָס בין איך דען אַזוי זיכער מיט פייוועלען... איר וועט זען, אַז איך וועל נאָך טאַנצן ביי צייטלען אויף דער חתונה. איר וועט דאָך טאַנצן מיט מיר, צייטל, האַ?

צ י י ט ל

מאַכט אַ באַוועגונג מיטן האַנט.

נאָך אַלעמען...

ק י י ל ע.

וואָס רעדסטו, מיין קינד? טויזנטער מענטשן ווערן געזונט. און דו... קוקסט, וואָס איך וויין? ס׳האַרץ איז פאַרביטערט, וויין איך. כ׳וויין, וואָס כ׳בין אַזוי עלנט, פאַרוויסט. קיי־

נער זעט ניט, ווי איך מיט מיינע קינדער גייען איין דו ליגסט קראַנק און כ׳האָב ניט אַפילו מיט וואָס דיין נשמה צו דערהאַלטן... אומדערוואַרט. איך וועל גיין צום באַלע־באָס פון פאַבריק. מיין קינד האָט ביי אים אירע כוחות געלאָזן, זאָל ער איצטער אַ קוק טאָן ווי ער האָט איר האַרץ, אויפגעגעסן. הייגט אויפן הויכן קול.

צ ב י ה.

גאָט איז מיט אייך, קיילע. איר כאָטש שטאַרקט זיך. מען טאָר ניט פאַרלירן די האָפענונג. גייט ארויס מיטן קינד אויפן האנט

צ י י ט ל.

וואָס אַ מינוט ווייטער, ווער איך אַלץ מער צוגעשמידט צום בעט. די פיס ווערן מיר אַלץ שוואַכער... מער וועל איך שוין פון בעט ניט אַראָפּ... מער ניט.

ר ע ש ל.

דאָס איז באשר דו ביסט קראַנק. דו וועסט ווערן געזונט, ס׳טו אַרומגיין.

צ י י ט ל.

כ׳וויל זען פנחסן. רעשל, רוף פנחסן... מיר איז ניט גוט...

ק י י ל ע.

זאָל איך דיר אפשר עפעס געבן?

צ י י ט ל.

וואָס קענסטו דען מיר געבן.

ק י י ל ע.

אַ ביסעלע מילך וועל איך דיר געבן.

צ י י ט ל.

אַלץ מיר מיאוס געוואָרן. אַלץ מיאוס געוואָרן.

ק י י ל ע.

מיין לעבן ווען איך קען דיר אָפּגעבן.

צ י י ט ל.

רוף אַהער פנחסן.

ר ע ש ל.

אויב ער איז ניט אין שטוב?

קיילע.

לויף צו און זע, רעשל.

רעשל

גייט ארויס.

ציטל

דערשראקן.

לאָז מיר ניט אליין, מאַמע!

קיילע.

איך זיץ דאָך לעבן דיר, מיין קינד.

ציטל.

היינט איז ערב־שבועות, מאַמע?

קיילע.

האָסט פאַרגעסן, מיין קינד? האָסט דאָך פריער אַליין גע־
הייסן מאַכן יום־טוב.

ציטל.

דער קאָפּ דרייט זיך מיר... אַז כ׳ליג... אַליין... הויל איינשלאָפן.

קיילע.

שלאָף, שלאָף, מיין קינד.

ציטל

עפנט די אויגן.

זיצט לעבן מיר, מאַמע...

קיילע.

שרעק זיך ניט, מיין קינד. איך זיץ לעבן דיר. כ׳וועל דיר
ניט לאָזן אַליין.

ציטל

הוי מון שלאָף.

כ׳בין פאַר—מאַטערט...

קיילע.

שלאָף, שלאָף, מיין קינד. איך זיץ לעבן דיר.

ציטל

הויך.

פנחס נאָך ניטאָ?

קיילע

אומרואיק.

וואָס איז, קינד מיינס, דיר איז עס אַזוי שלעכט? פאַרוואָס זאָלסטו ניט איינדרעמלען? איך זיץ דאָך לעבן דיר. ווישט די טרערן פון די אויגן אין דער שטיל.

ציטל

ציטערט אויף.

מאַמע !...

קיילע.

קינד מיינס! וואָס שרעקסטו זיך אַזוי? זעסטו, אַז איך זיץ לעבן דיר... כ׳לאָז דיך דאָך ניט אַליין. מיין לעבן, מיין נשמה וועל איך דאָך פאַר דיר אַוועקגעבן. אָט אַזוי, מאַך צו די אויגן און שלאָף איין, אָט אַזוי, מיין קינד... זי זיצט שטיל לעבן בעט. בייגט זיך יעדע ווילע אָן צו צייטלען און הערט זיך איין.

פנחס

קומט אריין, באַגריסט אויפן וואונק קיילען. ער טראָגט עפּעס אַ פּעקעלע אין פּאַפּיר איינגעוויקלט. דערנענטערט זיך אויף די שפּיץ פינגער צום בעט.

קיילע

פירט אים אין דער שטיל אָפּ אָן אַ זייט.

פנחס.

וואָס מאַכט זי?

קיילע.

די רגע אַנטשלאָפן געוואָרן. ווי נאָר מען טרעט אָפּ פון בעט, כאַפּט זי זיך אויף. דערשרעקט ז׳ך. כ׳האָב רעשלען צו דיר נאָר וואָס אַוועקגעשיקט.

פנחס.

נאָך וואָס?

קיילע.

דערמאָנט דיך יעדע רגע. געבעטן, מען זאָל דיך שיקן רופן.

פ נ ח ס.

זי האָט ווידער געוויינט?

ק י י ל ע.

שרעקט זיך. האָט געבעטן, מען זאָל איר פון יענעם חדר אַרויסנעמען.

פ נ ח ס.

דאָ איז טאַקע בעסער... כ׳בין געגאַנגען אין משמרת־חולים־געבעטן, אפשר וועלן זיי מיר געבן וויין—בין איך געשטאַנען, געשטאַנען—אַ שפּיי געגעבן און אַרויסגעגאַנגען. גיבן, און ווייסן ניט וועמען.

ק י י ל ע.

דיין מאַמע איז אין כּעס?

פ נ ח ס.

טאָ וואָס גייט עס מיר אָן?

ק י י ל ע.

ס׳איז קיין וואונדער ניט. אַ מאַמע וויל נחת האָבן פון אַ קינד. כ׳ווייס ניט, אויב כ׳וואָלט געווען בעסער.

פ נ ח ס.

וואו זיינען זיי אַלע?

ק י י ל ע.

כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, רעשל איז אַוועק דיך רופן, קאַדיש און צביה זיינען געגאַנגען אין גאַס עפּעס נעמען אויף יום־טוב. אַזוי האָט זי געבעטן, ס׳וועט איר זיין, זאָגט זי, פריילאַכער... איך, וואָס באַדאַרף איך? סיי ווי מיינע שבתים און מיינע יום־טובים פאַרשטערט געוואָרן... וואָס וועט פון די קינדער ווערן... ווי איז מיר. קאַדיש, איין אויג אין קאָפּ—הוסט אויך די לעצטע צייט... ווי געפינסטו איר איצטער? ביידע דערנענטערן זיך שטיל צום בעט.

צ י י ט ל

דערשרעקט זיך פון שלאָף, שרייט אויס.

אוי, וואו בין איך!... מערקט ניט פנחסן.

קיילע.

וואָס האָסטו זיך אָנגעהויבן אַזוי צו שרעקן, קינד מיינס? זעסט, פּנחס איז דאָך געקומען.

צייטל.

האַ, פּנחס... כ׳האָב דיך געוואָלט אַזוי זען. פאַרוואָס ביסטו ניט געקומען?

פּנחס.

אָט בין איך דאָך. וואָס מאַכסטו?

צייטל.

האַ... ערגער געוואָרן. כ׳שרעק זיך.

קיילע.

וואָס האָסטו זיך דערשראָקן אַזוי?

צייטל.

מיר האָט זיך געדאַכט, כ׳בין אין וואַסער אַריינגעפאַלן... שרעקלאַכע זאַכן דוכטן זיך מיר. קוקט אים זשעדנע אָן. פאַר־וואָס זיצטו ניט?

פּנחס.

אָט זיץ איך שוין. ווי פילסטו זיך?

צייטל.

מיר איז גוט...

פּנחס.

כ׳האָב געבראַכט צוקערלאַך, אפשר וועסטו פאַרזוכן. ער בינט אויף דעם פּעקעלע. זעסט, ווייניק זיינען זיי. ער ליינט אי איינס אין מויל אַריין.

צייטל.

זעסט אויס שלעכט, פּנחס... שרעקסט זיך פאַר מיר... מיר איז בעסער. שטאַרקט זיך. דער זומער קומט... יאָ, מאַמע, דער זומער קומט... קוקט צום סופיט. אויבן איז אַזוי שוואַרץ... כאַפּט אַזש אַ שרעק...

קיילע

קוקט אויף דעם סופיט.

גאָט וועט געבן, דיר וועט בעסער ווערן, וועט מען בעטן דעם באַלעבאָס ער זאָל הייסן אויסווייסן.

ציטל.

פּנחס... זאָג, צי וועל איך נאָך... פאַרהוסט זיך.

קיילע.

רייד ניט אַזוי הויך, מיין קינד. מען הערט דאָך, אַז דו רעדסט שטילער אויף. שטיל אַ ווילע.

ציטל

קוקט אַן דער מוטער.

נעכטן איז מיר געקומען דער טאַטע צו חלום... האָט מיר געפרעגט, וואָס איך מאַך.

קיילע.

אפשר וועט גאָט רחמנות האָבן. אפשר האָט ער פאַר דיר אין הימל גאָט געבעטן.

ציטל.

כ'האָב געוואוסט, אַז ער איז געשטאָרבן... פּנחס, וואו ביסטו?

פּנחס.

אָט זיץ איך דאָך לעבן דיר.

ציטל.

איך וויל, פּנחס... וואַרפט אַ בליק צו קיילען און בלייבט שטיל.

קיילע.

באַמערקט עס.

וועסט דאָך, קינד מיינס, ניט מורא האָבן צו בלייבן מיט פּנחסן. איך וועל אויף אַ מינוט אַרויסלויפן אין גאַס.

ציטל.

מיר איז בעסער, קענסט גיין.

קיילע

גייט אַרויס.

ציטל.

די מאַמע איז אַוועקגעגאַנגען.

פ נ ח ס.

יאָ, זי איז אַרויסגעגאַנגען... אפשר וועסטו נאָך אַ צוקערל נעמען?

צ י י ט ל

קוקט אים אָן.

וואָס דאַרפסטו אַזויפיל ליידן?... צוליב מיר... הוסט.

פ נ ח ס.

רייד ניט אַזוי הויך, איך הער דאָך. ער רוקט צו זיין שטול נענטער.

צ י י ט ל.

כ׳האָב זיך פריער דערשראָקן... מיר האָט זיך געדאַכט — ביסט געשטאָרבן... פנחס...

פ נ ח ס.

וואָס ביסטו אַזוי אויפגערעגט?

צ י י ט ל.

די מאַמע איז אַוועקגעגאַנגען... כ׳האָב רחמנות אויף דער מאַמען. פנחס!

פ נ ח ס.

ווילסט מיר עפּעס זאָגן?

צ י י ט ל.

ניין כ׳דאַרף ניט ריידן... ביזט ניט שולדיק. כ׳טאָר ניט.

פ נ ח ס.

אויב דו ווילסט מיר עפּעס זאָגן...

צ י י ט ל.

גיב מיר דעם שפּיגל פון וואַנט... כ׳וויל זען.

פ נ ח ס.

אומזיסט שרעקסטו זיך אַזוי, דער זומער קומט. האָסט דאָך אַליין געזאָגט. ווייסט, איך האָב דאָך געקראָגן אַרבעט. כ׳האָב דיר גאָר פאַרגעסן צו דערציילן.

צ י י ט ל.

האָב קיין פאַראיבל ניט... אפשר טאָר איך עס פון דיר ניט פאַרלאַנגען...

פ נ ח ס.

אדרבה, זאָג, וואָס דו ווילסט...

צ י י ט ל.

וועסט טאָן, וואָס כ׳וועל דיר בעטן?

פ נ ח ס.

אַלץ וועל איך טאָן פאַר דיר. כ׳וועל מיין גאַנץ לעבן, אַפילו כ׳זאָל וויסן איך וועל פאַרשוואַרצט ווערן... די טרערן ווערגן אים די ווערטער.

צ י י ט ל.

וויין ניט... דער זומער קומט. מיר וועלן נאָך זיין אינאיינעם.

פ נ ח ס.

ניין, איך וויין ניט. האָסט דאָך עפּעס געוואָלט בעטן ביי מיר.

צ י י ט ל.

העלף מיר... כ׳וויל זיך זעצן. אָט אַזוי...

פ נ ח ס.

נעם מיך אַרום און איך וועל דיך אַזוי האַלטן.

צ י י ט ל

זי נעמט אים אַרום.

אַזוי איז מיר גרינגער... ווען כ׳וואָלט אַזוי קענען זיצן... פּנחס?

פ נ ח ס.

וואָס, ווילסט מיר עפּעס זאָגן?

צ י י ט ל.

וועסט דאָך ניט וואַרפן אונזער שטוב... אַז איך וועל שטאַרבן?...

פ נ ח ס.

רייד ניט קיין נאַרישקייטן... וועסט געזונט ווערן, מיר וועלן נאָך אינאיינעם זיין.

צ י י ט ל.

וועסט ניט לאָזן אַליין די שטוב. רעשל איז אַ טייער קינד..
וועסט איר ניט לאָזן... ניין, כ׳טאָר ניט... פּנחס...

פ נ ח ס.

אָבער רייד עס ניט... כ׳בעט דיר.

צ י י ט ל.

רעשל... לייג מיר צוריק...

פ נ ח ס

העלפט איר זיך אַנידערלייגן.

אַדרבה, דו זעסט איצטער פיל בעסער אויס. גלויב מיר, דו
זעסט פיל בעסער אויס.

צ י י ט ל

קוקט אים שאַרף אָן..

ניין... כ׳צווינג דיר עס ניט צו טאָן... ווי דו פאַרשטייסט...,
פּנחס!

פ נ ח ס.

וואָס ווילסטו?

צ י י ט ל

ס׳איז איר שווער דעם אָטעם אָפּצוציִען.

ס׳איז מיר שלעכט... קוקט אים אין די אויגן. ציט צו אים די
הענט אויס. פּנחס... מיר איז שלעכט... זעץ מיך אַנידער...

פ נ ח ס

בויגט צו איר דעם קאָפּ. זי נעמט אים אַרום האַלז. ער העלפט איר פאַרזיכטיק
זיך צו זעצן.

פ אָ ר ה אַ נ ג.

פערטער אַקט.

דאָס אייגענע צימער. סוף זומער. מאָרגנצײַט.
אַ תּיילע שטיל.

ר ע ש ל

קומט ארויס פון צווייטן צימערל. איז בלאס. מאגער. גייט באַרוועס. קוקט זיך ארום. זי פארקרימט דעם פנים, ווי זי וואלט א אינערלאכן ווייטאג שפירן. זי גייט צום אלמערל, זוכט דארט. קלייבט צונויף קרישלאך ברויט און שיט עס אין מויל אריין. א ווײַלע בלייבט זי שטיין פארקלערט. דריקט מיט די הענט איר ברוסט און ציט טיף דעם אטעם. הייבט אן וויינען אין דער שטיל ווי א קינד.

ק אַ ד י ש

קומט אריין.

ר ע ש ל

קוקט אים פארשנדיק אן.

נו?

ק אַ ד י ש

האַסענוונסלאַז.

איך קען ניט כ׳בין ניט געוואוינט.

ר ע ש ל.

האָסט געזען די מאַמען?

ק אַ ד י ש.

כ׳האָב איר ניט געזען. כ׳האָב איר ניט געזוכט.

א ווײַלע שטיל.

ר ע ש ל.

אפשר וועלן מיר עפעס פאַרקויפן פון שטוב.

ק אַ ד י ש.

וואָס קען מען דען פאַרקויפן.

ר ע ש ל.

שוין אַלץ פאַרקויפט.

ק אַ ד י ש.

זאָל איך אפשר גיין נאָכאַמאָל?... אַז איך גיי צו נאָענט צום קערבל, ברעכן זיך מיר אונטער די פיס.

ר ע ש ל.

גיי ניט. מע וועט דיך נאָך כאַפּן.

ק אַ ד י ש.

מען קען מיך טאַקע נאָך כאַפּן... כ׳וועל ניט גיין.

אַ ווײַלע שטיל.

ר ע ש ל.

איך בין עפּעס בלאַס?

ק אַ ד י ש.

בלאַס.

ר ע ש ל.

די צונג איז ווײַס? באַווײַזט אים די צונג.

ק אַ ד י ש.

ווײַס.

ר ע ש ל.

זעסט, ווי מײַן פּנים איז דאָר?

ק אַ ד י ש

קלאַפּט מיט אַ פינגער אויף אירע בעקן.

הוילע בײַנער... פאַרוואָס פרעגסטו עס אַזוי נאָך?

ר ע ש ל

שווײַגט.

ק אַ ד י ש.

זאָל איך גיין נאָכאַמאָל פרובן?

ר ע ש ל.

וואַרט. אפשר וועט די מאַמע ברענגען עפּעס פון גאַס צו עסן.

ק אַ ד י ש.

ווײַסט דען, וואוהין זי איז געגאַנגען?

ר ע ש ל.

איך ווײַס ניט.

ק אַ ד י ש

לייגט זיך אויף דער ערד מיטן פּנים אַרויף.

קלייבן נדבות?

ר ע ש ל.

אפשר...

ק אַ ד י ש.

וואָס שטייסטו אַזוי צעטראָגן?

ר ע ש ל

בצוויזט אויפן ברוסט.

דאָ טוט מיר זייער וויי.

ק אַ ד י ש

זעצט זיך.

אַוואו, אין האַרצן?

ר ע ש ל.

יאָ, אין האַרצן.

ק אַ ד י ש.

עס שטעכט?

ר ע ש ל.

ניין, ס׳טוט נאָר וויי.

ק אַ ד י ש.

און איך זייט?

ר ע ש ל

פּרובט אויס די זייט, ווי זי זאָל זוכן דעם ווייטאָג.

אין זייט... איך ווייס אַליין ניט. אָט הער זיך צו צום האַרצן.

לייג צו דעם אויער, אפשר וועסטו עפּעס הערן.

ק אַ ד י ש.

איך וועל סיי ווי גאָרניט פאַרשטיין.

ר ע ש ל.

אַדרבה, הער זיך איין.

ק אַ ד י ש.

כ׳האָב ניט קיין כּוח אויפצושטיין.

ר ע ש ל

זעצט זיך אויף דר׳ערד. בויגט זיך צו אים צו.

איצטער הער זיך איין.

ק אַ ד י ש.

מען קען ניט אַזוי, שפילע אָפּ די בלוזע.

ר ע ש ל.

נו שוין. איצטער הער זיך איין.

ק אַ ד י ש

הערט אויס איר ברוסט.

ר ע ש ל.

מען הערט עפּעס?

ק אַ ד י ש.

צי דעם אָטעם, צי גוט.

ר ע ש ל.

כ׳קען ניט, ס׳טוט ווײ.

ק אַ ד י ש.

וואו טוט ווײ?

ר ע ש ל.

אָט דאָ, אין האַרצן טוט ווײ.

ק אַ ד י ש.

דאָס איז מסתּמא דערפאַר, וואָס דו האָסט דעם גאַנצן טאָג ניט געגעסן.

ר ע ש ל.

דאָס איז עפּעס אַנדערש. ס׳איז דאָך הונגער. אָבער אין האַרצן טוט מיר ווײ, ווי עס וואָלט דאָרט געווען אַ וואונד.

ק אַ ד י ש.

לאָז, איך וועל נאָכאַמאָל אויסהערן. הערט זי אויס. מען הערט גאָרנישט. אַ דאָקטאָר וואָלט שוין וויסן, וואָס דיר איז... ער ריף אירע בארוועסע פיס. די פיס ביי דיר אַזוי דאַר.

ר ע ש ל.

וואָס זאָגסטו?

ק אַ ד י ש.

כ׳זאָג, דיינע פיס שוואַרץ... דאגה ניט. דאָס איז, ווײַלע דו ביסט הונגעריק.

ר ע ש ל.

ס׳איז דאָך אַ האַרץ, אַז עס טוט ווײ, איז ניט גוט... פון וואָס איז צייטל געשטאָרבן...

ק אַ ד י ש.

צייטל האָט דאָך געשפּיגן מיט בלוט... פּלוצלונג. ע, איך האָב קיין מורא ניט!

ר ע ש ל.

וואָס ווילסטו טאָן?

ק אַ ד י ש.

איך וועל גיין נאָכאַמאָל אין גאַס. שטייען דאָרט ווייבער מיט די קערבלאַך בייגל... כאַפּן איז כאַפּן. ער הייבט זיך אויף.

ר ע ש ל.

גיי ניט. איך האָב מורא אַליין צו בלייבן אין שטוב.

ק אַ ד י ש.

וואָס האָסטו מורא?

ר ע ש ל.

אַזוי, איך שרעק זיך.

ק אַ ד י ש.

פאַרוואָס האָב איך קיין מורא ניט?

ר ע ש ל.

ווייל דו ביסט געזונט. אַ געזונטער מענטש האָט קיין מורא ניט... אוי!

ק אַ ד י ש.

וואָס איז דיר?

ר ע ש ל.

ס׳האָט געטאָן אַ שטאָך אין זייט.

ק אַ ד י ש.

וואו אין זייט?

ר ע ש ל.

מייזט אויסן לינקן זייט.

אָט דאָ שטעכט.

ק אַ ד י ש.

טו נאָר אַ הוסט. אַ קליינעם הוסט.

ר ע ש ל.

כ׳האָב מורא.

ק אַ ד י ש.

ביזט אַ נאַר.

ר ע ש ל.

טאָמער וועט זיין בלוט... אַ ווילע שטיל. ביידע דערשראָקן—ביים וואָרט „בלוט״.

ק אַ ד י ש.

איך גיי אין גאַס. איך וועל עפּעס ברענגען. מען טאָר ניט ליידן קיין הונגער.

ר ע ש ל.

זיי אין שטוב, ס׳ווערט נאַכט. כ׳האָב מורא אַליין צו בלייב.

ק אַ ד י ש.

קום דו אויך מיט.

ר ע ש ל.

כ׳האָב ניט קיין כוח.

ק אַ ד י ש.

איך וועל גיין צום באַלעבאָס, אפשר וועט ער געבן ברויט.

ר ע ש ל.

גיי ניט, ער קען זיך דערוויסן. אַז מיר האָבן ניט צו צאָלן קיין דירה־געלט.

ק אַ ד י ש

לאָזט זיך ווידער אַרבעט אויף דער ערד.

ר ע ש ל.

פאַרוואָס זיצן מיר אויף דערערד?

ק אַ ד י ש.

וואָס איז דער חילוק? ס׳ווערט שונקל.

ר ע ש ל.

פאַרוואָס, זיינען מיר מיטאַמאָל אַזעלכע אָרימעלייט געוואָרן?

ק אַ ד י ש.

וואו קען איצטער זיין די מאַמע? ס'איז אַ רחמנות אויף דער מאַמען... צווילע שטיל.

ר ע ש ל.

וויפל טעג קען מען לעבן א מגעגעסן?

ק אַ ד י ש.

מיט וואַסער אַליין קען מען לעבן?

ר ע ש ל.

כ'האָב שוין היינט אפשר צען מאָל געטרונקען—ס'העלפט ניט.

ק אַ ד י ש.

כ'מיין, אַז אַ וואָך צייט קען מען לעבן אומגעגעסן.

ר ע ש ל.

אַ וואָך קען מען אויסהאַלטן... פון וואָס טראַכסטו אי צטער?

ק אַ ד י ש.

אַז ס'איז אַ רחמנות אויף דער מאַמען.

ר ע ש ל.

צייטל האָט אַזוי ניט געוואָלט שטאַרבן... וואָס זאָגסטו, קאַדיש, אַז מען זאָל זיך איינעקשנען און ניט וועלן שטאַרבן?

ק אַ ד י ש.

ביסט אַ נאַר.

ר ע ש ל.

כ'מיין, אַז מען וויל ניט פאַרמאַכן די אויגן און גאָרניט?

ק אַ ד י ש.

נו, אַז דו ווילסט שלאָפן? לייגסטו זיך אַוועק אַליין און וועכסט אַנטשלאָפן. באשר פון שלאָף שטייט מען אויף. ווען מען זאָל אָבער ניט אויפשטיין, איז פאַרפאַלן.

ר ע ש ל

לייגט איר קאָפּ ביי קאַדישן אויף די קני.

איך טראַכט, ווען מיר וואָלטן ניט געווען אַזעלכע אָרימע-לייט, וואָלט נאָך אפשר צייטל געלעבט.

ק אַ ד י ש.

וואָלט נאָך דער טאַטע אויך איצטער געלעבט... נאָר גבירים שטאַרבן דאָך אויך.

ר ע ש ל.

האָסט דאָך געזען, אַז ס'איז ניט געווען מיט וואָס צייטלען די נשמה דערהאַלטן... האָט ניט געהאַט קיין כוח מער צו לעבן.

א ווײַלע שטיל.

ק אַ ד י ש.

ס'טוט מיר ווי דער קאָפּ. ס'ווערט שוין באַלד נאַכט. ווען דו וואָלסט מיר פאָלגן, וואָלטן מיר ניט זיין הונגעריק. קום מיט מיר אין גאַס, ניטאָ פאַרוואָס מורא צו האָבן.

ר ע ש ל.

ווייסט ניט, ווי מיר טוט ווי אין האַרצן. ס'איז ניט גלאַט אַזוי.

ק אַ ד י ש.

מע דאַרף זאָגן דער מאַמען.

ר ע ש ל.

כ'וועל נאָך וואַרטן.

ק אַ ד י ש.

וואָס וועט דערפון אַרויסקומען?

ר ע ש ל.

זי וועט האָבן צער, אַז כ'וועל איר דערציילן. קאָם וואָס זי לעבט אַזוי אויך.

ק אַ ד י ש.

מיר וועלן גיין צו אַ דאָקטאָר, די מאַמע זאָל ניט וויסן. וועסט גיין מיט מיר מאָרגן?

ר ע ש ל.

וואוהין?

ק אַ ד י ש.

כ'זאָג דאָך דיר... צו אַ דאָקטאָר.

ר ע ש ל.

כ׳גיי אָן שיך.

ק אַ ד י ש.

וועט ער קיין געלט ניט נעמען.

ק י י ל ע

קומט אַריין. טראָגט עפּעס אין שירץ.

וואָס זיצט איר אויף דר׳ערד? גאָט איז מיט אייך! זיי הייבן זיך אויף.

ק אַ ד י ש.

כ׳ווייס אַליין ניט. מיר האָבן זיך אַזוי אַנידערגעזעצט.

ק י י ל ע.

איר האָט דעם גאַנצן טאָג גאָר אין מויל ניט געהאַט, ווי איז מיר. נעמט אַרויס פון שירץ בייגל און דערלאַנגט די קינדער. עסט, קינדער. כ׳וועל נאָך באַלד טיי אַריינגעמען... וואָס קען איך מאַכן? אויב גאָט האָט מיר מיין האַרץ אויף שטיקער צעשניטן—מסתמא ווייסט ער דאָך, וואָס ער טוט. די קינדער קייען.

ר ע ש ל.

דו האָסט היינט געגעסן, מאַמע?

ק י י ל ע.

פאַר דער מאַמען דאגהט ניט. אייער מאַמע איז שוין סאַר־דאגהט... איך וועל גיין און אַריינכאַפּן טיי פון אייערט־וועגן. גייט אַרויס.

ר ע ש ל.

זי האָט נאָך היינט גאָרניט געהאַט אין מויל. האָסט געזען, ווי די ליפּן זיינען ביי איר פאַרטריקנט?

ק אַ ד י ש.

דערצייל איר ניט, אַז איך בין געגאַנגען אין גאַס זוכן צו עסן. זי וועט האָבן צער. שטייען אינמיטן צימער, קייען.

ר ע ש ל.

זי האָט שוין אויפגעהערט אַפילו צו וויינען. וויינט שוין ניט מער.

קאַדיש.

האָט שוין מער קיין כוח ניט... וואָס איז אַ שטיקל בייגל? גאָרנישט.—און דער קאָפּ האָט שוין אויפגעהערט ווי צו טאָן.

רעשל

דערשראָקן.

קאַדישל, מיר איז שלעכט! דער ביסן איז מיר אונטערן האַרצן שטיין געבליבן. אוי, ס'איז מיר שלעכט!

קאַדיש.

וואַרט, כ'וועל דיר געבן וואַסער... נאַ גיכער, פאַרטרינק, פאַרטרינק.

רעשל

שרינקט.

גייט ניט אַראָפּ. אוי... ס'קוועטשט...

קאַדיש.

טרינק נאָך... נו, דיר איז גרינגער?...

קיילע

קומט אַריין.

מיין קאָפּ איז מיר אַזוי פאַרדרייט. כ'בין געגאַנגען נאָך טיי און האָב פאַרגעסן דעם קאַן צו נעמען... רעשל, נשמה מיינע! וואָס איז דיר אַזעלכעס? ווי איז מיר!

רעשל.

גאָרנישט. אַ ביסן בייגל איז מיר געבליבן שטיין אונטערן האַרצן

קיילע.

נעם נאָך אַ ביסל וואַסער, וועט דיר בעסער ווערן.

קאַדיש.

זי האָט שוין געטרונקען.

קיילע.

שטראָף מיר ניט אַזוי שווער, רבונו־של־עולם... האָסט ביי מיר ס'ליכט צוגענומען, האָסט ביי מיר מיין בעסטן אוצר אַוועק־גענומען, האָסט מיר מיין האַרץ אויף שטיקער צעריסן. זאָל שוין זיין גענוג... נו, מיין קינד, איז דיר גרינגער געוואָרן?

ר ע ש ל.

מיר איז גרינגער.

ק אַ ד י ש.

זי האָט מיר פריער געזאָגט, אַז אין האַרצן טוט איר ווײ

ר ע ש ל.

ס׳איז געווען פון הונגער.

ק י י ל ע

דערשראָקן.

זאָג מיר, מײַן קינד, וואו טוט דיר ווײ?

ר ע ש ל.

ס׳איז שוין איבערגעגאַנגען.

ק י י ל ע.

געדענק, מײַן קינד, פון דער מאַמען זאָלסטו ניט אויסבאַ־
האַלטן... זאָל איך דיר עפּעס אַרײַנברענגען? וואָס ווילסטו,
זאָג מיר.

ר ע ש ל.

איך וויל גאָרנישט.

ק י י ל ע.

וואָס רעדסטו אַזוי שטיל? דיר איז שווער צו רײדן? פאַר
וואָס זאָגסטו מיר ניט? וואָס איז דען מײַן לעבן אָן אײַך?
וואָס איז מיר דען געבליבן אויף דער וועלט אויסער אײַך
די אויגן זײַנען מיר טרוקן. כ׳קען שוין אַפילו וויינען אויך
ניט. און וואָס וועט אַרויסקומען פון וויינען... אײַן אומגליק
קען מען באַוויינען... גאָט האָט אָבער אַ העליש פייער אויף
אונז אַראָפּגעשיקט... כ׳וועל, קינדערלאַך, גײַן טײַ אַרײַנבר־ענ־
גען. צינדט עפּעס אָן, זאָל ליכטיקער זײַן. גייט אַרויס.

ר ע ש ל.

האָסט ניט באַדאַרפט דערציילן דער מאַמען, אַז מיר טוט
ווײ אין האַרצן.

ק אַ ד י ש.

ווי דען, שווײַגן?

ר ע ש ל.

ניט איצטער האָט מען באַדאַרפט אָגן. כאַפּט זיך פאַרן ברוסט.

ק אַ ד י ש.

וואָס איז?

ר ע ש ל.

מיר אין ווידער שלעכט געוואָרן. נאָך ערגער ווי פריער...

ק אַ ד י ש

ער נעמט זי אַרום. קישט זי.

האָב קיין מורא ניט, ס'וועט איבערגיין.

ר ע ש ל.

שלעכט... כ'וועל אפשר חלשן... רוף די מאַמען!

ק אַ ד י ש.

גוט. וועסט אָבער קיין מורא ניט האָבן אַליין צו בלייבן.

ר ע ש ל.

כ'האָב מורא...

ק אַ ד י ש.

זאָל איך גיין?

ר ע ש ל

לאָזט זיך אַראָפּ אויף דר'ערד. ציטערט.

מיר איז שלעכט... מיר איז שלעכט...

ק אַ ד י ש

לויפט צו איר.

רעשעלע, וואָס איז דיר?...

ר ע ש ל.

רוף דער מאַמען גיכער...

ק אַ ד י ש.

איך וועל דורכן פענסטער רופן... ער שפּרינגט אַרויף אויפן פענסטער, עפנט אים אויף און שרייט אַרויס, רופנדיק מיט אַלע כוחות און צעשראָקן: מאַ—מע! מאַ—מע! מאַ—מע!

אין צימער ווערט פינסטער.

• פ אָ ר ה אַ נ ג •

פרץ הירשביין

א איבעריקער מענטש

דראַמע אין פיר אַקטן.

פערזאָנען.

אַברוש, אַ געוועזענער פערד-הענדלער. 50 יאָר.

ברײַנע, זײַן צווײַטע פרוי, 35 יאָר.

רײַזל, ברײַנעס טאָכטער, 17 יאָר.

מענדל, 22 יאָר.
נחמהל, 16 יאָר.
} אַברושעס קינדער פון זײַן ערשטער פרוי.

שפרינצע, אַברושעס ערשטע פרוי, 50 יאָר.

גיטל, 50 יאָר.

בערל חזיר, אַ קצב, 23 יאָר.

ערשטער אַקט.

ביי אַברושן אין דירה. אַ קעלער־וואוינונג פון איין צימער. אַ רונד־געוועלבטער שוואַרצער סופיט. די פענסטער קליין און איינגעבראָכן אין דער וואַנט. ס'איז שווער צו מערקן, פונוואַנען עס קומט אהין אריין די שיין. בייטאָג איז דאָרט אויך האַלב פינסטער. ניט ווייט פון טיר שטייט אַ שוואַרצע הרובע. אין ווינקל שטייט אַן אַלטע הילצערנע בעט. ביי די ווענט איז געמאַכט געוואָרן פון ברעטער טאַפּטשאַנעס צום שלאָפן. די טיר עפנט זיך אין אַ פינסטערער הייזל, וואו עס שטייען טרעפּ אַרויסצוגיין אויפן הויף. לעבן די פענסטער שטייט אַ האַלב־צעבראָכענער טיש, לעבן אים אַ פּאָר בענקלאַך. איבערן טיש הענגען אַ פּאָר אָפּגעבראָכענע בילדער אַן ר עמלאָך.

פורים־צייט. נאַכט. דעם קעלער באַלייכט אַ קליין פאַרוויכערט לעמפּל, וואָס הענגט אויפן וואַנט.

אויף איין געלעגער זעט זיך אברוש, ער ליגט שיכור אין די זאכן, זיין כראפּען הערט זיך איבערן גאנצן שטוב. ביים טיש זיצט

ריזל.

א מיטעלער וואוקס. דאס געזיכט מאגער. די האר אין אומארדענונג. די מלבושים, ווי זיי וואלטן הענגען אויף איר. אויף אירע באַרוויסע פיס—צעריסענע קאלאשן. ר׳ הייבט אויף דעם קאפּ, קוקט זיך ארום, באמערקט אברושן, שפּייט אויף אים מיט עקל. שפּאצירט א ווײַלע אום איבערן צימער. נעמט ארויס פון קע־שענע אן איינגעוויקלט בריוול און פּרובירט לעזן פארן לעמפּל.

אברוש.

הייבט אויף דעם קאפּ. ניסט.

ריזל

באהאלט דעם בריוול, גייט צום טיש.

אברוש

רעדט מיט א הייזעריקן קול.

האַ?... וואָס זאָגסטו?

ריזל.

קיינער רעדט ניט צו אייך: ס׳חלומט זיך אים.

אברוש

קערט זיך איבער צו דער וואנט.

די ערד ט׳שוין צוגענומען די מאַמען דיינע?

ריזל

שפּייט אויף אים מיט כעס.

אברוש.

אין דער מאַמען דיינער זיצט אַ גלגול פון אַ וואַלד־גזלן.

אין דער מאַמען דיינער... נאָך אַ קליינער פּויזע. וואו איז זי געגאַנגען, דיין מאַמע, וואו?

ר י י ז ל

ענטפערט אים ניט. ברומט אַ ניגעלע אונטערן נאָז.

אַ ב ר ו ש.

וואָס ברענסטו אומזיסט אויס די קעראָסינע, וואָס?

ר י י ז ל.

איר קענט ניט שלאָפן?

אַ ב ר ו ש.

זאָג דיין מאַמען... זאָג דיין... זאָג... ס'הערט זיך ווידער אַברושעס כראַפּען.

ב ע ר ל ח ז י ר

אַ געזונטער בחור. נעלע האָר. די היטל אָן אַ זייט, זיין געזיכט איז שטענדיק פריילאַך. קומט פאַרזיכטיק אַריין.

אַהאַ! די פּופּע איז אין שטוב! געוואַרט אויף מיר, האַ?

ר י י ז ל

ווינקט אויף אַברושן.

וועק נאָר ניט אויף דעם טייוול דאָרטן.

ב ע ר ל.

ווער איז דאָרט, אַברוש? נעמט איר האַנט. בויגט איבער רייזלען, ווי ער וואָלט איר וועלן אַ קוש געבן.

ר י י ז ל

קערט זיך אָפּ. רייסט אַרויס איר האַנט.

גיי, גאָר אָן רחמנות דריקסטו! גיט אים אַ קלעפּל איבערן פּלייצע.

ב ע ר ל.

ע, ע, רייזעלע—בערל האָט פיינט אומזיסט צו פּראַצעווען. נעמט איר האַנט. שרעק זיך ניט. כ'וועל מער ניט דריקן. עס גייט נאָך ניט קיין בלוט? ווייז, וועל איך אַ קוש געבן. וועט ווערן די האַנט צוריק געזונט.

ר י י ז ל

קאַקעטיש.

האָסט אין איר אַ גרויסן הלק אַריינגעלייגט? ווייל באַפרייען איר האַנט.

ב ע ר ל

קושט אירע שפּיצן פינגער.

אַך, ווי זיס, ווי זיס! ציילט אירע פינגער. איינס... צוויי... דריי... קוקט איר אין פּנים. פּופּע! דו ווילסט אַ פינגערל?

ר י י ז ל.

קויף, וועסטו זען.

ב ע ר ל

באַוויזט אויף איר מיטלסטן פינגער.

אָט אויף דעם פינגער, גוט?

ר י י ז ל.

קויף, וועסטו זען.

ב ע ר ל.

אָבער אַ קיילאַכדיק פינגערל, אַ גלאַטס אָן אַ שום שטיינדל?..

ר י י ז ל

באַרויטלט זיך. פריילאַך.

קויף, וועסטו זען.

פויזע.

ב ע ר ל.

קוקט אַן רייזלען מיט אַן ערנסט געזיכט.

ר י י ז ל.

וואָס ביסטו אַזוי אומעטיק געוואָרן?

ב ע ר ל.

וואָלסטו זען, פּופּע, ווי כ׳האָב היינט געקנאָטן צוויי מוזשי־קעס!

ר י י ז ל.

היינט?

ב ע ר ל.

בייטאָג.

ר י י ז ל.

פאַרוואָס?

ב ע ר ל.

זיי האָבן זיך געבעטן.

ר י י ז ל.

בעסער זאָג מיר, בערל, ווען וועסטו קויפן דאָס, וואָס דו האָסט געזאָגט?

ב ע ר ל.

לאַכסט...

ר י י ז ל.

איך לאַך גאָרניט. קויף, וועסטו זען.

פויזע.

ב ע ר ל

פלוצלונג.

אַ פייער אויף זיי! מען האָט פאַר דיר אָנגערעדט? בלייבט שטיל אַ ווײַלע. טפו, ימח-שמם זאָלן זיי ווערן!

ר י י ז ל.

אויף מיר ביסטו אין כעס?

ב ע ר ל

שווייגט אומעטיק.

ר י י ז ל.

בערל?

ב ע ר ל.

„בערל חזיר", כ'פאַרשטיי... מען האָט דיר אָנגערעדט און דו הערסט זיך צו...

ר י י ז ל.

איך? אויף מיר ביסטו אין כעס? זאָג, בערל? לאַכט. נו, וואָס איז מיטן רינגעלע?

ב ע ר ל

שפּאַצירט אום שטיל.

ר י י ז ל

חנעוודיק.

בערעלע, דו שרייבסט אַליין בריוו? דו קענסט שרייבן?

ב ע ר ל

פארשעמט.

איך?... איך שרייב אַליין, אוודאי שרייב איך אַליין.

ר י י ז ל.

דו האָסט אַ פיינעם האַנטשריפט. נעמט ארויס פון קעשענע אַן איינגעוויקלט בריוול. דאָס איז דיין כתב, בערעלע? בערעלע. נעמט אים פארן האַנט. אוי, בערעלע...

ב ע ר ל.

ווערט רויט.

אויף מיינע נאמנות, איך שרייב אַליין, אַ פייער אויף ר"י!

ר י י ז ל

וועמען שילסטו?

ב ע ר ל.

איך ווייס, וואָס איך שילט; איך וועל שילטן און—איך וועל נאָך דעם שאַרבן אויך שפּאַלטן—זיי וועלן ביי מיר שרפענען!... ווייך. דו האָסט געלעזן?

ר י י ז ל.

אַ שווערער האַנטשריפט. נאַ, לעז מיר איבער, וואָס דו האָסט געשריבן. ניט אים דאָס בריוול.

ב ע ר ל

עפנט דאָס בריוול.

נאָך וואָס זאָל איך לעזן?

ר י י ז ל.

איך וויל וויסן, וואָס דו האָסט דאָרטן אָנגעשריבן? דיין נאָמען „בערל" האָב איך גלייך דערקענט, עפענענדיק האָב איך דערזען.

בערל

גיט איר אָפּ דאָס בריוול.

נאָ, דו ווייסט, אַליין וואָס אין דעם איז געשריבן... דו ווייסט, רייזעלע? פויזט.

רייזל

ווילסט, בערל, זיין אַ גוטער?

בערל.

ווער האָט דיר געזאָגט, אַז איך בין אַ שלעכטער?

רייזל.

אַזוי; איך פרעג גלאַט אַזוי.

בערל.

פון דיינטוועגן?

רייזל.

פאַר מיר.

בערל.

פון דיינטוועגן וועט „בערל" אַלץ טאָן; אויב רייזל וועט נאָר הייסן.

רייזל

באַווייזט אויף אירע פיס.

זעסט, איך בין באָרוועס.

בערל.

האָסטו גאָר קיין שיך ניט?

רייזל.

כ'האָב ניט. די מאַמע האָט זיי פאַרקויפט; אפשר האָט זי זיי באַהאַלטן.

בערל.

וואָס הייסט?

רייזל.

איך זאָל ניט קענען אַרויסגיין פון שטוב. און איך וויל בשום אופן ניט שלעפן זיך אין די גאַסן מיט די קאַשן פיש.

בערל.

אַ בייזער יאָר אויף דער מאַמען דיינער!

ריזל.

נו וואָס?

בערל.

שיך ווילסטו? גיס איר אַ קלעפל אויפן פלייצע. וועסט האָבן שיך!

ריזל.

מיט קנעפלאַך?

בערל

אַפילו געשנירטע, אויב דו ווילסט.

ריזל.

וועסט אויסגעבן מער ווי דריי רובל?

בערל

נעמט אַרויס זיין טייסטערל.

זע, וויפל געלט ס'וועט נאָך ס'טייען אויף שיך.

ריזל.

פונוואַנען האָסטו עס אַזויפיל געלט?

בערל.

נעם דיר, אויב דו ווילסט.

ריזל.

די גאַנצע געלט?

בערל.

אַפילו אינגאַנצן, אויב דו ווילסט — איך בין „בערל". דו פאַרשטייסט! מיט התלהבות. איך בין „בערל חזיר", איך... איך האָב געלט, איך האָב אַלץ, אַלץ האָב איך... איך בין „בערל חזיר"! בלייבט שטיל אַ ווײַלע. פאַרשעמט זיך פאַר זיינע אייגענע ווערטער. רייזל, זאָג, דו ווילסט אַ זייגער מיט אַ גאָל־דענער קייט?

ריזל.

וואו וועסטו נעמען?

ב ע ר ל.

איך וועל קריגן, אויב א י ך וועל וועלן—דו ווילסט? אָבער זאָג!

ר י י ז ל

שפּאַצירט אום.

אָבער זאָג מיר, בערל...

אַ ב ר ו ש

כאַפּט זיך אויף. זעצט זיך אַנידער אַן ווערטער.

ר י י ז ל.

אָט־האָסטו דיר.

ב ע ר ל.

אַ, ר׳ אבא..

אַ ב ר ו ש

ברומט.

מהום... מהום... מהום...

ב ע ר ל.

וויפל מאָל האָט איר היינט קידוש געמאַכט?

אַ ב ר ו ש

קראַצט זיך אין קאָפּ.

בערל?

ב ע ר ל.

איר האָט מיר ניט דערקענט?

אַ ב ר ו ש.

כ׳האָב דיך דערקענט... קריכט אַראָפּ פון בעלעגער. טראָגט אַ צע־ריסענעם כאַלאַט. דאָס געזיכט שמוציק און מיט האָר באַוואַקסן. כ׳האָב דיר שוין דערקענט; מהום... מהום... מהום... זי איז נאָך ניטאָ?

ב ע ר ל.

וועמען וואַרט איר?

אַ ב ר ו ש.

אויף דער ארורה מיינער; אויפן גלגול מיינעם. באַוויזט אויף רייזלען. די מאַמע אירע. בערל? דו האָסט מיט איר עסקים! דו האָסט... זי איז ניט בעסער פון דער מאַמען אירער. דל

ערד האָט זיי געדאַרפט ביידן אין איין טאָג פאַרנעמען. ביידן אין איין טאָג... „יענע" נו, טענהט, אַז זי האָט אָנ־געטאָן מיינע תחתונים, זי איז מיך מפרנס. „זי איז מיך מפרנס!" פאַרשטייסט? און איידער איך האָב איר דערקענט, בין איך דאָך פון הונגער אויסגעגאַנגען—פון הונגער—פאַרשטייסט? וואָס זאָגסטו, בערל, האַ? ווער בין איך? דוכט זיך דער אייגענער „אַברוש" וואָס פאַר צוואַנציק יאָרן — פאַר צוואַנציק יאָרן! ווי דו זעסט מיך לעבן. דאָס איז דער אייגענער אַברוש, וואָס מען האָט אים גערופן „ר' אבא", ר' אב־בא — ווי דו זעסט מיך לעבן! מיינע פערד זיינען געגאַנגען קיין פרייסן—קיין פרייסן—ווי דו זעסט מיך לעבן; מחנות פערד—ווי דו זעסט מיך לעבן... אָפיצירן זיינען אויף מיינע פערד געריטן... גענעראַלן — ווי דו זעסט מיך לעבן — גענעראַלן! האָט מען שוין געקענט שטאַרבן פון הונגער, האַ? וואָס זאָגסטו, בערל? באַוויזט אויף רייזלס באַר־וועסע פיס. דו זעסט — קוק איר נאָר אָן, די מאַמע מיט דער טאָכטער... „האם עם הבת", ווי אין זמירות איז געשריבן— וואָס זאָגסטו, בערל?

ב ע ר ל.

וואָס האָט איר צו דער טאָכטער?

ר י י ז ל.

ער רעדט און דער הונט בילט—איז אַלץ איינס.

אַ ב ר ו ש

מאַכט מיטן האַנט.

חצופה! דו הערסט, בערל, דו האָסט געהערט? כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז זי איז ניט בעסער פון דער מאַמען אירער. זעצט זיך אויפן געלענער, רעדט צו זיך אַליין. ווי אַ חלום זיינען אַוועק מיינע גוטע יאָרן, מהום... מהום... ווי אַ חלום...

פויזע.

ב ע ר ל.

קומט, אַברוש, איך וועל געבן אַריינצוכוסענען.

ר י י ז ל.

ער האָט, נעבאַך, גאָר געפּאַסט הײַנט.

אַ ב ר ו ש

באַווײַזט אויף רײַזלס באָרוועסע פיס.

זעסט, בערל, זי איז דאָך אַ באָרוועסע. די מאַמע אירע האָט איר די שיך פאַרקויפט. באַגראָבן האָסטו באַדאַרפט די מאַמען דײַנע, ע־ע־ס איז שוין אײַנמאָל אַ מאַמע. שווײַגט אַ ווײַלע. בערל?

ב ע ר ל.

וואָס?

אַ ב ר ו ש.

דו קענסט מײַן טאָכטער, מײַן נחמהלען? דאָס איז אַ „קינד"! איר שכל, דער „פאַרשוין" אירער! גרויס געלערנט! כ׳בין פאַרטריבן געוואָרן פון גן־עדן, פאַרטריבן געוואָרן... די טאָכ־טער אַנטלויפט פון מיר. מיט טרערן. איך זע זי קײַנמאָל ניט אָן. באַווײַזט אויף רײַזלען. אָ, ווער עס זי׳צט ביי מיר אין שטוב! נחמהלע מײַנע—איר פאַרשוין—אַ פרינצעסין—אַ פרינצעסין, ווי דו זעסט מיך לעבן!... ווישט די טרערן.

ב ע ר ל.

ע, ר׳ אבא! ר׳ אבא! איר וויינט גאָר, פע, פע, עס פּאַסט גאָרניט פאַר אײַך.

אַ ב ר ו ש

ווישט די אויגן.

דו מײַנסט, וואָס? איך בין פאַרקויפט געוואָרן, צו דער משומדת פאַרקויפט געוואָרן, אַרײַנגעפאַלן... מײַן טאָכטער אַנטלויפט פון מיר. גאָר נישט לאַנג האָב איך זי געזען... פון קלאַס געגאַנגען—מיט די מײדלאַך געגאַנגען, ווי אַ שערענ־גע סאָלדאַטן זײַנען זיי געגאַנגען שפּאַצירן מן הסתם... כ׳האָב זיי דערקענט, און איך בין אַ טאַטע, בין איך... פאַר־קויפט געוואָרן... זי האָט מיך ניט געוואָלט דערקענען.

בערל

נעמט אים מצרן האנט.

קומט, לאָמיר אַ ביסל אָפּנעצן דעם גומען.

ריזל.

וואוהין גייסטו?

בערל

ווינקט מיט די אויגן.

ווייסט דאָך, וואוהין איך גיי.

ריזל

אין דער שטיל.

און שיך?

בערל.

איך וועל...

ברינע

אַ בייזע יידענע, האלט אין איין שילטן, אָפּגעריסן. קומט אריין אין שטוב. טראָגט אויף די הענט צוויי קערב.

אברוש

צו בערלען.

איך וועל שוין זיין אין שטוב... איך דאַרף שוין בלייבן אין שטוב, איך...

ברינע

מיט גיפט.

וואוהין? אַזוי שפּעט וואוהין?! באַמערקט בערלען, בייט זי אום דעם טאָן. גוט נ׳אָוונט! אוי, די כּוחות גייען אויס — כ׳פיל גאָרניט די הענט—אַזאַ טאָג! ס׳איז שוין צו פילן דעם טאָג— לאַנג ווי אין זומער — אין דער ערד זאָלן זיי גיין; פון גרגרת רייסן זיי אַרויס. צו אברושן. וואוהין שלעפּסטו זיך אַזוי שפּעט? ווידער טראַסקען אין טיך ביינאַכט? צו בערלען. אַ ברכה פון גאָט, אַ?...

בערל.

פאַרוואָס צופט איר, ברינע, אויס ר׳ אבאן דאָס גאַנצע בערדל?

ב ר י י נ ע.

איך קען ניט זען, ווי ער לעבט אויף דער וועלט, פאַר אַזוינע מענטשן איז אויף דער וועלט קיין אָרט ניטאָ... צו רייזלען. וואָס זיצטו די הענט אונטער די זייטן?

ר י י ז ל.

וואָס זאָל איך דיר טאָן?

ב ר י י נ ע.

וואָס? ! ווארפט אַ שטארקן בליק צו בערלען.

ב ע ר ל

גייט פארביי רייזלען. זאָגט איר וואָס אין דער שטיל.

אַ גוטע נאַכט! גייט ארויס זינגענדיק עפּעס אַ ניגעלע.

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

מיט בערעלען האָסטו שוין עסקים—אַ לעבעדיקע וועל איך דיך באַגראָבן! נאַקעט אָן אַ העמד וועל איך דיך לאָזן.

אונטערן טיר הערט זיך אַ געשלעג. ווער איז דאָרט?

אַלע קוקן צום טיר.

מ ע נ ד ל

לויפט אריין אין שטוב. פארמאַכט די טיר. טראָגט אַ זאַק אויפן פלייצע.

דער ממזר—אַ מפּלה אויף אים! ער האָט מיך שיעור ניט דערשטיקט. ווארפט אראָפּ דעם זאַק.

ב ר י י נ ע.

איר האָט געזען אַן אָרט אַ ביסל צום שלאָגן זיך—אַ טויטע, בין איך געוואָרן.

פויזע.

אַ ב ר ו ש.

מענדל?

מ ע נ ד ל.

און אַז מענדל?

אַ ב ר ו ש.

מענדל!

מ ע נ ד ל.

וואָס?

ב ר י י נ ע.

גיב אים אויף אַ גלעזל בראַנפן.

מ ע נ ד ל.

אַז איך וועל וועלן, וועל איך געבן, ביי קיינעם ניט פרעגן.

ב ר י י נ ע.

פון מיינעטוועגן מעגט איר זיך אַלע שלאָגן קאָפּ אָן דער וואַנט.

אַ ב ר ו ש

גייט צום זעקל, עפנט אים פאַרזיכטיק און קוקט אריין.

אַ פעל... אַליין אַראָפּגענומען, האַ?

ר י י ז ל.

ווידער געבראַכט צו שלעפן די נבלה אין שטוב אַריין!

אַ ב ר ו ש.

ביסט אַליין אַ „נבלה"! דאָס איז דאָך פינף רובל, איז דאָך עס!

ר י י ז ל.

ער וועט שוין אינגיכן ברענגען צו שלעפן אַ געפגרטן פערד אין שטוב אַריין.

מ ע נ ד ל.

אַ גרויסע יחסנטע. מיין יחסנטע! באָרוועסע פריצטע!

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

וואָס האָט דאָ געטאָן בערל-חזיר?

ר י י ז ל.

איך ווייס ניט.

ב ר י י נ ע

וואַרפט אויף איר אַ קוישל.

איך וועל דיך אַ לעבעדיקע באַגראָבן — הערסט, ממזרת!

ר י י ז ל.

גיב מיר אָפּ מיינע שיך.

ב ר י י נ ע.

איך וועל נאָך פון דיר די העמד אויך אַראָפּנעמען און די שטוב פאַרשליסן... איך וועל אַוועקגיין און די שטוב פאַרשליסן! וועסט וויסן, אַז איך בין דיר אַ מאַמע—דיין טאַטע ליגט אין דער ערד... וועל איך זיך נעמען צו דיר.

מ ע נ ד ל.

רייזל! איך וועל דיר קויפן שיך. ווילסט, זאָג?

ב ר י י נ ע.

יסורים וועל איך פאַר אַייך אַלעמען קויפן.

פויזע.

מ ע נ ד ל.

זי מיינט, אַז עמיצער האָט מורא פאַר איר, כע־כע. שלעפּט דעם זאַק צו אַברושן. דו זעסט, טאַטע, ס׳אַ אַ פעל!

ר י י ז ל

לויפט צו, שטופּט אים אָפּ.

לייג אַוועק, זאָג איך דיר! איך וועל דיר דיין קאָפּ צע־פּלעטן—פּרוביר נאָר אַרויסנעמען.

אַ ב ר ו ש.

חצופה!

מ ע נ ד ל

וואַרפט אָפּ רייזלען צום טיש.

אַוועק פון דאַנען, באָרוועסע כאָליערע!

אַ ב ר ו ש.

לאָז זי, מיין קינד; זי איז ניט בעסער פון דער מאַמען אירער. דאָס איז דאָך פינף רובל, איז דאָך עס.

ב ר י י נ ע

האַלט אין איין שילטן.

מ ע נ ד ל

מאַכט צו דעם זאַק.

מיין צוכט. פּרינצעסין. די פעל איז ריינער פון דיר מיט דיין מאַמען אינאיינעם!

א קליינע פויזע. מענדל זעצט זיך אין א ווינקל, צעטראָגן.

אַ ב ר ו ש

שאָקלט מיטן קאָפּ.

אוי, נחמהלע מיינע, נחמהלע! פאַרטריבן געוואָרן פון גן־עדן, בין איך פאַרטריבן געוואָרן... זי אַנטלויפט פון מיר. צו מענדלען האָסט איר אפשר געזען, נחמהלען?

מ ע נ ד ל

שווייגט.

אַ ב ר ו ש.

האַ? מענדל!

מ ע נ ד ל.

לאָז מיך!

שטיל, יעדערער קוקט אין אַן אַנדער ווינקל. אַ ב ר ו ש זיפצט.

אַ ב ר ו ש

הייבט זיך אויף, לאָזט אַראָפּ דעם פייער פון לעמפּל.

ב ר י י נ ע.

האַ, פינסטער זאָל דיר זיין! שיכור! ס'איז נאָך קנאַפּ פינס־טער אין שטוב — וואָס טוסטו? וואָס דרייסטו אַראָפּ דעם פייער?

אַ ב ר ו ש.

מען טוט דאָך סיי ווי גאָרנישט.

ב ר י י נ ע.

פון דיינע בראַנפן קאַרג—די כפרה זאָלסטו ווערן!

אַ ב ר ו ש

גייט צוריק אויף זיין אָרט. ברומט.

גזלן... רוצח... גזלן...

ב ר י י נ ע.

איך וועל אייך קאָרמענען... ווערים וועלן אייך עסן. דרייט זיך אַרום איבערן שטוב, ווי זי וואָלט וואָס זוכן. וואָלט איך אַזוי וויסן, וואו איר וועט אַהינקומען, ווי איך ווייס וואָס כ'האָב געוואָלט טאָן—בלייבט שטיין אינמיטן שטוב.

ר י י ז ל

גייט ארויס.

ב ר י י נ ע

וואַרפט זיך צום טיר.

וואוהין, משומדת?!

רייזל איז שוין דערוויל אויף יענער זייט טיר.

מ ע נ ד ל

אין א ווײַלע ארום, צו ברייינען.

דו מיינסט, אַז כ׳האָב מורא פאַר דיר, מיינסטו? וואָס פאַר אַ ווערדע האָסטו ביי מיר? אַזוי ווי גאָרנישט! כ׳וויל דיך נאָר פרעגן איין זאַך, וויל איך דיך פרעגן.

אַ ב ר ו ש.

מיין קינד, טשעפּע זיך ניט מיט איר.

ב ר י י נ ע.

פרעסער, זויפער!

מ ע נ ד ל.

איך האָב שוין פאַר איר קיין מורא ניט—נאָר איך וויל זי פרעגן איין זאַך, וויל איך זי—פאַרוואָס שלאָגט זי רייזלען? פאַרוואָס? אַזאַ גרויסע מויד און זי שלאָגט איר? די שיך האָט זי ביי איר צוגענומען—אַ מאַמע טוט אַזוי? ווען דו וואָלסט געווען מיין מאַמע, וואָלט איך דיר דערשטיקט — איצטער מעגסטו זיך קלאַפּן קאָפּ אָן וואַנט אַפילו צען מאָל אין טאָג—אָבער רייזלען! מיט התלהבות. זאָג מיר, פאַרוואָס שלאָגסטו רייזלען, זאָג?!

ב ר י י נ ע

צעשראָקן.

רייזלען...

מ ע נ ד ל

מיט א משוגהדיקער התלהבות.

איך וועל זאָגן רייזלען—איך וועל איר זאָגן, אַז כ׳וועל ניט לאָזן זי אָנרירן... איך וועל ניט לאָזן — כ׳וועל דעם קאָפּ צעפּלעטן!... איך וועל איר קויפן שיך... פאַר מיינע געלט

וועל איך איר קויפן — און דיר וועלן מיר אויסהאַקן די ציינער דיינע. זאָג, פאַרוואָס שלאָג—סטו רייז—לען, האַ?!

אַ ב ר ו ש

שאַקלט מיטן קאָפּ.

פאַרטריבן געוואָרן פון גן־עדן... פאַרטריבן געוואָרן. נחמהלע מיינע. דאָס איז דאָך אַ „מענטש". דער פאַרשוין אירער; דער „גאַנג" אירער, אַ פרינצעסין—אַ פרינצעסין! ווי דו זעסט מיך לעבן!

ב ר י י נ ע.

די כּפרה זאָלסטו גיין אינאיינעם מיט דיין טאָכטער!

אַ ב ר ו ש.

חצופה! דו הערסט, מענדל? פאַרוואָס שילסטו עס זי, האַ? חצופה! חצו־פה; דו ביסט דאָך איר מינדסטן נאָגל ניט ווערט! זי איז דאָך אַ טייער קינד. ציט די ווערטער. דו ווייסט, ווער מיין נחמהלע איז? דו ווייסט? דער „פאַרשוין" אירער, דער „גאַנג" אירער — ווי האָסטו עס העזה זי צו שילטן, האַ?!

ב ר י י נ ע.

שיכּור! דיין טאָכטער אַנטלויפט דאָך פון דיר; זי שעמט זיך דאָך צו קוקן אין דיין מיאוסער צורה אַריין.

אַ ב ר ו ש.

זי האָט מורא פאַר דיר. ביסט דאָך אַ רוצח, אַ וואַלד־רוצח! דו ווייסט, ווער מיין נחמהלע איז? מיין נחמהלע שעמט זיך ניט. ווייסט. נ־ניין, מיין נחמהלע שעמט זיך ניט... איך בין דאָך איר טאַטע... זי שעמט זיך ניט מיט איר טאַטן!...

ב ר י י נ ע.

ווי צו דיר. — אַלטער שיכּור. ס'איז דאָך דיר מיאוס אין צורה צו קוקן...

אַ ב ר ו ש

זיפצט.

ווי אַ חלום אַלץ אַוועק, ווי אַ חלום...

פרץ הירשביין 13.

ר י י ז ל

קומט אריין. בלייבט שטיין אינמיטן שטוב. קוקט, וואו זיך צו זעצן.

מ ע נ ד ל.

קוקט אויף אירע פיס.

רייזל!

ב ר י י נ ע.

וואָס רייזל?! וואָס פאַר אַ רייזל איז זי דיינע?!

ר י י ז ל

צעטומלט.

וואָס ווילט איר פון מיר, וואָס ווילט איר?

מ ע נ ד ל

הייבט זיך אויף.

קום צו מיר, רייזל, האָב קיין מורא ניט, וואָס אַרט דיר?...

אַ ב ר ו ש.

לאָז זי, זי איז ניט קיין רעכטס...

ב ר י י נ ע

שרייט.

נבלה!

מ ע נ ד ל

ווערט צעטומלט פון ברייגעס געשריי.

רייזל! הער, זי איז ניט דיין מאַמע. זאָג איך דיר—זי איז אַ משומדת, זאָג איך דיר; זי וועט דיר נאָך הרגענען, רייזל, שפּיי איר אין צורה, רייזל, שפּיי!... איך וועל דיר קויפן שיך, איך... רייזל! איך וועל ניט לאָזן, זי זאָל דיך שלאָגן... דו וועסט זען, רייזל! שפּיי איר אין צורה! שלעפּט איר פּאַרן ארבל.

ר י י ז ל

רוקט זיך אָפּ.

וואָס ווילט איר...

ב ר י י נ ע.

נבלה! פּגר! אַרויס פון מיין שטוב, נבלה! כאַפּט דעם זאַק

מיט דער פעל און שלעפט צום סיר. אַרויס פון דאַנען, מיט דיינע פגירות אינאיינעם—אַרויס! טופעט מיט די פיס.

מענדל

רשסט ביי איר ארויס דעם זאק.

בריינע

צו אברושן.

דו גיי אויך פונדאַנען מיט דיין זון, די נבלה!

מענדל

עפנט דעם זאק.

איך וועל איר באַווייזן... איך וועל דיר באַווייזן, ווער „מענדל" איז... איך וועל איר באַווייזן, ווי צו רופן. מיל ארויסנעמען די פעל פון זאק. דאָ אויפן מיטן שטוב...

רייזל.

פאַרמאַך דעם זאַק! פאַרמאַך, זאָג איך דיר!

מענדל

וואַרפט דעם זאק. ברומט וואָס, קוקט אן רחמנותדיק רייזלען.

רייזל, פאָלג מיר, זי איז ניט דיין מאַמע, איז זי ניט — שפיי איר אין צורה! האַק איר אויס די ציינער! מאָרגן קויף איך דיר שיך—פאַר דריי רובל שיך קויף איך דיר און דו וועסט גיין, וואוהין דו וועסט וועלן... נאַ דיר געלט, רייזל! זוכט אין קעשענע פיבערהאַסט.

רייזל

צעטומלט. קוקט מיט עקל אויף מענדלען.

וואָס ווילט איר פון מיר?... וואָס טו איך אייך?... וויינט. וואָס האָט איר צו מיר?...

אברוש

שאַקלט מיטן קאָפּ.

פון גן-עדן... פאַרטריבן...

מענדל.

שפיי איר אין צורה. שפייט אויף ברייגען.

ב ר י י נ ע

וואַרפט זיך מיט וואוט אויף רייזלען. הייבט איר אָן שלאָגן מיט ביידע קולאַ־קעס אויפן קאָפּ.

איך בין אַ מאַמע! איך בין אַ מאַמע! איך מעג שלאָגן!...
איך מעג!... איך מעג!

ר י י ז ל.

מאַכט אַ גוואַלד.

ראַטעוועט מיך!...

מ ע נ ד ל

לויפט צו. עס הערט אָן אַלגעמיינער געשלעג.

ב ר י י נ ע

שלאָגט.

איך בין אַ מאַמע! איך בין אַ מאַמע! האַ! האַ! האַ!...

אַ ב ר ו ש

קוקט זיך צו צו דער סצענע מיט אָן אָפענער מויל און אויסגעברייטע הענט

פ אָ ר ה אַ נ ג.

צווייטער אַקט.

דאָס אייגענע צימער ווי אין דעם ערשטן אַקט.

ר י י ז ל

ליגט אויף א בעלעגער, שלאָפט.

א ב ר ו ש

קומט אריין. שיכור, פאַלט פון די פיס. קוקט זיך ארום. ברומט וואָס. באַמערקט רייזלען און הייבט אָן גיין צו איר.

ר־רייזל... גייט צו צו איר, גלעט איר פלייצע.

ר י י ז ל

דערשראָקן.

ווער איז דאָרט? באַמערקט אברושן. וואָס זוכט ער דאָ? איר האָט דאָ אַ חלק אַריינגעלייגט?

א ב ר ו ש

שטייט ווי א צוגעשמידטער צו זיין ארט, שאַקלט זיך.

ר־רייזל... ביסט דאָך מיין טאָכטער—ביסטו דאָך, אַ, רייזל... מיין ט־טאָכטער. וויל איר גלעטן איבערן קאָפּ.

ר י י ז ל

זעצט זיך.

וואָס ווילט איר פון מיר?! איך בין ניט אייער טאָכטער. גייט זיך צו אייער נחמהלען. גייט צו איר. איך קען ניט הערן, עס הערט זיך בראַנפן פון אייך ווי פון אַ חזיר, גייט...

א ב ר ו ש

פאַרדעקט זיין מויל.

נ־ניין, נ־ניין... נחמהלע איז מיין טאָכטער... זי... זי... אַנט־לויפט, נחמהלע... שעמט זיך נחמהלע. דו ז־זיי מיין טאָכ־טער. וויל איר געמען פאַרן האַנט. ז־זיי מיין טאָכטער, ז־זיי...

ר י י ז ל

טרייבט אים.

וואָס ווילסטו פון מיר? רבונו־של־עולם? וואָס איז ער צו־געשטאַנען צו מיר?! אין כעס. אַוועק פון מיר!

אַ ב ר ו ש

קען ניט איינשטיין.

נ־נו... כ׳וועל דיר רופן „נחמהלע״... דו ז...זיין... זיזיין נחמהלע. טרעט אָפּ פון איר. אַבא, אַבא, אַברוש! בלייבט שטיין אינמיטן שטוב, דער קאָפּ אַראָפּגעהאַנגען. וואָס איז פון דיר געוואָרן, אַברוש? וואָס? וואָס? וויינט. אַלע גערענקען דיך נאָך... אַלע האָבן געקענט ר׳ אַב־באַן. שרייט. רר־ב אַב־באַ!

ר י י ז ל.

ווער האָט דיר געהייסן ווערן אַ שיכור, האַ? האָסט ניט געקענט זיין ווי אַלע מענטשן, האַ?

אַ ב ר ו ש.

דיין מאַמע. אין דער ערד! אַ וואַלד־גזלן — אַ רוצח! וואָס זיצסטו דאָ? ביי איר... וואָס עסטו איר ברויט... ברויט... זיי אַ דינסטמויד, זיי. מיין טאָכטער, ז־זיי. וויינענדיק. כ׳דאַרף ניט ריידן... כ׳דאַרף ניט ריידן... נ־ניין...

ר י י ז ל.

וואָס האָט איר גענומען מיין מאַמען פאַר אַ ווייב? וואָס דאַרפט איר זי? שפּרינצע האָט אייך געגט, אַ? נחמהלע אַנטלויפט פון אייך, האַ? זי שעמט זיך, האַ? זי שעמט זיך צו באַגעגענען זיך מיט אייך אין גאַס...

אַ ב ר ו ש.

קום... ק־קום צו מיר. חיל זי אַרומנעמען.

ר י י ז ל

שטופּט אים אַוועק.

איך קען אייך אין צורה ניט קוקן. אַ חרפה, אַן אַלטער מאַן וויינט. וואָס וויינט איר? גייט לייגט זיך. „זי״ וועט קו־מען באַלד, וועט זי אייך „מכבד״ זיין.

אַברוש

שאָקלט מיטן קאָפּ.

ניט געוויינט אין דער יוגנט... ניט געוויינט... ווישט די אויגן.

דו ווייסט... ד־דו ווייסט... גייט הינטער זיך ביז ער פאַלט אויפן געלענער, בלייבט דאָרטן ליגן אומבאַוועגלאַך.

ריזל

שפּייט מיט עקל צו אברושעס זייט. שטיל א ווײַלע. ס'לאָזט זיך הערן אברושעס כראַפּען. רייזל נעמט ארויס פון אונטערן קישן א פּאָר נייע שיך. שפּילט זיך מיט זיי. אויף איר געזיכט גיסט זיך אויס א קינדערשע צופרידנהייט. זי טוט אָן די שיך און שפּאַצירט קאָקעטיש אייניקע מאָל דורך רעם צימער. הייבט אויף א ביסל איר צעריסענע קלייד און פּרובט גיין א טענצל איבערן שטוב, זינגענדיק א ניגעלע.

מענדל

קומט אריין. רייזל זעט, אז ער זאָל ניט באַמערקן אירע נייע שיך. א ווײַלע שטיל. יעדער קוקט אין זיין ווינקל.

ריזל.

האָסט אפשר געזען מיין מאַמען?

מענדל

נאָך א קורצן שווייגן.

בענקסט נאָך איר?

ריזל.

דיין טאַטע איז געקומען שיכור ווי לוט.

קליינע פּויזע.

מענדל.

דאָ איז געווען דער „חזיר"?

ריזל.

וועלכער „חזיר"?

מענדל

מיט א אידיאָטישן שמייכל.

דו ווייסט ניט, ווער איז דער „חזיר"?

ר י י ז ל

באליידיקט.

איך ווייס ניט, ווער דער „חזיר" איז.

מ ע נ ד ל.

בערל חזיר!

ר י י ז ל.

און אַז ער איז געווען—וואָס ווילסטו? ס'איז זיין דאגה!

מ ע נ ד ל.

מען טאָר ניט פרעגן?

ר י י ז ל.

נאָך וואָס פרעגסטו? פויזע. רייזל זעצט זיך ביים טיש.

מ ע נ ד ל

גייט צו צו רייזלען און קוקט זי אָן.

ר י י ז ל.

וואָס קוקסטו מיך אַזוי אָן?

מ ע נ ד ל

שווייגט.

ר י י ז ל.

וואָס איז מיט דיר היינט!

מ ע נ ד ל.

דיין מאַמע איז אַזאַ שלעכטע...

ר י י ז ל.

נו—איז וואָס?

מ ע נ ד ל.

אַזוי; כ'האָב רחמנות אויף דיר.

פויזע.

ר י י ז ל.

דיין טאַטע איז געקומען שיכור, ווי לוט.

מ ע נ ד ל

הערפט אַ בליק צו אַברושן.

ווען איך וואָלט האָבן אַזאַ מאַמען...

ר י י ז ל.

דו זעסט דיין מאַמען אַלע טאָג?

מ ע נ ד ל.

ניין.

ר י י ז ל.

פאַרוואָס?

מ ע נ ד ל.

אַמאָל זע איך זי אַלע טאָג.

קליינע פויזע.

ר י י ז ל.

און נחמהלען?

מ ע נ ד ל.

נחמהלע...

ר י י ז ל.

זי גייט מיט דיר אין גאַס?

מ ע נ ד ל.

ווער?

ר י י ז ל.

נחמהלע.

מ ע נ ד ל

אַרשפּנעלאָזן דעם קאָפּ.

זי, זי גייט שוין באַלד אויס דעם קלאַס.

ר י י ז ל.

זי איז דאָך דיין שוועסטער, פאַרוואָס שעמט זי זיך צו גיין מיט דיר אין גאַס?

מ ע נ ד ל.

זי שעמט זיך?

ר י י ז ל.

אַוודאי שעמט זי זיך.

מ ע נ ד ל.

זי דאַרף זיך שעמען... אָ-אָ, מיט מיר.

קליינע פויזע.

ר י י ז ל

באַחייזט מענדלען איר פוס.

זעסט?

מ ע נ ד ל.

נייע שיך?

ר י י ז ל.

אָבער דו זעסט!

מ ע נ ד ל.

וואו האָסטו זיי גענומען?

ר י י ז ל

שמייכלט.

געקויפט.

מ ע נ ד ל.

ווער האָט דיר געגעבן געלט?

ר י י ז ל.

געלט? שוין געהאַט געלט!...

מ ע נ ד ל.

די מאַמע האָט געזען?

ר י י ז ל.

ניין.

מ ע נ ד ל.

ס'וועט ווידער זיין אַ געשלעג.

ר י י ז ל.

זאָל זי מיר נאָר אַ ריר טאָן — אַלע ציינער וועל איך איר אויסהאַקן. איך בין שוין ניט קיין קליין קינד.

מ ע נ ד ל

מיט התלהבות.

האַ! וואָס האָב איך דיר געזאָגט? מורא האָבן פאַר איר! רייזל! דו ווילסט, איך זאָל זיין פון דיין צד? ווילסט?

ר י י ז ל.

אַפילו זי זאָל פוקענען, וועל איך זיך מער מיט די קערב פיש ניט שלעפן איבער די גאַסן. נאָך אַ קורצער פויזע. מענדל!

מ ע נ ד ל.

נו וואָס?

ר י י ז ל.

איך בין עפּעס אַ שיינע?

מ ע נ ד ל

שווייגט.

ר י י ז ל.

נו—וואָס?

מ ע נ ד ל.

וועסטו שוין מערניט אַרומגיין מיט די קערב פיש אין די גאַסן?

ר י י ז ל.

איך וועל ניט גיין. דינען וועל איך אויך ניט גיין; איך וועל אָנקומען אין אַ פאַבריק. מענדל!

מ ע נ ד ל.

וואָס?

ר י י ז ל.

כ׳האָב דאָך דיך וואָס געפרעגט.

מ ע נ ד ל.

לאַכסט.

ר י י ז ל

שלעפּט אים פאַרן אַרבל.

נו, זאָג, מענדל!

מ ע נ ד ל

נעמט זי פאַרן האַנט.

וועסט ניט זיין אין כּעס?

ר י י ז ל.

פאַרוואָס זאָל איך זיין אין כּעס?

מ ע נ ד ל.

אויף צום אמתן זאָג מיר.

ר י י ז ל.

וואָס אויף צום אמתן?

מ ע נ ד ל.

וועסט ניט זיין אין כעס?

ר י י ז ל.

כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט!

מ ע נ ד ל

פארהאקט זיך ריידנדיק.

מיר זיינען דאָך ניט... ניט קיין נאָענטע פריינד... פרעמדע..
ניט קיין שוועסטער און ברודער פון איין טאַטע-מאַמע..
פרעמדע...

ר י י ז ל

ווערט רויט... גייט א טענצל איבערן צימער.

מענדל, זע נאָר מיינע פיס, ווי איידל ז׳י זיינען אין די
נייע שיך—איידל, אַ?

מ ע נ ד ל

שווייגט.

ר י י ז ל.

ווייסט, מענדל, ווער ס׳האָט מיר געקויפט די שיך?

מ ע נ ד ל.

ווער?

ר י י ז ל

חנעוודיק.

און דו וועסט קיינעם ניט אויסזאָגן?

מ ע נ ד ל.

איך וועל ניט אויסזאָגן—נאָך וואָס זאָל איך אויסזאָגן?

ר י י ז ל.

שווער זיך!

מ ע נ ד ל.

אויף מיינע נאמנות—אַז איך וועל קיינעם ניט אויסזאָגן.

ר י י ז ל.

בערל האָט געקויפט.

מ ע נ ד ל

איבערראשט.

בערל חזיר?

ר י י ז ל.

בערל חזיר. ער איז שוין איינמאָל אַ מענטש, ער האָט מיר היינט געבראַכט נייע שיך. אָבער זע: — פיס ווי אַ פּאָר „פּאַניענקעס".

מ ע נ ד ל

פונוואַנען האָט ער געוואוסט צו קויפן?

ר י י ז ל.

ער האָט שוין געוואוסט...

פויזע.

מ ע נ ד ל.

רייזל, זאָג, וואָס דאַרפסטו ליידן אַזוי? זע, שיך האָט דיר געדאַרפט קויפן גאָר אַ פרעמדער... דיין מאַמע וועט דיר נאָך דערשטיקן—וועסט זען... דו ווייסט, אַז מענדל איז אַ גוטער, ווייסט, באשר... הער רייזל! דו ווילסט, אַז איך זאָל באַצאָלן בערלען פאַר די שיך?

ר י י ז ל.

צו וואָס?

מ ע נ ד ל.

איך וויל דיר באַווייזן, אַז „מענדל" איז ניט ווי דו מיינסט, איך זאָג דיר...

ר י י ז ל

שטיפט.

מענדל, זאָג, איך בין עפּעס אַ שיינע, אַ? זאָג, מען קען זיך אין מיר פאַרליבן? מענדל!

מ ע נ ד ל.

דיין קלייד איז אויך צעריסן.

ר י י ז ל

פריילאך.

אקלייד וועט אויך זיין אַ נייע—דאגה ניט! ניט אים אקלאפ איבערן פלייצע.

מ ע נ ד ל.

וואָס ביסטו אַזוי פריילאַך?

ר י י ז ל.

מען טאָר ניט זיין אומעטיק. גייט צו אברושן. איך וועל באַלד דיין טאַטן געבן אַ שנעל אין נאָז.

מ ע נ ד ל

שטייט שטארק פארטראכט.

ר י י ז ל.

מענדל! וואָס ביסטו אַזוי אומעטיק? פאַרוואָס בין איך אַזוי פריילאַך? מען טאָר ניט זיין אומעטיק—מענדל! מענדל—מענדעלע! שלעפט אים פארן ארבל.

מ ע נ ד ל

וויל זי אָנכאַפּן.

ר י י ז ל

רייסט זיך ארויס.

דאָס וויל איך ניט.

מ ע נ ד ל

האָפענונגסלאָז.

וואָס אַנטלויפסטו פון מיר? שטענדיק אַנטלויפסטו פון מיר...

ר י י ז ל

איך?

מ ע נ ד ל

ערנסט.

וואָס אַנטלויפסטו פון מיר?... דו האָסט מיך פיינט—פאַר־וואָס? איך בין „מענדל", בין איך, נו איז וואָס? מיר וואוי־נען דאָך אין אַ שטוב, וואוינען מיר—דו ווייסט? אויף מיינע נאמנות, דו ווייסט... וואָס אַנטלויפסטו? געדענקסט נעכטן ביינאַכט, אַז די מאַמע האָט דיך געשלאָגן? איך

זאָג דיר, רייזעלע, אַז דו ביסט אַ שלעכטס געדענקסט ניט אַלץ פאַרגעסטו. איך האָב איר געוואָלט צעשפּאַלטן דעם שאַרבן אירן, האָב איך געוואָלט... מיט התלהבות. וואָס פאַר אַ ווערדע האָט זי ביי מיר? מיט איין האַנט, צווישן די פינגער וואָלט איך זי צעריבן! כ׳האָב זיך אָפּגעהאַלטן, באשר זי איז דיינע אַ מאַמע איז זי. זי איז דאָך דיינע אַ מאַ-מע—דו געדענקסט ניט. נאָך וואָס האָב איך עס געדאַרפט

טאָן, נאָך וואָס?

ר י י ז ל

טראַכט אַ ווײַלע.

טאָ וואָס ווילסטו פון מיר?

מ ע נ ד ל.

אַזוי; איך וויל דיר עס זאָגן.

ר י י ז ל.

וואָס דאַרפסטו עס מיר זאָגן?

מ ע נ ד ל.

איך האָב דיר געוואָלט באַווייזן, אַז „מענדל" איז ניט קיין שלעכטער, ווי דו מיינסט. דו מיינסט, אַז איך בין „בערל חזיר", בין איך? אויב דו ווילסט, וועל איך נאָר איין וואָרט זאָגן דער מאַמען דיינער—נאָר איין וואָרט — וועט זי שוין ניט אַפילו אַ פינגער אויפהויבן אויף דיר—רייזל.

ר י י ז ל.

וואָס?

מ ע נ ד ל.

גאָרנישט... זיי בלייבן ביידע שטיין אינמיטן שטוב פאַרטראַכט.

ר י י ז ל

ערנסט.

אויב דו ווילסט זיין אַ גוטער, טאָ זוך מיר אויס אַ פאַבריק, וועל איך גיין אַרבעטן גלייך מיט אַלע מיידלאַך.

מ ע נ ד ל.

איך וועל דיר אויפזוכן, כ׳וועל. הער, רייזל! דו ווייסט,

רייזל... דערנענטערט זיך צו איר מיט גרויס התלהבות. איך וועל דיר...

ר י י ז ל

רוקט זיך אָפּ פון אים.

מ ע נ ד ל

פאַרשפּמט.

זעסט, נו, זע... וואָס אַנטלויפסטו פון מיר? צי בין איך עס אַזאַ שלעכטער, וואָס דו...

ר י י ז ל

שטיל.

פון דיר הערט זיך... און איך בין אַ ציכטיקע...

מ ע נ ד ל

צעטומלט. טאַפּט זיינע מלבושים

ר י י ז ל.

גלאַט אַזוי... פון דיר הערט זיך מיט פעל, מיט געפּגרטע פערד, און איך בין אַ ציכטיקע.

פויזע.

מ ע נ ד ל

הערט בלאַס.

רייזל!...

ר י י ז ל.

דו האָסט עסקים מיט געפּגרטע פערד, מיט נבלות, איך קען עס ניט ליידן... איך עס ניט פון דער לעפל, וואָס דו עסט.

מ ע נ ד ל

קערט זיך אָפּ אַן אַ זייט.

ר י י ז ל

נאָך אַ קורצן שווייגן.

זאָג, מענדל, פאַרוואָס האָסטו זיך ניט אויסגעקליבן עפּעס אַן אַרבעט?

מ ע נ ד ל.

פארענטפערט זיך קינדערש.

און וואָס טו איך, וואָס? וואָס, מיינסטו, טו איך, וואָס? איך קויף פעל, קויף איך.. דיר דוכט זיך נאָר דיר... דער־נענטערט זיך א ביסל צו איר. רייזל! נעם אַ האַק און צעשפּאַלט מיר דעם קאָפּ. מיט התלהבות. נעם אַ האַק, זאָג איך דיר!...

ר י י ז ל

קוקט אים אָן דערשראָקן.

צו וואָס זאָל איך עס טאָן?

מ ע נ ד ל.

ווער האָט דיר עס געזאָגט?

ר י י ז ל.

איך ווייס ניט, מיינסטו, אַז דו שינדסט געפּגרטע פערד?.. פון דיר הערט זיך ווי פון אַ „נבלה"... איך האָב דיך פיינט! כ'האָב ליב מענטשן מיט ריינע, ווייסינקע הענט; זאָל פון זיי שמעקן פּאַרפומען... אַלע רופן דיך „נבלה", „פּגירה"... איך בין אַן אָרימע, די מאַמע שלאָגט מיך—עס מאַכט ניט אויס; ניט שטענדיק וועט אַזוי זיין... איך האָב ליב ריינע מענטשן...

מ ע נ ד ל.

פּלוצלונג, מיט א נאַריש שמייכל.

אויף מיינע נאמנות! איך שווער דיר—אויף מיינע נאמנות, רייזל! „בערל חזיר" שינדט אויך פערד — אויף מיינע נאמנות!—ער שינדט...

ר י י ז ל.

שווער זיך!

מ ע נ ד ל.

אויף מיינע נאמנות!

ר י י ז ל

ס'אַ ליגן!

מ ע נ ד ל

קלאפּט זיך אין הארצן.

אויף מיינע נאמנות זאָג איך דיר, רייזל!

ר י י ז ל.

ביסט אַ ליגנער! פון בערלען הערט זיך קיין שום ריח ניט. בערל איז... בערל איז אַן אַריסטאָקראַט! איך וועל זאָגן בערלען, איך וועל אים פרעגן, אויב ס'איז אמת...

מ ע נ ד ל.

אויף מיינע נאמנות זאָג איך דיר.. הערט פּלוצים צעטומלט: אַ מפּלה אויף זיי! אין כּעס. רייזל! הערסט; אַ רוח אין זייער טאַטנס-טאַטן אַריין! הערסט, רייזל?! נאַ דיר אַ האָלץ. זוכט. נאַ דיר אַ האָלץ, צעפּלעט מיר דעם קאָפּ... זאָג, איך בין אַ שלעכטער?... זאָג, רייזל, אַ פּ״ער אויף זיי! גנבים! אַ בייזער יאָר אויף זיי! גנבים! הערסט, רייזל?!

ר י י ז ל.

וואָס קאָכסטו זיך אַזוי?

מ ע נ ד ל.

איך... איך... די הערטער האַקן זיך אים אָפּ.

ר י י ז ל.

די מאַמע שלאָגט מיך, זי גיט ניט צו עסן... פונדעסטוועגן... איך בין נאָך ניט קיין פאַרפאַלענע...

מ ע נ ד ל.

איך וועל איר צעשפּאַלטן דעם מוח? געדענקסט נעכטן ביי נאַכט? הער, רייזל... פאָלג מיר... גיי נאָר אויף אַ מינוט אַרויס פון שטוב, גיי נאָר אַרויס... וועסט זען, איך וועל...

קוקט איר אַן הי ער האַלט הארטן אויף אַ תשובה.

ר י י ז ל.

קוקט אים אַן רחמנותדיק מיט עקל צוזאַמען.

מ ע נ ד ל

בעט זיך.

זאָג, וואָס פאַר אַ ריח הערט זיך דיר פון מיר? זאָג! דער

„חזיר", ימח שמו, זאָל ער ווערן — ער האָט עס דיר אָנגע־רעדט!

ר י י ז ל

זעצט זיך ביים טיש.

איך האָב נאָך אויך אַ נאָז...

מ ע נ ד ל.

איך וועל אָנטאָן די שבתדיקע זאַכן... איך וועל די הויט פון זיך אַראָפּרייסן — הער, רייזל... איך וועל עס וואַרפן. איך וועל טאָן אַן אַנדער מלאָכה... איך וועל דיך אויף די הענט טראָגן. וועסט ביי מיר זיין אַ פּריצטע. הערסט, רייזל? גוט? איך האָב רחמנות אויף דיר. איך קען ניט זען, ווי די מאַמע שלאָגט דיך. כ'האָב נעכטן שיר ניט געוויינט, אַז זי האָט דיך געשלאָגן מיט די קולאַקעס אין קאָפּ. וואַרט אויף אַ תשובה.

ר י י ז ל

פאַרטראַכט זיך שטאַרק, קוקנדיק אויף אירע נייע שיך.

אַ ב ר ו ש

הייבט זיך פלוצלונג אויף פון געלעגער, בלייבט שטיין, שאָקלט זיך.

מענדל? הא, מענדל!

ר י י ז ל.

דער פיינער טאַטע דיינער... דער שיכור. גייט ארויס.

מ ע נ ד ל

גייט צו צו אַברושן.

טאַטע! טאַטע!

אַ ב ר ו ש

רעדט שחור.

וואָס ווילסטו?

מ ע נ ד ל.

אויפגערעגט.

וואָס ביסטו אַ שיכור, זאָג, הא, שיכור?—פאַרוואָס טוסטו מיר אָן אַ חרפה? טרייסלט אים פאַרן האַנט. אַברוש! הער, אַברוש!

כ׳וויל ניט זיין דיין זון. קוקט צום טיר. פאַרוואָס ביסטו
אַ שיכור—האַ?!...

אַ ב ר ו ש

קוים וואָס ער רעדט.

מ—מענדל? מ—מענדל! דיין טאַטן... ווילסט שלאָגן דיין
טאַטן... דעם אַלטן טאַ—טן...

מ ע נ ד ל

רעדט מיט גרויס התלהבות.

דו, אַברוש? ביסט אַברוש! אַ שיכור ביסטו... די מאַמע
האָט דיך אַרויסגעטריבן...

אַ ב ר ו ש

קוקט אים אָן מיט אויסגעגלאַצטע אויגן.

מ—מענדל?...

מ ע נ ד ל

זוכט ארום זיך.

זאָג מיר, אַברוש גנב! פאַרוואָס האָסטו מיר געמאַכט פאַר
אַ שינדער, אַברוש! זאָג... זאָג.—די טרערן הערגן אים אין האַלז.
זאָג... אַלע אַנטלויפן פון מיר... פאַר אַ „נבלה" וואָס האָסטו
מיר געמאַכט?!... אַ שניידער האָב איך געקענט זיין—אויף
מיינע נאַמנות—אַ שניידער!... שמעקט זיינע קליידער, שטופּט עס
אַברושן צום נאָז. נאַ, זע, וואָס דו האָסט געמאַכט פון מיר.
שרייט ווי אַ משוגענער. פאַרוואָס האָסטו מיר געמאַכט פאַר
אַ נבלה — פאַרוואָס האָסטו מיר געמאַכט פאַר אַ נבלה?!
ווערפט זיך אויפן געלעגער, וויינט.

אַ ב ר ו ש

זיצט אויפן בעט. דעם קאָפּ אַרעפּגעהאַנגען.

רב אַב—א! רב אַב—... שטערקט זיך, שלעפּט די ווערטער.
מ—מענדל, כ׳בין אַ פּיאַ-ניצע... אַ ששי-כור... שאָקלט מיטן קאָפּ.
מחנות פערד... גענעראַלן האָבן געריטן... מ—מענדל! וואָס
וויינסטו... וואָס...

מענדל

ליגט, דעם קאָפּ באַהאַלטן, ווײַנט אויסן הויכן קול.

אַברוש

פאַרוואונדערט.

ביסט משוגע. איך בין שולדיק—מ־מענדל? איך... קלאַפּט זיך אין האַרצן. איך... איך... נעם, מענדל, אַ ש־שטעקן... שלאָג מיר, מ־מענדל... אַ שיכור, מ־מענדל... אַ ייד אַ שיכור, מ־מענדל... אַ ייד... זי... דיין מאַמע... איז שולדיק. שפּרינצע... הערסט, מ־מענדל.—זי איז שולדיק, שפּרינצע... שפּאַצירט אום. פאַר־קויפט די פעל?... פינף רובל?.. האָסט... אַ?...

מענדל

ווילד.

מכות! מכות וועל איך דיר געבן!... זאָג מיר!... זאָג... פאַרוואָס... פאַר... טרייסלט אים פאַר די לאַצן.

נחמהלע

באַוויזט זיך אין טיר, געקליידט ווי אַ שילערין. בלייבט שטיין אין טיר דער־שראָקן... אַברוש און מענדל קוקן ביידע פאַרוואונדערט.

מענדל, מענדל... פאַרהאַקט זיך. מענדל, די מאַמע איז קראַנק געוואָרן, זי וויל, אַז דו זאָלסט קומען...

מענדל.

קוקט איר אָן, ברומט וואָס.

נחמהלע.

וואָס שטייסטו און קוקסט? כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז די מאַמע איז קראַנק געוואָרן! דו גייסט?

מענדל

ברומט.

כ׳על גיין...

אַברוש

פלוצלונג.

האַ, נ־נחמהלע... ט־טאָכטער מיינע... גייט צו איר נחמ־מהלע...

נחמהלע

פאַרקרימט דאָס געזיכט.

מענדל! זאָלסט באַלד גיין, הערסט? גייט ארויס.

אַברוש

לאָזט זיך צום טיר, פאַלט פון די פיס.

נ-נ-חמהלע! ט-טאָכטער מיינע... נחמ... זאָג... זאָג... פאַר-
וואָס... זאָג... ז-זאָג פאַרוואָס... פ-פאַר...

פאָרהאַנג.

דריטער אַקט.

ביי שפרינצען אין דיריה. צוויי צימערן, איינער לעבן דעם אנדערן. געמעבלירט גאנץ איינפאך, נאר אלץ איז דאָרט אין אָרדענונג. אין דעם ערשטן צימער, ביי דער רעכטער וואנט שטייט א בעט און לעבן איר א טישעלע מיט גלעזלאך, פלעשלאך מיט רפואות. לעבן וואנט, לינקס, שטייט א טיש מיט שטולן א. ד. גל. אויפן בעט ליגט שפרינצע, קראנק. לעבן איר זיצט גיטל. נאך האלבן טאג.

שפרינצע

נאָך אַ קורצן שטילשווייגן.

אָט אַזוי, מיין פריינד; אַז אַ מענטש איז געזונט, שפּירט ער גאָרניט. די עלטער טוט זיך אָבער אירס; מיטאַמאָל קומט זי אָן. שווייגט אַ ווײַלע. שוין דרייסיק יאָר בין איך אַזוי עלנט ווי אַ שטיין.

ביטל.

דעם, וועמען גאָט העלפט, איז די וועלט אַ חתונה, נאָר אַז דער, וואָס איז הימל, נעמט צו דאָס שטיקל מזל—איז נאָך אַלעמען.

שפרינצע.

כ׳וואָלט נאָך וועלן אַ ביסל לעבן. נחמהלע איז דאָך נאָך גאָר אַ קינד—וואָס קען ווערן, חלילה, פון איר, אַז איך זאָל ניט זיין? נאָר צוליב איר וואָלט איך נאָך וועלן אַ ביסל... אַ נאַרישע וועלט, מיין פריינד! שווייגט אַ ווײַלע. מען האָט גערעדט אויף מיר, וואָס כ׳האָב אים געגוויט גס צו געבן. זיפצט. וואָס האָב איך געזאָלט טאָן, וואָס? כ׳האָב געוואָלט ראַטעווען דאָס מיידל... שלעפּט זיך אַרום שיכור אין די גאַסן.

ביטל.

ווי איז ער פריער געווען?

שפרינצע.

פאַרן גט?

ביטל.

יאָ.

עט. כ׳האָב פיינט איבערצוחזרן זאַכן, וואָס ס׳איז געווען. באַלד נאָך דער חתונה האָט מיר שוין דאָס האַרץ ניט גע־צויגן צו אים. אַ „פערד־הענדלער״ און אַ „פערד־גנב״ איז ביי מיר אַלץ איינס. די מאַמע מיינע, זאָל זיין אין גן־עדן, האָט זיך געהיצט—ער איז אַ רייכער געווען. איך האָב די עשירות ניט געזען... די גאַנצע „תוכחה״ האָב איך יאָ גע־זען... אַדאַנק דעם וואָס אין הימל, וואָס נחמהלע איז ניט גערעאָטן אין אים. דער בן יחיד איז שוין פונקט אין אים גערעאָטן.

גיטל.

וואָרים וואָס, ער איז אויך, חלילה, אַ שיכור?

שפרינצע.

דוכט זיך אַז ניט—און אפשר—ווער ווייסט? צוזאַמען מיטן טאַטן זיינעם איז ער. שווייגט אַ ווילע. כ׳האָב געשיקט נחמה־לען, זי זאָל אים רופן, פונדעסטוועגן פאָרט אַ מאַמע — אַ מאַמעס האַרץ טוט ווי. אַ „בן יחיד״, דער איינציקער „קדיש״ מיינער. כ׳האָב אים שוין אפשר פון אַ האַלב יאָר ניט געזען. נחמהלע האָט ניט געוואָלט גיין, כ׳האָב זי קוים איינגעבעטן.

גיטל.

אָן עין־הרע, אַ וואויל קינד נחמהלע.

שפרינצע.

ער האָט חתונה געהאַט מיט אַ יאָר צוריק. זי האָט אַ גרויסע טאָכטער. מען דערציילט, וואָס דאָרטן טוט זיך אָפּ אין שטוב! וואָרים וואָס? אַז זי האָט אים גענומען, איז זי מסתמא ניט בעסער פון אים.

גיטל.

אַן אַלמנה? אַ גרושה?

שפרינצע.

מיר דוכט, אַז אַ גרושה איז זי. אוי! וואָס זאַמט זי זיך

עס אַזוי לאַנג! אַז זי גייט אַוועק, איז מיר יעדע מינוט אַ שעה—אַ שעה יעדער מינוט... האָט נעבאַך ניט געוואָלט גיין. אוי! עס שטעכט מיר דאָס גאַנצע לייב, ווי מיט נאָדלען. שטאַרק פאַרקילט זיך.

ג י ט ל.

מיט אַ פעטס אויסשמירן די זייטן וואָלט ניט שאַטן.

פויזע.

ש פ ר י נ צ ע.

אַז איך בין געזונט, פאַרדרייט מיט דער ביטערער פרנסה, פאַרגעסט זיך אַלץ. נאָר איצטער, אַז אַ מענטש ליגט אין בעט, קריכן געדאַנקען אין קאָפּ. כ׳האָב קיינמאָל ניט געטראַכט פון אַ סך קינדער... נאָר איצטער... ס׳וואָלט מיר עפּעס, דוכט זיך, גרינגער זיין, ווען אַ פולע קינדער וואָלטן זיין אַרום מיר... קינדער. ס׳פאַרשטייט זיך—קינדער רעכטע. ס׳האָט מיר דאָס האַרץ ווי געטאָן די גאַנצע נאַכט, און ביי מיר איז געבליבן—שיקן אים רופן. כ׳וואָלט אים שוין וועלן זען — כאָטש איך ווייס, אַז קיין גרויס פאַרגעניגן וועט ער מיר ניט פאַרשאַפן.

ג י ט ל.

וואָס רעדט איר? אַ זון איז פאָרט אַ זון. מיט וואָס פאַרנעמט ער זיך?

ש פ ר י נ צ ע.

ווער ווייסט אים דאָרט?—מיט פעל, האָט מען געזאָגט, פאַרנעמט ער זיך.

ג י ט ל.

ניט קיין שלעכטער מסחר.

ש פ ר י נ צ ע.

ניט קיין שלעכטער מסחר; וואָס קומט אָבער דערפון אַרויס? אַז ער אַליין איז קיין מענטש ניט.

ג י ט ל.

אַלץ איז פון דעם, וואָס כ׳בין ניט ווערט צו דערמאָנען זיין נאָמען.

נחמהלע

קומט אריין, די באקן, די אויגן רויט.

אַ טייערע מלאכה האָסטו מיר, מאַמע, געגעבן, אַ טייערע מלאכה!

שפרינצע.

ביסט דאָרטן געווען?

נחמהלע.

בין געווען.

שפרינצע.

וואָס ביסטו אַזוי געלאָפן? זע, ווי דו ביסט פאַרמאַטערט, אַזוי פאַרשוויצט!

גיטל.

קיין בייז זאָל ניט זיין. וועסט עסן מיט מער אַפעטיט. פון אַ מאַמעס וועגן מעג מען אַלץ טאָן—בפרט פאַר אַ קראַנקער מאַמע. וואָס טוען ניט די מאַמעס פון זייערע קינדערסוועגן? אַלץ! דעם גוף מיט דער נשמה אין איינעם זיינען זיי מקריב פון זייערטוועגן. שטעלט זיך. נו, איצטער קען איך שוין גיין, אַז איר האָט שוין לעבן זיך די בת־יחידקע.

שפרינצע.

וואָס איילט איר זיך אַזוי?

גיטל.

גאָט איז מיט אייך! כ׳האָב דאָך עפּעס געלאָזן, קיין עין־הרע, אַ שטוב. כ׳וועל שוין בעסער אינאָוונט אַריינקומען... נו, זאָל אייך גאָט שיקן די רפואה. אַ גוטן טאָג! זייט גע־זונט! גייט ארויס.

נחמהלע

זעצט זיך ביים טיש. צומעטיק.

אין אַ פיינע שליחות האָסטו מיר געשיקט.

גיטל

עפנט די טיר.

איר זאָלט ניט פאַרגעסן, שפרינצע, וואָס כ׳האָב אייך גע־

זאָגט: מיט אַ פעטס די זייט איינשמירן. דאָס איז די בע־
סטע רפואה.

שפרינצע.

אינאָוונט, אי״ה, וועל איך עס טאָן.

גיטל.

געוויס, געוויס. פארמאַכט די טיר.

שפרינצע

נאָך אַ קורצן שווייגן.

וואָס איז דאָרט, מיין טאָכטער?

נחמהלע.

בעסער, דו וועסט גאָרניט פרעגן.

שפרינצע.

האָסט אים געזען? וואָס, ער וועט קומען?

נחמהלע.

כ׳ווייס ניט, צי ער וועט קומען.

שפרינצע.

האָסט אים געטראָפן אינדערהיים?

נחמהלע.

געטראָפן.

שפרינצע.

ווער נאָך איז דאָרט געווען?

נחמהלע.

ביידע געווען.

שפרינצע.

„ער״ איז אויך געווען?

נחמהלע.

געווען.

שפרינצע

קוקט אָן נחמהלען אומרואיק.

וואָס ביסטו אַזוי אויפגערעגט? ס׳איז וואָס געשען?

נחמהלע.

גאָרניט געשען.

שפרינצע.

טאָ וואָס—ביסטו עפּעס?...

נחמהלע

מיט טרערן אין די אויגן.

ווען איך וואָלט אַפילו אַ האָלץ געווען, וואָלט איך אויך געדאַרפט קלאָגן. אַז איך זע, ווער מיין טאַטע איז, און ווער מיין ברודער איז! אַן אמתער קבר איז דאָרט ביי זיי. פינסטער, בלאָטע ביזן האַלז—עס קלאַפּט מיר דאָס האַרץ, ווי ביי אַ „גזלן". כ׳האָב געעפנט די טיר, האָב איך זיך דערשראָקן. אַז איך בין נאָך געווען אין הייזל, אונטערן טיר—האָב איך געהערט קולות, ווי מען רייסט זיך—כ׳האָב גלייך דערקענט מענדלס קול. כ׳האָב ניט געוואוסט, וואָס איך זאָל טאָן. כ׳האָב מורא געהאַט צו עפענען די טיר, טאָמער וועלן זיי מיר נאָך שלאָגן.

שפרינצע

דימצט.

וויי איז מיר!

נחמהלע.

איך עפן די טיר, און די הענט ציטערן מיר, ווי פון קדחת—און איך האָב עס דערזען אַ בילד! „ער" שטייט שיכּור, פאַלט פון די פיס, ברומט עפּעס האַלבע ווערטער, און מענדל שטייט לעבן אים, האַלט אים פאַר די לאַצן און טרייסלט אים.

שפרינצע

דערשראָקן.

ער האָט אים געשלאָגן—דעם טאַטן זיינעם?!

נחמהלע.

דוכט מיר, אַז ער האָט אים געשלאָגן. נאָר באַלד, ווי איך בין אַריבער דעם שוועל—מער ווי איבערן שוועל בין איך ניט אַריבערגעטראָטן—זיינען זיי ביידע געבליבן שטיין, ווי פלעקער — און האָבן מיך אָנגעקוקט מיט אויסגעגלאָצטע אויגן ווי משוגעים—אמתע משוגעים!

שפרינצע.

וואָס האָסטו זיי געזאָגט?

נחמהלע.

כ׳האָב געזאָגט מענדלען, אַז דו ביסט קראַנק און דו ווילסט אים זען.

שפרינצע.

וואָס האָט ער געענטפערט?

נחמהלע.

איך ווייס ניט. איך בין גלייך אַרויסגעלאָפן — כ׳האָב געמיינט, אַז כ׳בין אַריינגעפאַלן ערגעץ צו גנבים, אָדער אין אַ משוגעים־הויז.

שויזע.

שפרינצע

זיפצט.

אָט אַזוי איז עס, מיין טאָכטער. ווען דו ביסט געווען אַ קליינינקע, פלעגסטו שטענדיק פרעגן: וואו איז דער טאַטע? איך פלעג שווייגן, כ׳האָב ניט געוואוסט, וואָס דיר צו ענטפערן. נאָר איצטער — ביסט שוין, גאָט צו דאַנקען אונטערגעוואַקסן. פאַרשטייסט שוין אַליין, איך דאַרף דיר שוין ניט ריידן. נאָך אַ קורצן שווייגן. ווי זעט ער אויס?

נחמהלע.

ווער?

שפרינצע.

דער טאַטע דיינער.

נחמהלע.

מוראדיק. שמוציק—מיאוס צו קוקן אויף אים.

שפרינצע

און מענדל?

נחמהלע.

כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז כ׳האָב געמיינט, ער איז משוגע.

ער וועט אפשר קומען, וועסטו שוין זען. אָפּגעריסן, אָפּגע־שליסן, באַוואַקסן מיט האָר, ווי אַ שד.

שפּרינצע

זעצט זיך אַנידער.

וואָס האָב איך געקענט טאָן, וואָס? שאַקלט מיטן קאָפּ. כ׳האָב קיין אַנדער עצה ניט געהאַט. ער האָט גיט געוואָלט זיין מיט מיר. נאָר צו די פערד האָט אים עפּעס אַ „ניט־גוטער" געצויגן. אין וועמען איז ער געראָטן, אין וועמען? ווי איז מיר! אין מיין משפחה איז ניטאָ אַזוינע; אין מיין משפחה איז ניטאָ אַזוינע גראָבע יונגען, ווי איז מיר... נאָך אַ קורצן שווייגן. צו דער עלטער... כ׳האָב געקענט לעבן אין הרחבה, נאָר...

נחמהלע.

כ׳האָב דיר פאַרגעסן צו דערציילן, אַז איך בין אַרויסגע־גאַנגען, האָט ער זיך געלאָזט לויפן נאָך מיר און געשריען מיט אַ הייזעריקן קול: נחמהלע, נחמהלע!—איך האָב מורא געהאַט דאָרט צו פאַרבלייבן.

שפּרינצע

האָסט ניט באַדאַרפט אַנטלויפן. אדרבא, האָסט געדאַרפט ריידן מיט אים. אויסהערן — אפשר האָט ער דיר געוואָלט דערציילן וואָס.

נחמהלע.

איך האָב מורא געהאַט. אַז דו ווייסט ניט, מאַמע, וואו, אין וואָס פאַר אַ גיהנום זיי ליגן,—אין אַ גרוב!

שפּרינצע

ווייגט.

גאָט דאַרף מיך מיט מיין טאָכטער ניט שטראָפן...

נחמהלע.

ווען איך וואָלט האָבן אַ טאַטן, ווי אַלע אַ מענטשן—וואָלט, אפשר, אַלץ אַנדערש געווען. די „חרפה!" באַגראָבן זיך דאַרף מען פאַר בושה.

שפרינצע.

וואָס זאָל איך טאָן, וואָס קען איך מאַכן? אויף דער על־טער, קראַנק געוואָרן... וואָס, מיינסטו, האָט אַ ווערדע אַ מענטש צו דער עלטער? פונדעסטוועגן — ער איז דאָך מיין זון—אַ קינד... דיין ברודער — אונטער איין האַרצן גע־טראָגן... פון איין ברוסט געזויגן.

נחמהלע.

וואָס פאַר אַ ברודער איז ער מיר? איך וויל אים גאָרניט קענען! איך וויל אים גאָרניט אָנקוקן. ער וועט קומען, וועל איך אַרויסגיין פון שטוב.

שפרינצע.

זאָלסט עס ניט טאָן, נשמה מיינע, זאָלסט עס ניט טאָן. אדרבה, זיי פריינדלאַך צו אים, רייד מיט אים. וואָס, טויזנט ברידער האָסטו? הערסט, נחמהלע?

נחמהלע.

איידער אַזאַ ברודער איז שוין גלייכער גאָרניט!

שפרינצע.

וואָלסט זיך אַזוי ניט דערווייטערט פון אים, וואָלט ער, אפשר, געקומען אַהער, וואָלט ער זיך, אפשר, ניט דער־ווייטערט אַזוי פון אונזער שטוב.

נחמהלע.

אַז איך וויל אים גאָרניט קענען. אַ שטיק אידיאָט. אַ פראַ־אדם—אַ שינדער!

שפרינצע

ליינט זיך. קרעכצט.

פויזע.

נחמהלע.

ס'איז שוין צייט, מאַמע, איינצונעמען די רפואות.

שפרינצע.

איך בעט דיר, טאָכטערשי, נאָכאַמאָל, אַז מענדל וועט קו־מען, זאָלסטו זיך ניט דערוועגן...

מענדל

עפנט די טיר. שטעקט אריין דעם קאָפּ און קוקט תמעוצטע אין שטוב אריין.

שפרינצע

רעגט זיך.

קום אַריין! וואָס ביסטו געבליבן שטיין אין סיר? שעמסט זיך... צו נחמהלען. הער, מיין קינד, געדענק, וואָס כ'האָב דיר אָנגעזאָגט.

מענדל

קומט אריין. נייט צו שטיל צום בעט. שטארק אויסגערעגט.

ביסט קראַנק, מאַמע, וואָס מאַכסטו?

שפרינצע.

איך בין קראַנק; דו זעסט דאָך. קוקט אים אָן.

נחמהלע

זעצט זיך מיטן פלייצע צום שטוב, בלעטערט עפּעס אַ בוך.

שפרינצע.

נעם אַ שטול און זעץ זיך—וואָס שטייסטו?

מענדל

קוקט זיך ארום, קוקט צו נחמהלען.

וואָס מאַכסטו?

שפרינצע.

צו נחמהלען.

פאַרוואָס ענטפערסטו אים ניט? ער פרעגט דאָך דיר, וואָס דו מאַכסט!

נחמהלע

ניט אָפּקערנדיק זיך פון זיי.

ער זעט דאָך, אַז איך בין געזונט.

שפרינצע.

פאַרוואָס זעצסטו זיך ניט? האָסט מורא פאַר אונז?

נחמהלע

דערלאַנגט אַ שטול פאַר מענדלען.

מ ע נ ד ל

מיט אַ שוואַכער שטימע.

כ׳האָב ניט מורא—וואָס זאָל איך מורא האָבן? זעצט זיך. וואָס טוט דיר ווי, מאַמע?

ש פ ר י נ צ ע

די טרערן שטיקן זי אין האַלז.

עס טוט מיר ווי. וואָס פאַר אַ מלבושים טראָגסטו אויף זיך? וואָס ביסטו אַזוי אָפּגעריסן! האָסטו גאָרניס קיין אַנדערע מלבושים?

מ ע נ ד ל

באַקומט זיינע בגדים, פאַרשעמט.

האַ? מיינע זאַכן?...

נ ח מ ה ל ע.

געוויס האָט ער ניט קיין אַנדערע זאַכן.

מ ע נ ד ל.

פונוואַנען ווייסטו, אַז כ׳האָב ניט קיין אַנדערע זאַכן? פונקט ווי זי וואָלט געזען, וואָס ביי מיר אין „טשעמאָדאַן" איז! כ׳האָב נאָך וואָס אָנצוטאָן.

נ ח מ ה ל ע.

אפשר האָסטו.

ש פ ר י נ צ ע.

פאַרדינסט כאָטש אויף דער הוצאה?

מ ע נ ד ל.

איך פאַרדין; אַוודאי פאַרדין איך—ווי דען?

קליינע פויזע.

ש פ ר י נ צ ע.

וואָס ביסטו אַזוי אויסגערעגט?

מ ע נ ד ל

שווייגט, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזן.

ש פ ר י נ צ ע

קוקט אים אָן מיט אַ מוטערלאַכן ווייכן בליק.

פאַרוואָס, זאָג מיר, מיין קינד, האָסטו זיך אַזוי פון אונז

דערוויטערט, פאַרוואָס ביסטו ווי אַ פרעמדער געוואָרן צו אונז? שוין מער ווי אַ האַלב יאָר, אַז כ׳האָב דיך ניט געזען. דו האָסט אַפילו ניט געוואוסט, אַז איך ליג קראַנק...

מענדל.

אַברוש, אַ מפלה אויף אים, ער אַלץ!...

נחמהלע.

ש־ש־ש־שריי נאָר ניט אַזוי דאָ; זיי נאָר דאָ ניט אין כעס.

מענדל

פאַרשעמט, דאָס געזיכט ווערט בייז.

שפרינצע

ס׳איז איר שוער צו ריידן.

שטענדיק ביסטו געלאָפן צו די פערד—וואָס איך האָב עס ניט געקענט פאַרטראָגן... וואָס אַז געווען מיין גאַנצע האָפענונג, מיין פאַרלאַנג? אַז דו זאָלסט גיין אין גלייכן וועג, דו זאָלסט זיין אַ שטיקל „מענטש". באַוויזט אויף נחמהלען, אָט זע, זי—פון איין טאַטע־מאַמע געבאָרן געוואָרן... פון איין ברוסט געזויגן... זאָג, פאַרוואָס האָסטו זיך אַזוי דער־ווייטערט פון אונז?

מענדל.

מאַמע, זאָג, וואָס רעדסטו עס?

שפרינצע.

וואָס דען זאָל איך ריידן, אַז ניט דאָס? ווען איך וואָלט דיך אַמאָל זען. איך זע דיך אין די אויגן ניט אָן. שווייגט אַ ווײַלע. וואָס הערט זיך עס פון דיר עפּעס אַ ריח?... פאַר־וואָס האָסטו ניט אָנגעטאָן קיין אַנדערע זאַכן — ריינערע?

מענדל

העכער.

מאַמע! וואָס רעדסטו עס—זאָג מיר? שווייג בעסער!

נחמהלע.

שריי ניט אַזוי. זעסט דאָך, די מאַמע איז קראַנק.

שפרינצע.

וואָס רייד איך דען! איך פרעג, וואָס דו ביסט אַזוי אָנגע־

טאָן, ווי דער ערגסטער... דיין טאַטע דער שיכור—און דו זיצסט דאָרט מיט אים. ווער ווייסט, וואָס פאַר אַ טייוול ער האָט דאָרט גענומען, וואָס איז דאָרט פאַר אַ מויד אין שטוב?

מענדל

קאַכט זיך.

וואָלסטו ווסן וואָס פאַר אַ „טייוול" ער האָט גענומען! זי פאַרהרגעט אלעמען—די טאָכטער און אים.. בלייבט פלוצלונג שטיל.

שפרינצע.

וואָס דערציילט זי עפּעס, אַז זי האָט געעפנט די טיר, איז געווען אַ געשלעג צווישן דיר מיטן טאַטן?

מענדל

שווייגט.

שפרינצע

קוקט אָן מענדלען, שאַקלט מיטן קאָפּ.

מענדל

וואָס קוקסטו מיך אַזוי אָן?

שפרינצע.

איך בין דאָך דיינע אַ מאַמע. אויב דו האָסט זיך ניט אויפגעפירט ווי עס באַדאַרף צו זיין; אויב דו ביסט ניט געגאַנגען אין דעם וועג, ווי איך האָב פאַרלאַנגט—פונדעסטוועגן קען איך זיך דאָך ניט אָפּזאָגן פון דיר.—ביזט פאָרט מיינס אַ קינד און איך—דיינע אַ מאַמע... וואָס טוסטו, וואָס ביסטו אַזוי פאַרשמירט, אַזוי פאַרפּאַטשקעט?...

מענדל

זוכט אין די קעשענעס.

שפרינצע.

וואָס זוכסטו?

מענדל.

געלט וויל איך דיר געבן; איך פאַרדין נאָך גענוג געלט, פאַרדין איך.

שפרינצע

מאכט מיטן האנט.

דערווייל האָב איך נאָך גענוג, דערווייל דאַרף איך ניט. האַלט זיך דיין געלט, האַלט זיך—אפשר, אַז כ׳וועל שוין קיין אַנדער עצה ניט האָבן...

מענדל

שטאַמלט.

אָבער כ׳האָב געלט...

שפרינצע.

פאַר די געלט בעסער וואָלסטו מאַכן זיך זאַכן אַנדערע—זע, ווי דו ביסט אָנגעטאָן—ס׳איז דאָך אַ חרפה, אַ שאַנד!

נחמהלע.

מסתמא געפעלט אים אַזאַ „גאַנג״.

שפרינצע.

ווי איז מיר, ווי איז מיר!

מענדל

קאַכט זיך.

מאַמע! וואָס רעדסטו עס, מאַמע?! איך ווער אין כעס, זאָג איך דיר!

נחמהלע.

ש—שש!

מענדל

ווארפט נחמהלען אַ שאַרפן בליק.

ווער ביסטו, זאָג? אויך מיר אַ „שוועסטער״! טפוי אויף דיר!

נחמהלע.

האָסט קיין רעכט ניט דאָ אין שטוב סקאַנדאַלן צו מאַכן! די מאַמע ליגט קראַנק!

מענדל.

איר קענט זי, די „בריאה״? צווישן די פינגער וועל איך דיך צערייבן; אויף קאַשע וועל איך דיך באַלד צערייבן!

שפרינצע

צו נחמהלען.

טו דאָרט דיין אַרבעט, כ׳בעט דיך...

מענדל

הייבט זיך אויף, שטאַרק אויפגערעגט.

שפרינצע

רעדט ווייך.

וואָס האָסטו זיך אויפגעהויבן? וואָס ביסטו אין כעס, מענדל? וואָס רייד איך דען? איך בין דאָך דיין מאַמע — אַ מאַמע מעג דאָך זאָגן דעם אמת... ווער זאָל דיר ריידן, אויב ניט אַ מאַמע? וואָס ביסטו אַזוי אויפגערעגט געוואָרן, אַז כ׳האָב דיר וואָס גערעדט?...

מענדל.

מאַמע!... הער, מאַמע! בלייבט שטיל.

שפרינצע.

מענדל, זע, דו ביסט געקומען צו אַ מאַמען, צו אַ קראַנקער מאַמען! אוי ווי... אַ קראַנקע מאַמע...

מענדל

שרייט.

איך גיי אַוועק; מאַמע! זאָג מיר, מאַמע... זאָג, פאַרוואָס?!... זאָג, פאַרוואָס, מאַמע, האָסטו מיר ניט געגעבן צו עסן? האַ? פאַרוואָס, האַ?! ווייזט מיטן פינגער. פאַרוואָס האָסטו מיר אַרויס־געטריבן פון שטוב?... איך בין געווען אַ קליין יינגל, בין איך געווען. אַברוש, אַ בייזער יאָר אויף אים!... איך וועל אים דערשטיקן! איך וועל אים מאַכן דעם טויט, אַברושן!... וועסט זען—נאָך היינט ביינאַכט וועל איך אים דערשטיקן, נאָך היינט ביינאַכט!

שפרינצע

רייסט אים איבער.

מענדל! ביסט משוגע געוואָרן? וואָס איז מיט דיר? וואָס רעדסטו, וואָס? וואָס ביסטו אין כעס?

נחמהלע.

זאָל ער זיך גיין פונדאַנען, כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז מען דאַרף אים ניט רופן... זאָל ער זיך גיין!

מענדל.

אַ בייזער יאָר אויף דיר—פּאַסקודע! אַ שוועסטער—איר קענט זי? פּאַסקודע! אַ בייזער יאָר אויף דיר! די קלאַסן גייט זי אויס—אַ יחסנטע, מיינט זי, איז זי שוין!... ביסט ביי מיר קיין „פריץ" ניט, צווישן די פינגער וועל איך דיך צערייבן! כ׳וועל באַלד מיט אייך אַלעמען פאַרקאָנטשען! הער, מאַמע! זאָג איר בעסער, זי זאָל שווייגן, זאָג איר! איך בין נאָך עלטער פון איר, כ׳האָב נאָך אַ פאַרשטאַנד. איך פאַרדין נאָך מער פון איר, פאַרדין איך?.., מאַמע, זאָג איר!... איך גיי אַוועק פונדאַנען—גייט צום טיר.

שפּרינצע

מיט אַ וויינענדיק קול.

מענדל... מענדל... נחמהלע! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, דו זאָלסט שווייגן!

פויזע.

מענדל

שטייט ביים טיר, דעם קאָפּ אַראָפּגעהאַנגען.

נחמהלע.

איך בין אים נאָך געגאַנגען רופן, דעם טייערן תכשיט—אַ „צירונג"...

מענדל

צו נחמהלען.

שווייגסט—צי ניין!... אַוועק פון מיר, זאָג איך דיר!... וועסט בעסער מאַכן, זאָג איך דיר... איך וועל אַברושן דעם טויט מאַכן, וועל איך... טפוי אויף אייך!... טפוי אויף אייך אַלעמען!

נחמהלע.

גיי פונדאַנען! גיי פונדאַנען!...

מענדל

שליידערט זיין היטל אן דר׳ערד.

געוואַלד! געוואַלד! וואָס האָט מען געמאַכט פון מיר?! וואָס ט׳מען געמאַכט פון מיר?!... וואָס בין איך? מאַמע! זאָג, וואָס בין איך?!... וויינט פון כעס. מאַמע! זאָג—פאַר־וואָס ביסטו מיין מאַמע?!... האַ?!

נחמהלע

מיל אים איינשטילן.

שפרינצע

וויינט.

מענדל. זאָג, וואָס איז מיט דיר?—וואָס האָב איך דיר גע־זאָגט?... כ׳האָב דאָך דיר גאָרנישט געזאָגט... כ׳האָב דיר מערניט געפרעגט, וואָס עס הערט זיך פון דיר... כ׳האָב ניט געטאָרט עס דיך פרעגן?...

מענדל

שטאַמלט.

עס שטינקט פון מיר, „נבלה" שטינקט פון מיר!... איך בין אַ שינדער בין איך!... מאַמע! אַ בייזער יאָר אויף דיר!... אַ מיתה משונה אויף דיר!

נחמהלע

שפרינגט אויף פון אָרט. שטופּט אים אַזעק.

אַרויס פונדאַנען—אַרויס! „חם!" „פויער!"

מענדל

צעקאַכט זיך אַלץ מער.

אַ מפּלה אויף אייך! אַ בייזער יאָר אויף אייך!... פון מיר שטינקט... „נבלה" שטינקט פון מיר!... טפּוי אויף דיר מיט רייזלען אינאיינעם!... שפּייט. טפּוי אויף דיר מיט רייזלען!

נחמהלע

שטויסט אים.

אַרויס, „חם!"

שפרינצע

וויינט.

קינדער... האָט רחמנות, קינדער...

מענדל

גיט נחמהלען אַ שטאַרקן פּאַטש. ער ווערט אַ ווײַלע צליין דערשראָקן. קוקט איר אָן צעמישט.

נחמהלע.

געוואַלד! געוואַלד! ראַטעוועט!

שפרינצע

דערשראָקן.

נחמהלע!... מענדל... מען וועט זיך נאָך צונויפלויפן... מענטשן וועלן זיך צונויפלויפן... מענדל! ביסט משוגע, מענדל!?...

מענדל

צו נחמהלען.

איך וועל דיך דערשטיקן מיט רייזלען!...

נחמהלע

וואַרפט זיך נאָכאַמאָל צו מענדלען.

חם! נבלה! פּגר! עיפּוש!...

מענדל

שטייט ווי אַ צעמישטער.

שפרינצע

בעט זיך.

נחמהלע, מיין לעבן... האָב רחמנות אויף מיר... אויף מיר רחמנות...

נחמהלע.

די גאַל קערט דאָך פון אים. די גאַנצע שטוב האָט ער דאָך פאַרעיפּושט!

מענדל

שטאַמלט.

האַ... אַ מפּלה... אַ מפּלה... כאָליערע! מגפה!... וויינט. פאַר־וואָס?... פאַרוואָס. צו שפּרינצען. מאַמע! פאַרוואָס?!... ער פאַלט מיטן קאָפּ אויף דער מוטערס בעט און וויינט היסטעריש.

שפרינצע

לעט אים.

שא, מיין קינד, באַרואיק דיך מיין קינד. וויין נישט, מיין קינד...

מענדל

האַלט אַ ווײַלע איין דעם אָטעם שטיל, זיין קאָפּ בײַ דער מאַמען אויפן ברוסט. פּאַמעלאַך הייבט ער זיך אויף. די אויגן מיט בלוט פאַרגאָסן. קוקט זיך אַרום. קוקט שטיל אויף זײַנע קליידער, ער נעמט פאַרן לאַץ פון זיין רעקל און רייסט ביז אַראָפּ. ברומט.

נבלה... פגר... נבלה... רייסט פון זיך די קליידער.

פאַרהאַנג.

פערטער אַקט.

דער אייגענער חדר ווי אין דעם ערשטן אקט.
א ווײַלע שטיל אין קעלער. ס׳זעט זיך קײנער
ניט, אויסער אַ ב ר ו ש ן. ער ליגט אויפן בעט
און כראַפּעט.

אַברוש

וואַכט אויף, זינגט פאַר זיך אַליין.

טי־טאַ־טאַ; טי־טאַ־טאַ, פּויף! קוקט זיך אַרום פון אַלע זייטן ניט אויפהייבנדיק דעם קאָפּ. **בים־באַם־באַם; בים־באַם־באַם!** זינגט מיט אַ הייזעריק אומעטיקן ניגון. **מן ה־מ־צר! מן־מן־מן! ק־ראַ־תי קר־ראַתי—קראַ־אַ אַ — ק־ר אַ ר־תי יה — — — — — —** רופט. **אַברוש!...** אַברוש! שלעפּט אַרויס פון הויזנקעשענע אַ פּלעשעלע בראַנפן און טרינקט. באַהאַלט דאָס ליידיקע פּלעשל אונטערן קישן און לייגט זיך ווידער.

פויזע.

מענדל.

לויפט אַריין אין שטוב. פאַרשליסט די טיר אויפן שלאָס. אויפן קאָפּ ניטאָ קיין היטל. די האָר אין גרויס אומאָרדענונג. די זאַכן אויף אים איז אויף פּאַסן צע־ריסן, און ס'הענגט אַרום אים שמאַטעס. לויפט אום הין און צוריק. בלייבט שטיין פּלוצלונג און פאַרטראַכט זיך שטאַרק.

אַברוש.

זינגט פון שלאָף הייזעריק.

מן—ה־מ־צרר... צר... צצר...

מענדל.

וואַרפט זיך אַרויף ווי אַ ווילדע חיה אויף אַברושן און הייבט אים אָן שטיקן מיט אַ ווילדן ברומען. אַ ב ר ו ש צאַפּלט זיך מיט די הענט און מיט די פיס. מ ע נ ד ל ציט זיך אויף אים אויס מיט זיין גאַנצן קערפּער און שטיקט אים מיט אַלע כוחות. ביי אַ פּאָר מינוט ליגט ער אויף אַ ב ר ו ש ן ברומענדיק אומפאַר־

שטענדלאכע ווערטער. ער הייבט זיך אויף. קוקט זיך ארום ווי פארוואונדערט, פרובט אויפהייבן אברושעס האנט, נאכהער זיין פוס. אברוש לינט אומבא־וועגלאך. מענדל קריכט אראפ פון בעט און טרייסלט אברושן, שרייט:

„אַברוש!... „אַברוש!" אַברוש — אַ? אַ — אַברוש?! רייזל! רייזל! שטייט א ווײַלע אויף איין אָרט ווי א פארשטיינערטער. זינגט:

אויפן לאָנקע, אויפן לאָנקע, פייגלאַך פליען!
אויפן לאָנקע, אויפן לאָנקע, פערדלאַך שפרינגען!
אויפן לאָנקע, אויפן לאָנקע, געגזלאַך, געגזלאַך!

שטייט א ווײַלע שטארק פארטראכט, דער קאָפּ אראָפּגעהאנגען. ער וואכט אויף, הייבט אָן זוכן און שרייען: רייזל? רייזל! רייזל! קוקט אונטערן בעט, אונטער די טאפטשאנעס, גייט צו צו אברושן און זוכט אונטער אים. רופט. רייזל? ריי—זל! רייזל! גיי אַרויס! גיי אַרויס, זאָג איך דיר. איך וועל ניט לאָזן די מאַמע זאָל דיר שלאָגן... הערט זיך צו. גיי אַרויס, זאָג איך דיר. די מאַמע איז ניטאָ—גיי אַרויס! זינגט.

אויפן לאָנקע, אויפן לאָנקע—פערדלאַך שפרינגען!
אויפן לאָנקע, אויפן לאָנקע—פייגלאַך פלי־ען!..

שמעקט די קליידער זינגע, פארקרימט זיך שטארק. פוט־פוט־פוט, אַברוש, אַברוש! האַ—האַ! האַ—האַ—רייזל, קום אַהער, קום צו מיר, גיכער, גיכער! זע, ס'אַ שיינער „חתן" איך בין! האַ־האַ, קום אַהער! שלעפט ארויס פון אונטערן בעט זיין טשעמאדאן, וויל אים עפענען, נאר ער איז פארשלאָסן. פארמעסט זיך צום טשעמאַ־דאן מיט כעס: „נו, עפן זיך! עפן זיך". קלאפט אים מיט זינע פיס. געפינט ערגעץ אין א ווינקל דעם האק און פרובט מיט אים עפע־נען דעם טשעמאדאן. גייט פלוצלונג צו צו אברושן. טאַטע! טאַטע! אַ, טאַטע? טרייסלט אים פארן האנט. טאַטע — שטיי אויף! שטיי אויף! שטיי אויף! כאַ—כאַ—כאַ—שטיי אויף, טאַטע! שפרינגט לעבן בעט. שטיי אויף, אַברוש... אַסך פערד, פערד האָב איך געבראַכט.—פערד!... טרעט אָפּ אין א זייט, זינגט.

אויפן לאָנקע, אויפן לאָנקע, פערדלאַך, פערד־לאַך!

פרובט נאכאמאל עפענען דעם טשעמאדאן. ע־ע־ע! דאָרט איז רייזל! האַ—האַ—האַ! לייגט צו דעם אויער צום לעכל פון שלאָס

און הערט. זאָג, דו ביסט דאָרטן? אַ? דאָרטן? עפן! עפן! זע, איך גיב דיר אַ סך געלט, אַ סך געלט! נעמט ארויס פון קעשענע זיין טייסטערל, שיט אויס די גאַנצע געלט אויפן דעק פון טשעטאָדאַן און קלינגט מיט זיי. הער, רייזל! אַ סך געלט גיב איך דיר, גיי אַרויס! עפן! עפן! קלאַפּט מיט די פיס. עפן, מהום— וועסט חרטה האָבן. נעמט שנעל אראָפּ דאָס געלט פון טשעמאָדאַן, באַהאַלט אין קעשענע, שפּרינגט מיט די פיס אויפן דעק. האַ! האַ! האַ— האַ! קריכט אראָפּ, צעהאַקט מיטן האַק דעם דעק, רייסט אראָפּ דאָס לייוונט, און דורך דער לאָך קוקט ער אריין אינעווייניק. נו, וועסט שוין אַרויסגיין? נעמט ארויס איינציקווייז די זאַכן פון טשעמאָדאַן. באַקוקט יעדער זאַך באַזונדעת מיט גרויס כוונה און לייגט אין אַ זייט... ביסלאַכווייז לייזיקט ער אויס דעם גאַנצן טשעמאָדאַן. זוכט צווישן די מלבושים. רופט: רייזל, וואו ביסטו? זאָג! ווייַנט. וואו ביסטו? קום צו מיר! ער קערט איבער דעם טשעמאָדאַן, טרייסלט אים און קוקט, צי איז פון אים גאָרנישט ארויסגעפאַלן. שטייט אַ ווײַלע אויף אַן ארט, האַפּענוגגסלאָז קוקט ער זיך ארום. פאַנגט אַן ארומלויפן איבערן צימער אין דער לענג און אין דער ברייט. שטעלט זיך אָפּ ביי אַב. רושעט בעט און קוקט אים אַן אַ ווײַלע. גייט פּלוצלונג אַוועק פון אים, שטעקט אריין די הענט אין די צעפּודלטע האָר און שרייט: „אין שול אַ—ריין!" קוקט זיך צו צו זיינע זאַכן און באַמערקט, אַז זיי זיינען צעריסן. מיט אַ וואונדערלאַכער שנעלקייט פאַנגט ער אַן צו רייסן פּאַסן פון זיין אויבערשטן בגד, יעדער פּאַס צערייסט ער אויף גאַר קליינע שטיקלאָך, ווי ווייט נאָר ער קען עס באַגרייפן — שמעקט יעדער שטיקל און מיט עקל שליידערט ער אַוועק, נעמט זיינע שבתדיקע זאַכן, פּוצט זיי ארום. שמעקט פון זיי עטלאַכע מאָל, פּוצט ארום די שיך. ציט ארויף די שבתדיקע קליידער אויף די שמאַטעס וואָס עס הענגט אויף אים. נעמט אראָפּ פון וואַנט זיין שבתדיקע היטל און טוט זי אַן. דאָס אַלץ הערט געטאָן מיט אַ ווילדער שנעלקייט, אין אַ משוגעהדיקן אינטערעס. די איבעריקע זאַכן לייגט ער צוריק אין טשעמאָדאַן, שטעלט אים אונ־טערן בעט. ברענגט אַלץ אין אָרדענונג. אַ ווײַלע שטייט ער אויף אַן ארט פאַרטראַכט. ווענדט זיך פּלוצלונג צום טיר און לויפט ארויס. באַלד לויפט ער ווידער אריין, שמעקט זיינע הענט און פאַרקרימט זיך שטאַרק,

געפינט א מעסער און הייבט אָן שאָבן די הויט פון זיינע הענט. שניידט מיטן מעסער אָפּ בינטלאַך האָר פון זיין קאָפּ און פון באָרד, זוכט א ווײַלע אין אַלע ווינקעלאַך גאָרניט רײַדנדיק. געפינט אויף א פענסטער א שטיקל שפּיגל-גלאָז, קוקט זיך אין דעם איין. שליידערט דאָס שטיקל שפּיגל-גלאָז און לויפט ארויס. שטיל.

רייזל און בערל חזיר קומען אריין.

בערל חזיר.

די „נבלה", ימח שמו זאָל ער ווערן! ער איז ניטאָ. איך וועל אים דעם שאַרבן אַראָפּנעמען—א פייער אויף אים! קוקט זיך ארום. אַברוש שלאָפט? נעמט רייזלען פאַרן האַנט. פירט איר דורך א פּאַר מאָל איבערן קעלער. ווי צום טאַנצן. שיכעלאַך אַ ביסל! פּופּע! ביסט דאָך אַ פּופּע—קאַק יאַ זדאָראָוו! דריקט איר פעסט צו צו זיין ברוסט. וואָס האָט געזאָגט די „נבלה", אַ?...

רייזל.

ער האָט געזאָגט, אָבער אַבי איך גלויב אים ניט,—ער האָט עס פון כעס געזאָגט, אַוודאי פון כעס.

בערל.

אָבער זאָג, וואָס האָסטו מורא?

רייזל.

אויף מיינע נאמנות, מיר אַרט ניט, וואָס ער האָט געזאָגט.

בערל

לאָזט איר אָפּ.

רייזעלע, וועסט חרטה האָבן, אויב דו וועסט מיר ניט זאָגן.

רייזל.

ביסט, בערל, א גרויסער „עקשן".

בערל

סאַרמעסט זיך מיטן פינגער.

וועסט רייזעלע חרטה האָבן.

רייזל.

אַז איך וויל ניט דערציילן, מסתמא ווייס איך דאָך פאַרוואָס.

בערל.

מער רייד איך ניט. „בערל" האָט פיינט גרויסע טענות מאַכן.

רייזל

שטיל.

ער האָט געזאָגט, אַז דו שינדסט אויך געפּגרטע פערד...

בערל

צעטומלט, פאַרשעמט.

וואָס?! ווער האָט געזאָגט?! די „נבלה!" וואו איז ער? איך וועל אין אים קיין גאַנצן גליד ניט לאָזן! די „נבלה" האָט געזאָגט? שווייגט אַ ווילע. האַ—האַ, ער וועט מיר שוין געדענ־קען דעם גאַנצן לעבן זיינעם! קוקט אַן רייזלען. און דו האָסט געגלויבט?

רייזל.

וואָס ביסטו אַזוי אין כּעס? כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז איך גלויב אים ניט. אדרבה, איך האָב אים געזאָגט, אַז ער זאָגט אַ ליגן. פון דיר, האָב איך אים געזאָגט, שמעקט ווי פון אַ „אַריסטאָקראַט"...

בערל

צופריידן.

ס׳מאַכט ניט אויס! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, פּופּע, אַז בערל קען אַלץ. וועסט נאָך זען, רייזל, אַ זייגער מיט אַ גאָל־דענער קייט—מיט אַ גאָלדענער קייט וועל איך דיר קויפן.

רייזל.

די מאַמע—אַיי, אַיי, וועט זי טאַנצן—זי וועט מיר די קאָל־טענעס מיינע אויסרייסן.

בערל

מיט כּעס.

איך וועל קומען אַהער. ניין—איך וועל בעסער וואַרטן, ביז זי וועט קומען, איך וועל צוגיין צו איר, איך וועל עס איר אָננעמען פאַרן קאָלנער. ער נעמט רייזלען פאַרן קאָלנער. און איך וועל עס איר זאָגן: „הער נאָר, בריינע, בריינקע! אויב דו וועסט נאָר פּרובן נאָכאַמאָל אויפהויבן אַהאַנט אויף רייז־לען—איז דאָ פון דיר „אַ קאָניעץ" אויף אַן אָרט! דו, רייזל, זאָלסט נאָר שווייגן—קוקן און שווייגן. ביסט מסכים?

ר

ייזל

שווייגט.

בערל.

ביסט מסכים? ניין? האַ, זאָג!

רייזל

שוואַך.

פונדעסטוועגן איז זי דאָך מיינע אַ מאַמע.

בערל.

און אַז זי איז אַ מאַמע—איז וואָס? אַזאַ מאַמע? שפּיי איר אין צורה! „רייזל איז מיינע"—וועל איך איר זאָגן: „בערל" קען אַלץ באַווייזן.

רייזל

קוקט אים אָן, שמייכלט.

איך בין דיינע.

בערל.

וואָס זאָגסטו?

רייזל.

איך בין שוין דיינע?

בערל

קוקט אָן רייזלען. צעטומלט.

רייזל.

וואָס קוקסטו מיר אַזוי אָן?

בערל.

הער, רייזל. רעדט לאַנגזאַם, פאַרמעסט זיך מיטן פינגער. דו האָסט גערעדט מיט דער „נבלה?" מיטן „פגר?" ער האָט מיט דיר וואָס גערעדט... הער, רייזל: ראשית, וועל איך נעמען דער „נבלה" און כ'וועל צערייסן ווי אַ הערינג, איך וועל אים זיין שאַרבן אַראָפּזעצן — הערסט. וואָס איך זאָג דיר? און צווייטנס—רייזל?! רייזעלע! דו ווייסט, אַז איך בין „בערל חזיר?" מיט מיר זאָלסטו ניט מאַכן קיין „פונקל-מונקל", איך בין „בערל חזיר", בין איך.

ר י י ז ל.

וואָס שרייסטו אַזוי אויף מיר? וואָס סטראַשעסטו זיך אַזוי?

ב ע ר ל

שאַקלט מיטן קאָפּ.

רייזעלע....

ר י י ז ל.

זאָגסט, אַז דו וועסט שלאָגן מיין מאַמען—איך וויל ניט, אַז דו זאָלסט שלאָגן מיין מאַמען.

ב ע ר ל.

און דער „נבלה?"

ר י י ז ל

בייט אום דעם טאָן.

בערעלע... כאַפּט אים פאַרן האַנט. קום לאַמיר גיין אַ פּאָלקע; לאָמיר זיך לערנען טאַנצן ביז די מאַמע וועט קומען.

ב ע ר ל.

אָבער ענטפער מיר אויף דעם, וואָס כ'האָב דיר געפרעגט...

ר י י ז ל.

וואָס?

ב ע ר ל.

ווילסט אַ זייגער מיט אַ גאָלדענער קייט?

ר י י ז ל

קאַקעטיש.

ראשית, נעם מיר אויף אַ קלייד שטאָף, אויב דו ווילסט זיין „אַ מאָלאָדיעץ"; זע, ווי די קלייד איז צעריסן — ס'פּאַסט גאָרנישט צו די נייע שיך.

ב ע ר ל

קוקט איר גלייך אין פּנים.

וואָס וועט זיין דערנאָך?

ר י י ז ל

שמייכלט.

דערנאָך וועל איך האָבן נייע שיך מיט אַ נייע קלייד...

בערל

אין פעס.

מיט מיר שפיל זיך ניט, בעט איך דיר—ווער ס׳וויל זיך שפילן מיט „בערלען״, וועט גוט ניט אָפּשניידן!

קליינע פויזע.

רייזל.

בערל!

בערל.

וואָס?

רייזל.

איך בין אַ שיינע—האַ?

בערל

שווייגט. קוקט פארטראכט אין איין פינטל.

רייזל

טרעט אָפּ אין אַ זייט און זינגט פריילאך:

אויפן הויכן באַרג, אויפן גרינעם גראָז
זיצן פאַנעס צוויי;
שיינע בחורים מיט די פראַקן—
קו—מען דאָרט צו זיי...
קומען דאָרט צו זיי!

בערל.

וואָס זינגסטו, רייזל, האַ?

רייזל

זינגט.

און די פאַ—נעס ליבן זיי, און די פאַנעס...

בערל

גייט צו צו איר.

זאָג מיר, רייזל, וואָס זינגסטו אַזוינס?

רייזל

צוטריידן.

דו הערסט דאָך, אַז דאָרט אויף אַ באַרג אין גראָז, לעבן וואַלד, מסתמא, זיצן צוויי שיינע פאַנעס און צו די פאַנעס

קומען קאַוואַלירן און זיי האָבן זיי ליב—און גאָר. גיט אים
א קלעפל איבערן פּלייצע.

בערל

נאָך א קורצן שווייגן מיט א רחמנותדיק קול.

רייזל, רייזל! זאָג בעסער...

רייזל

שלאָגט אים איבער.

הער, בערל; דו וועסט זאָגן מענדלען, אַז ער זאָל ניט מער
ריידן צו מיר?

בערל.

וואָס אַרט דיר? מעגסט זיך שוין פאַרלאָזן אויף מיר;
אַז איך וועל אים זאָגן, וועט ער שוין האָבן צו געדענקען
אויפן גאַנצן לעבן!

רייזל

ערנסט.

כ׳האָב אים פיינט. כ׳קען ניט קוקן אויף אים—טפוי—איך
שפּיי אויף אים. אַ שטיק פּגירה! איך לאַך ניט, בערל, ער
האָט מיר געזאָגט, אַז איך זאָל מיט אים חתונה האָבן—כאַ-
כאַ-כאַ! זאָג אים, בערל, ער זאָל זיך בעסער ניט שטעקן...
ביידע קייכן פאַר געלעכטער.

בערל.

פאַרלאָז זיך אויף מיר. איך וועל נאָך אים פאַר אַלץ באַ-
צאָלן. איך וועל אים נאָך באַווייזן, ווער איז „אַ שינדער״.
שטאַמלט. רייזל! הערסט, דאָס לעצטע וואָרט... הערסט—מיין
לעצטן וואָרט... דו דאַרפסט וויסן, מיט וועמען דו מאַכסט
„קונקל-מונקל״.

רייזל

נעמט אים אַרום.

האָסט עס מיר אַזוי ליב?

בערל

שווייגט.

רייזל.

בערל, זאָג מיר דעם אמת...

בערל.

רייזל... רייזל... די ווערטער ווערגן אים אין האלז. הערסט, איך שווער דיר... איך... אַז איך זאָג... פאַרשטייסט—אַז בערל זאָגט... גענוג!

ברייגע

קומט אריין. טראָגט צוויי קערב פיש אויף די הענט. קרעכצט, ווארפט א שארפן בליק צו רייזלען. שטעלט אוועק די קערב און בלייבט זיצן דעם קאָפּ אראָפּגעהאנגען.

רייזל

גייט צו צו ברייגען.

וואָס איז דיר, מאַמע?

ברייגע

שווייגט.

רייזל

וואָס איז דיר?

ברייגע

מיט א שארפער שטימע.

אַוועק פון מיר, משומדת!

בערל

בלייבט שטיין אויף אן ארט, קוקט בייז צו ברייגען.

רייזל.

וואָס איז, אַז איך פרעג?

ברייגע.

אַוועק פון מיר! איך צעפלעט דיר באַלד דיין קאָפּ מיט אַ שטיק האָלץ... איך וועל זיך מיט יסורים אַרומשלעפּן אין די גאַסן און זי וועט הוליען אין שטוב... כ׳האָב קיין כוח ניט דיר צו קאָרמענען! זי באַמערקט נייע שיך אויף רייזלס פיס וואָס איז עס?... שיך? נייע שיך?!... וואו האָסטו זיי גע-

נומען? זאָלסט מיר זיי שוין אויסטאָן! די מינוט—זאָלסטו זיי אויסטאָן! און אויב ניט. נעמט א שטעקן. טו אויס, משומדת!

בערל

בייט לאנגזאם צו ברייגען. ציט די ווערטער.

ברייגע! איך הייס דיר אויפהערן, הערסט? איך, „בערל חזיר" הייס, און פרוב נאָר ניט פאָלגן!

ברייגע

מיט א זוילדן כעס.

ווער ביסטו עס, זאָג מיר! דו וועסט מיר אַ דעה זאָגן, וואָס צו טאָן מיט מיין טאָכטער, חזיר! חזאַק! חזיראיסקאָ! טופעט מיט די פיס.

בערל

מיט ישוב הדעת.

איך זאָג דיר נאָכאַמאָל, אַז דו זאָלסט צומאַכן דיין פיסק. ברייגע! איך הייס!... און אויב ניט, וועל איך דיר אים פאַרמאַכן!

רייזל

שלעפט בערלען אין א זייט.

בערל, בערל, הער אויף.

בערל

שטויסט איר אָפּ.

אַוועק פון מיר. צו ברייגען. רייזל איז מיינע... מיינע איז זי, דו פאַרשטייסט? האָסט אויף איר קיין רעכט ניט! מיינע איז זי. קוקט צו רייזלען.

ברייגע

נאָך א קורצער באַטראַכטונג.

דיינע איז רייזל?? דיינע?? חזיר! דיינע?! גיט רייזלען א פּאַטש. מיינע איז רייזל... זי איז מיינע—מיין טאָכטער! מיין טאָכטער. גיט איר נאָך א פּאַטש. איך בין איר מאַמע!...

בערל

שליידערט ברייגען צו אברושן.

אַוועק פון מיר! איך זעץ דיר באַלד דעם שאַרבן דיינעם אַראָפּ!

בריינע

מאַכט אַ געוואַלד.

געוואַלד! ער וויל מיר הרגענען! ווענדט זיך צו אברושן. אַבא! אַבא! אַברוש גנב! שטיי אויף גיכער! גיי רוף פּאָליציי, גיכער, אַברוש גנב! רייסט אים פאַר זיינע האָר. אַברוש! אַ מיתה משונה אויף דיר, שטיי אויף! גיי רוף פּאָליציי. פּלוצלונג, דערשראָקן שפּרינגט אָפּ אונטער זיך. וואָס איז עס?!... שמע ישראל!—אַברוש! אַבא! אַבא! ער איז טויט!... ער האָט געחלשט... רופט מענטשן, גיכער, רופט מענטשן! ראַטעווועט!...

ריזל

שטייט פון חייסן, ציטערט פון קעלט.

בערל

גייט צו צום בעט, פּרובט וועקן אברושן.

אַבא! ר׳ אַבא! שאָקלט אים פאַרן האַנט. ער האָט געחלשט! גיט וואַסער! גיט וואַסער! ס׳ווערט אַ טומל אין שטוב.

אַ שטימע

פון הינטערן טיר.

אויפן לאָנקע, אויפן לאָנקע, פייגלאַך פלי—ען...

אַ קליינע ווײַלע בלייבן זיי אַלע שטיין און הערן זיך צו.

מענדל

קומט אריין. פון זיין פּנים רינט בלוט און ער ציטערט פון קעלט. די זאַכן זיינען אויף אים צעריסן. מיט אַ שמייכל קוקט ער אַלעמען אַרום. די הויז-לייט קוקן אים אָן פאַרוואונדערט און צעשראָקן. פון גאַס הערט זיך שרייען קינדערשע קולות: „אין קעלער איז ער, אין קעלער איז ער!״ מענדל מאַכט משונה-דיקע גרימאַסן. שמעקט אין לופט. פוט-פוט! פוט-פוט. שמעקט די הענט זיינע, פאַנגט אָן מיט די נעגל צו רייסן די הויט פון די פינגער. פון די פינגער טריפט בלוט.

רייזל

א דערשראָקענע.

ראַטעוועט! ראַטעוועט! ער איז משוגע!

מענדל

גייט לאַנגזאַם צו אַברושעס בעט און זינגט.

מענ—דל נב—לה..: אַברוש... מענדל—נבלה... אויפן לאָנקע אויפן לאָנקע...

פאָרהאַנג.

פרץ הירשביין

איינזאמע וועלטן

דראַמע אין איין בילד.

א קעלער־וואוינונג ענלאך צו א הייל. דער סופיט שוואַרץ און געהעלבט, לאָזט זיך האַלבראונד אַראָפּ ביז צו די פענסטער. די ווענט שמוציק. קיין מעבל איז ניטאָ, נאָר אין אייניקע ערטער ליגן אויף שטיקער האָלץ ברעטער און אויף זיי בערג שמאַטעס, וועלכע דינען פאַר א געלעגער. אין א וואַנט צוויי קליינע פענסטערלאַך. א הרובע אין א ווינקל. ווינטער. ארום האַלבן טאָג.

שלמה

ליגט אויף אַ געלעגער צוגעדעקט מיט שמאַטעס.

שרה

זיצט אויף דער הרובע, די פיס אונטער זיך. דרעמלט.

עזריאל

שטייט ביים וואַנט און קוקט אין איין פינטל אריין.

טעלצע

ליגט אויף אַ געלעגער.

חיים

זיצט אויף דער ערד און צייכנט וואָס אויף פּאַפּיר.

עזריאל

ערוואַכנדיק.

האַ—האַ, דערגאַנגען דעם סוד! דערגאַנגען—אַדרבא, זאָל מיר ווער ווייזן פאַרקערט. פירט מיט די פינגער איבערן וואַנט. דאָ האָט איר איין שורה רעכטס און דאָ פאַרנעמט זי זיך לינקס. און ווייטער רעכטס און ווידער לינקס — געוויס; דאָרטן איז דער סמבטיון! ווענדט זיך צו חיימען. קום, חיימל, זאָג: וויפל פינטלאַך און וויפל פּאַסקעס זעסטו דאָ אויפן וואַנט? פאַרקוקט זיך אויף איין פינטל.

פויזע.

שלמה

קוקט צום סופיט. רעדט צו זיך.

ער באַוועבט מיר מיין קאָפּ! מיין קאָפּ... חיימל! נעם אַ שטעקן און טרייב אַראָפּ דעם שפּין... איבערן קאָפּ דעם שפּינוועבס... איבערן קאָפּ, חיימל!

חיים

שפרינגט אויף מיט שמחה. קוקט אויסן פאפיר.

אָ, סאַר אַ גרויסער מויער! טראַכט אַ ווײַלע. צען יאָר אינגאַנצן. כ׳האָב נאָך ניט קײן שיך. נאָך אין צען יאָר אַרום, כ׳וועל זײַן אַ גרויסער, וועל איך האָבן אַזאַ מויער. איצטער דאַרף מען צעטײַלן די קאַמערן.... נעמט זיך ווידער פאַרן צײַכענען פויזע.

שלמה.

אַ שטורים, אַז גאָט שיקט אָן—אַ שטורים אין וואַלד, בײַמער מיט די וואָרצלען פאַלן. דעמבעס קענען דעם שטורים ניט בײַקומען; די ערד אַלײן קען דעם שטורים ניט בײַקומען... דעמבעס מיט דער ערד אינאײנעם קערן זיך אויס... און איך... אָן הענט... אײן פוס—נאָר אײן פוס איז מיר פאַרבליבן און ס׳איז גאָר קײן סוף ניטאָ, חיים! טרײַב אַראָפּ דעם שפּין! איך זע שוין באַלד די שײן ניט, חיים!

עזריאל

שפּאַצירט זיך דורך הין און צוריק. קוקט יעדערן אָן מיט חשד. קוקט אַ לאַנגע צײַט צו חיימס אַרבעט. חיים מערקט אים ניט.

שרה

עפנט די אויגן. טרײַסלט זיך אויף. געגעצט זיך אויס. רעדט צו זיך אַלײן.

זודיקע וואַסער, האַ — זודיקע וואַסער, אַ שטיקעלע שמאַלץ מיט עטלאַכע סקאָרינקעס. אַ קוויקעניש... ניטאָ קײן צײַנער אין מויל. וואָס קען מען מאַכן אָן צײַנער, וואָס? טראַכט אַ ווײַלע. אַז כ׳האָב געבאָרן בתיהן, איז מיר אַרויסגעפאַלן דער ערשטער צאָן פון מויל; אַז כ׳האָב געבאָרן חוהן, איז אַרויסגעפאַלן דעם אַנדערער; און אַז כ׳האָב געבאָרן נחמנען, האָב איך אָנגעוואָרן דרײַ צײַנער מיטאַמאָל... דערנאָך זײַנען זיי שוין געפאַלן... געפאַלן בײַ אײנעם. דאָס מויל אינגאַנצן לײדיק געבליבן... טאַפּט מיט די צונגער אין מויל. לײדיק... לײדיק... לײדיק... אַלץ גײט פאַרבײַ... גײט פאַרבײַ. שאָקלט מיטן קאָפּ בײַז זי דרעמלט אײן.

עזריאל

שטעלט זיך ביי א וואַנט און פירט איבער איר מיטן פינגער.

איר מיינט, אַז די פינטעלאַך מיט די פּאַסקעס און די פלעקן אויף די ווענט און דער סטעליע איז סתם אַזוי — אַ טעות! אַ גרויסער טעות. אַלצדינג האָט זיין באַדייט, אַלץ האָט אַ צ י ל. אַדרבא, זאָל מיר ווער אויכווייזן פאַרקערט.. אין די אויגן איז מיר פינסטער, איך זע ניט, וואָס דאָרט העכער טוט זיך איבער מיר. קוקט צום סופיט. דאָרט איז גאָר אַן אַנדער וועלט. אַ סך וועלטן איז פאַראַן און אַלץ איינע אַנדערש ווי די אַנדערע... קיין זאַך איז ניט געראָטן אין די אַנדערע. אָט זעט... די פינטלאַך און די פּאַסקעס... אָט האָט איר גרויסע און קליינע, גלייכע און קרומע... די קאָ־לירן אויך אַנדערע. וועגדט זיך צו די הויזלייט. וואָס זאָגט איר אויף דער לאַנגער שורה, וואָס ציט זיך לינקס?...

פאַרטראַכט זיך.

פויזע.

טעלצע

קריכט אַראָפּ פון בעלעגער און שפּאַצירט אום אַפּאַטיש.

נחמן געווען אַ נאַר... בתיה געווען אַ נאַר... אַ מענטש אַליין... עלנט. וואָס קען מאַכן אַ מענטש אַליין? ניטאָ קיין חשק אַראָפּצוגיין פון געלעגער. וועגדט זיך צו דער אַלטער. באָבע! זאָג, ווי האָט די מאַמע אויסגעזען פאַרן טויט? אַלע זיינען אויסגעשטאָרבן; פאַרוואָס האָבן זיי מיר געלאָזן, זאָג? גייט צוריק אויפן בעלעגער. כ׳וועל ריידן, אינגאַנצן פאַרגעסן... פאַר־געסן מיין נאָמען... עסן, עסן... וואו איז חייקל? פאַרוואָס איז ער נאָך ניטאָ?

חיים

מיט שמחה.

צען קאַמערן אויף יעדן עטאַזש! און אינגאַנצן וועלן זיין. רעכנט. און אינגאַנצן וועלן זיין... וועגדט זיך צו עזריאלן. צען מאָל צען פיל איז, טאַטע?

עזריאל

קוקט אים אן פארוואונדערט.

אַדרבּא, זאָל מיר ווער אויפווייזן פאַרקערט...

חיים

צו טעלצען.

מומע, זאָג, וויפל איז צען מאָל צען, האַ? באקומט קיין ענטפער.

רעכנט אויף די פינגער.

טעלצע.

פאַרוואָס שפּילט מען ניט היינט דאָרט אויבן? טראַכט אַ ווײַלע.

פאַרוואָס זיצן זיי דאָרט אויבן און איך אונטן? פאַרוואָס?

ווער האָט מיך אַהער אַרײַנגעזעצט? פאַרוואָס קען איך ניט

אַרויסגיין פונדאַנען?... איך בין אינגאַנצן פערציק יאָר...

דרייסיק... פערציק יאָר אַלט. טאַפּט איר געזיכט. קנייטשן,

קנייטשן... קנייטשן... נעפּינט אונטערן צוקאָפּנס אַ שטיקל שפּיגל־

גלאָז, קוקט זיך איין אין דעם. יעדן טאָג אַ קנייטשעלע; יעדן

טאָג קומט צו אַ קנייטשעלע... דער שטערן דורך אין

קנייטשן... די באַקן... שפּרינגט ענערגיש אַראָפּ פון געלענער. ווענדט

זיך צו דער אַלטער. דרייסיק יאָר אַלט... באָבע, זאָג: פאַר־

וואָס בין איך דאָ פאַרשפּאַרט? טראַכט אַ ווײַלע. וואָלט מען

שוין אָנהייבן שפּילן דאָרט אויבן... האַ! כ׳וואָלט וועלן

הערן דעם פרײַלאַכן, דינעם ניגון... ווי רופט מען אים?

ווען איך וואָלט זען וועמען פון אויבן, וואָלט איך פרעגן

ווי דער ניגון רופט זיך... אַז איך וועל האָבן חתונה... בלײַבט

שטיל. וועט מען יעמאָלט שפּילן? זעצט זיך ווידער אויפן געלע־

נער שטאַרק פאַרטראַכט, דעם קאָפּ אַראָפּגעהאַנגען

חיים

שפּרינגט אויף מיט שמחה.

צען מאָל צען איז הונדערט, גאַנצע הונדערט! הונדערט

קאַמערן וועלן זיין אין מיין שטוב... איצטער דעם קעלער

מיט אַ שטאַל. נעמט זיך ווידער פאַרן צייכענען.

פויזע.

שלמה

ברעכט אויס מיט א ביטערן געלעכטער.

כאַ-כאַ-כאַ דאָקטוירים! דאָקטוירים אָן קעפּ, אָן מוחות. וואו איז זייער שכל, זייער פאַרשטאַנד? ביידע הענט מיט איין פוס האָבן זיי מיר אָפּגעשניטן—כ׳וואָלט זיי אַלץ מוחל געווען. שרייט. דעם קאָפּ, דאָס האַרץ פאַרוואָס האָבן זיי ניט אָפּגעשניטן?! וואָס קען אַ מענטש מאַכן נאָר מיט איין פוס? טאַטע, פאָטער אין הימל! נעם דאָס האַרץ מיינס, נעם! שטעקט ארויס פון אונטערן צודעק זיין געזונטן פוס און באַטראַכט אים. דאָס איז מיר געבליבן... אין וועלכער ערד פוילט דיין פאָר? אַוואו ערגעץ פוילן מיינע הענט?... וואָלטן זיי מיר איין האַנט געלאָזן—כאָטש נאָר די לינקע האַנט... דאָס מויל האָבן זיי מיר געלאָזן... עסן און שילטן. איך בין הונגעריק—שילטן וועל איך... טראַכט א ווײַלע. וועמען זאָל איך שילטן... טרייבט ווער דעם שפּין אַראָפּ! דעם שפּין איבערן קאָפּ!

פויזע.

טעלצע

גייט ווידער אַראָפּ פון געלעגער און שפּאַצירט אום.

עפּעס אַ פוילקייט האָט זיך מיר אין אַלע מיינע ביינער איינגעגעסן. באַקוקט אירע הענט. בליי איז דאָרט אָנשטאָט די ביינער... פויל... פויל... פויל.

עזריאל

באַווייזט אויפן האַנט.

אַדרבא, זאָל מיר ווער באַווייזן פאַרקערט! פאַסקעס און פינטלאַך. פאַסקעס דאָס באַווייזט אויף די טייכן, און פינטלאַך—מיינט מען די אינזלען — די מדינות. אָט האָט איר די גאַנצע לאַנדקאַרטע! איצט לאָז איך זיך צום סמבטיון און דערנאָך צום באַרג אַררט און גלייך קיין פרס...

טעלצע

קוקט אָן עזריאלן, שאַקלט מיטן קאָפּ.

שלמה

נאָך אַ קורצער פויזע.

וואָלט זיך דער מויער איינמאָל פאַר אַלעמאָל איינברעכן און אַלעמען צערייבן, צעמאָלן! וואָלט אַ דונער פון הימל אַראָפּפאַלן און צעזעצן די ווענט מיט אונז אינאיינעם! טראַכט אַ ווײַלע. פיר חדשים צו זומער נאָך געבליבן. איך וועל דאָ ליגן... זאָגט, וועלכער חודש איז היינט?... פאַרוואָס שווייגט איר, אַז איך רוף? רעגט זיך. ס'פּלאַצט מיר די גאַל— פאַרוואָס הערט איר ניט? חייקל! חייקל איז נאָך חייקל ניטאָ?! דעם שפּין טרייבט אַוועק איבערן קאָפּ.

טעלצע

גייט צוריק אויף איר געלעגער.

פויל... פויל... פויל...

שרה

ערוואַכט זיך. רייבט די אויגן, קוקט זיך אַרום.

נחמן פלעגט מיך שטענדיק טרייסטן... שטענדיק טרייסטן. געגעצט. ניט דאַגה, מאַמע. אַז כ'וועל, אם ירצה השם, אויס־וואַקסן... אַ טייער קינד געווען בתיה... אַ ליב קינד. געבאָרן געוואָרן אַ ליב קינד... נחמן איז קליגער געווען... אַ קלוגער געווען, געזאָלט אַ רב זיין... אַלע האָבן עס געזאָגט... טרייסלט זיך אויף. קאַ־קאַלט!... ס'איז שוין נאַכט? מיינע אויגן זיינען מיר פינסטער?... חייקל? אַ, חייקל? ניטאָ? שאַקלט מיטן קאָפּ. אַלץ גייט פאַרביי... אַלץ פאַרביי, אַלץ פאַרביי... זיי פוילן אין דער ערד... אַלע אין דער ערד... אַלץ פאַרביי, אַלץ פאַר־ביי... דרעמלט איין.

חיים.

ווען כ'וואָלט קענען אַרויף אויף דעם אויבערשטן עטאַזש, זען, ווי דאָרט איז אַלע קאַמערן,—די טישן, די בענק... דאָרט וואו מען שפּילט, איז מסתמא אַ גרויסע קאַמער... דאָרטן זיצט דאָס קליינע מיידל, זי שפּילט. טראַכט אַ ווײַלע. איר מאַמע זיצט לעבן איר און גלעט איר קאָפּ... ווענדט זיך פלוצלונג צו עזריאלן. הער, טאַטע!

עזריאל

מערקט אים ניט.

חיים

שלעפט אים פארן ארבל.

הער, טאַטע! זאָג מיר — קוק מיר נאָר גלייך אין פּנים אַריין. ביסט דאָך מיין טאַטע, פאַרוואָס ווילסטו מיר אין פּנים ניט קוקן?

עזריאל

ווארפט צו אים א טעמפּן בליק.

חיים.

אַלע טאָג פרעג איך דיר, זאָלסט מיר זאָגן, וואו די מאַמע איז. אַלע טאָג—זאָג מיר—וואו איז זי, וועל איך גיין צו איר. איך באַדאַרף דיך נישט. איך וועל איר גיין זוכן. איך וועל גיין פון שטאָט צו שטאָט... אין אַלע הייזער... זאָג, טאַטע, ווי רופט מען די מאַמען? ווי האָט זי אויסגעזען, זאָג, טאַטע!

טעלצע

לאַכט.

איך וועל נאָך, איך וועל נאָך... דרייסיק יאָר... פערציק יאָר... דריקט איר ברוסט מיט ביידע הענט. כ'וואָלט דאָ האָבן אַ קליינטשיקעס קינד, אַ וואַרימינקעס, אַ רויטינקעס... כ'וואָלט עס גלעטן. פאַרלייגט די הענט ווי צום שטילן אַ קינד. אָט דאָ וואָלט איך עס האַלטן... דריקן... דריקן...

חיים

קוקט זי אָן פונדוויטן.

טעלצע.

ביינאַכט אויפן געלעגער... אַריבערדעקן זיך מיט אים אונ־טער די שמאַטעס... דריקן עס צום האַרצן, און ער מיט די קליינטשינקע הענטלאַך גראַבלט... זוכט... גראַבלט... דאָס לייב... די ברוסט. זוכט. גראַבלט. אַרום איז פינסטער, פינסטער... פינסטער... איך זע גאָרנישט, נאָר איך פיל ווי ער גראַבלט... גראַבלט...

שלמה.

חיימל, שיין קינד! קום צו מיר. טייער קינד, קום צו מיר.

חיים

קריכט ארויף צו דער אלטער אויף דער הרובע. זי באמערקט ניט.

שלמה.

מיט די ציינער וועל איך זיך דאָס לייב בייסן... דעמבעס רייסט דער שטורימווינט אויס און צעשמעטערט אין וואלד— דעמבעס מיט דער ערד אינאיינעם קערט ער אויס; שטעט ברעכט דער דונער איין. שרייט. מיין פוס! שניידט מיר אָפּ מיין פוס! שניידט מיר אָפּ דעם קאָפּ! שניידט מיך אויף שטיקער! פאַרוואָס שווייגט איר? רוצחים! מערדער! אַ דונער פון גאָט זאָל אייך אַלע מיטאַמאָל איינברעכן! אָדער מאַכט מיר דעם טויט, אָדער הערט מיין בעטן — נאָך אַ קורצן שווייגן. אפשר זייט איר טויב? אַלע זייט איר טויב... שרה!... טעלצע!... עזריאל!... נאָר ער איז דאָך משוגע... חיים! וואָלט שוין דער זומער קומען, וואָלט איך גאָט בעטן, ער זאָל אויף זיי אַ דונער פון הימל אַראָפּשיקן, פאַרשרעקנען זיי מיטן מויער... איר הערט!!

פויזע.

שרה

ערוואכט זיך, ניט באמערקנדיק לעבן זיך חיימען.

אַז מען האָט נחמנען אין קבר געלייגט, האָט זיין צורה געלויכטן ווי לעבעדיק... אַן אַנדער קרענק פרעסט אינגאַנצן אויף... אַז כ'האָב געזען, ווי מען דעקט צו זיין ליכטיקע צורה מיט שאַרבנס, איז מיר אין די אויגן פינסטער געוואָרן... כ'האָב ניט געוויינט און די אויגן זיינען מיר פינסטער געוואָרן... פינסטער געוואָרן... אפשר צוליב דעם זיינען זיי פינסטער געוואָרן... טראַכט אַ ווילע. ס'מוז נאָך הענגען דאָס וויגעלע אויפן בוידים... צוויי וויקלשנורן זיינען דאָרט געלעגן — איינער אַ רויטער און איינער אַ ווייסער... נאָך איס געוויקלט... דאָס וויגעלע איז אויסגעפוילט...

אַ גרויסע לאָך אין דעק... טראַכט אַ ווײַלע. נחמן — ביז דער לעצטער מינוט האָט ער נאָך גערעדט. ער האָט געוואוסט, אַז ער שטאַרבט... און זײַן דבור קלאָר... ביז דער לעצטער מינוט... אַלץ גײט פאַרבײַ... אַלץ פאַרבײַ... אַלץ פאַרבײַ.

שאַקלט מיטן קאָפּ ביז זי שלאָפט אײַן. פויזע.

עזריאל

דאָס איז געוויס; פון אײַן שטערן צום אַנדערן איז ניטאָ קײַן וועג; פון דער זון צו דער לבנה איז אויך ניטאָ קײַן וועג; פון דער ערד צום הימל איז אויך ניטאָ קײַן וועג. דאָס באַווײַזט, אַז אַלע זײַנען אַלײַן אויף זײַער וועלטל. אין דעם איז קײַן שום ספק ניטאָ. אַדרבא, זאָל מיר ווער ווײַזן פאַרקערט. קוקט צו דער סטעליע. דאָרטן איז נאָך גאָר אַ פרעמדע וועלט. גאָר פרעמד. דאָרט מוזן חיות אויך זײַן. אַדרבא, זאָל מיר ווער באַווײַזן פאַרקערט.

טעלצע

קוקט אין שטיקל שפּיגל־גלאָז.

דאָס קען נאָך אויסגעפירט ווערן; אינגיכן געמאָלט זײַן. גײט אַראָפּ פון געלענער. ראשית, דאַרף איך אַנטלויפן פון קע־לער—אַנטלויפן. אַפילו ניט קומען מער צוריק... אָבער ווי קלײַבט מען זיך אַרויס פונדאַנען? אַלע פרעמד; קײַנעם קען איך ניט. איך האָב שוין פאַרגעסן ווי צו רײַדן מיט אַ מענטשן... אַז כ׳וועל וועמען באַגעגענען אין גאַס, וואָס וועל איך אים זאָגן?... וואָס וועט ער מיר זאָגן?... קײַנעם, קײַנעם קען איך ניט. שטײט אַ ווײַלע פאַרטראַכט. נײַן, אַוועק פונדאַנען קען איך ניט... איך האָב שוין רײַדן פאַרגעסן. ווענדט זיך צו חיימען. חיימל! טײַערער חיימל! וואָס דאַרפסטו דײַן משוגענעם טאַטן? קום בעסער צו מיר, קום, מיר וועלן בײַדע רײַדן... וועסט ניט געפינען דײַן מאַמען. אַפילו ווען דו וועסט זי גײַן זוכן... הינט האָבן זי אויפגע־געסן. — ס׳אַ גרויסער פראָסט אויף דער גאַס, זי איז פאַר־פראָרן געוואָרן... איך בין שוין אַלט דרײַסיק... פערציק יאָר... דו קענסט מיך רופן „מאַמע״ און איך דיר „טײַער

קינד", „ליב קינד", און אַז חייקל וועט קומען, מיט דער קערבל, וועל איך פאַר דיר אויסקלייבן די ווייסע חלה מיט ראָזינקעס. וואַרט אויף אַ תשובה.

חיים

באַהאַלט זיין קאָפּ צווישן די קני.

טעלצע.

דיין מאַמען האָבן וועלף אויפגעגעסן; דו האָסט גאָר קיינ־מאָל קיין מאַמען ניט געהאַט. דיין משוגענער טאַטע ווייס אויך ניט, וואו זי איז... פון דעם אויבערשטן עטאַזש הערן זיך איינציקע קלאַנגען פון עפּעס אַ מעלאָדיע אויפן פּיאַנע.

חיים

שפרינגט אַראָפּ פון הרובע.

די מוזיקע האָט זיך שוין אָנגעהויבן! הערט זיך צו.

טעלצע

פריילאַך.

דער דינער פריילאַכער ניגון! הערט זיך צו. דאָס שפּילט דאָס שיינע בלייכע מיידל, וואָס גייט פאַרביי יעדעס מאָל פאַרן קעלער... אפשר שפּילט דאָרט גאָר אַ קליינע מיידע־לע?.. גאָר אַ קליינינקע צען יאָר אַלט... איך שפּיר, אַז גאָר קליינע דינע פינגערלאַך שפּילן דאָרט.— מען באַדאַרף זיך אויפהייבן נענטער צו דער סטעליע. שטעלט זיך אויף דעם גע־לענער, דער קאָפּ געגייגט צו דער סטעליע. דאָס איז דער פריילאַ־כער דינער ניגון. מאַכט נאָך. טריל־טריל־טריל... טריל־טריל־טריל.

שלמה

רעגט זיך.

מוזיקע, מוזיקע! אויף דעם האָבן זיי אויערן — רוצחים! וואַלד־גזלנים! אַ מענטש גייט אויס פאַר זייערע אויגן... אַ מענטש גייט אויס...

פויזע.

חיים.

אַז איך מאַך צו די אויגן, זע איך די קאַמער, אין וועל־כער מען שפּילט. אַ שיינער... אַ גרויסער, אַ הויכער חדר...

דאָרטן שטייען גרויסע טישן, רויטע און גרויסע, רויטע שטולן. סראַכט אַ ווײַלע. נאָר דאָס שפּילגעצייג זע איך ניט. אַ מענטש שפּילט; ניט אַ קליין מיידעלע שפּילט. הערט זיך צו.

טעלצע.

דאָס שפּילט אַ קליין, בלייך מיידעלע... מיט דינע, דינע פינגערלאַך... אין די פינגערלאַך איז ניטאָ קיין ביינדעלאַך... הערט זיך צו, די קלאַנגען גיסן זיך.

עזריאל.

אָט האָט איר די גאַנצע לאַנדקאַרטע, אַלע ימים, אַלע טייכן... הייבט אויף זיין קאָפּ צום סופיט מיט אַן אָפענעם מויל. האַ, מוזיקע! דאָס איז שוין איבער מיר, דאָרט העכער אויף די פאַרבאָרגענע וועלטן... דאָרט גייט שוין אַרויס פון מיין רשות... אויף מיין קאַרטע זיינען נאָך יענע וועלטן ניטאָ — אַדרבא, זאָל מיר ווער באַווייזן פאַרקערט... בלייבט שטיין מיט אַן אָפענעם מויל—הערט זיך צו.

שלמה

בלאָזט צום סופיט צו.

אַראָפּ פון דאָרט—אַראָפּ! בלאָזט. קיין אַנדער עצה איז מיר ניט געבליבן, איך וועל זיך לייגן אויפן בויך—מיטן פּנים אַראָפּ, איך זאָל גאָרנישט קוקן צו דער סטעליע... אַניט וועט מיר די גאַל מיינע פּלאַצן... באַלד וועט ער מיר שוין פאַרשפּינען דעם קאָפּ, די האָר. רעגט זיך. וויל זיך איבערקערן, נאָר דער צודעק רוקט זיך פון אים אַראָפּ. זאָל שוין אַ דונער אויסברעכן! איבערקערן דעם מויער מיטן פונדאַמענט — דעם מויער מיט די ווענט, אַז עס זאָל אַ שטיין אויף אַ שטיין ניט בלייבן... אַ ציגל אויף אַ ציגל זאָל ניט בלייבן.

פויזע.

חייקל

קומט אריין. באַרוועס. טראָגט אַ קערבל מיט פאַרשיידענע שטיקלאַך ברויט. שטעלט דאָס קערבל אויף דער ערד. שפּרינגט אַרויף אויף אַ געלעגער, באַהאַלט זיינע פיס אונטער די פּאַלעס. עזריאל, טעלצע, חיים, מערקן אים ניט.

האַ-האַ-האַ—ווי קאַלט! אָנוואַרימען די פיס — פאַרגעסן זיי

אַרומצובינדן מיט שנאַטעס. אַ פולע קאָרב מיט אַלדאָס־גוטס האָב איך געבראַכט. וואַרפט אַ בליק צו די הויזלייט. איך הער מוזיקע אַלע טאָג, אַלע טאָג הער איך מוזיקע, אַ סך מוזיקע.

שלמה.

האַ, חייקל! ביסט געקומען... קום צו מיר, מיין אויסלייזער. כ׳האָב געמיינט, אַז איך גיי שוין אויס ביז דו וועסט קומען... ניסאָ קיינער אויסער דיר, ווער עס זאָל מיך הערן... ווער זאָל פאַרשטיין מיינע יסורים.—קום צו מיר, חייקל!

חייקל

באַלד, באַלד. איך וועל נאָר אָנוואַרימען די פיס.

שלמה.

איך האָב נאָר איין פוס, איז ער מיר אויך איבעריק. כ׳האָב זיך אויפן טויט געבעטן... כ׳האָב זיך אויפן דונער געבעטן. קום צו מיר, חייקל.

חייקל.

נאָך אַ ביסל... נאָך אַ ביסל, נאָר אָנוואַרימען די פיס. ס׳איז היינט אַ גרויסער פראָסט אויפן גאַס... ביז די קני שניי ליגט אין גאַס... קאַלט אין די פיס, כ׳וועל זיך נאָר אָנוואַרימען.

עזריאל

וואַרפט אַ בליק צום קערבל.

חייקל.

כלי־זמר הער איך אַלעמאָל אין גאַס און אויף חתונות. אויף חתונות שפּילן כלי־זמר און דער עולם טאַנצט. דאָס שפּילן דויערט נאָך.

טעלצע

קוקט צו חייקלען מיט טיפע שמערצן אויפן געזיכט.

שלמה.

חייקל! חייקל!

חייקל

שפּרינגט אַרויף צו שלמהן אויפן געלעגער.

אָט בין איך לעבן דיר—ווילסט חלה מיט ראָזינקעס?

שלמה

באוויזט צום סופיט.

דו זעסט דאָרט דעם שפּין? ער באַוועבט מיר דעם קאָפּ. נעם אַ שטעקן און פאַרטרייב אים; צערייס אַלץ.

חייקל.

אַ שיינער שפּינוועבס, אַך ווי שיין!

שלמה

בייז.

צערייס! צערייס!

חייקל.

אָן אַ שטעקן קען איך ניט. שטעלט זיך אויפן געלענער און צע־רייסט מיטן האַנט דעם שפּינוועבס. אַ שאָד, אַ שאָד אַזוי שיין!

שלמה.

און דעם שפּין האָסטו געכאַפּט?

חייקל.

ער איז אַנטלאָפן געוואָרן.

שלמה.

כאַפּ אים, כאַפּ אים און הרגע! דו וועסט אַוועקגיין און ער וועט זיך ווידער פאַר די אַרבעט נעמען.—כאַפּ אים!

חייקל.

ער איז שוין אין ווינקל אַנטלאָפן.

שלמה.

יאָג אים נאָך מיט אַ שטעקן און הרגע אים. יאָג אים נאָך!

שרה

ערוואַכט זיך.

הוה האָט ניט געוואָלט גיין נדבות בעטן... איך האָב זי ניט געשיקט... נחמה פלעגט שטענדיק זאָגן, אַז איך וועל ווערן אַ מענטש...

חייקל.

באָבע, זע; איך האָב געבראַכט פון כּל־טוב, פרישע חלה, ווייכע. קריכט אַראָפּ פון געלענער, די קלאַנגען פון אויבן ווערן שטיל.

טעלצע

מארזארגט.

שוין נאָך דער מוזיקע! גאָר קנאַפּ האָט זי הײַנט געשפּילט. ס׳האָט ווער אָנגעשריען אויף איר. מען האָט אויף איר אָנ־געשריען, האָט זי אויפגעהערט. אַ, חייקל? ביסט געקומען. ברויט מיט ראָזינקעס האָסטו געבראַכט? זוכט אין קערבל.

חיים

גייט צום קערבל.

אַ שאָד, אַזוי קנאַפּ געשפּילט הײַנט. מיט די ראָזינקעס איז מײַנע. זוכט אין קערבל.

שלמה.

פאַרוואָס אַז איך האָב אײַך גערופן, האָט מיר קײַנער ניט געהערט?!

שרה.

איך הער, אַז חייקל איז פאַראַן אין שטוב. גיט מיר ווער אַ שטיקל ווײַכע פרישע ברויט.

טעלצע

קלײַבט אויס פאַר זיך עטלאַכע שטיקלאַך ברויט, זיצט בײַ זיך אויפן געלעגער און קײַט.

חיים

בלײַבט זיצן בײַם קערבל.

שרה.

חייקל! איך הער, אַז דו ביסט דאָ אין שטוב—פאַרוואָס ענט־פערסטו ניט?

חייקל

שפּרינגט אַרונטער פון שלמהס געלעגער. טראָגט צו דער אַלטער דאָס גאַנצע קערבל.

איך בין געקומען, געוויס, געקומען. אָט האָב איך דיר דאָס גאַנצע קערבל געבראַכט, קלײַב אויס.

שרה

טאַפּט אין קערבל.

די פרישע און ווײַכע שפּיר איך צווישן די פינגער, נאָר צי איז עס ווײַס? טאַפּט.

שלמה.

פאַרוואָס האָסטו מיר ניט צוגעדעקט, חייקל! דעם שפּין האָסטו געלאָזן לעבן, ער פאַרציט שוין ווידער אַ שפּינ־וועבס, חייקל!

חייקל

דערלאַנגט שרהן חלה.

איך גיי, איך גיי. אָט דאָס איז גוט פאַר דיר, ס׳איז ווייך, אָן ציינער קענסטו עס עסן.

עזריאל

נעמט ארום חייקלען פריינדלאַך און שפּאַצירט מיט אים אום.

צווישן איין באַרג און דעם אַנדערן ליגט אַ טאָל און צווישן איין טייך און דעם אַנדערן ליגט די יבשה. איין טייך גיסט זיך אַריין אין דעם אַנדערן, און אַלע—אין ים אַריין. אַ׳רבּאַ׳ זאָל מיר ווער באַווייזן פאַרקערט. פאַרשטייסט עס ניט? אַך, עסן, עסן. פירט חייקלען צו אַ וואַנט. שטיי דאָ און היט. איך באַדאַרף נאָך געפינען דאָס שטיק יבשה צווישן דעם סמבטיון און דער מדינה פרס. שטיי־זשע און היט — ניט פון אָרט און איך וועל גיין עסן. נעמט עטלאַכע שטיקלאַך ברויט פון קערבל ניט קלייבנדיק. קייט, שפּאַצירנדיק פאַרטראַכטערהייט.

שלמה.

מיר האָסטו פאַרגעסן, חייקל! כ׳וועל דאָס האַרץ מחיה זיין, איך זאָל כּוח האָבן צו שילטן, חייקל!

חייקל.

באַלד, באַלד.

עזריאל.

שטיי אויף אַן אָרט.

חיים.

גיי ברענג בעסערע ברויט, גיי בעט, מען זאָל דיר געבן חלה מיט ראָזינקעס, גיי.

חייקל

בלייבט שטיין צעטומלט, ניט וויסיריק וואָס צו טאָן.

טעלצע

גייט צו חייקלען.

זאָג מיר, חייקל, ווי זעען אויס די מענטשן אין גאַס? כ׳האָב שוין פאַרגעסן, ווי זיי זעען אויס, זאָג, דו זעסט עפּעס קליינינקע קינדערלאַך אין גאַס, חייקל?

חיים

קייט.

זאָג, חייקל, אפשר זעסטו מיין מאַמען אין גאַס? דו גייסט דאָך דעם גאַנצן טאָג אום אין גאַס—זאָג,—איך האָב דאָך אַ מאַמען.

שלמה.

פאַרוואָס בין איך אַזוי פאַרשאָלטן געוואָרן? פאַרוואָס האָט מען מיר ניט געלאָזן כאָטש די לינקע האַנט—איינציקווייז וואָלט איך אייך די מוחות צעשלאָגן.—חייקל!

חייקל

כאַפּט דאָס קערבל און שטעלט עס שלמהן צו פוסן.

אָט האָסטו דיר דאָס גאַנצע קערבל.

עזריאל

פירט חייקלען צוריק צו דער וואַנט.

שטיי אויף דיין אָרט און היט.

שלמה.

שטיק פערד!! וואָס טויג מיר דאָס קערבל, אַז כ׳האָב קיין הענט ניט?! חייקל! דו רייצסט זיך אויך מיט מיר?!

טעלצע

קריכט אַראָפּ פון געלענער, נעמט חייקלען פאַרן האַנט.

קום צו מיר, פאָלג זיי ניט. זעצ אים אויפן געלענער. זיץ דאָ, אָט הער, וואָס איך וועל דיר זאָגן.

עזריאל

יאָגט אים נאָך.

וואו אַ באַרג און וואו אַ טאָל וועסטו שוין קיינמאָל ניט געפינען... שטעלט זיך ביים וואַנט, קוקט אין איין פינסטל אַריין.

שלמה

רעגט זיך.

נאָר אַ דונער פון הימל קען אייך אַלעמען אַוועקלייגן. כ׳וועל וואַרטן ביז זומער, און וועל גאָט בעטן, ער זאָל אַ דונער אויף אייך אָנשיקן.

שרה.

חייקל, חייקל!

טעלצע

האַלט אים צו.

הער זיי ניט, הער זיי ניט. זאָל זי זיצן דאָרט, די אַלטע. דערצייל מיר אַ מעשה. דערצייל מיר, וואָס דו זעסט אין די גאַסן—וועמען זעסטו דאָרט, האַ? דו, חייקל, ביסט ניט עלנט, דו זעסט אַלעמען—דערצייל מיר, וואָס האָסטו היינט געזען אין גאַס?

חיים

זעצט זיך ווידער אויף דער ערד צייכענען.

גיי, חייקל, ברעג חלה מיט אַ סך ראָזינקעס, גיי זוך מיר אויף די מאַמע מיינע.

שלמה.

וואָס האָט מען מיר דאָס קערבל אונטערן נאָז געשטעלט—דער ריח פון פרישן ברויט זאָל מיר דאָס האַרץ פאַרברענען? שרייט. נעמט צו! איר נעמט צו,—און ווען ניט. שליי־דערט מיטן פוס אראָפּ דאָס קערבל, די שטיקלאַך ברויט צעפליען זיך אין אַלע זייטן. נאָר איין פוס איז מיר פאַרבליבן און מיט אים וועל איך אַלץ אַרום מיר צעשמעטערן!

חייקל

וויל זיך אויפהויבן.

אַ שאָד דאָס ברויט, אַ שאָד דאָס ברויט.

טעלצע

האַלט אים צו.

פון פרי ביז נאַכט ביסטו אויף יענער זייט קעלער—הער, וואָס כ׳וועל דיר זאָגן: וועסט ביינאַכט אַרויסגיין אין גאַס,

וועסט באַגעגענען אַ קליין קינד, אָדער ווייבער מיט קליינע קינדער—כאַפּ אַרויס און לייג אין קערבל אַריין, און קום צו לויפן אַהער—צו מיר.

חייקל

קוקט זי אַן פאַרוואונדערט.

שרה.

צען יאָר, אַז כ׳בין ביי נחמנען אויפן קבר ניט געווען. צען יאָר ביי חוהן אויפן קבר ניט געווען... בתיהס קבר געדענק איך שוין גאָרניס—חייקל, חייקל!

חייקל

שטעלט זיך.

איך וועל גיין אויפקלייבן דאָס ברויט.

טעלצע

האַלט אים צו.

וועסט אַנדערע ברויט ברענגען... כאָטש נאָר איין נאַכט וויל איך אים האַלטן לעבן זיך... ער וועט מיט זיינע הענטע־לאַך גראַבלען, גראַבלען... גלעטן זיין ווייך וואַרים לייב... באַהאַלטן אים אונטער דער דעקע... שפּטשעט אים וואָס אין אויער.

שלמה.

וואָלטן זיי מיינע קינדער געווען—איינציקוויז וואָלט איך זייערע לייבער צעביסן, מיטן פוס די הערצער צעבראָכן... איצט איז מיר געבליבן מיין איינציקע פוס צום ביסן... ביסן מיין אייגן לייב פאַר צאָרן. אויף וועמען זאָל איך מיין כעס אויסגיסן?—כ׳וועל מיך אַליין... מיין אייגן לייב!

שרה.

אַז דער שניי וועט צעגיין, וועל איך בעטן חייקלען, ער זאָל מיך אַרויספירן אויף דער זון... כ׳וועל גיין אויפן פעלד... נחמנס קבר וועל איך נאָך דערקענען. כ׳וועל דעם צייכן אָנטאָן—דעם שטעקן, וואָס כ׳האָב אין קבר אַריינגעשטעלט... ביי חוהן אויפן קבר מוז נאָך דאָס וויגעלע ליגן... חייקל, חייקל!

טעלצע

האלט חייקלען, שעפּטשעט אים אין אויער.

עזריאל

מיט גרויס שמחה, פאַרקחעטשט דאָס היטל אויפן קאָפּ.

געפונען דעם גלייכן וועג! אַלץ געפונען—דערגאַנגען! שלעפּט ארויס אַ געלעגער אויפן מיטן שטוב. שטעלט זיך אויף אים און טאַפּט מיט שמחה דעם סופיט. אָט האָב איך דעם גאַנצן הימל ביי זיך אויפן האַנט—אַלץ אויפן האַנט! פינטלאַך און פּאַסקעס; פּאַסקעס און פינטלאַך — גאָר קיין נייס אויף דער וועלט ניטאָ. אדרבא, זאָל מיר ווער באַווייזן פאַרקערט. איצט פאַר־שטיי איך שוין דעם סוד, פאַרוואָס דער רעגן גיסט זיך דווקא פון אויבן און ניט פאַרקערט... מיט שמחה. גאָר קיין נייס אויף דער וועלט ניטאָ; גאָר קיין נייס אויף דער וועלט ניטאָ... אַלץ די אייגענע בערג... אַלץ די אייגענע ימען... אַלץ די אייגענע טייכן... אָט דאָס איז דער סוד פון דעם רעגן... גאָר קיין נייס, גאָר קיין נייס.—אַלץ אויפן האַנט.

פירט מיטן פינגער איבערן טופיט. רעדט צו זיך אַליין.

טעלצע

שטייט אויף, נעמט חייקלען אונטערן אָרים און פירט אים צו דער טיר.

איצטער גיי. געדענק, וואָס כ׳האָב דיר אָנגעזאָגט... אָט ווי איך האָב דיר געלערנט.

חייקל

עקשנט זיך.

לאָז, כ׳וועל נעמען דאָס קערבל... ברענגען האָלץ. נאָך ברויט. כאַפּט דאָס קערבל.

שלמה.

איך וועל פון הונגער שטאַרבן! חייקל, וואוהין?!

טעלצע

שטופּט אים ארויס אויף דער גאַס.

גיי, גיי גיכער, נאַכט וועסטו קומען... ביינאַכט וועסטו קו־מען... גייט צוריק אויפן געלעגער. ליידנשאַפטלאַך. איין נאַכט... איין נאַכט... אונטער דער דעקע... ער וועט זוכן מיט

זיינע קליינע הענטלאַך... גראַבלען... גראַבלען... דאָס לייב,

די ברוסט. פּאַרטראַכט זיך שטאַרק.

חיים

כאַפּט זיך אויף, לויפט צו צו דער טיר און קלאַפּט מיטן פויסט.

חייקל! די מאַמע!... מיין מאַמען! חייקל! געדענק, די מאַמע!

שלמה.

שרייט.

חייקל, וואוהין! אַ דונער זאָל דיר אויפן וועג אַיינברעכן! גיי צוריק! נאָר איין ביסן ברויט לייג מיר אין מויל אַריין, איין ביסן ברויט! הערט זיך צו. כ׳וועל בייסן מיין לייב. כ׳וועל גריזשען מיינע ביינער... כ׳וועל צערייסן מיין האַרץ און דאָס בלוט אויסטרינקען. הערט זיך צו. איר זייט טויב?! שרייט מוראדיק, אין פויזן. איר זייט טויב?!... הערט!... הערט, הערט!... איין בי—סן ברויט לייגט אין מויל!... איין בי—סן ברויט!...—דעם—שפּין—טרייבט אַ—ראָפּ!!!

פויזע.

שרה

רעדט פּאַמעלאַך.

איינציקווייז, איינציקווייז זיינען אויסגעשטאָרבן מיינע קינ־דער... איינציקווייז, איינציקווייז אויסגעשטאָרבן די איינ־ליקאַך... איינציקווייז, איינציקווייז אַרויסגעפאַלן די ציינער... ביסלאַכווייז, ביסלאַכווייז פינסטער געוואָרן אין די אויגן... ביסלאַכווייז, ביסלאַכווייז גייט אַלץ פאַרביי!... אַלץ פאַרביי...

שאַקלט מיטן קאָפּ ביז זי דרעמלט אַיין.

פאָרהאַנג.

פרץ הירשביין

אין דער פינסטער

דראַמאַטישער עטוד.

געווידמעט דעם אַנדענקען
פון מיין זעליקער מוטער.

פערזאָנען.

פייוועץ, א גאַס-מענטש.

פעשקע, זיין טאָכטער.

פייגע, פייוועס מוטער, בלינד.

בייניש, אַן אַלטער טרעגער.

אַברמל, א יונגער קוימענקערער.

ווינטער־אָוונט. ביי פייוועך: צוויי שמאָל־לאַנגע חדרימלאַך אין אַ טיפן קעלער. הען עס ווערט ליכטיק אויף דער סצענע, זעט זיך אין פאָדער־גרונד־צימער, רעכטס, אַ באַק־אויוון און אַ קיך. אויף דער ערד טעפּלאַך שוואַרצע א. ד. ג., לינקס: פענסטער, טיף אין דער וואַנט פאַר־גראָבן. שסיקלאַך צעבראָכענע מעבל. אין דעם הינטער־גרונד אַ צווייטער צימער. פון אַן אייזערנעם אייוועלע ציען זיך שוואַרצע רערן ביז צום קוימען אין דעם פאָדערשטן צימער. אויף דער סצענע איז פינסטער און אַ ווייַלע לייריק. פון צווייטן צימער הייבט זיך אָן צו הערן דער אַלטער פייגעס טריט, באַגלייט מיט קרעכצן און זיפצן.

פייגע

טאַפּט און זוכט.

אַרויס, ווייזט אויס, פון שטוב. נאָר אַנטדרעמלט געוואָרן און דאָס איז שוין אַרויס... קאַלט דער אויוון. ניט דערלעבט זיך אָנצוואַרימען... און שוין קאַלט... הו—הו—הו... פינסטער. ניט צו מערקן, מ׳זאָל וואָס ברענען. פלאַנטערט זיך אַרום אין דער פינסטער. פעשקע! האַ?... אַרויס. האָט זי ניט געלאָזט אָפן די טיר? קאַלט... פאַרמאַכט. ס׳אַ לעבן, ס׳אַ לעבן! הו-הו-הו... אַבי ניט אינגאַנצן אין דער ערד. די טיר עפנט זיך, עמיצער קומט אַריין. ווער גייט? האַ, ווער גייט? ביינישׁ?

ביינישׁ.

גוט נ׳אָוונט! דאָס בין איך.

פייגע

ביינישׁ?

ביינישׁ.

איך בין עס. נאָר אין דער פינסטער?

פייגע.

באַדאַרף איך דען ליכט? איך זוך, פעשקע איז נאָר וואָס געווען אין שטוב. אַנטדרעמלט געוואָרן. שטאַרק פינסטער, וואָס?

ביינישׁ.

שטאַרק פינסטער. ס׳איז ביינאַכט קאַלט. געמיינט די ביינער אַ ביסל אָנוואַרימען.

פייגע.

אַ שטאַרקע קעלט. וואָס זאָגט איר?

ביינישׂ

אַ מוראדיקע קעלט: גאָרניט איינצושטיין.

פייגע.

פאַרדינט, וואָס?

ביינישׂ.

אַפילו דעם שטריק פון זיך ניט אָפּגעבונדן... קאַלט. מסתמא ניט געהייצט היינט?

פייגע

געהייצט, ווי דען?

ביינישׂ.

מיט שפּענער מסתמא?

פייגע.

מיט גראָבע שייטער האָלץ. אַליין זיי מיט מיינע הענט געזען.

ביינישׂ.

גאָר אַ מוראדיקער פּראָסט!

פייגע.

איז אייך ניט פינסטער?

ביינישׂ.

פינסטער, חושך!

פייגע.

דאָרט אויפן טיש דאַרף שטיין אַ לאָמפּ. זיי נייען ביידע אין צווייטן צימער.

ביינישׂ.

אָט דאָס איז עס! איצטער באַדאַרף מען שוועבעלאַך געפינען.

פייגע.

זע אויפן קאַפּטער.

ביינישׂ.

אויפן קוימען?

פייגע.

דאָרטן ליגן זיי אַמאָל... ס׳וויל אין שטוב ניט איינזיצן. אפשר שלאָפט זי ערגעץ—זיי מוחל, טו אַ קוק.

ביינים.

ווער?

פייגע.

פעשקע. זי זיצט אין שטוב. גייט אָן שיך.

ביינים.

קיינעם ניט צו זען, פינסטער—אַ טורמע.

פייגע.

בין איך, הייסט עס, לאַנג געשלאָפן. ס׳שלאָפט זיך שוין. די ברעמען לאָזן זיך אַראָפּ באַצייטן. נאָך פון די ליכטיקע יאָרן געוויינט, אַבי וואָס— אויפרייסן די אויגן... צי אַזוי, צי אַנדערש, ברוך השם, פינסטער... ניט געפונען?

ביינים.

כ׳ווייס ניט, וואו צו זוכן. אַ מוראדיקער פראָסט געווען אַז מען פאַרדינט ניט, כאַפּט שוין גאָר פאַרן האַרצן.

פייגע.

ניטאָ. קען אין שטוב ניט זיצן. בייטאָג איז דאָ געווען ווער אין שטוב. מען האָט זיך געשושקעט... זאָל עס אברמטשיק זיין? ניט צו דערגיין געווען.

ביינים.

אַיי, וואָלט איך ביי איר דערגאַנגען! וואָס זאָגט פייוע? און די שטריק? וואָס זשאַלעוועט מען די שטריק?

פייגע.

אויף אַ יונג לייב די שטריק אַיינדרייען, טוט וויי. צו יונג איר לייב פאַרן שטריק. כ׳וויל ניט טאָן. כ׳וויל דעם יאָך אויף זיך ניט שלעפּן. זאָל איך איר דעם יאָך אָנהענגען? ניט צו זען, וואָס אויף דער ווייסער וועלט טוט זיך. באַלד דרייסיק יאָר. אפשר זעט שוין אַפילו די גאַס גאָר אַנדערש אויס...

פרץ הירשביין 19.

ביינים.

אָבער ווי לאָזט עס אַ מויד די באָבען אין דער פינסטער? פייוועך דאַרף מען אַ ביסל אונטערטרייבן. כ׳וועל אים באָרגן מיין שטריק.

פייגע.

ער האָט זיין אייגענע שטריק... הו—הו—הו... אָט אַזוי זיצט מען אין דער פינסטער. בלינד און עס גלוסט זיך, פייער זאָל ברענען. הו—הו—הו, עלטערע קינדער שלאָגן: ס׳הייסט זיך אַליין מיט די פויסטן... געקענט אַ מאַמען, האָט אָנגעהויבן שלאָגן אירע קינדער נאָך אין די געדערעם... זיך איבערן בויך מיט די פויסטן. דאָס ביטער לעבן ניט פאַרטראָגן. דער מאַן האָט גענאָגט. ניט געווען, צו וועמען אויסצולאָזן דעם כעס... אַ גאַל פלאַצט. וואָס איז אַ קינד שולדיק? אַ יונג קינד? ס׳וויל שטיפן, ס׳וויל זיך קערן קאָזיאָלקעס.

ביינים.

אַיי, וואָלט איך פאַר דעם מיטן שטריק פּאַסן געריסן!

פייגע.

און ווער האָט פייוועך דאָס לייב געריסן? אַ שטיפער געבאָרן געוואָרן, נאָך ווי אַ שטיפער! אַ שווער טראָגן געהאַט מיט אים, געוואָלט פאַר דער צייט פון די געדערעם אַרויסשפּרינגען. אויפן קאָפּ זיך געשטעלט און מיט די פיסלאַך און האַרצן געטראַסקעט... גאָר אַ שווער טראָגן! געבאָרן געוואָרן און מיט זיך דעם יאָך מיטגעשלעפּט. אין מיינע געדערעם אַליין דעם יאָך געכאָוועט. אין צוויי צימער ווערט מיטאַמאָל ליכטיק.

פעשקע

זי קומט אויפן סצענע מיט אַן אָנגעצונדענער שוועבעלע.

ביינים.

גאָר! דאָ איז זי, גאָרניט געוואוסט.

פעשקע.

באַווייזט מיר נאָר, ביינים, אייער שטריק, אין וויפל איז

זי געדרייט? דאָס פייער פאַרלעשט זיך. איר ווילט באָרגן דעם טאַטן אייער שטריק—איר קענט דאָך אים אַפילו פון זיך ניט אָפּבינדן.

פ י י ג ע.

כ׳האָב געמיינט, ביסט ערגעץ־וואו געגאַנגען. מאַך פייער, מיין קינד.

פ ע ש ק ע.

וואוהין זאָל איך גיין באָרוועס אין אַ פראָסט?

ב י י נ י ש.

אונטערן טיש האָט זי זיך באַהאַלטן, מסתּמא. אומעטום געזוכט. כאַ־כאַ־כאַ, אַלץ האָט זי געהערט. אַבי אַן אמת גערעדט. דער טאַטע זשאַלעוועט אַ ביסל.

פ ע ש ק ע.

ער זשאַלעוועט, ער זשאַלעוועט.

ב י י נ י ש.

איז ער אַ נאַר. קינדער מוז מען שלאָגן. נאָר געפּאַסעוועט אויפן הוילץ לייב.

פ ע ש ק ע.

ווי גוט איז אייך, ביינים! ווי גוט איז אייך!

ב י י נ י ש.

נו, נו, איך האָב חוזק געמאַכט. גלויב מיר, איך האָב חוזק געמאַכט.

פ י י ג ע.

האָסט גאָרניט חוזק געמאַכט, ביינים, ס׳רעדט זיך אַמאָל אַרויס און מען מיינט אַליין, אַז דאָס איז אַ נאַרישקייט.

ב י י נ י ש.

אויף אַ טאַטן דאַרף מען זיך ניט אָנלייגן, אַ טאַטע דאַרף שלאָגן, אַז אַ קינד לייגט זיך אָן אויף זיינע פּלייצעס.

פ ע ש ק ע.

כ׳ווייס ניט, מיינט איר, אַז איר האָט גערעדט מיטן טאַטן? ביינים מיינט, אַז מיט זיינע שטריק וועט ער קענען העלפן דעם טאַטן מיך צובינדן.

פייגע.

צינד בעסער אָן אַ ליכט.

פעשקע.

כ׳קען אין דער פינסטער אויך זיצן. זי צינדט אָן אַ שוועבעלע. איר וואָלט האָבן אייגענע קינדער, וואָלט איר שוין גאָר אַנדערש גערעדט. איז אין כעס, און ווייס אַפילו ניט, וואָס אַ קינד איז.

ביינים.

איך וואָלט זיי ניט געשאַנעוועט. פאַר צינדן שוועבעלאַך אומזיסט, וואָלט איך די פינגער געבראָכן... איך לאַך, נאַר!

פעשקע.

ס׳איז מיר אַלץ איינס: יאָ געלאַכט, ניט געלאַכט. מיינע קליידער זיינען אויפן וואַנט צעפוילט געוואָרן פון שימל. ווי לאַנג וועל איך דאָ זיצן? ביז מיינע זייטן וועלן אָנהייבן צו פוילן? לעבעדיקערהייט פוילן וויל איך ניט, און—כ׳וועל ניט! זי רייבט אָן אַ שוועבעלע.

פייגע.

ניט צינד אומזיסט, ניט צינד... איז עס יונג, איז עס אָן שכל; ס׳וויל קלוג זיין. נאַריש קינד! וואו מען ווערט גע־באָרן, דאָרט ווערט מען פאַרלאָרן... אין קעלער האָט דיך דיין מאַמע געבאָרן, וואָס ניט? נאָך נאַסער ווי אין דעם געווען... די ווענט מיט שימל באַדעקט. פאַרן בעט מיט זעק פאַרהאַנגען. די זעק צעפוילט געוואָרן. דו האָסט גע־לאַכט, געקלאַפּט מיט די פיסלאַך און געלאַכט. אַנדערע קינדער הייבן גאָר פרי אָן צו לאַכן; אויף דער אַנדערער וואָך! נאָך גאָר אין קינד־בעט... הייבט עס נאָר אָן צו ריידן, לאַכט עס שוין ניט מער, וויינט עס...

פעשקע.

איך וועל איצטער מער ניט וויינען... וויינען—מער ניט!

ביינים.

וועסט נאָך וויינען אין די פויסטן; באַגראָבן דעם קאָפּ אין

קישן און ווייגען... ביי מיר איז ווארימער—אַ גוטע נאַכט!
גייט ארויס.

פויזע.

פעשקע.

ער האָט אַפילו קיין שכל ניט אַ געלעכטער צו מאַכן. בונ־
טעוועט דעם טאַטן.

פייגע.

דער טאַטע איז איצטער אויך ניט שלעכט. צרות, מיין
קינד, מאַכן שלעכט. מען ווערט בייז אויף זיך אַליין —
שילט מען זיך אַליין. אַ קינד איז דען ניט אַ שטיק פונם
אייגן לייב?

פעשקע.

ער קען דאָך ניט זען אַפילו, אַז איך הייב אויף דעם קאָפּ.

פייגע.

אַז זיין קאָפּ, מיין קינד, ליגט אים צען איילן אין דער
ערד. צי לאַכט ער אַמאָל,—כ׳הער ניט. קיינמאָל ניט. צרות
נאָגן. מען לעבט אין קבר. דוכט זיך, כ׳זע ניט, אין די
אויגן פינסטער; איז דען אַ חילוק וואו כ׳זיץ, אויבן, צי
אונטן? אַלץ איינס, דוכט זיך—ניין! אָבער ניין. שפּיר איך
מיט מיינע בלינדע אויגן, אַז כ׳ליג אין גרוב. קענסט זיך
ניט אויפהייבן, וואָס קומט פון דעם אַרויס?... הו־הו־הו—ביסט
גערעכט... איר קול ציטערט. קום צו מיר, מיין קינד. מיט
מיינע בלינדע אויגן שפּיר איך, אַז דו ביסט גערעכט; כ׳וועל
דיך מיט מיינע הענט באַשירמען. דער טאַטע וועט דיך ניט
טשעפּען. כ׳וועל אים ניט לאָזן שלאָגן. כ׳וועל אים זאָגן.—

פעשקע.

וואָס האָסטו דען אים צו זאָגן? כ׳ווייס ניט, צי ער שלאָגט
מיך פאַר ליבשאַפט, צי פאַר יסורים.

פייגע.

כ׳וועל אים זאָגן, מיין קינד, אַן עלטער קינד, אַן עלטער
קינד באַדאַרף מען שאַנעווען, מען דאַרף פאַר דעם דרך־
ארץ האָבן. ער קען ניט זען, מיין לעבן, אַז דו גייסט אום

ליידיק. אַ מענטש, אַז ער טרינקט זיך, אַפילו אַ שטרייעלע איז אים שווער אויף זיך צו האַלטן... וואו ביסטו, מיין קינד?

פעשקע.

אָט בין איך. זי צינדט אָן אַ שוועבעלע.

פייגע.

אַז דו מאַכסט פייער, דוכט זיך מיר, אַז איך זע דעם גאַנצן קעלער.

פעשקע.

זעסט ניט, באָבע, זעסט ניט, אַך, אַז קיינער פון אונזערע זעט אים ניט. ס'ווערט ווידער פינסטער.

פייגע.

אָט, זעסטו, האָב איך געמערקט, אַז עס איז ווידער פינסטער געוואָרן.

פעשקע.

כ'וועל דיר מאַכן באַלד ליכטיק. רייבט אַ שוועבעלע.

פייגע.

אַ שאָד, אַ שאָד. געוויס מערק איך, אַלץ מערק איך. אַפילו דיך מערק איך אויך. אין אַ ווײַלע אַרום. די שטוב ליידיק. כאָטש וואַרימע וואַסער; ער וועט קומען פון גאַס אַ צע־פראָרענער...

פעשקע

עך, וואַרימע וואַסער, וואַרימע וואַסער! וואָס וועט פונם ביסל וואַסער אַרויסקומען? זאָל שוין זיין, וואָס עס וויל. איך האָב ניט געקענט. באָבע, איך האָב מער ניט געקענט! פון הונגער שטאַרבן, אַבי ניט לעבעדיק פאַרפוילט ווערן. אַך, באָבע, באָבע, באָבע! זי וואַרפט זיך צו דער אַלטער צויפן האַלז.

פייגע.

דו ביסט שוין אַזוי לאַנג פון פאַבריק און דער טוטון האָט נאָך ניט אויסגעוועבט.

פעשקע.

די ביטערניש וועט זיך שוין הערן פון מיר, צייט איך וועל לעבן. שטיל. פלוצלונג מיט א העכערן אויפגערעגטן טאָן. זאָג מיר, באָבע, פאַרוואָס איז אַזאַ יונגבלוט, ווי איך, אַזוי אומעטיק?... באָבע, מיר איז אומעטיק, מיך דריקט! כ׳וועל אפשר אויסגיין פאַר אומעט. זאָל דער טאַטע קומען און מיר דאָס לייב מיט אַ שטריק צעפּאַסעווען, וועט מיר אפשר גרינגער ווערן.

פייגע.

ביסט, מיין קינד, זיבעצן יאָר אַלט — און איך זיבעציק. שווער איז צו פאַרמאַכן די אויגן... פאַרמאַכט מען זיי שוין יאָ—פאַלט פון האַרצן אַ שטיין אַראָפּ. דיר איז אומעטיק, און מיר איז פינסטער.

פעשקע.

מיינסט, באָבע, כ׳פויל זיך צו אַרבעטן. כ׳בין ניט פויל, באָבע! אַלץ אין דער וועלט וואָלט איך געטאָן, אַבי מיר זאָל גרינגער ווערן.

פויזע.

פייגע.

מאַך זיך, מיין קינד, אַ וועג, ווי אַזוי פונדאַנען אַרויסצוגיין... כ׳האָב פריער געזינדיקט. מיר האָט זיך געדוכט, מען רעדט, מען שושקעט זיך... מסתמא אַברהמטשיק געווען... אפשר וועט ער דיך פונדאַנען אַרויספירן... כ׳האָב פאַר ביינישן גערעדט, כ׳האָב עס ניט געטאָרט...

פעשקע.

אַך, באָבע! ווען דו זאָלסט וויסן, ווי אָט דאָ קלעמט מיר; עס רייסט מיר מיט אייזערנע קאַמען. דאָס גאַנצע לייב ווערט מיר קאַלט און ווידער הייס... אין די אויגן ווערט מיטאַמאָל נאָך פינסטערער, ווי דיר איז... די מאַמע פלעגט מיך פאַר די האָר רייסן. איך בין קליין געווען. כ׳האָב ניט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס, כ׳האָב געוויינט און ניט געוואוסט,

פאַרוואָס. און זי האָט מיך פאַר די האָר געריסן. זאָג, צי איז איר דען גרינגער געוואָרן, אַז מיר האָט וויי געטאָן?...

פ י י נ ע.

זי האָט זיך אַליין פאַרן האַרצן געריסן. כ׳ווייס, מיין קינד, ווי זי האָט דיך ליב געהאַט. נאָר די יסורים. דיין מאַמע איז פון הונגער געשטאָרבן. דיך האָט זי מיט קאַרטאָפל געקאָרמעט, און אַליין די שפּייעכץ געשלונגען... די טרערן געשלונגען... שווייגט אַ ווילע. באַלד וועט דער טאַטע קומען. הונגעריק. און דו האָסט פאַר אים גאָרנישט צוגעגרייט, מיט וואָס זיך צו קוויקן, וועט ער באַלד זיין אין כּעס... אַ מאַמע קען אַלץ, אַ טאַטע—ניט. אַ מאַמע קען פאַר דער צייט אין דער ערד אַריינגיין—אַפילו לעבעדיקערהייט. און ווען דיין מאַמע האָט געוויינט איבער דיר, ווען דו האָסט, ניט היינט געדאַכט, געפּאָקט און געמאָזלט און ווען די צרה האָט זיך אין האַלז אַריינגעקליבן, האָסטו שוין ניט געהערט... דאָס, מיין קינד, האָב איך געהערט... מיט מיינע בלינדע אויגן, און מיין לייב האָט געברענט: טרערן האָבן געשרפּעט. אַ בלינדער קען ניט וויינען. ניין, ער קען ניט. איז דען דיין מאַמע מיין טאָכטער ניט געווען?... איין שטיק ליכט... איינס און מיט מיינע בלינדע אויגן האָב איך געשפּירט, ווי עס גייט איין, גייט אויס ווי אַ ליכט... הו־הו־הו—דיר איז אומעטיק, פאַרוואָס דען ניט? איך זע ניט... בלינד. וואָלטן זיך מיר מיינע אויגן געעפנט—ווי אַ קליין קינד וואָלט איך געכליפּעט... כ׳וואָלט דיין טאַטן דערוען- און ניט דערקענט. דער פּנים מוז זיין פאַרענדערט... אַז מען שלאָגט אַן עלטער קינד, באַדאַרף שוין דער פּנים זיין שוואַרץ פאַר יסורים... אַז מען רייסט אַ בת־יחידה פאַר די האָר... מיין קינד, פאַר יסורים טוט ער דאָס...

שטיל.

פ ע ש ק ע.

כ׳בין אין פאַבריק געגאַנגען און געפוילט אין דער בי־טערניש, און פון אַלע זייטן זיצן סאַרגעלטע, פאַרגרינטע

פנימער און שווייגן... שווייגן און פוילן... און איך שווייג אויך. און אין מיר רייסט זיך, פלאַצט דאָס האַרץ... ס׳איז אויף מיר אַ פחד אָנגעפאַלן... באָבע! עס ווערט אומעטיק־אוי, ווי באַנגלאַך! אַז אַ ליכט גייט אויס און שמעלצט זיך... און אַז מענטשן שמעלצן זיך, גייען אויס; בויגן זיך און פאַלן אינגאַנצן אום—פאַלט אַן אימה אָן..... זאָג, באָבע! צי בין איך אומגערעכט, אַז איך אַנטלויף פון פייער, איך זאָל זיך ווי אַ ליכט ניט צעשמעלצן?... אַז איך זע, ווי אַ פנים ווערט געל, ווי אַ בלעטל אין אָסיען, האָב איך מורא.. ווערט מיר ביז צום שטאַרבן... מיר דאַכט, אַז מיט איינמאָל איז מיין פנים צעקנייטשט געוואָרן... און די אויגן... אוי, באָבע, כ׳האָב עס גאָר מורא אַרויסצורייד־ן פון מיין מויל... און דאָ איז נאָך ערגער... זאָג, באָבע, צי פילסטו גאָרנישט, זיצנדיק אין קעלער, אַז דער גרויסער מויער ליגט אויף דיר, אויפן קאָפּ, ליגט און דריקט דעם שאַרבן מיטן מאַרך אינאיינעם?

פייגע

זי קושט פעשקען.

די יוגנט, אַך, די יוגנט! ווי עס פילט, ווי עס שפּירט דעם ווייטאָק! בין איך יונג געווען, מיין קינד, מיט אויגן, אין דיינע יאָרן, האָט מיין לייב אַלץ געשפּירט. ווי האָט גע־טאָן—אומדערבאַרימדיקע יסורים, מען האָט מיר מיינע גלי־דער געבראָכן. כ׳האָב די ליפּן פאַרביסן—ביז בלוט, פאַר יסורים פאַרביסן און געשוויגן. כוח איז געווען מער, צום שווייגן—גבורה געווען... די גבורה איז ביי היינטיקע קינ־דער ניטאָ... הו־הו־הו—יסורים, יסורים און קיין גבורה איז ניטאָ.....

שטיל.

אברהמטשיק

קומט אריין.

גאָר אין דער פינסטער זיצט איר—איז ווער דאָ?

פעשקע

קום אַהער, אברהמטשיק!

פייגע.

מיר האָבן זיך פאַררעדט און קיין פייער ניט אָנגעצונדן.

אברהמטשיק.

אין דער פינסטער זעט מען ניט, ווי מיין פנים איז אין סאַזשע פאַרשמירט.

פעשקע.

ס'איז עפּעס קאַלט אויף דער גאַס?

אברהמטשיק.

אַ פראָסט אַ שטאַרקער. שטייענדיק אינדערהויך אויף די קוימענס, איז נאָך קעלטער. דער ווינט בלאָזט פון אַלע זייטן.

פעשקע.

מען קען נאָך אַמאָל פון אויבן אַראָפּפאַלן אויך. דער ווינט קען אַ טרייב טאָן.

פייגע.

אויפן גלייכן וועג ווערט מען נאָך גיכער געשטראָפט.

אברהמטשיק.

ס'איז גוט צו שטיין אויפן שפּיץ דאַך, און קוקן אין גאַס אַראָפּ, זען, ווי די מענטשן קנורען זיך. זיי דרייען זיך איין אין דרייען און לויפן פונקט, ווי עמיצער וואָלט זיי מיט אַ לאַנגער בייטש טרייבן.

פעשקע.

אָט צינד אָן דאָס לעמפּל. אויפן טיש שטייט עס. מיר איז קאַלט אין די פיס, כ'גיי באָרוועס.

אברהמטשיק

ער צינדט אָן אַ קליין לעמפּל און לאָזט עס שטיין אויפן טיש. דעם קעלער חילן שאָטנס איין.

פייגע.

שוין ליכטיק?

אברהמטשיק.

וואָס האָט איר זיך אַזוי איינגעקנורעט אינאיינעם?

פעשקע.

באַפרייט זיך פון דער אַלטער; איר געזיכט איז בלאַס אָן אַ שפור פון פריילאַכקייט.

מיר האָבן זיך געוואַרימט... אוי, ביסטו שוואַרץ! וואַש אָפּ דעם פּנים ביי אונז. זי דריקט זיין האַנט.

אברהמטשיק

ער קוקט זי אַ צייט אָן אין די אויגן.

כ'וועל מיין פּנים... ער וואַשט זיך.

פייגע.

פונדעסטוועגן, מיין קינד, מאַך פייער. אפשר וועט ער וואָס ברענגען פון גאַס, וועט מען פאַרקאָכן.

אברהמטשיק.

נו, איצטער בין איך שוין ווייס?

פעשקע.

ביסט נאָך אַלץ אין רוס פאַרשמירט. זי פאַלט אים אויפן האַלז. אַ ווײַלע שטיל.

פייגע.

מאַכסטו פייער?

פעשקע

סודעט אים וואָס אויפן אויער. זי קוקט אויף דער אַלטער, רעדט הויך.

איז אַ שטאַרקער פראָסט, זאָגסטו?

אברהמטשיק.

אַ פראָסט און אַ ווינט.

פייגע.

שטעלסטו וואָס צום פייער? דער טאַטע וועט קומען, זאָל ער ניט זיין אין כּעס.

פעשקע

זי זאָגט אברהמטשיקן וואָס, ער ציטערט אויף. זי באַפרייט זיך פון אים און בלייבט שטיין צעשטרויט.

אַ ליידיקע שטוב, אַ ליידיקע שטוב...

אַברהמטשיק

ער גייט צו צו פּעשקען, נעמט איר האַנט.

פייגע.

אַברהמטשיק איז שוין אַוועקגעגאַנגען?

אַברהמטשיק.

איך בין דאָ. ער רעדט איר וואָס אויפן אויער.

פּעשקע

שאַקלט מיטן קאָפּ, ווי אַ צייכן אויף ניין. רעדט הויך אויף דער אַלטערס זייט.

ווי ליכט האָבן זיי זיך געשמאָלצן אַנטקעגן פייער, און פון טאָג צו טאָג אַיינגעגאַנגען... כ'האָב ניט געוואָלט פאַר דער צייט אין דער ערד אַריינגיין. מיין יונג בלוט וויל נאָך לעבן, מיין יונג הרץ וויל נאָך אויפבליען... בין איך אויפגעשטאַנען פון שלאָף און דערזען, אַז מיינע קליידער זיינען צעפוילט געוואָרן, אויפן וואַנט הענגענדיק. זי באַגראָבט איר קאָפּ אויף זיין ברוסט, און איר קערפּער ציטערט פון געוויין.

פייגע.

קינדער, דער טאַטע וועט קומען.

פּעשקע

איידער דאָס אויג זאָל נאָך דער צייט אָנהייבן צו זען אַלץ, וואָס אַרום טוט זיך, איז שוין גלייכער...

פייגע

שלאָגט זי איבער.

שילט זיך ניט, מיין קינד! ביסט נאָך יונג. מיר וועט שוין קיינמאָל גוט ניט זיין... כ'האָב נאָר מורא, פייווע וועט קומען.

פּעשקע.

זאָל ער קומען, זאָל ער קומען, זאָל ער מיין לייב מיט זיינע פיס טרעטן.

אַברהמטשיק.

קיין מענטש אין דער וועלט דאַרף זיך ניט לאָזן מיט די פיס טרעטן, אַפילו קעגן אַן אייגענעם טאַטן וואָלט איך אויפגעשטאַנען.

פעשקע

דריקט אים צו זיך און קושט אים שטיל.

ניין, ניין, ניין... ביסט ניט גערעכט, מיין מאַמע האָט מיך געלאָזן... גאַנץ רואיק איבערגעלאָזן... זי האָט געדאַרפט שוין מיט די שאַרבנס אויף די אויגן פון קבר צוריק אַרויס־שפּרינגען און מיך ניט פאַרלאָזן... זי האָט ניט געוואָלט מיטן טאַטן זיך קריגן... איך וויל זיך מיט קיינעם ניט קריגן...

וויינט, בלייבן ביידע געאַרימט.

אברהמטשיק

חוישט די אויגן.

פייגע.

וויינט ניט, וויינט ניט, מענטשן, וואָס האָבן ליכטיקע אויגן, טאָרן ניט וויינען... געזען מאַמעס, די באַקן געל געוואָרן פון צופיל וויינען אין דער יוגנט. געבליבן פלעקן... שוין אויפן גאַנצן לעבן געבליבן...

פעשקע.

ביי מיר, באָבע, וועלן קיין געלע פלעקן ניט בלייבן אויף די באַקן...

פייגע.

אַברהמטשיק! ביסט מפרנס דיין מאַמען. דיין מאַמע האָט דיך ליב. אַז מען האָט אַ מאַמען, וואָס זאָל ליב האָבן, איז שוין גענוג... אַז מען שפּאַרט אָן דעם קאָפּ ביי אַ מאַמען אויפן האַרצן, איז שוין גענוג. ביידן ווערט גרינגער. אַפילו אין דער ערד ליגנדיק, ליידן די מאַמעס, האָבן קיין רו ניט, ס׳טוט זיי ווי...

פעשקע

זי קושט און האַלט אברהמטשיקן. שטייען אַ צייט אומגעאַרימט, שטיל. זי מאַכט אים אַ צייכן, ער זאָל אַוועקגיין. רעדט הויך.

דער טאַטע וועט באַלד קומען! זי טרעט אָפּ צום אויטן, קוקט צו אברהמטשיקן מיט שמערצן אויפן געזיכט.

פייגע.

ווער וויינט עס אין דער שטיל?... ווער וויינט?...

אַברהמטשיק

ער שטאַרקט זיך, ווינקט וואָס צו פּעשקען.

אַ גוטע נאַכט! כ׳וועל נאָך היינט אפשר נאָכאַמאָל קומען.

בלייבט נאָך אַ ווײַלע בײַם טיר.

פייגע.

ניי געזונט, מיין קינד!

פּעשקע

שטייט אַלץ לעבן אויוון צעטראָגן.

אַברהמטשיק

ער גייט אַרויס לאַנגזאַם, ניט אַראָפּנעמענדיק די אויגן פון פּעשקען. שטיל.

פייגע.

הו־הו־הו...—די יוגנט, די יוגנט, די שיינע, ליכטיקע יוגנט! אין אַ ווײַלע אַרום. מיין קינד, דו ביסט הונגעריק, מאַך פייער אין אויוון.

פּעשקע.

ניין, באָבע, איך בין ניט הונגעריק.

פייגע.

די יוגנט, הו־הו־הו—די שיינע, ליכטיקע יוגנט...

אַ דריקנדיקע שטילקייט.

פייוועע

קומט אַריין. ער איז אויפגעדרייט פון קעלט. לייגט אויפן טיש אַ קליינעם טייל פון אַ לאַבן שוואַרץ ברויט. דרייט זיך אַרום אין שטוב.

פייגע.

פייווע?

פייוועע

ער שווייגט, ער זעצט זיך בײַם טיש, אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויפן האַנט.

פּעשקע

קוקט אים אָן, שטייענדיק בײַם אויוון.

פייגע

הייבט זיך אויף פון איר אָרט.

פייווע, דו ביסט דאָך געקומען, האַ? פּעשע, דער טאַטע איז געקומען?

פעשקע.

יאָ.

פייגע.

לייג אָן אַ פייער, פעשע. האָסט וואָס געבראַכט, פייוועץ? ביסט אַוודאי הונגעריק... זי זיצט אויך אומגעגעסן.

פייוועץ.

ברויט ליגט אויפן טיש.

פייגע.

דער ברויט, דער ברויט... איז דען אַ פעולה, אַז דו ביסט.. ברויט קען גענוג זיין, אָבער...

פייוועץ.

לאָז, מאַמע, אַ ביסל רוען.

פייגע.

דער מאַמעס בלינדע אויגן טוען וויי. דער מאַמעס אַלט האַרץ טוט וויי. דאָס יונגע בלוט גיסט זיך... ס'גייט איין.

פעשקע.

פאַר מיר דאגה ניט, באָבע.

פייגע.

האָסט געבראַכט ברויט, האָסטו,—אַ פריילאַכן פנים צו אים וואָלסטו געבראַכט. אַ פּאָר ווערטער גוטהאַרציקע וואָלסטו געבראַכט... הו-הו-הו...—ברויט אָן דעם—סם איז עס.

פייוועץ.

סם מיר ניט מיין בלוט, מאַמע!

פייגע.

עס ליגט דער ברויט אויפן טיש—פאַרוואָס עסט מען אים ניט? זי גייט צו צו פייוועץ און פירט אירע הענט איבער זיינע אַקסל. דו שווייגסט, דו שווייגסט, פאַר דעם האָב איך שוין גאָר מורא... וואָס שווייגט איר? אַ שטוב מיט מענטשן, און עס איז שטיל... וואו מענטשן זיינען, דאָרט איז שווער די שטילקייט צו פאַרטראָגן... זי טרעט אָפּ אַ פּאָר טריט. מאַך אַ פריי-לאַכן פנים... זיי ניט מבייש דעם ברויט... אַ טיש איז אַ מזבח און דער ברויט—זיין הייליקער קרבן... זיי אים ניט מבייש.

ייוועע

קוקט אָן די אַלטע מיט אויפגערעגטע אויגן.

פייגע.

שווייגסטו גאָר; ווייס איך שוין גאָרנישט, וואָס צו ריידן צו דיר. ווייס איך שוין גאָרנישט, וואָס ביי דיר אויפן האַרצן איז. שרייסטו, ווייס איך... שלאָגסטו, פיל איך... אָבער דיין שווייגן... נאָר אויף דיין קינדס קאָפּ זאָלסטו דיין ים יסורים ניט אויסגיסן... ס'איז איר גענוג. פעשקע! וואו ביסטו? זי גייט צו צו פייחען און גלעט אים. אויף מיר גיס דיין צאָרן אויס, דיין ביטער האַרץ, אויף מיר...

פייוועע

באַהאַלט זיין קאָפּ אויפן אָרים.

פייגע.

איצטער איז מער, ווי שטענדיק, פאַרביטערט דיין האַרץ— שוין דיין קינד... זאָל זי גיין איר וועג... פייוועע, רייד זיך אויס פאַר מיר... כ'בין דאָך דיינע אַ מאַמע. געדענקסט, דו ביסט אַ קינד געווען, כ'האָב דיך אויף מיין שויס גע־כאָוועט, כ'האָב דיך אין מיינע טרערן געבאָדן. האָסט גע־וויינט און געלאַכט, אַלץ ביי מיר אויפן שויס. רייד אי צ־טער אויך פאַר מיר—כ'וועל נאָך הערן, כ'וועל נאָך הערן... און אויב איך וועל קענען, וועלן נאָך מיינע בלינדע אויגן וויינען.

פייוועע

ער שטעלט זיך פלוצלונג, שרייט אויס, מיט גרויס שמערצן אויפן געזיכט.

מאַמ־מע! מאַמ־מע! ער בלייבט שטיין, דער קאָפּ אַראָפּגעהאַנגען.

פייגע

איר קול ציטערט מוטערלאַך.

אַזוי איז דיין קול געווען, ווען מיינע אויגן האָבן דיך נאָך געזען, ווען כ'האָב דיך נאָך מיט מיינע הענט געוויגט... רייד נאָך, רייד נאָך... דעמאָלט האָסטו נאָך מער, ווי „מאַמע" ניט געקענט... ניט געוואוסט... רייד נאָך, רייד נאָך...

פייוע

שטארקט זיך, ער ציט סיף דעם אָטעם.

נ־ניין, כ׳קען ניט... ער גייט ארויס פון שטוב.

פייגע.

וואוהין טראָגסטו דיין ביטער האַרץ, מיין קינד! זי בלייבט שטיין אינמיטן שטוב.

פעשקע

גייט ארויס אויף דער גאַס און קומט שנעל אריין צוריק.

פייגע.

ווער איז עס?

פעשקע.

דאָס בין איך.

שטיל.

געפינט א שטריק, און בעת די אַלטע רעדט, ציט זי אים דורך איבערן רער פון אויוון, לעבן טיר פון צווייטן צימער. זי אַרדנט איין א שלייף. די הענט אירע ציטערן.

פייגע.

דער ברויט ליגט אויפן טיש פאַריתומט. אויף אים האָט זיך אויסגעגאָסן דער ים יסורים... מיט גאַל איז ער באַ־שפריצט... ווער קען אים צום מויל נעמען? ווער זאָל אַ מויל עפענען?... כ׳שפיר, ווי דער באַלקן בייגט זיך נ־דעריקער אַראָפּ איבער מיין קאָפּ... וואָס טוסטו, פעשקע?

פעשקע.

מיר חלומט זיך, באָבע.

פייגע.

וואָס, מיין קינד?

פעשקע.

אַז דאָס לעבן ווערט גרינגער און ליכטיקער. זי ווארפט זיך דער אַלטער אויפן האַלז.

פייגע

דו ציטערסט, מיין קינד.

פעשקע

זי קושט די אלטע.

מיר חלומט זיך, באָבע.

פייגע

קושט פעשקען.

וואָס, מיין קינד?

פעשקע.

אַז ניט אייביק וועט זיך די יוגנט אַזוי פלאָגן... זיי בלייבן ביידע שטיין אומגעאַרימט.

שטיל.

פייגע.

פאַרוואָס קלאַפּט אַזוי שטאַרק דיין האַרץ, מיין קינד?... שטאַרק, אָבער אומרואיק...

פעשקע.

פאַר שמחה, באָבע...

שטיל.

פעשקע

באַפרייט זיך פון דער אַלטער. זי גייט צו שטיל צום טיש און הייבט אָן לאַנגזאַם אַראָפּלאָזן דעם פייער פון לאָמפּ, באַמיענדיק זיך, די אַלטע זאָל ניט מערקן.

פייגע

שטייענדיק אינמיטן שטוב רעדט, ווי צו זיך אַליין.

דאָס ליכט לעשט זיך... דאָס ליכט לעשט זיך... דאָס ליכט לעשט זיך...

לאַנגזאַם פאַלט דער פאָרהאַנג.

COMPLETED
1950